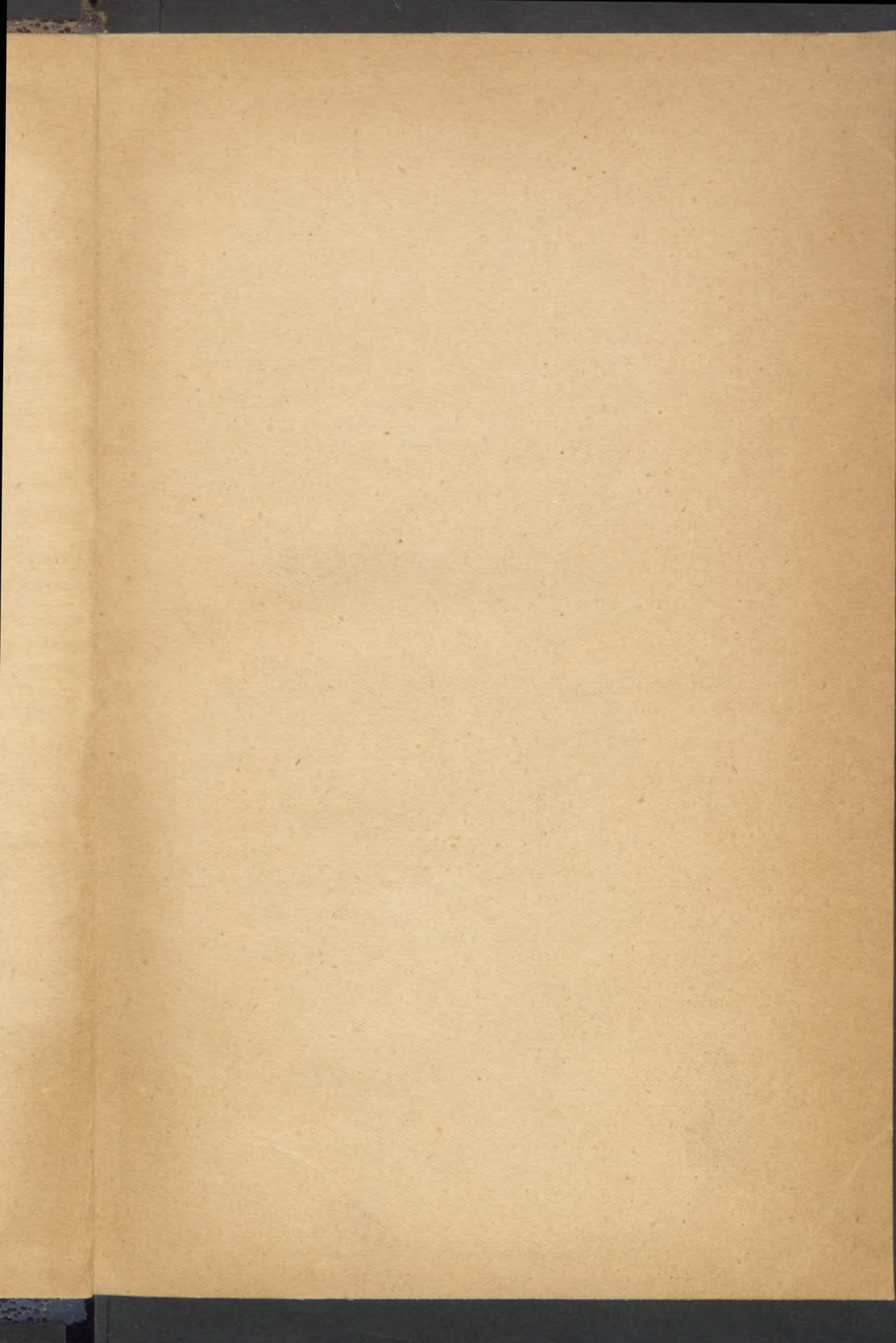
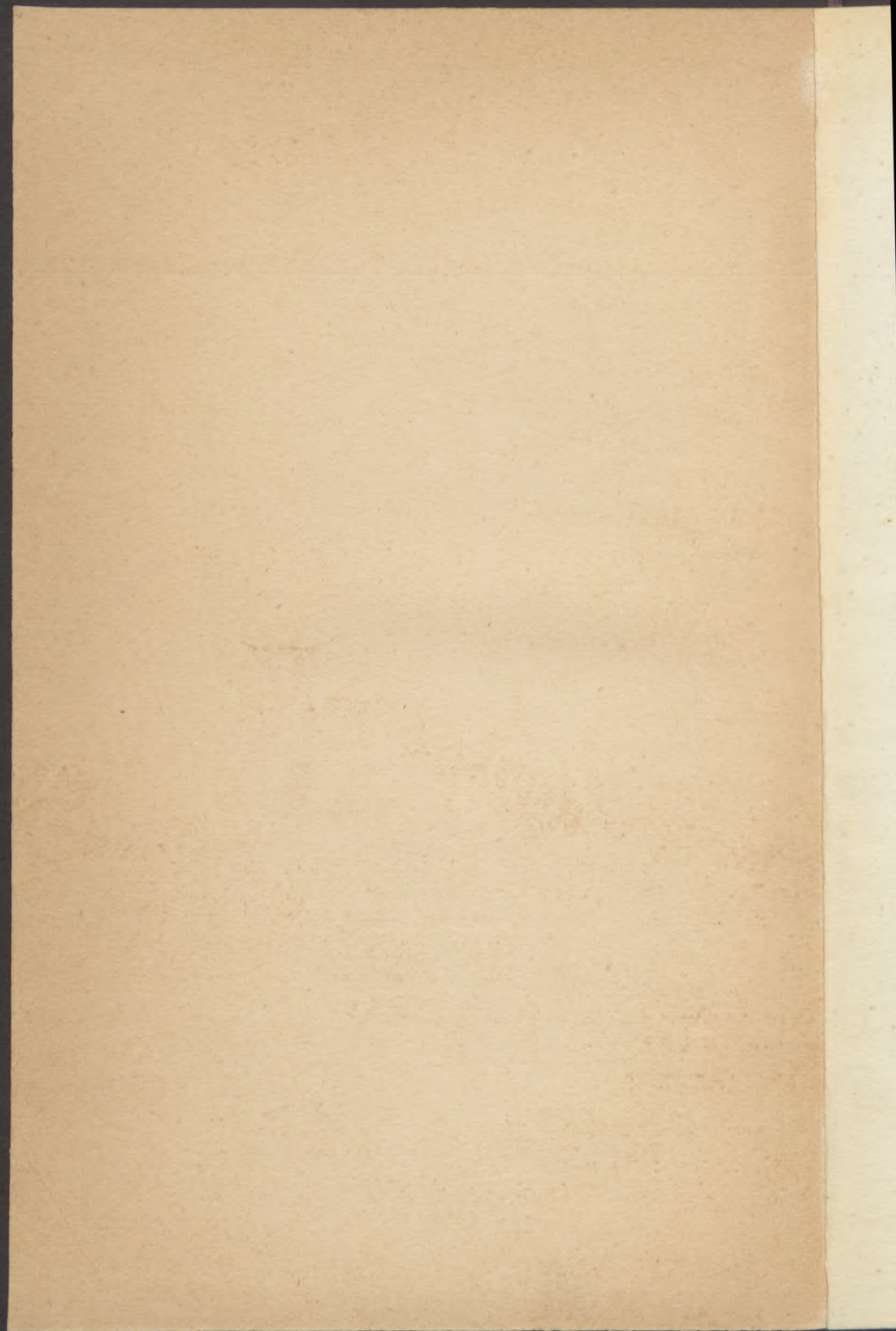

809659

TORMAY
CECILE
MŰVEI

4032K

TORMAY CECILE

MŰVEI

TORMAY CECILE
MŰVEI

XI.

Az őszi küldött

Második kötet

SINGER ÉS WOLFNER
IRODALMI INTÉZET RT. KIADÁSA
BUDAPEST

TORMAY CECILE

A tulsó parton

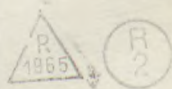
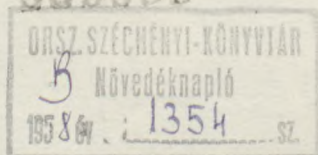

SINGER ÉS WOLFNER
IRODALMI INTÉZET RT. KIADÁSA
BUDAPEST

Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra
alkalmazás és filmesítés jogát is.

Copyright by Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Rt
Budapest 1939.

309659

A címlapot Schinkovits és Sipos nyomdája, Budapest,
a szövegrészt Révai Irodalmi Intézet Rt. nyomdája, Budapest
nyomta.

I.

Virradatkor nagy köd ereszkedett le a vízre és a köd szürke csendje alatt futott tovább a folyó... Tovább futott...

Egy kiálló kövön mindig újra csobbant az ár. Az alámosott topolyák mezítelen gyökerei közé beömlött a futosó hab, kiszaladt és ott is halkan szüntelen locsogott. A part felett sötétben tornyosuló állatforma körvonal hegyezte a fülét. A gomolygó homályból nehezen, lassan jöttek elő a fák.

Később halványan megzöldült a köd a füzeken és felhősen feslett szét a tavaszi éjtszakán támadt rügybomlás. Már átvilágított a folyó elsikló teste a puha szürke párák alól. A kavicsos fővényen is világítani kezdett valami, mintha a víz egy mozdulatlan darabját partravetetten ott feledte volna.

A nap megcsillant egy hanyattesett sisak homlokvasában s a halálfehér lucskos arc alatt kifénylett a szakadozó ködből a páncéling elnyúlt ezüstje. Felette árván csak egy nagy sötét ló állt őrséget.

A parti sűrűben emberi hang kiáltott.

A ló arrafelé nyúló pofával, segílyt hívón nyerített élettelen gazdája felett.

Óvatosan többen jöttek elő a füzesből. Egyiknek

szigony volt a kezében, némelyiknek háló fityegett a vállán. Már jóideje tanakodtak egymás között, mire a legöregebbik elszánta magát. Mikor odatérdelt az élettelen vitéz mellé, a ló is lehajtotta a nyakát és kitáguló orrlyukából belefujta a párát gazdája arcába.

De az az arc nem mozdult. Az emberek közelebb merészkedtek. Halászok voltak és ilyenkor tavaszi áradások idején gyakran akadt dolguk vízbefultakkal a nekivadult Vágduna mentén. Vállukról már ledobták a hálót, mégis nagy meggondolással nyúltak a folyó partravetett zsákmányához. Sohasem tudhatja az ember, nem fordul-e ellene prédája meglevenítéséért a víz haragos hatalma?

Egyik-másik halász kereszttel jelölte magát mielőtt élesztgetéshez látott volna. Arccal fordították a testet a kavicsos fővényre, jól megemelték a lábát, rázták és ismét viasszorintották.

— Kerekedjünk csak kétfelől az oldalának...

— Ökölrel taszítsátok, ezenképpen kergessük ki belőle a víziszellem bosszantását!

Mikor ez sem segített a halászgazda a sisakot is leoldotta róla. Az idegen szép sötét haja lucskosan tapadt a fejéhez. Arcán hosszan, mozdulatlanul nyúltak el az árnyékok.

Az emberek odabáméskodtak.

— Pedig még nem telt el tőle az idő. Attul még élhetett vóna...

Az öreg fényesre törölgette durva ingalján a sisakot és az elkékült merev ajkak elé tartotta. Egy darabig lehasalva, hunyorgó szemmel közeliől nézte:

— Ha vagyon még lélek néminemű vízbefult vitézben, megmutatkozik az a sisakja vasán, — még köze-

lebb csúszott, még jobban hunyorgatott: — amondó vagyok, élőelevennek mutatkozik benne a lélek. Hurcoljuk el a kunyhóhoz.

A ló lassan követte gazdáját. Az üres kengyelvasak ide-oda himbáltak ahogy lépett. Haladó patája előtt az előreesett kantárszár a földön akadozott.

Nem messze a víztől már látszott is a kunyhó. Hatalmas odvas fűz törzse körül rakták nádból, sötét bejáratával olyasféle volt, mint egy rettentő nagy behasított süveg. Az emberek letették előtte terhüket. Ujjukkal erősen tapasztalgatták a vasgyűrűs páncélinget, a vállsúlyba akasztott kardot is és mondotta az egyik:

— Ha élőeleven emez, majd felserken mire kedvére lészen!

— Majd felserken...

Aztán megbéklyózták a lovat, kiverték füves helyre és visszafordultak a folyóhoz.

— Merthogy a víz elviszi a kései halásztól a korai fogást, — dörmögte az öreg és ő is elindult.

A füzesből feljebb került a nap, belefogódzott két mohos vén ágba, ráhajlott a magárahagyott árva vitézre és odamelegített a szíve tájára. Ettől a melegtől lassanként valamilyen idegenszerű zsibbadt álomba fordult az öntudatlansága. A lélekzete mélyet merített tiszta futó vizek, zöld zsombékosok, szabad rétek fanyarkás ízéből. A szél meg-megzizzentette a partmenti örvényfűveket, csendesen összesuhintotta az ágakat. Olyan volt ez, mintha az ember felett a fákon, hogy ő meg ne hallja, nagyon halkán suttognának.

Az átmelegedett kavicsra kijött egy teknősbéka és kémlelődvé nyujtogatta bele a nyakát a napsütésbe.

Dél fele visszazsálingóztak a víztől a halászok. Mondták egymásnak, kinek milyen fogást adott a folyó. Az élettelen vitézről halkabban beszéltek, mintha csak a víz folydogálna át a hangjukon, elvértve csobbanna, buggyanna egyet.

A szigonyos rossz pillantással sunyított rá:

— Tán közelebbről megnézddegléném a Vág hozta jövevényt . . .

A szomszédja vigyorgott:

— Azonképpen mutatkozik, kedvére van nekie a szendergés.

— Nagyot henyél mióta ide ért.

— Egy szóval megmondom: úrhoz illőn henyél.

A magával tehetetlen fegyveres kiszolgáltatottsága izgatta őket. Már a halászgazda sem volt oly igen egykedvű mint az előbb, de azért mégis rendretasította a többit:

— Mit herregtek, morogtok?

Az emberek késükkel serényen vakarni kezdték a térdük közé szorított halat. A pikkelyek mint ezüst pénzek ugráltak szét a levegőben. Egy darabig senki sem beszélt. A tűzvigyázó elkotorgatta a pernyét a parázsról. Miközben lángot gerjesztett, köhécselve odaszólt a fölkerelkedő füstből:

— Le kéne nyúzni róla ama vasas bőrt . . .

Az öregnek rávillant a szeme:

— Elhallgass Bicegő, mert a komáromi pristaldus majd mirólunk nyúzza le az eleven bőrt! Nagyobb ez közembernél valamivel, még holta után is meggyúlhet miatta a hatalom nélkül szűkölködő nép baja.

A tűzvigyázó megijedt.

— Vigyük hát ki megintelen oda, ahol leltük.

— Nyugodjék inkább ott békességgel, — hagyta rá a szigonyos, — leljék meg egyebek . . .

Közelebb húzódtak, akik messzebb ültek. Erősen tanakodtak. Az öreg csavargatta a fejét, aztán szólt az egyik legénynek:

— Te, Keszeg, szaladj csak a nyárfás iránt a felülső révészhez. Jeles törvénytudó ember ama révész, már felette gyakracskán zárott helyre vitték. Majd megmondja ő mitévők legyünk.

Keszeg nagyon egyetértett:

— Megmondja ám, merthogy tömlöcviselésben nincsen nálánál tudományosabb a közelvaló szomszédságban.

— Cimborája ő a vízitolvajoknak és latroknak, — bólogattak tisztelettel a többiek.

Bicegő, a tűzvigyázó, meggondolással adta tudtul:

— Jelenvaló időkben is bujkál nála néminemű jövevény, kiről mondják a dudvági halászok, nagy járóföldön jött át két emberre való fegyverzetten. Jóllehet egymagában jöve.

A tűz lángolása elhalványult az erősödő napfényben. A kunyhó tájékán csak száraz pattogása hallatszott egy ideig. A csuka már megsült a szabad tűzhely körül átizzott köveken, mikorra előkerült Keszeg, akit elszalasztottak a felülső révészhez. Sötétképű ember követte nyomon. Térdről elvágott, szemétről szedett szurtos fekete barátcsuhát viselt. Nagy kiülő fogai között sebesen szívta a levegőt. És mögötte beljebb is mozgott a csalitos sűrű, mintha még jönne valaki.

A halászok felugráltak a tűz mellől.

— Hol van? — kérdezte a révész fojtottan. Pillanatig figyelmesen vizsgálgatta a földön fekvő vitézt.

Alattomosan hunyorított egyet:

— Bizonyossággal bizonyos, hogy emezt vetettem én által némi napoknak előtte a Vágon. — Sugdosódni kezdett és hüvelykujjával válla felett a komáromi rév irányába döfött. — Jól vigyázzatok, ő ama betiltott helyről jön és a döngyavalyát hurcolja.

Az emberek riadtan hátráltak. Az öreghalász tapodtat sem mozdult.

— Miért mondasz ily beszédek, te révész, ki a vizek erejének tudója vagy. A vizeken nem hatalmasodik a Dög és a folyók cselédeit sem ragadozza. A víziszellem még azokról is leveszi a nyavalya veszedelmét, kiket, miképpen eme vitézt, kedvére megmerít.

A fekete révész szétnézett:

— És mily csalárd igyekezettel került meg eme vitéz a villás és fustélyos strázsákat, kik az innenső parton felálltak, hogy a révhelyről senki eleven által ne kelhessen?

Az öreg a vállát vonogatta:

— Leúsztotta a Vágduna. Ott leltük, hol felette mély a víz és gázló teljességgel nem találtatik.

A révész két felső lapátfoga mozdulatlanul támaszkodott ki a szájából s lassanként egészen belesülyedt az alsó ajkába. Mindenképpen látszott rajta az erős gondolkozás. Azután mondotta:

— Tudni méltó, van ennek pénzes zsákocskája! Láttam, mikoris az átkelésért megfizetett. Ha elhurcolnók amoda a villásokig, oszt amazok a torkát jól megmetszenék, sose tudná senki, hová lett derék-szíjáról a pénzes zsákocskája . . . És nékem eme tanács-

adásomért hamarsággal fizessetek meg nyert prédátok felével.

— Fele préda? — méltatlankodott az öreg. Nagyon felháborodott a révész rút kapzsiságán s legott eltért lappangó szándékától. — Vedd eszedbe, — mondotta fölényesen, — a tanácsodért nem fizetünk meg, eme vitéznek zsákocskája pediglen bántatlanul megmarad, merthogy mi nem vagyunk latrok, hanemha a király halásznépei vagyunk.

Hátrább, akár a csörtető vad, ekkor rontott ki a sűrűből egy zömök legényke. A feje kerek volt, mint az alma, az orra fitos, két kiálló pofacsontján valamilyen hirtelen soványodástól nem tudott még helyére fészkelődni a szomorkás bőr.

A halászok már csak őt nézték. Ez lenne az a bujkáló veszedelmes vízitolvaj, akinek két emberre való hadifegyvere van, mégis egymagában jár?

— Emez itt?

A legényke most vette észre a földön fekvő vitézt. Rettenetes nagyot ordított és mintha hátulról kirúgták volna a füzesből, fejével kalimpált a páncélinges test felé:

— Kis gazdám, nagy jó uram . . . drágalátosom, — jajgatta esze nélkül. — Ó, miért is küldöttél el magadtól! — Két térdre rogyott mellette és sírva csókolgatta mozdulatlan kezét. Aztán hirtelen zokogva felnevetett:

— Hiszen meleg még benne a lélek. Eleven még! Csakhogy meggleltelek! — Már mérgesen integetett az álmélkodó halászoknak, szemével is, állával is mutogatta, mit tegyenek, hogyan segítsenek.

— Az én jó gazdám, az enyém . . . — szipákolta,

miközben két kezével húzta róla feje felett a páncél-
inget. Kapkodva tépdeste a karikákból az ujjas fűző-
jét és nagy nekifohászkodással dörzsölgetni kezdte
a szíve tájékát.

— Borostömlőcském, boroskenyeret... amitek
csak van, hamar... mit báméskodtok, hé...

Már az öreghalász is ott térdelt mellette. A többiek
összebújva bárgyún nézték a mozdulatlan fakó arc
lassú elváltozását. Halvány vörösség támadt a pofa-
csontja felett, keskeny fehér szájaszéle meghúzódott
vonalába is visszatért a vér. Egyszerre felvonta a tér-
dét, egyik kezét már az ébredés mozdulatával nyomta
a feje alá.

A legényke négykézláb a földre tenyerelve egészen
föléje hajlott és mintha kolompolna a fejével, előre-
hátra bólogatott:

— Éled mán, feléled...

— Te vagy, Pünkösöd? — alig hallhatóan mondta
ezt a vitéz. Közben olyasvalami is juthatott az eszébe,
amitől a képe megint fakóra vált. Így feküdt kis
ideig, mintha szorongva várná, hogy egy szívszag-
gató rémséges álomból egészen felébredjen.

Az emberek odabáméskodtak és gondolták, talán
akad még látnivaló. De a vitéz csak végighúzta a kezét
a fején és miközben csendesen feszesen húzta, a szeme
meredten szélesre tágult. Miért ilyen csuromvizes a
haja? Névtelen rettegés fogta el, hogy a homloka
mögött valami elő talál jönni a zürzavarból és mind-
járt az eszébe jut. Egy nagy kő máris rázuhant. A lé-
lekzete elállt tőle, az erek összehúzódtak a torkában.
Pedig nem is kő volt az, ami rázuhant, inkább csak
egy rög lehetett, kevés omló föld, amennyi az ásóról

lefordult, ott ... szent András egyháza alatt, Komáromban ... a temetőn.

És Kinga neve némán felzokogott ekkor a mellében. Soha már, soha többé ... Megint tudta, hogy meghalt és tudta, hogy ő maga nem halt meg, él és élnie kell, hiábavalón, nyomorultan, párja nélkül, magányosan.

Élni ...

A révész elúnta a báméskodást. A pénzeszsákocská dolgában már úgy sem volt neki itt keresnivalója. A halászok is lefele szállingóztak a folyóhoz. Csak az öreghalász álldogált még ott egy darabig. Szótlanul nézegette a szomorú idegent. Aztán, honnan is sejtette volna miért, kihozta a nádkunyhó sötétjéből hosszúsőrű condrás gubáját, egyetlen földi gazdagságát s mintha véletlenül tenné, odaejtette a vitéz mellé a kavicsra.

Mikor már majdhogynem eltűnt a parti sűrűben, megfordult és visszakiáltott Pünkösdre:

— Hé, minek hívnak, te ... vízitolvajocská! Oszt gondját viseljed a gubámnak!

— Fenét a gubádnak, — felelt félhangon Pünkösds és jól betakargatta vele a gazdáját. Még a maga irháját is a feje alá gyömöszölte, aztán megélesztgette a tüzet, száradni egy fára aggatta a sok nedves holmit. Mire elkészült ezzel, megint odatérdelt az ő ura teste mellé és nézte, nézte őt, oly nagy szeretettel nézte, hogy a könny is kicsordult a szeméből.

— Mivé lettél, — nyöszörgött fel keservesen, — mivé lettél ily rövid időnek alatta. Hálni is alig jár beléd a lélek, az ember bizony már holtnak hihetne.

Fájdalmasan megrezzent ettől a mozdulatlan arc.

Az úr szeme belepillantott a szolgája szemébe:

— Pünkösöd . . . láttál te már valakit is meghalni?

— Hát igen, — dadogta a legény és menten kiverte az izzadság a képét, hogy engedetlenségéért most rákövetkezik. Hiszen Ung úr erősen meghagyta neki, igyekezzék Vutukkal Kolontóra, ő pedig mégis itt van.

Már olyan komoly idegenül hangzott a gazdája hangja, hogy rá se ismert volna.

— Másmilyen a halál, — mormogta Ung és elfele nézett. Viadalban, utak mentén, árokban, vesztőhelyeken sokakat látott ő már meghalni, de az a mások halála volt. Ott Ders úr udvarán pedig, az asszonyházban, az oszlopos ágyon . . . az a halál ott az övé volt. És ezt nem lehet többé se karddal, se ököllel megváltoztatni.

Fel akart ugrani fektéből, de a feje hátrazuhan, a szeme belemeredt az égbe, fel oda! Ott van az Isten, aki nem hallgatta meg, aki a szenvedést és a halált küldi, aki elvette tőle Kingát. És elnyujtott kiáltással olyan vadul kiáltott a magasba, mintha a gyötrelme hadat üzenne az égnek.

Aztán úgy maradt a szája, nyitva, hangtalanul és Pünkösöd hiába szólított.

— Nagy jó uram . . . örömet hallanám beszédedet, szidalmaznál, nagy fennszóval bántsál, csak mondjál valamiket, uram, uram, Ung úr! — Rémületében már jajgatva rimázkodott: — Látom mily igen nagy a te haragod ellenem, mégis irgalmaznál. Hiszen azonképpen ügettünk mi a váci püspöki hely felé, miképpen meghagytad, de az utakon a futamodó népek a tatárokat mondták, mire mondtam, mitévők

legyünk? ... Vutuk is mondotta ... oszt azonképpen egyeztünk, toronyiránt Kolontónak megyen ő, én pediglen mégha nyársra is vonatnál, csak ide térek, eme vizekhez, hol te elbocsátottál magadtól bennünket.

Ung üres szemmel tekintett a levegőbe. Közben megint olyan volt az arca kifejezése, mintha várná, hogy egy rettentő álomból egészen felébredjen. Később rátette a kezét a csatlósa fejére. A legényke szíve gyorsabban vert. A kegyelem jelét sejtette ebben a mozdulatban s jóideig mukkanni sem mert, hogy el ne keresse magától ezt a nagyjó boldogságot. Pofáját merően tartotta és feszesen térdelt egyhelyben, ha rettenetesen nyomta is egy hegyes kavics a térdét. Nem baj az, csakhogy már minden rendbe jön.

Ung pedig ezalatt nem őt, hanem fején a maga kezét nézte. Egy zöldköves arany asszonygyűrűbe csillant bele ujján a napsütés. Kinga gyűrűje volt ... Akkor vette ki a hamuból, mikor neki a páter feladta az utolsó útravalót, ő meg a tűzhelynél térdelt és a kihűlt üszökben keresett, keresett, hogy múltjék a rettenetes idő.

Azóta elmúlt, minden elmúlt és számára semmi sem maradt ...

Kétségbeesetten a szájához kapta a gyűrűt.

— Te, hallod-e szolgám, — mondotta aztán ki-merülten, — az imént miről is beszéltél?

A füves hely irányából lassú mozgolódás közeledett, de ők nem vették észre s a lenyugvó napban a halálszok is jöttek már a folyó felől.

Pünkösöd se látott, se hallott. Csak fordult vele egyet a világ. Valami párás meleg fújt a nyakába és ő felüvöltött:

— Teremtőm! Ihol a lófejű vízirém, jaj ... a nyakamnál fogva viszen a folyóba ...

A halászok is odaértek. Hanyatt bukfencezve bá-méskodott maga fölé a legényke. A szája tátva maradt:

— Te vagy, Rege, te vagy? — aztán határtalan örömezés robogott ki belőle, hogy most már igazán minden úgy van, mint volt régen. Felugrott, sebesen hajladozott erre-arra, pofozgatni kezdte az állatot és beszélt hozzá, beszélt édesded csucsorításokkal:

— Hát meghordoztad a mi gazdánkat vizeken és felhőkön? Ó, csakhogy itt vagy mán szépséges virágom. Aranyszálat fonok a sörényedbe, arany abrakot adok a jászladba, arany ólat rakok neked kolontói nádból ...

A halászok taszigálni kezdték egymást, hogyhát mennyi teméntelen aranya is lehet ennek a vízitolvajnak. Ő pedig elragadtatottságában, hogy Rege is megkerült már, nekiesett a lónak és boldog ábrázattal kétoldalt is megcsókolta a pofáját.

— Hallottátok? — az öreg halászgazda az oldalát fogta, — akkorát cuppantott, mintha a komaasszonyát csókolná.

Az emberek dülöngtek a nevetéstől. Már Pünkösdi is nevetett. Remegett körülte a levegő. Odébb is halk remegés futkosott a csalitok felett. A fűzeken megint feljebb feslett a duzzadt gyantás rügyezés és a vizek tükrén és a földeken langyos szellőben iramodott előbbre a tavasz.

Ung hallotta a nevetést. Mintha éles kavicsokat hajigáltak volna a fejének s a halászingek lobogásában,

a fűzek hajladozásában meglátta a viháncoló fiatal szelet.

Az arca eltorzult. Hát minden tovább tart és minden úgy marad? ... Megint hanyatt nyúlt a földön, a feje hátrafele lógott. Lehúnyta a szemét, sokáig nem mozdult.

Mire beesteledett, magasba rugaszkodott a tűz a halásztanyán. A nádak között felvörösülő fényben megnőttek az emberi alakok. A bográcsban rotyogott a főtt hal leve. Lenn a Vágparton valaki énekelt.

Már Pünkösöd is visszatért a révéstől. Nagybüszkén vezette elő a sűrűből fegyverrel, zsákokkal, prémekkel megrakott lovát. Igaz, hogy közben erősen feldagadt a képe. Pofonok és ütlegek nyomai látszottak rajta. Fekete vendéglátója nem egykönnyen adhatta ki, amit ő most onnan elhozott.

A halászok tisztelettel kezdték nézegetni, mert a felülő révész nemcsak tömlöcviselésben, de verekedésben is járatos férfi volt. Később erről sem beszéltek többé. Az emberek ásítva szedegelődztek a tűznél.

Ung már nem hallotta a kunyhónak ódalgó lépéseket. A szenvedés halálos elfáradásának mély, sötét álmát aludta.

Aztán nem tudta bizonyosan, akkor éjjel történt-e, vagy a halásztanyának egy másik éjjelén? ... A szél megfordult. Elvétett messze harangkongatásokat hozott elő a sötétből. Sajátságosan ismerős volt ez a távoli halk kongatás. Mintha már hallotta volna, mielőtt itt elaludt. Borzadva ismert rá. Ezt a hangot a vizen túlról hozza a szél s amint hozza, mindig újra vele jön egy kelevényes, elkékült álarc onnan, Komárom felől. A kongatás hintázza ide-oda, a hinta vala-

hol fent az éjtszakában akaszodik és szent András egyház harangozója húzza a kötelét. Az ijesztő álarc pedig repülve jön vele a levegőn át és vele enyészik és ismét vele jön...

A halásztanyán a tűznél nyugodalmasan mondotta ekkor Pünkösdek az öreghalász:

— Nézzed csak, mily igen hánya-veti magát a te gazdád, miképpen ha hideglelésben hánykódnék.

A csatlós egymásután többször keresztrel jelölte magát:

— Tán inkább boszorkányok nyomasztják.

Ung szólni akart, de a harangkongásban hintázó szörnyű álarc megint odaért. A levegőbe kapott, hogy letépje. Hiszen alatta Kinga régi szép arca van.

Verejték lepte el a homlokát és a szíve némán könyörgött:

„Kinga, kedvesem, miért nem mutatod magadat miképpen annak előtte?...“

Éjtszakai vízipárák kerekedhetek fel ekkor a szélben. Már alig látszott a hintázó álarc és így elviselhetőbb volt ez az iszonyat.

— Mélységes fáradtság nyomása vagy rajta, — mondotta újból Pünkösdek.

Az öreghalász elgondolkozott:

— Nem álmélni való dolog ez. Csodára maradt a te gazdád élőelevenen. A fekete Halál lovagolt mögötte amaz éjtszakán, mikor a révhelyről kijött. A holt-dunai halászok mondották mily igen kergette őt a komáromi parton, de a folyón már nem bátorkodott utána általjönni, merthogy a Dög nem kedveli a folyót, — az öreg ember hangja még halkabb lett: — és akkor éjjel a Hattyú is úszkált a vizeken...

— A Hattyú? ...

Ung utána kapott az elenyésző szónak. Már emlékezett. Felnyaldosó hullámok csapdosták, suhogva sodorta elfele az ár ... De akkor fehérén haladt előtte a Hattyú a sötét vizen.

Egyszerre felült és mereven, idegenül körülnézett. Jól megnézte a halászgazdát, a csatlósát is jól megnézte. Keményen meghúzta a kezét az arcán, hogy vajjon egészen ébren van-e?

Pünkösd hűledezve bámészkodott utána, mikor magányosan indulni látta a folyó felé.

Gyorsan ment át a fűvön. Fűzek súrolták a vállát. Kint az alámosott parton megfogódzott egy haránt meredő ágban. Két keze a feje felett fogódzott, az arcát szembefordította a víz folyásával. Ágaskodó lába már alig érte a földet, nyújtózó teste kihajló ívben feszült az örvénylő ár fölé.

— Kinga! — kiáltotta bele a sötétbe, — Kinga!

Aztán semmi sem hallatszott többé a világtalan éjtszakában. A komáromi rév valahol messze rejtőzhetett, túl a bozótos nádas helyeken és onnan felől vakon, némán rohanva csak a fekete folyó jött.

A magányos árva ember szívében is ilyen vakon, némán rohant a fájdalom. Mégis hátralökte a testét a part felé. Van a Vág örvényeinél szebb halál, Béla király fegyveres népei között, szabad mezőn, vad kűrtölésben. Mire felkél a nap ...

Keleten szürkült az ég alja. Mint hadba induló lándzsatenger, kigyúltak a nádak a virradatban.

Milyen vörösen hasad a hajnal. Milyen vérzőn tükröződik a vizeken ...

— Mely nap van ma? — kérdezte Ung, mikor Pünkösöd elővezette a nyergelt lovakat.

A legény soká számlálta az ujján és mindig újra kezdte:

— Ha nem csalatkozom uram, szerdai nap vagyon és ímez szent György havának tizenegyedik hajnala.

Az öreghalász is számolt ezalatt:

— Aligha csalatkozol, merthogy többször volt nappal és éjszaka, mióta a szent György virágok kibújtak a rétből, oszt a komáromi egyházban is mostanában harangoztak Husvét után második vasárnap misére.

A csatlós szeme pillanatig megakadt a gazdáján. Mi dolog ez, hogy az arca így színét veszti a komáromi harangozástól?

Nyugtalan hajnali szél kapkodott a lovak üstökébe. A part alatt világoszöld hullámok játszottak fehér kavicsokon. Lüktető tavaszi vizek fiatal szaga szállt. Ung úgy érezte, kiszakad a szíve a helyéből.

Tavaszi van és Kinga nincs többé...

Feje fáradtan emelte a sisak súlyát. Szomorú szeme lassú, akadozó tekintettel fogta át a tájat. Minden tovább él, a virradat se változott és mennyi a madár... Felnézett. Mozdulatától beletört a sisak vashálója a nyaka hajlásába. Aztán ellenségesen elkapta szemét az égről.

A halászok kis távolságból figyelték. Titokzatos és megfoghatatlan volt az ő szegény elméjüknek ez a szóval jövevény, akit éjszakának idején hozott a folyó s akinek mindössze egyszer hallották a hangját. Akkor is csak a tatárokat kérdezte. De ők a tatárokról nem tudtak semmit.

— Jól vigyázzatok! — kiáltoztak utána, miután felszedték a földről a közéjük dobott kis pénzeket, — merthogy sok veszedelmes vizek futkosnak errefele.

— Nem eresztik el könnyen, aki járatlan . . .

A két lovas már távolodott a reggel hűvösében. A süppedő gázlókon hosszú kémlelőfütykőssel a kezében vezetőnek az öreghalász mendegélt. A lovak patája elvétve cuppogott és előttük olykor mintha felkerekedtek volna a kökörcsines partok, felrepültek volna a csillámló lucskos kis rétek, az üstökös ős zsombékok, odébb szálltak és megint lecsaptak a rajokban menekülő madarak.

A csalitas között lopakodó ér partján, botjára támaszkodva egy ember állt.

Az öreghalász, aki eddig valamiféle mocsárbeli állat csendes ringásával szedegette mezíttelen lábát, egyszeriben megállt, mintha legalább is fegyveres strázsa tiltaná, hogy odébb menjen.

— A szomszéd halászok őrálló helye az ott. Ama magányos őrálló ember pediglen közülük való, — aztán beleköhintett a csendbe: — az éren túl amazok ismerik a rejtett gázlókat. Vegyetek mindiglen vezetőt, uram, merthogy nádi farkasok is kószálnak a Vágduna víziszelemeinek ez ingoványos alsó tartományában. A sűrűkben egyéb nagy vadak is leskődnek az eleven húsról és sötétrel a tüzesember ragadoz a mérges lápok mentén.

Pünkösöd nagyon elcsendesedett ettől.

Az öreg még feléjük fordulva állt, ők már nem tördtek vele.

Előre . . . előre . . .

Őrhelyeikről átkiáltottak egymáshoz a vizek népei

és a magányos halásztanyáktól a szomszédos halászhozig vezették a lovasokat.

— Hová, merre? ...

— A Sajóhoz!

— Ó, uram, mi csak a másik gázlóg tudjuk az utat.

Az északnak forduló nyílt szekérúttól messze elkarnyarodtak. Szembe lovagoltak a nappal és mögöttük maradoztak a Katapánok és Hontpázmán urak sík földjei. A régi országút mind mélyebbre vitte őket az esztergomi érseki tartományba. A földeken gondtalanul végezte a nép a tavaszi munkát. Errefele se beszélt senki a tatárokról. Csak egy parasztasszony mondta, hogy öt napja egyházi fegyveresek itattak a Zsitva vizéből. Lent délnek utolszor mutatkoztak meg a messze égben Esztergom sűrű kis tornyai. Aztán eltűnedezték a templomos városkák, apró falvak és a két lovas körül nem volt egyéb csak sárgavirágos süppedékes rétek, zavaros lápok, összeverődött sátoros ősmocsári tölgyek és megint rétek, vadvizek, csermelyek és a csendben teméntelen sokhangú madárszó beszélt.

A lovak szügye előtt suhogtak a széthajló nádak. A vizek titokzatos osonó élete felett némán haladt tovább a lovas.

— Engem szólítottál, uram? — kérdezte Pünkösdi, mikor már elviselhetetlen lett a csend. De a gazdája nem felelt s a haladása olyan kísérteties volt a ragyogó tavaszban, mintha nem is élő ember lenne, de talán a másvilágról tért volna ide.

A legény nyughatatlanul fészkelődött a nyeregben. Torkában fel-le járt a nyeldekölője. Akárhogy is szeretete volna, mégsem mert kérdezősködni, hol-merre is

bolyongott az ő gazdája, miközben nem látta őt. Honnan jött, mikor partra vetette a folyó? Miért ily szörnyen fakó és szomorú a képe?

Hideg borzongatta a hátát.

Előtte a nagy sötét ló árnyéka lebegve úszott át a kökörscsines réteken és a lovas fénytelen szeme sehova se nézett.

Pünkösöd félni kezdett. Talán már csak a gazdája hazajáró lelke vonult itt és ő egyenest a másvilágra megyen a nyomában. „Bár összeütné a képemet, avagy erősen rámkialtana“, — gondolta magában keservesen. De a nap elmúlt és Ung úr nem szólt egyet sem. Halászó népeknél, megint csak kint háltak szabad tűz mellett azon az éjtszakán. Kora derengéssel indultak tovább. Később visszafordult az utolsó ember is, akit vezetőnek maguk mellé vettek.

— Bocsássatok el, — mondotta, — itt már nem a mi halaszvizeink népei örködnek.

Az állatok lába alatt keményebb lett a föld. A patkók régi árterület kömezőin csattogtak keresztül. Láthatatlan hegységekből legörgetett sziklatörmelék és vízhortda, korhadó szálfák heverték egymáson. Majd öreg erdők szélén mutatkozott csapás. Alkonyat előtt megint egy folyón gázoltak át. Errefele marhanyomok látszottak a fűben. A fák mögül emberek leselkedtek, egyiknek csak a fél arca állt ki, mintha a mohos görcsös fatörzshöz tartoznék és nyirkos hosszú haja a lelógó gallyak folytatása lenne.

Ung az ijáához kapott, aztán mégis csak leeresztette. Ettől a békés mozdulattól előbbre merészkedtek a bujkáló alakok. Ártalmatlan erdei emberek lehettek, mert féltek. Egy közeli patak irányából is jöttek né-

hányan és ahogy csípőjüknek támasztott szilkével félmeztelenül, vizesen az alkonyatban megálltak, olyanok voltak, mint vasból kalapált nedves szobrok.

— Mi járatban vagytok? — kérdezte ekkor a sűrűből egy gazdátlan hang a lovasokat.

— A Sajóhoz akarok menni! — felelte Ung.

A mohosképű kijött a fa mögül:

— Ti ennek előtte az Ipoly vizén keltetek át úr vitéz és mi aranymosók vagyunk és honnan tudnók ama helyet?

A lovas türelmetlenül sürgette:

— Beszélj, messze vannak még ide a hegyek?

— Országjáró vándorlók mondták, hogy emez erdőségeken túl mutatkoznak néminemű süveges hegyek.

Az erdei emberek közelebb bátorkodtak. Néztek az utasok fegyverzetét, a nyeregkapára akasztott tegezéből kilátszó nyílveszőket.

— Veszedelmes tájék ez annak, ki is nem benne született, — mondotta ravaszkodva az egyik szilkés miközben lopva a tegezre pislantott, — adjatok némi kevés nyílveszőket, szigonyt mívelnék vasas fejükből.

— Nekem is adjatok!

— Nekem . . .

Kérges tenyerek nyúltak fel a ló nyaka mellett. Ung hátraeresztette a fejét:

— Vezessetek az erdei csapásig!

Hangjától iramodva tűntek a fák mögé valamennyien, csak a mohosképű maradt ott s mintha végórája előtt fohászkodnék, csendesen mormogott magában.

Pütkösd közelebb nógatta hozzá a lovát.

— Te, hallod-e, igazán aranymosó vagy, oszt

aranyperecet, láncot meg koronát is lehet abból mívelni, amit a patakból mosogatsz?

— Láncot is, koronát is, — dörmögte az ember és egyre figyelte őket.

Pünkösöd elragadtatásában szélesen vigyorgott. Az aranymosó pedig vissza-visszapillantgatva lassan indult, hogy a lovasoknak az utat mutassa.

Soká mentek így. Mire a járt csapásra értek Ung egy pénzt vett elő a tarsolyából és nyitott tenyerén odatartotta a vezetőnek. De az aranymosó közömbösen nézte és nem nyúlt utána.

— Mitévő legyek véle, úr vitéz? Eme vert pénzeknek nincsen tehetsége az erdőn. Haszontalan értéktelenke nékem, miképpen mind amaz aranyfövény, mi választószilkémbe akad...

— Haszontalan értéktelenke, — utánozta Pünkösöd nyivákolva és ide-oda billegette magát a nyeregben, aztán dühbe jött: — vad buta erdei ökör vagy te, csak nékem lenne belőle egy zsákkal.

— Az aranyat nem lehet megenni, — dünnyögte a vezető egykedvűen — és nem segít, ha az ember egyedül van.

— Nem segít? ... — Ung homloka mögött valami új és idegen révedezett fel ekkor.

— Az aranyhoz, — mormogta az aranymosó, — hogy tehetsége legyen, nem elégséges egyetlen ember, mindíglén másik ember is kell hozzá. Nem világol magától a sötétben, nem is melegít ha fázom, rongyait se szikkasztja ha a vizesérből kihágok, az eleség is fövetlen marad tőle, oszt a fenevadat se riasztja, miképpen a tűz... Uram, merthogy biztos földre

vezettelek, adj nékem inkább egy darabocská szent követ...

A lovas intett a szolgájának.

Az aranymosó szeme összehúzódott előreálló lombos szemöldöke alatt, miközben a markába dobott tűzkövet nézegette. Aztán nem köszönte meg, csak ráhajolt és mohos szájával áhítatosan megcsókolta.

Ung utána pillantott. Mintha egy magasba egyenesedett árnyék szegődött volna nagy nyugodt lépéssel a távolodó emberhez. És abból az irányból, de sokkal messzebből Bíbor titokzatos hangja hallatszott felé.

... Szétszórtan... sokan vagyunk még...

A fák között már sötétedett és a lovas eltűnődve lovagolt bele szent György havának ebbe az új alkonyatába.

II.

A rengetegben leroskadt egy óriás. Reccsenve fel-
tűvöltött és lassan félelmesen dőlni kezdett az
erdők őse. Esésétől sokáig visszhangzott a vadon.
A roppant tölgy jajgató fiatal fákat sodort magával.
Zihálva nyöszörgött az összezúzott cserjés. És a fa
belső korhadásának sárga porfelhőiben megrázkódott
az egész erdő.

A tölgy régi helyén szakadék tátongott. Ki-
jordult gyökerei, mint ragadozó karmok, földet és
köveket emeltek és a tájból riadtan hussantak tova a
menekülő madarak. Alattomos futással erdei állatok
iramodtak odébb. Aztán csend lett a növekvő homály-
ban.

Mint gonosz varázslattól, megváltozott arrafele az
erdő. A nagy roskadás összekuszálta a vadont. A csa-
pás eltűnt és a két lovas elvesztette az irányt. A sűrű-
södő sötétség bekötözte a szemüket. Ijedező lovaik
körül tolongani kezdtek a fák. Mire tapogatódzva szál-
láhelyet leltek az erdőn éjtszakára, fentről már el-
vétett csillagfények csurrantak bele a sűrűbe.

Egy védett kis mélyedésben tüzet vert Pünkösöd a
kovából. A száraz erdei füvek lángot fogtak. Andalgó

jószagú füst terjedt. A legény előkotorta zsákjából a kenyeret.

Gazdája a leoldott nyergen ült. Két térde között mozdulatlanul nézett maga elé a földre, lába hegyével nyugtalanul mégis topogott, mintha menni akarna. Messze még a Sajó idáig! De nagyon is halogatja az Isten az ő szabadulását... Belevágta tíz körmét a halántékába. És megint Kinga nevét mondta magában. Reggel óta mondta a rétek felett, az erdők alján, belemondta a magasságokba, a mélységekbe, a nap-sütésbe, árnyékokba, hangtalanul egyre mondta a tavaszba. Kinga... Hogy dalolt és csengett valamikor ez a név, hogy csókolt és égette a száját, hogy bővílte és hívta, áthívta őt az egész világon. Kinga... és most csak sír, nyöszörög a mellében és vádol. Azzal a szörnyű álarccal vádol. Az álarccal, amelyik akkor kezdődött el az ő szépsége felett, mikor nyomorultul letörölte a csókját.

Keze felmarkolt a földről egy száraz ágat. Azt akarta tenni ő is, amit a mellében tett a fájdalom és vadul, kegyetlenül megfacsarta az ágat.

A halomba dőlt vadonból felsóhajtoztak a leterített fák. A visszanyujtózó gallyak keservesen tördelték egymást. Valahol a sűrűben félénk lépkedés kezdődött. Mintha óvatosan egy menyét jönne a tavalyi avar színén, vagy talán egy madár ugráló, lassú közeledése?

Ung felrezzent. A csatlós dárdája hegyével izgatottan döfködte a levegőt. Éppen abba az irányba döfködött, hől az ágbogas gallyak között egy emberforma test mutatkozott a tűzfényben. Az emberforma is félt, Pünkösdi is félt. Ung a válla felett pillantott oda. A

sötétségből előkerülő jövevény sebesen pislogott a világosságtól és hajlongva mondotta:

— Életemnek jó szerencséje hozott e barátságos szállástüzeckéhez ... ha megengednétek ...

Ung beleegyező bólintására örvendezve kászolódott ki a sűrűből. Vézna hátán szegény zsákocska lefetyelt és míg két közel szeme figyelmesen nézelődött, szerényen összehúzta a vállát. Aztán, hogy mentől kevesebb helyet foglaljon el, lekuporodott a tűz mellé.

— Rám sötétedett az erdőn ...

Pünkösd gyanakodva vizsgálgatta. Mikor észrevette, hogy az egész kis emberi teremtes remeg a félelemtől, nagyot fújt:

— Azt hittem madár vagy, hogy olyan ugrálva jársz. Tán szarka vót az öreganyád?

Az emberke kissé felhúzta hegyes orrán a bőrt:

— Hát ... honnan lehessen az ilyesmit tudni? Merthogy értem a madarak beszédjét és madárszóból jósolok.

A csatlós kimeresztette a szemét. Últében emelve magát, érdeklődően közelebb igyekezett az emberhez. Nagyon tudakolta, miféleképpen értett már meg a madarak szavából? De a másik félemedetten, kérdően, csak egyre integetett az állával a legény gazdája felé, vajjon beszélhet-e ő ily nagyhatalmas vitéznek a színe előtt?

Pünkösd észbe kapott ettől és lemondóan hallgatott is valameddig. Közben elnyúlt birkabőrdarabokat szedegetett ki a nyeregzsákból. Nagy tehetsége volt hozzá, hogy egyebekre hárítsa át a munkáját és ezért odavetett egy birkabőrt az embernek. Ha már itt melegsik, fényesítse legalább a fegyvereket. Utóbb

maga is nekilátott, mert Ung úr az előbb erősen rájuk nézett.

Pedig a gazdája egészen másra gondolt. Míg olykor-olykor belerebbent a szemébe a tűznél gunnyasztó alakok formája, úgy tetszett neki, hogy Pümkösd mellett ott túl Vutuk az a másik, aki ringatódzva az ő sisakját fényesíti az ölében. A sisak vastükrében mozgolódó tűzfény altatón, nyugtatón simogatta és ettől mintha visszafordult volna tőle az idő. Odafent vannak megint északon, azelőtt, valamelyik vágvölgyi szállástűznél, mikoriban még Kinga életétől éltek a nappalok és az éjtszakák és az ő szépségétől volt szép a világ.

Mennyi idő telt el azóta? . . . Sehogysem tudta észszel felfogni, hogyan öregedhet meg az ember ilyen hirtelen, mikor még ilyen fiatal?

Pümkösd már nem türtőztette magát.

— No, mondjad csak, — súgta kíváncsi izgalomban a jövevénynek.

— Elaludt? Nem hallja? — tudakolta a kis ember és újból a hatalmas fegyveres úr felé pislogott, aztán hangosakat nyelt s egészen halkán mondotta:

— Bizony, rosszat jelentő rút madarak szállnak mostanság az erdőn. A kerecsenek is igen alacsonyan kerengőznek, oszt tegnap rárómadár repült nagyhamarsággal menekedve kelet felől a nyugati erdőnek. Napszálltakor pediglen, mikoris madárszóra vigyáztam, fennszóval huhogták egymásnak a baglyok, hogy öldöklést kezdenek az emberek és a varjaknak gyülekezései is rémletesen kárognak, hogy emez idők a királyságnak veszésére rendeltettek . . .

Ung felkapta a fejét.

— Hogyan bátorkodol? Hord el magad innen, hogy cselédszolgámmal meg ne nyúzássalak.

Az ember egész testében remegett. Rémületében térdre vetette magát.

— A madarak mondták ezeket, nem én, uram... Nagy méltóságod irgalmazzon nekem! Hiszen ha elűz a te haragod a tüztől, felfalnak a sötétben leszkődő erdei fenevadak, — és olyan keservesen kezdett zokogni, hogy Ung elfordította a fejét.

— Hallgass hát, — rivallta keményen, mintha szá-
nakozásáért önmagának tartoznék ezzel, — teremtettem embernek pediglen ily botor dolgokat mondani többé ne merészkedjél. A királyság dicsőséges és hatalmas és nincsen oly erő, ami veszedelemre dönthetné.

A madárjós még mindig térdelt. Előre horgadva tördelte a kezét:

— Uram, a tölgy is kidőlt az imént... A rengeteg őstölgye is kidőlt, jóllehet, mióta az erdőt járom mindig hajlongtam előtte elmenőben, merthogy sok régi rovások voltak írva rajta s valamikor eleink szent fája lehetett. Áldozati lófőket és egyéb ajándékokat aggat-
tak rája. Ennek utána néminemű jámbor remete a boldogságos szűz Anya képét is megfaragta a törzsében, de azért mindenestől mégis teljességgel kidőlt.

Ungot, mintha hirtelen támadt örvény hidege csapta volna meg.

— Tudnál a tatárokról valami híreszteléseket mondani?

Az ember hangosan jajgatott:

— Uram, még ha kerékbe töretnél, avagy lassú tűzön pörköltetnél, akkor se tudnék róluk semmit

sem mondani, merthogy sohasem találkoztam velük és róluk itt a madarak sem beszélnek.

Pünkösöd nagy nyaláb száraz ágat vetett a tűzre. Mire felkapott a láng, lobogó fényétől a fákon madarak ébredtek. Az emberke két kezét előre nyújtotta, mintha az életéért könyörögne:

— Hallod, uram... ímez jót jelent! Fejed felett álmukban hangicsálnak a madarak. Mondják, sok sanyarúságokban hánykódot, de ez végezetül is javadra válik, mert erőssé téssen, miért is az emberi renden felül való vitéz lész.

Ung tenyerébe támasztott feje megrándult. Eléje került a régi vágy és annak a vágnak kard volt a kezében. Dicsőséget és hírt szerezni, új csillagot tenni a magyar csillagok közé... Eltűnődve a tűzbe nézett. — A régi vágy?... Már elmúlt az is, beleütközött egy koporsó, amit négyen vittek a vállukon, szent András egyház temetője felé.

A madárjós közben alázatost térdenállva egyre a magasba pislogott. A vitéz úr felett az ágakon a felriadt madarakat hallgatta.

— Ó, uram, — kezdte rá megint, — jövendölik, hogy nagy vígasságtól vígadozol te még, mert a latroknak gazságától nagyobb gazdagságod léssen, mint az arany és nagyobb hatalmad léssen, mint a hatalmasok hatalma és végezetül hosszabb életed léssen, mint az élet...

Ung irtózva rázta meg a fejét. Nem kellett néki az élet. Felemelt kezével jelt adott az embernek, hogy hallgasson.

Pünkösöd sebtében lehasalt és lopva integetett a madárjósna: fogja be a száját! Az ember még kisebbre

kuporodott. Lélekzeni is alig mertek ők ketten és lassan, lassan még a csend is elaludt.

Mintha az erdő összehajló sötét boltozata lenyomta volna a tüzet, már egészen alacsonyan égett. Olykor kis erdei állatok szeme fénylett ki a sűrűből, olykor távol osonások rémlettek át az éjtszakán.

Ung magányos virrasztásában sehogysem győzte tovább a pirkadást várni. Izgatottan felállt. Égő ágat vett ki az ernyedő tűzből és mintha eszét vesztette volna, elindult, hogy keresse az eltűnt csapást. Frissen kivetett mohának és földnek, felszakadt gyökereknek kesernyés szaga érzett a sötétben. A magával rántott erdő közepén, mint ledőlt hegy, félelmesen szétágazón hevert az óriási tölgy.

Az erdők őse . . . amely szent egyfa volt valamikor.

Ung nagyot került. Arca előtt a szenesedő ág lángja imbolyogva kapkodott, egy fordulónál hirtelen fuvallat kioltotta a kezében. Jó ideig semmit sem látott, eltévedten csak állt, mintha megolvadt sűrű fekete viasz ömlött volna rá és most lassan kihűlőn odadermedne a tagjaira. Soká tartott az is, mire szeme előtt az egyöntetű puha sötétség fatörzsekbe sűrűsödött össze. A fekete viaszból ágak és gallyak kezdtek formálódni. Odafent magasan, mint sok apró tűr hegye átdöfködték az éjtszakát a csillagok.

Az erdei avar egymásra terült rothadozó tengernyi rétegből nyirkos párák gőzöltek fel. Minden gyökértelenül lebegőnek tetszett a föld színe felett s a fákon túlról lebegőn egy kis tisztás is mintha jönni kezdett volna.

Ung ekkor döbbsen rá, hogy valahonnan titokzatos világosság dereng a szemébe.

Azt hitte álmodik, védekezõn mégis egy fa törzse mögé húzódott a teste. Visszafojtott lélekzettel várt. Fülében lüktetett a csend. Melle előtt nyugtalanul tördelte a keze az öreg fa felpattogzott kérgét. De a csodálatos világosság nem szűnt meg, inkább még kifele terjedt az erdõbõl és a tisztáson már a fûszálak is látszottak tõle. Egyszerre megtiport ágak ropogása közeledett. Ungnak úgy rémlett, mintha a fejében valami fordulni kezdene.

Emelt szövétnekekkel valószínűtlen alakok szaladtak ki a sötétbõl. Vállukkal hajlították szét a gallyakat és kötöttük félig futva nagy pajzzsal gyalogos fegyverhordozó jött. Mögötte hátrább egy ló feje nyomult előre. Az állatot drága féken csatlósféle ember vezette bele a vöröslõ ködbe.

Minden ködszerû volt és csodálatosan halk és gyors és megfoghatatlan.

Az átvilágított párák felett már látszottak a ló homlokán és szügyén a nehéz hadi vérték. Már a lovas sisakos körvonala is látszott. Keztyûs balkezét a combjának támasztva ült a nyeregben, keztyûtlen jobbján gyûrûk fénylettek a kantárszarak között. Egész testtartása olyan volt, mintha az erdei ágak alatt lehajtott fejét elfeledte volna a sűrübõl kiérve újból felemelni. Kemény állat páncélinges mellének szegte és mereven úgy nézett maga elé, mintha egyes-egyedül lenne a világon.

Egy pillanatra ekkor rálobogtak mind a szövétnekek.

Ung összeresztett rejtékhelyén. Az éjtszakai lovasnak olyan szomorú hatalom volt az arcában és olyan megsemmisítõ bánat volt a tekintetében, hogy nem tudta róla levenni a szemét.

— Ki ez? ...

Babonázottan utánafordult a tovatűnőnek.

Honnan jött? Hová megy az erdőségeken át, hangtalan kíséretével így, éjnek közepén? ...

Csakis oda! Oda, ahova ő maga is útban van, ahova most mindenek táborba szállnak. Ki akart törni a sűrűből, hozzáfutni ellenállhatatlanul, mondani neki, hogy vele megy ... Még sem mozdult. Valami lenyűgözte, amit nem is értett. Az idegen lovasnak a fejtartása tiltotta volna el, vagy a megközelíthetetlen szomorú magány az arcán? Nála magányosabb embert még nem látott soha, pedig nem is volt egyedül, vezető, fáklyások, szolgák, fegyverhordozók futottak előtte és mögötte is folytatódott még az álomszerű menet. Hátrább is jött még egynéhány fegyveres lovas. A fel-le mozgó kopják pillanatig fekete árnyékokat vetettek a megvilágított erdőfalon.

Aztán, mintha csak bájolás lett volna, hangtalanul eltűnt a lovas és kísérete és a sötétség felszívta a sűrűbe surranó fáklyafényeket.

Ung kiáltani akart, de nem volt hangja, rohanni akart a jelenés után, de a hirtelen visszaözlő sötétben mindenfelől körülállta a lidérces erdő. Nyirkos fatörzsek lökték hátra, reccsenő karmok téptek bele a hajába. A lába, mintha szabadon kúszó mohostestű kígyókra lépett volna.

Kimerülten, fázósan megállt. Nagy magányos elfáradásában egyszerre a szállástűzhöz kíváncszott, a szolgájához, a lovához.

Hallgatódzva felkapta a fejét. Onnan felől, amerre a menetet eltűnni látta, egyre távolabbról, felriasztott erdei vadak üvöltözése hallatszott. Emerről riadt

kiáltozás szaggatta a zúrzavaros, bomlott éjtszakát. A szállástűznél most vehették észre hült helyét az emberek. Egy magasba emelt csóva keresgélő fényében már kiötlött Pünkösöd alakja és a madárjós, mint valami nyomot szaglászó állat futkosott körülte.

Ungot eleresztette a lidérces erdő.

Aztán jó volt a farkasbőr alatt elnyujtózva melegedőn a tüzet nézni. Jó volt a lovak mozgolódását, az emberek hangját hallgatni, amint halkan szóltak egyet-egyet.

— Imé, megmondtam, mikor is megbiztattalak, — suttogetta később a madárjós Pünkösödnek, — nem veszhet el a te gazdád nyomorultul néminemű erdei mocsárban, avagy gödörben, mert a madaraknak szerinte elsőbben még sokat kell vándorolnia és vitézkednie.

Ez a beszéd követelődzőn beleakaszkodott Ung álmára hanyatlott fejébe. Egy darabig keservesen viaskodott vele. Mire való lenne vándorolni, sokat vitézkedni? ... Hiszen nem akart ő már semmit ... S mintha félálmában reménytelen ürességbe taszították volna, felnyöszörgött: senki sem boldogtalanabb nála e világon ... Senki? ... Ködszerűen, megfoghatatlanul ráhajlott ekkor az ő sanyarúságára a csodálatos lovas arcának mérhetetlen magányos bánata és ettől a soha nem látott bánattól gyors elváltozásban valahogyan kis suhanc lett belőle. Gyámoltalanul ismét ott álldogált az erdőn, a fatörzs mögött, a tisztás szélén, az a lovas pedig rejtett nagy bánatával tovább lovagolt. Kábult gondolata utána révedt, megfogódzott benne és vitte le magával a képét az álom mélyébe.

Mikor virradattal felébredt, jó ideig nem tudta, hol van. Mereven, furcsa ingerültséggel nézte a hosszú-

orrú kis embert, aki ott guggolt a tűznél és pislogva egyre csak őt figyelte. Aztán Pünkösdőn akadt meg a szeme. A legényke hátát egy fának támasztva majszolta maradék kenyerét. Ung tekintete beletévedt az erdei sűrűbe és egyszerre eszébe jutott éjszakai bolyongása is.

Már elfele lovagoltak a szállástűztől, de ő a fák között nézelődve még mindig azt a lidérces kis tisztást kereste.

— Erre uram, erre, — mondotta a madárjós, aki a szürkületben már olyan biztosan ugrált a vadon erdőn, mintha otthon lenne, — erre, napkeletnek kell tartanod, uram, ha a lakott földeken és megintelen az erdőkön túl, ama messze Sajó vizéhez akarnál sietni.

Ung rántott egyet a száron, azért mégis a túlsó irányba nézett. Schogy se tudta megérteni. Emlékeztében az az éjszakai menet amarra tűnt el. Hát nyugatnak tartott volna? Elfele a táborba szállott hadaktól? Tépelődve rázta a fejét. Fegyveres vitézek, ilyenkor, az ellenkező irányba? Mikor tatárok dúlása fenyeget...

És nem kételkedett többé, hogy az éjjel csak álmodott.

Mire a nap már lesütött a lovak lába elé, ritkulni kezdett a rengeteg. Mintha rügyező háló szakadozott volna a levegőben, az ágak gyantás fénylő csomózásai között egyszerre ki lehetett látni az erdőből. Fialat zöld vetések, széles sötét szántások csillantak a reggeli világosságban. Távolabb, körülárkolt földön egymáshoz toldozott cselédszállások, juhaklok és baromólak karimájában nagy udvarház állt. A ház mögött messze elkanyargott az út a sík mezőkben. A túlsó erdők előtt

akárcsak öregpásztor körül a nyáj, elfeketült régi fatemplom tövében valamilyen falucska látszott.

Ungnak feltűnt, hogy az úton, mintha a hely processziót járna, szakadozott rajokban lovasok, gyalogos emberek mozgolódnak. A nagy udvaron is sok népség nyüzsög a kora reggelben és a szekerek, barmok zűrzavarában erre-arra fehér asszonykendős fejek villannak a napban.

A madárjós értetlenül, dűnnyögve nézte ezt:

— Torozást, avagy lakodalmat ülnének Máté úr udvarán? Noha ő maga fegyveres házanépével Fehérvásárnap miséje után legottan elméne innen.

Az udvartelekek mögött jó messze egy dombon, váratlanul, nehéz nagy lovas jelent meg ekkor. Vasból volt az ember és a ló is. Még egy jött így elő. Még egy. Vasfegyver felett irdatlan dárdáikon ékbe vágott kurta zászlócskákat fujdogált a szél és nyomukban, mint sebesen növekvő, fénylő kemény füvek, kopják hegyei bújtak ki a domb gerincéből. Nem sok idő telt, szép renddel már egész lovascsapat ereszkedett le csörömpölve az innenső oldalon.

„Ezek is a királyi hadakhoz szállnak. Fegyveres népével néminemű várispán lehet amaz első,” — gondolta Ung és ettől valahogyan megenyhült önmagát hajszólo nyughatatlansága. Ha ezek csak most jönnek, így sietség nélkül, akkor ő sem késett még el.

A madárjós lefetyelő zsákocskájával a hátán, mint a kengyelfutó, sebesen szedte a lábát a lovasok mellett. Már bekanyarodtak a körülárkolt udvarra, hogy itatóhelyet keressenek.

A kút tájékaról gyanakvóan odanéztek a csoportokba verődött emberek. Többen voltak, mint az útról lát-

szott, előkelőek, közrendűek, még egyházi emberek is és fegyveresek valamennyien. Nyergelt lovaik a tornáclábaknál, jászlak előtt, a fák törzsénél lógták a fejüket.

Egy tisztes fehérhajú lovas Ung felől kérdezte a közelállókat:

— Mely tartományból jöve el emez?

— Mindegy mán akárhonnan jöve, — dörmögték körülte egykedvűen. Mióta látták, hogy nem idegen nemzetbeli az utas, felé se hederítettek. Mindenki a maga baját beszélte és senki sem hallgatta a másikat.

A madárjós, emeltfejú magasnövésű öregedő asszony elé szaladt és hajlongva jelentett neki valamit. Ung pedig levette előtte a süvegét. Ha nem is mondta senki, bizonyosan tudta, hogy leányai és sok szolgálói között ő ennek az udvarnak a főasszonya.

A szeme pillanatig rajta feledkezett a fehér gyolcskendős fejen. Olyan keménynek és nyugodtnak látszott ez a magáramaradt gondtelt asszony, amint parancsolón rendet tartott a szokatlan zsivajos zűrzavarban, hogy ellágyultan az édesanyjára kellett gondolnia. Úratyja ezóta már hadba ment fegyverforgató házanépével, miképpen Fehérvasárnap miséje után ama Máté úr és az anyja talán éppen ilyen egyedül van a kolontói udvarban... Erőset rántott ez a szívéen. A főasszony ránézett s mintha a kezével adna engedélyt, a házfélé is intett:

— Az én uram telkén van szálláshely és eleség minden betérő utasnak.

A kútnál izgatott lármával, újonnan érkező lovasok köré sereglett a férfinép. Fegyverzett egyházi szabadok

lehettek a jövevények. Egy szó beleszagotott Ung fülébe.

— Miről beszélnek ezek?

Az emberek káromkodtak. Bizonyosat senki sem tudott. Tétovázó hangok ellenkeztek. Valamelyik lovas erősítgette:

— Hiszen a feldúlt Eger város alól jöttünk egyvágatában mi is...

Ung, mintha már egész testével odafigyelne, kihajolt a nyeregéből. Az itatóvályú mellől tarjagos arcú kopjas ember kérdezte őt bámészkodva:

— Hová mégy?

— Most?

— A tatárok ellen? ... Egy előkelő viseletű öreg főember szomorúan csüggesztette le a fejét. Elsárgult régi gallérköponyegén a foszladozó nagy vörös kereszt-ről is látszott, hogy még néhai András király szentföldi vitézei közül való lehetett.

A tarjagos arcú egyre közelebb jött Unghoz.

— Hagyj fel szándokoddal. Nagyrossz híreket hurcolnak szét a király hadairól...

Ung tekintete indulatosan csapott az ember tisztátalan képébe.

— Nem dícsérendő, ki ily időben gyávaságot beszél.

A tarjagos vállát vonogatta és morogva elfordult. A keresztes vitéznek kedvére volt a fiatal ember. Hátrább az udvarbeli asszonynép már a madárjóst faggatta felőle. A fegyveresek fogadkozni kezdtek a kútnál, hogy majd ellátják még ők a tatárok baját.

Lihegve, porosan két lovasember ügetett be ekkor

a kapun. Akik előbb jöttek ágaskodtak, lökték egymást, mindenki a lovasokat nézte.

— Hát ezek...

— Mit... hogy mit?...

Valaki elkiáltotta magát:

— Elveszett a csata!

A telken szörnyedve riadozott végig a kiáltás. Megkavarta az egész udvart.

Csuklyás gyapjúkáppában, fáradtan rázódva a nyeregben, nagy darab lovaspap kanyarodott be ekkor. Káppája szélesen lóbálódott körülötte. Szakálla alatt kilátszott pikkelyes nehéz páncélinge. Durva paraszti keze kopjanyélre tűzött irdatlan vaskeresztet támasztott a kengyelkarikának.

— Halljuk csak!

— Mely hírek hozója a vecsernyeköppönyeges?

A pap dühösen rivallta oda:

— Balhírek hozója! Elpusztították már mind a hadirendet!

A kúttól egyszeriben köréje sereglettek a férfiak. A ház felől is többen jöttek át szaladva.

— Mondjad!

— Mátyás urat is leölték, — tört ki a pap, — leölték karddal az esztergomi érseket...

— Honnan tudod ezt?

— Futamodó fegyveresek beszéltek az útmenti udvarokban, — fújta a pap, — amerre jöttem, beszéltek, hogy úr Ugrin érsek is elesett volna a szörnyűséges öldöklésben, miképpen Gergely győrbeli püspök, ama Rajnald nevezetű és Jakab nyitrai püspök, sok főesperesekkel, mind a templomos vitézek, és megintelen jámbor Azariás confraterem is elesett...

— És Dénes nádor és az országbíró, a tárnokmester, Miklós bán és még számlálhatatlan világi főemberek és királyi szolgák és közrendűek, — szólott csendesesen a szentelt keresztes vitéz, — mert végezetül ott volt már özön sok haddal szinte mind az egész késlekedő ország.

— Ott volt! — dörögte a pap, aztán kimaradt a szava. Búsan leszegte a nyakát. Nagy szakállá, mint sűrű fekete súly feküdte meg ziháló vasinges mellét.

— Na most beszélj, — szólott oda a tarjagосképű Ungnak és torzan elégültnek látszott az arca, hogy hát mégis neki volt igaza.

A többiek mögül egy dagadt fej furakodott elő. Véres, piszkos rongyokkal volt bekötve a fél szeme. Felrepedt szája kék volt valamilyen rettentő öklöcsapástól.

— Én tudom ... én ...

Visszalökték.

— Mit tudsz te! Csak olyan tábor mögött járó lehattél.

Egy másik, aki most jött, közbevágott:

— Végső romlása volt az a hadaknak!

Ung konok haraggal méregette őket. Nem tudta elhinni, amiket beszélnek, mert hát hogyan omolhatnék össze, ami örökkévalóság? És mintha a tűrhetetlen emberkárogással szemben valami ellentmondást várna, nyughatatlan tekintete keleti irányba révedt.

A tulsó erdő alól fityegő hadivértekkal, lovas nélkül, csörömpölőn, nyerges, szerszámos nagy ló száguldott át ekkor bomlottan, hanyatt-homlok a mezőkön. Jött, gazdátlanul, repülő üres kengyelvasakkal, megvadultan, robogva, dübörgő vágatással és az udvarárok

mellett oly közel rohant, hogy szinte hallatszott a fúvása. Ungnak a képébe csapott a szele.

Ez a zörgő, dörömbölő, gazdátlan állat, mint a csatavesztés szörnyű magányos réme, véres szemmel, tágult orrlyukakkal lobogva süvöltötte bele a céltalanság távolába.

Ung kínlódva, megalázottan érezni kezdte, hogy körülötte az emberek talán mégis igazat beszélnek. Az arca elváltozott, de makacs szája még ellent akart volna mondani. Lassú, sötét hangon, fehér gyolcskendője alól, ekkor szólalt meg az udvartelek főasszonya:

— Nem tudjátok ti azt . . . a királynak is menekülnie kellett már onnan.

Ung megmarkolta a nyeregkápát. A nagy magasnövésű asszony, aki olyan keményen és egyenesen állt, lehajtotta a fejét, mikor mondta:

— Tegnap napszálltakor Béla király eme kútnál itatta meg a lovát . . .

Sok idő telt.

Remegve egy kéz emelkedett bele a levegőbe:

— Arra lovagolt.

Némán, komoran abba az irányba néztek valamenynyien. Hátrább felzokogott valaki, férfiember nehéz darabos zokogásával belesírt a csendbe.

— Arra lovagolt . . .

— Arra? . . . — Ung visszafordult a nyeregben. Tenyerét a lova farára támasztotta és összehúzott szemmel nézett a nyugati erdők felé, oda, ahová már nem is lehetett ellátni. És a lidérces vadonban libegve jött a ködben egy kis tisztás, megint felgomolyogtak a vöröslő párák, újra látszottak a vérték a ló szügyén és a homlokán. Már a lovas sisakos körvonala is látszott

és Ungot megint szíven ütötte a megsemmisítő bánat a nagy, komoly szemek tekintetében s megint kis suhancnak érezte magát ott a fa mögött, a tovatűnő fejedelmi arc szomorú magányos hatalma előtt.

Ő volt...

Nevezhetetlen borzongás futott át rajta. Nem hallgatta, amit a főasszony a kútnál a többieknek beszél, de közben valahogy egyre tisztábban látszott minden, mint akkor. Igen... horpadt sisakján aranyleveles kis korona futott körben, keztyűtlen gyűrűs keze keskeny volt és izmos, vaspikkelyes saruján száradt sár tapadt, sarkantyúja szeges nagy tövisébe agyagkölönc szorult, kengyelén tépett gaz és sás fityegett. És a kardja... az Árpádok régi kardja... és az arca vágása, az Árpádok régi arca. És vele mentek mind, mikor tovább lovagolt.

Ő volt... Nem álmodott... Ő volt és elment.

Szegény szívébe belemarkolt ez az új fájdalom is és kifosztottan lehorgasztotta a fejét. Úgy érezte körül körül minden üres lett, minden elmúlt.

De az udvar nyersen megint belesivalkodott a fülébe. Mint a többiek, ő is az ellenkező irányba nézett.

A falu mögött az erdőből egy csapat lovas vágódott ki. Sebesen, eszeveszetten kanyarodtak elő és jöttek a kis fatemplom alatt, mint iramodó lándzsás förgeteg. A nyomukban zavarodás támadt, rohanva indult az egész falu.

Az udvartelekre nyugodalmasan, lomha csörömpöléssel ekkor kocogott be a várispán. Vasas népei ellepték az árkolás mentét. A kút körül sötét morrással csapott fel valamilyen ingerült harag:

— Hát most jöttök csak? ...

— Későn jöttök!

— Győztek már a tatárok.

Az ispán vörös arca egészen elfehéredett.

— A zólyomi tartomány turóci gyepűjének vagyok a hadnagya. Messze onnan idáig az út!

A tarjagos képű ismét nekibátorodott.

— És te uram, — agyarkodott Ung felé, — tán te is eme késedelmeskedőkhöz tartozol?

A főasszony odaküldte udvarbeli előjáróját, csendesítse a kiabálást, hogy senki az ő telkén ne sértse a vendégjogot és keményen, tiltóan maga is odanézett. Kintről megint új lovasok fordultak be. Egyiknek, másiknak vérrel kevert volt a ruhája és a nyugtalanság egyre növekedett. A levegőn át a fergegetes lovascapat közeledése is hallatszott már. Hirtelen egy páncélos vitéz robogott el, meg sem állón, fejvesztetten, kint az úton.

Patkócsattogás, kavargó por, vad káromkodás. Sorvány, hosszúlábú lovon megint előtűnt egy ember.

— Meneküljete! ...

Az ember ide-oda ingott a nyeregben.

— A tatárok!

Valami új és megfoghatatlan tört be ezzel a kiáltással az udvarba. Hogy ide is bejöhetnek? Ide, ahol biztonságban érezték magukat a teremtetten lelkek.

Megrakott, nyikorgó szekerek, futva terelt nyájak, lihegő, szaladó gyalogos népségek torlódtak előre.

— Jönnek! ...

Még egy lovasember ordította ezt. Annak, aki azután benyargalt, már nem hallatszott a hangja,

csak a szája nyílása látszott, csak a keze emelkedett fel a rémült zsivajban és megint leesett.

Az úton vágató alakok sodródtak, el, el amarra... A felkavart porból csak a kiáltásuk rivalt vissza:

— Jönnék!...

— Üldözik...

— Halálra keresik a királyt!

A királyt!... tépett bele Ung fejébe és Kinga halála óta először fordult a szíve az élet felé. Valakit félt megint! Hogy félti... és fiatalságát felülhaladó súly szakad reá. Órá, csakis rá... s mint máskor, annyiszor, nagy bajban, kis bajban, neki kell most vetnie magát mindennek. Rá nehezedik az egész, egyedül reá, az is, amit a többieknek kellene viselniük. Ő felel érte. Ó!... Ott a kútnál, az örvénylő riadalomban egyszerre magasba egyenesedett a nyeregben. Már a fejére zörrent a sisak, belefűzte a karját a pajzs szíjába és mint emelt kard a napsütésben, megcsillant a többiek felett.

— Hát emez itt?

— Mit akar?

Meg se hallotta. Sisakja alól ekkor már a messze falucska irányába nézett: mi az ott?... Az erdő előtt... a templomnál is... Halántéka forrón lüktetett a hideg vas alatt, a szája kinyílt:

— Lóra, lóra! — vadul követelően ordította bele a zűrzavarba. Rá se ismert a tulajdon hangjára.

A főasszony megrendülten figyelte.

Sokan kiszaladtak a házból. Hátrább az ólakból, errébb a kút mellől is ránéztek valamennyien. Nyugtalanító varázs volt az elszánt fiatal arcban, pillanatra magához igazott minden tekintetet és e hir-

telen támadt erő, mint láthatatlan marok, összefogta és megrázta az egész udvart.

Senki sem ismerte. Nála öregebbek, főember-félék, azok is, akik egymáshoz tartoztak, most egyszerre mégis felé fordultak, mintha tőle várnának valamit.

— Honnan jött?

— Ki légyen?

A felindult asszony nép között izgatott sugdosás futkosott.

— Nékem olyannak mutatkozik...

Valamilyen bátortalan felismeréssel mondotta a másik:

— A lándzsáját is azonképpen tartja, miképpen a sárkányölő szent a templomi faragott képen.

A főasszony nem vette le róla a szemét.

— Szent György vitéz havában vagyunk, — mormogta aztán csendesen.

— Amoda nézzetek! Ott...

A szemek babonázottan követték Ung tekintetét.

A mezőkön túl, az erdő előtt, a fatemplom szalmatetejéről fekete gomolygásban sárga láng csapott fel a napvilágba. Már a kis faházak is égtek összevissza és a füstben sebesen, alacsony idegen lovasok mozgolódtak.

A legelőmezőkről ügető csordák és nyájak mögött pásztoremberek jöttek futva. Az udvaron jajgatva szaladoztak a szolgálóleányok, az ólak irányából villás cselédemberek rohantak elő és a lármában elnyujtva vonítottak az ebek.

Ung megrázta a kopjáját a levegőben:

— Lóra! — hallatszott újból, olyan kiáltással,

mintha nem emberi hang kiáltotta volna. — Üldözik a királyt!

A vecsernyeköpenyeges pap, az öreg keresztesvitéz már lóra vetette magát. Mások is gyorsan kapaszkodtak vissza a nyeregbe és senki sem tudta többé, miféle parancsnak engedelmeskedik. Az ismeretlen vitéz lova kétlábra ágaskodott a sisakos fejek felett.

— Huj! Huj!

— Utána!

Az udvarház fala szétdobálta a kiáltást, rikoltva csapkodott, hangzott, erre, arra, kint az úton is és megfordultak tőle, akik robogva szembe jöttek. A körülárlott telek kavargott. Kürtölni kezdtek az ordításban. Az a fiatal idegen lovas pedig nem nézett hátra, van-e aki követi, csak vágatott kantárt eresztve neki a szabad mezőknek, az égő templom iránt. Lova nyakára dülve, előre szegett kopjával kettészakította maga előtt a levegőt. Száguldó rohanása örvényt tépett. Ellenállhatatlanul mind többen sodródtak utána.

Az udvarárkon túl fegyveresen nyeregbe szálltak a határispán emberei is.

— Mi dolog ez? — ordította az ispán, mint veszett tulok, aztán megindult alatta a ló és ragadta a dühöngő vastornyot a nyargalók után.

Legelől már csak egy elnyúló villanás volt a föld felett a száguldó kopjas fiatal vitéz. Sisakja mellett irdatlan nyilak süvöltöttek, óriás vasszögek koppantak a pajzsán.

— Rajta, rajta!

Ung nem tudott többé semmiről, nem gondolt

többé semmire. Vitte a veszély féktelen mámora és eszeveszetten véresre sarkantyúzta a lovát, amint a halállal szembe vágatott.

Van még szép halál, szabad mezőn, vad kürtölésben . . .

Már érzett az égő falu füstje. Idegen hangok ütődtek ki a süvöltő sistergésből. Bőgtek az ólakban rekedt barmok, gerendák zuhantak, lángolva süppedtek le az apró tetők és mintha a tűz nyelte volna el a gyújtogatókat, alacsony gyors lovaikon szétfoszlottak a sötét gomolygásban.

Pillanatig magárahagyottan csak az égő falu látszott. Ung mögött elbizakodott kurjongatással dübörgött fel a föld, mikor oldalról nyílzápor szakadt a vágatókra. Karéjban nyargalva, ijesztő apró lovasok bukantak elő a füstből. Kiáltás nem hallatszott, hangtalanul, nyilakat szórva jöttek. Szélről görbe kardok kaszálták a levegőt, aztán lekapták bivalybőr sisakos nagy fejüket a véznatestű, széles vállú szörnyek. A lovak hátán már csak barna bőrpajzsok ültek. Mintha néma repüléssel óriási denevérek akartak volna a vágatók mögé kerekedni . . .

Ettől meginogtak a tatároknak kanyarodó fegyverei. Elszakadt a dübörgésük. A térség sebesen növekedett Ung közt és közöttük a szabad mezőn. A vértetetlen ló könnyen vitte lovasát. Az állat füle hátra lapult. Szája mellől tajtékfoszlányok repdestek. Aztán sokan látták. A lovas karcsú, izmos teste felállt a kengyelvason és száguldásában visszanezett.

— Utána!

Ez a vad bátorság onnan előlről elkapta a maradozókat. Megint nyomába igazodott a robogás. Az egy-

másnak verődő vérték és fegyverek zörejétől viharzúgás támadt a mezőn.

A füstből tüzes parittyák csapódtak elő. Hulló pernyék alatt kerekedtek egymásnak a viaskodók. Izzadság és friss vérszag érzett. Öklelődárdák reccsentek, rekedten ütköztek össze a vasak, csörömpölő zuhanások hallatszottak. A lovak patája üvöltő emberhúsrá lépett.

— Isten akarja! — kiáltotta az öreg keresztesvitéz és lebukott a nyeregből.

— Kutyafejűek!

— Ördöghada!

— Krisztus! Krisztus! — harsogott túl mindent a páncélos pap hangja.

Az ácsolt templom lángoló fatornya megroskadt a füstben.

— Krisztus!

Ung féloldalt rivalt a pap képébe:

— Égő egyházára nézz! Ő nem segít!...

Már elsodródta egymástól a hörgő kavargásban.

— Nesztek Márton érsekért! Nesztek sok keresztyenekért! — ordította a pap és nagy vaskeresztje, mint a kelevéz véresen körbe csapkodott.

A tatárok fejük fölé kapkodták a pajzsukat. Szélről zuhogtak a csatabárdok, középütt meleg vér folyt az emberi karmok alatt. Mint halomba csimpaszkodó fenevadak tépték egymást az ellenfelek és hallatszott az összeszorított lovak fúvása. Ungnak szekercevas mart a vállába. Kitépte magát a harapásából. Nehéz nagy kardja visszavágott. Vér freccsent a szemébe. Nem lehetett most kitörölni. Zavarosan ezen a véren át látta, amint egy széthasított test kettészakadt előtte. Hó!... Meredt pofával lefordult az egész. Más arcok

kerültek elő. A füstből rémeket hoztak ki magukkal a tatárok.

— Az ördögök!

— Végóránk ez!

A pap keresztje felsötétlett a füstben. Ung vakon, irtózva beletaszította a kardját az egyik rém szemébe. A rém hátrazuhan, de az arca levált, a kard hegyén maradt és ő magasan a feje fölé emelte.

— Álorcájuk van!

— Oda nézzetek!

Röhögve üvöltözött a mező. A réműlet szétesett. A felszaggatott föld előbbre lökte a támadókat. A lovak csúsztak a vértől lucskos fűvön. Tiporva gázolták a tatárokat. Szélsebesen menekültek az élő kevesek. Az égő falu füstjében eltűntek az utolsó surranó denevérek.

A győzelem már beleordított a halálordításba és részeg zsivajától nem hallatszott semmi egyéb.

A földeken át villások, kaszások, fustélyos emberek szaladtak. Botorkáló öregek mögött rémült bábáskodással udvarbeli szolgálók is jöttek kifelé tatár tetemeket nézni és a tűzben összeomlott falu előtt gondtelt parasztok álltak a füstben. Panasztalanul szemlélték a pusztulást, mert már amúgy sem lehetett ellene tenni.

A sebesültekkel senki sem törődött. Egy sárgaképű ember felült a halottak között és integetett. Kint a mezőben az összegabalyodott testek fölött horkolva léptetett a káppás pap lova, míg ő a lassú haladásban, lefele fordított véres nagy vaskeresztjét oda-oda nyujtotta csókra a haldoklóknak.

— Előre! A tatárok után! Űzzük őket! — bömbölte

a határispán, aki eddigre már hetvenkedőn az élre került. Nyomában az összeverődött hadinép, ölni akaró vad vággyal robogott a völgy felé.

Ung velük vágtatott, de mintha felhő jött volna elé a völgytorokból, alig látta az utat. Szeme előtt elsötétült a világ. Teste lefele csúszott, keze még markolta a kardot. A napsütésben már nyargaló árnyékok iramodtak el felette. Nehéz paták felszaggatott földet vágtak rá, rothadt avart rúgtak az arcába. Elrobogtak mellette a fegyveresek. Nagy lármával, ordítozva követték a várispánt a könnyű üldözésben.

Ung lehajszolt lova még velük sodródott egy darabig, aztán kivált és hosszan, keresőn belenyerített az erdőkbe.

Pünkösöd kihajolt a nyeregből.

— Uram ... mi lelt, uram? — Már dühösen rázta öklét az elrobogók után. — Úgy itthagytak ezek, mintha a veszedelemben nem is te lettél volna elől.

A távolodók dübörgése mind messzebbre vetődött vissza a völgy kanyarodóiból.

Ung hallotta ezt felocsúdasában.

Elementek ... Nélküle ... Kifordított tenyérrel végigtörölte a homlokát. — Mit bánta! Semmit sem bánt. Ő a halált kereste. De még az is elment ... Mellette ment el ... Nélküle ...

— Azért szép vót ám az, uram, — lelkendezett a legény, — csodára szép, a kolontói kiskirály ott elől, mint a fürgeteg, — szeme a gazdája tekintete után fordult, — messze járnak már azok ... De annakelőtte mégis csak neked engedelmeskedtek, akár az otthoni határban a legények és a tatárördögök is

úgy elkanyarodtak előled, miképpen a tiszai földön a megvadult gulya.

Pünkösöd jó darabig várta, hogy erre majd csak felel a gazdája. Sehogysem tudta ésszel felfogni, miért oly igen csendes ily nagy diadalom után ... még ha nem is magasztalták fel érte ...

Miközben egy fa derekához kötötte a lovakat és a hevedert is megeresztette rajtuk, nyugtalanul egyre hátranézett.

— Felelj már, én gazdám, — mondotta alázatosan s megint közelebb került, — hiszen másmilyen vótál te annak előtte, teljességgel másmilyen, — a melle gyorsan járt, felemelt karjával törölgette az arcát. — Mióta ott a halászoknál megelételek, gyakracsán rájárt vóna a szám, hogy kérdezzelek, csak nem bátorkodtam, ezért is azt se tudom mán, örülsz-e, búsulsz-e? — Hirtelen ijedtség parázslott fel a szemében: — Mi az ott? A vasingből gyün, a válladon ... vérzel ... ama veszett tatárkutyák ...

Ung fél szemöldöke lassan felhúzódott, ahogy oldalvást lenézett a vállára:

— Kevéssé megsebesítettek.

Már kiegyenesedve állt az erdei út szélén.

A völgyben nagy és üres volt a csend. Onnan felől, amerre a fegyveresek elrobogtak, lódobogás sem hallatszott többé. Egyetlen mozdulattal leverte magáról a rothadt avart, amit azok száguldásukban a képébe vágtak és indulatosan helyére rántotta keskeny csípőjén az elcsúszott övszíjat. Aztán egy marok leszaggatott fiatal tavaszi fűvel törölni kezdte a száradt vért a kardja rovásából. Még föléje hajolva állt, mikor meg-

akadt a keze a vason. Fáradt szeme, csodálatosan meg-
éledt tekintettel elcsillant a kard felett, arra a tegnapi
erdők felé.

De őt már nem üldözik! Ung magáramaradott-
ságában felemelte a fejét:

— Bántatlanul mehet útján a király . . .

III.

Félelmes lombhullás kezdődött el a tavaszban. Mintha egy földöntúli erdő rázkódott volna meg a világ felett, lassú kísérteties hullással bongó levelek zuhantak bele a rengetegbe és az esésük úgy hangzott, mintha vasból lettek volna.

— Harangoznak . . .

Amarról is, emerről is, fent a hegyoldalakon, konventek, apátságok templomaiban. És valahol a sűrűségben is felcsaholt egy régi monostori fazörgető.

A lovak horkanva rángatták a kötőféket. A nyugtalan magányban már nyöszörgött, recsegett, kongott, sóhajtott az egész erdő és az úr és szolgája arcán elsápadt a gondolat.

— Halált harangoznak mind az egész tájban.

Ung a magasba nézett. Ha ellehetne látni a fák felett, túl a völgyeken. Mi történik ott? Merre van még út, merre fordíthatja a lova fejét?

Eszeveszetten nekivetette magát a hegynek emelkedő erdőnek.

Pünkösöd kiáltozása már a mélyből hallatszott utána.

— Hadd mosnám le a vért rólad, uram!

De ő egyre gyorsabban iramodott. Vállsebe sajogva lüktetett fel a nyakába. Erőlködésétől szinte szakadoztak

homlokában az erek. Az erdőn ölyvek riadtak, mögötte kigyózó csörgéssel peregtek az ágon maradt tavalyi levelek. Összeharapta a fogát. Még ez a kapaszkodó! Már átkéklk az ég. Fojtós, perzselt szagot érzett. Orrcimpái sebesen jártak, mint vésztszimatoló nagyvérű lovaké. Hirtelen széttépte maga előtt a gallyakat.

A ragyogó tavaszban szürke füstfelhők húzódtak a hegy alatt a tulsó oldalon és a földeken töméntelen fekete libegés szállt. Szálltak a varjak keletnek.

A szomorú Sajónak, a Hernádnak talán? ...

Odalent a szorongó tájban a vizek mentén, mint nekivadult tűzsörényes fekete ménesek, kanyargó gomolygások rohantak bele a mezőkbe. Égtek arrafelé a lábon maradt tavalyi nádak. A szántók és rétek között világtalan fakó lánggal égtek a falvak a nap-sütésben. A patakban egy leszakadt fahíd ... Űszkös boglyák, rügyezésükben megaszalódott erdők. Túl egy égő malom fénye vérzett a vízen.

Ung kiszáradt szája felett verejték gyöngyözött. Amerre a szem elláthatott, égett az egész tavasz.

A tűz mindenfele átvilágított a füstön és ő sápadtan, mozdulatlanul nézte ezt. Nincs többé út ... Béla király lova patkójának elmerült a nyoma erdők avarában és a futótűz felperzseli a menekülő hadak elszéledt nyomát. Megfacsarodott a keze a kardja nagy vasgombján.

Hát felgyújtották már a királyságot ...

Fájdalom és düh és szégyen szorongatta a torkát. Soha nem érzett új gyötreme szagatott a mellébe. Igazában csak most tudta meg, hogyha nem is járt ezeken a tájakon, ha nem is az ő jószágai itt a földek, sem pedig az ő atyafiaié, szeret mindent mindenestől,

még azt is, ami ide se látszik, szereti az egész országot, mintha Kolontó lenne.

A pusztuló tavasz füstjében egyszerre olyan messzire kezdett látni, mint soha életében, sem a havas hegyek hágóiról, sem a végtelen pusztaságban és felderengett benne, hogy valamilyen nagy nehéz tennivalója van még neki ezen a világon.

Mig ő messzeségekbe tűnődött, alatta egy marhajáráson bátortalan kis csapatokban emberek jöttek ki az udvartelek irányából. Ezek is a tájat kémlelték, a tüzet nézték. Ung most vette észre, hogy közel hozzá, hosszúnyelű vaskeresztjére dűlve is áll egy ember a hegyoldalon. Csuklyás káppában állt ott. Lefele nézett és széles páncélinges melle olyan küzködve lélekzett, mintha nehezen emelgetné a ráterülő sűrű fekete szakállt.

— Eger fele akartam volna ellátni, merthogy ott születtem, — mondotta, mintha csak magának mondaná, — jöllehet botorság ez . . . nagy járóföld ide és a tatárok fel is égették már ama püspöki helyet. — Egyszerre elakadt a lélekzete. — Te vagy ama vitéz?

Ung tétovázva nézte őt, aztán ráismert a káppájáról meg a szakálláról is.

A szerzetespap széles alacsony homlokában, mint két öklelődző bolyhos fekete kos, egymásnak ugrott a szemöldöke:

— Te vagy, aki kiáltottad akkor, hogy a Krisztus nem segít?

— Én, — felelte Ung és sötéten lemutatott a tájra.

De a pap tekintete nem követte a távolba a mozdulatát. Szeme fáradtan, pillantás nélkül nézte a nyulánk fiatal kezét a levegőben. Egy asszonygyűrű

aranya csillant meg rajta. Aztán lenézett a maga durva nagy paraszti kezére.

— Ha urak rendjéből is születél, vitéz . . .

Nem mondta tovább amit kezdett. Egy darabig hallgatott. A szerzetespap nyomott nehéz homlokában megint egymásnak szökött két borzas szemöldöke. Felzaklatott arca egészen eltorzult. Fákat szeretett volna tövestől kitépni, sziklákat lódítani, az öklével szeretne volna tulajdon mellét betörni, amiért ilyen pusztulást kell itt látnia, amiért riadtan éreznie kell, hogy ingadozik az isteni irgalomba vetett hite.

Felhördült. Épp jókor vetődött ide emez, hogy ki-töltse rajta vad kétségbeesését:

— Hallod-e? Hogyan bátorzkodtál az Isten ellen fordulni? Bizony, az Egyház törvénytevése elé hurcoltatnálak másmilyen időkben, hogy a hóhér kiszakítsa nyelvedet a szádból.

— Felsőbb rendből való vagyok. És a kardom is megvédene ellened.

— Ily főbenjáró vétekért a felsőbb rendből valók is lakolnak. A kardodat pediglen könnyen kiverhetném asszonygyűrűs kezedből.

Ung félig lehúnyt pillákkal, megvetően nézett reá. A többiek elrobogtak mellette és ez az egri atyafi csak arra az egy szavára emlékezik?

De a pap már megint a tájra meredt.

— Ott! — nekicsapta két kezét a halántékának. — Látod-e?

Messze az ég szegletében, a távol déli erdők alján, apró barna denevérek repdestek elfele a napvilágban. És amint lóháton odább surrantak, fel-fellobbanó villanások sodródtak velük.

— Viszik a tüzet!

— Gyújtogatnak! — tördelte az egri barát. — Csapkod a láng . . . amarra is füstöl . . . Uram Jézusom . . .

— Ne hívd! — kiáltott rá Ung keservesen. Egyre várta már, hogy valakinek a szemére vethesse boldogtalan szegény élete kínját: most hát megtalálta. — Ne hívd!

A harcban elfáradottak, mint az ellenségek fordultak egymással szembe.

— De bizony hívom! — rivallta a pap — és te is jól tennéd, ha hívnád.

— Hívtam! Ő nem segít, nekem sem segített, mikor kértem. Ő a halálnak segít, a tatároknak. Oda nézz, te, aki az ő papja vagy! Nekik adja a hatalmat az Isten kegyelméből való király és keresztény országa felett.

— Ezeket nem az Isten cselekszi, — morogta a szerzetespap, — hanemha a fekete ördög.

Ung rászegezte a szemét:

— És a mindenható Istennek nem lenne hatalma az ördög felett?

— Az Isten a hatalmat a felkent királynak adta, — az egri barát hangja egyre bizonytalanabbá lett, — de a főemberek közül sokan ellene szegültek és a Gonosznak a kezére játszották az országot. A Gonosz pedig len nem a farkasokat pusztítja, hanem az Úrnak nyáját.

— És az Úr nyája megszabad!

— Ne ócsárolj ama számlálhatatlanokat, kik meghaltak a csatamezőn.

— Győzniök kellett volna! — kiáltotta Ung.

A pap arra fele pillantott a fák között, amerre lent, az égő falunál együtt verték ma reggel a portyázó tatárokat.

— Győzni, mint ott, — mondotta komoran.

Ung felrántotta a fejét:

— Valamikor a mi öklünkötől reszketett a világ, reszkettek a német tartományok és a gallusok agyába rontottuk a kardunkat. Valamikor adót fizettek sok körülvaló szomszédok és hódolt fejedelmek és népek térdeltek a magyar király előtt. Most pedig len, — keze a torkához kapott, mintha fojtogatnák, — most futnia kell az ő birodalmában éjnek idején, mint latroknak erdőségeken által, neki, aki Árpád fejedelemtől és a szent királyoktól vette eredetét.

Miközben beszélt, a pap hatalmas teste ellenállhatatlanul egyre közelebb mozgott a gallyak között. Ung hangja elrekedt:

— Eszét vesztí ettől dühében a teremtetten ember!

Az egri barát lehorgasztotta széles nyakát.

— Jóllehet, alázattal kellene viselnünk az Úr próbálását.

— Alázattal? Hát te alázattal viseled?

A pap roskadtan hallgatott.

Ung szeméből szinte láng csapott a szemébe:

— Miért nem felelsz? Ti papok tanítottátok alázatra ezt a büszke bátor népet és ímé, megalázottá lőn.

— Eszedre térj! — förmedt fel a másik.

— Most térek eszemre, mikor mondom. És mondom, hogy a rettenetes bosszúálló Isten félelmével ti tanítottátok a mi vérünket a félelemre is.

A pap hüledezve meredt rá:

— Féljed őt te is magahitt vitéz, mert szörnyűséges az ő hatalma.

— Hát akkor miért nem segít?

— Hogy miért nem segít? . . . — A szerzetes atyafi.

mint a bekerített erdei bölény tétován lóbálta ide-oda a fejét és alulról nézett a messzibe.

Egyszerre irdatlant bödült:

— Vétkeztünk! Vétkeztünk és ímé bűnhödnünk kell! — Megkönnyebbült. Most hát megelte, amit mondania kellett és ezt nagy szorongattatásban csakis az Isten sugalmazhatta neki.

— Vétkeztünk...

Ung fázni kezdett a napos hegyoldalon. Szívébe belenyilalt a maga nagy boldogtalansága. Mit vétett Kinga az ő ájtatos szomorú kis életében? És milyen szörnyen szenvedett, hogy végül is csak meghaljon.

— Mit vétett?...

Az egri barát dörmögve kérdezte:

— Kiről beszélsz?

Ung szomorúan nézte őt és arra gondolt, ha ez a pap másmilyen lenne, hogy vágyódnék most elmondani neki magányos keservét. De így egyebet mondott:

— És te, vitéz atyafi, ki a Krisztust szolgálod minden erődből, mit vétettél, hogy itt e pusztulás láttára ezenképpen kellessen sanyarognod?

— Hogy én?...

A nagydarab ember félszegen reszelt egyet a torlán. Ki törődött eddig ezzel? Hát az ő bajára is lehet gondolni?

Figyelmesen megint csak szemügyre vette az ismeretlen vitézt, ahogy ott állt, megsápadtan hajadonfővel a hegyen és mély aranybarna tekintetétől felmelegedett valami a szívében. Milyen elszánt és szomorú az arca... Az atyafi pillanatra megfeledkezett a haragjáról. Szinte a fiának szeretne volna tudni ezt az ifjú

embert, a Krisztus vitézének, mert ilyenek kellenének most papoknak ebben az országban. Ilyenek? ... Félben maradt a gondolata: — Szent Jézus, miket beszél ez itt? Mire vetemedik megint? — Hirtelen előntötte a méreg és most nem furdalta a lelkiismeret indulatos természetéért. Az erek, mint kék ágak dagadtak ki a homlokán :

— Mondani mered, hogy a tatárokkal van az Isten? Te ... te ... nincs velük! Ördög fattya, rút csalárdságokat beszélsz. A mi ostromozásunkra küldte ki őket az Úr! A te ostromozásodra! — ordította és előreindultában nagy vaskeresztjével Ung felé sujtott.

De ő félkézzel elkapta a keresztet:

— Megvert már, — suttogta, — ne üss meg Övele! — aztán megtántorodott. A vasinge alól kibuggyant vállából a vér. A képe még fakóbb lett. Megroskadt hátát nekiejtette egy fának.

A pap elvörösödött nyaka feléje görbedt. Közel voltak egymáshoz. Tikkadt lehellete Ung képébe fűjt. Most vette észre, hogy sebesült.

— Ott vágtak meg, ama viaskodásban? ...

Ung magához húzta a keresztet és sokáig fölé hajolt. Rászáradt kitépett hajcsomók, barnult bőrcafrangok, szétkenődött velőcsiriz alatt csakis a Krisztust látta. Mintha megint Kinga keresztje lenne előtte a mécsvilágban, azon az éjtszakán, mikor kialvó életéért imádkozott. Most nem imádkozott és nem könyörgött már. Csak nézte a megfeszített Krisztus képét és a melle gyorsan zihálva járt:

— Nem segít! Nem segíthet, mert odaszegeztek a két kezét!

Ekkor eleresztette a keresztet.

A kereszt vasas feje belevágódott a földbe. Ung hangja elhomályosult, mintha halkán, tünődve messze emlékekről beszélne:

— A mi régi Istenünknek nem volt odaszegezve a keze ... Ő kardott fogott népe védelmére.

A pap megborzadt:

— Ki tanított téged ily káromlásra? ... Honnan tudod amiket mondottál?

— Mai napig nem tudtam, hogy tudom, — felelte Ung és nem csodálkozott, hogy ez most már így van.

Az egri barát nehéz testét egyik lábáról a másikra döntötte. Menni is akart volna innen, nem is, mert-hogy mégsem hagyhatta ezt a dolgot ennyiben. Elszánta hát magát és nagy zuhanással letelepedett a földre. De aztán minekelőtte a térítés munkájának nekilátott volna, előbb mégis inkább enni akart. Éhes volt. Tegnap óta nem került falat a szájába, veszedelmes messze utakon lovagolt át és reggel keményen verekedett. Előkotorta a káppája alól, bevérezett szurtos kenyérzsákját. Hasznos okulására lesz ez ennek a vitéznek! Hadd nézze miképpen elégíti meg magát, neki pedig azok után, amiket mondott, egy harapásnyi eleséget se ad. Kényelmesen megtámasztotta a hátát és két combját jó messzire szétvetette a földön. Ung se bánta, hogy így ő is csendesen maradhat itt még egy keveset. Visszahajlított karjával megfogódzott maga mögött a fa derekába. Fáradt tekintete ezalatt szinte tudtán kívül a pap szedett-vedett fegyverzetét kezdte nézni. Egyszerre a szemébe ötlött, hogy mezítelen lábán fatalpas, szőrös kecskebőr sarut visel és mindegyik saruján felszíjazottan másmilyen sar-

kantyú kapaszkodik. Az egyik nagy volt és hosszú-szegű, a másik kurtanyelű kis tűskés.

Az atyafi elkapta az ifjú ember pillantását.

— Nézed? Sietségben a csatamezőn találtattak eme sarkanytúk különb-különb lábakon, merthogy amúgy sem kellettnek már ama tetemeknek.

Azután mire jóllakott, megint csak útálni szerette volna az elvetemült vitézt, akinek a beszédei mégis felbolygatták az ő elméje nyugalmit, amit különben is elégszer kísértgetett incselkedéseivel az ördög... Igaz, hogy sebesített ember ez itt és bizonyosan éhes is... Megszánta. Hüvelykujja és a kés csorbult pengéje közé fogva a szalonnát, odanyomta neki:

— No, akarsz?

Mikor már egy ideig így tartotta kezét a levegőben és a vitéz nem nyúlt utána, ismét előntötte a harag. Nyelt egyet-kettőt, hatalmasat és oldalvást dühösen egy fatörzsnek vágta a szalonnabőrt.

— Nem igaz, hogy az öreg istennek kardja van a mi védelmünkre... Semmi sem igaz abból, amit mondottál!

Megrázta egész roppant testét, mintha az elvetemült beszédeinek a jármát akarná levetni magáról és a gondolatai messze háromkúti monostorának a tanításai után kapkodtak:

„Uram, világosítsd meg együgyű szolgáltnak elméjét... Uram...”

Felnézett a gallyak között az égre és sokáig úgy maradt. Már nem evett, a szája mégis mozgott. Szakálla fekete sűrűjében látszott az ajkán, hogy imádkozik. Közben egyszer sem pillantott Ungra, csak jóval

később mondotta nagy meggondolással azt, ami közben az eszébe jutott:

— Szent István királyunk már kétszáz esztendőnek előtte mindenestől kiirtotta a pogány szokást és beleiratta ezt az ő törvénykönyvébe és kegyes szent László király is megintelen beleiratta, — mind erősebb és biztosabb lett a hangja: — ezenképpen győzedelmeskedett a szent királyok királyságában a világosságok világossága, a Krisztus!

Ung megcsúszott lábbal még mindig a fának támasztotta a hátát és előrecsüggesztett fejét olyan csodálatosan ejtette a mellére, mintha titkosan ébredő mélységek fölött hallgatóznék. Aztán megszólalt:

— Jól gondold meg, Fráter, ha vajjon mindenestől kiirtották-e? Jól gondold meg. Az Úr Jézus jövevény papjai elevenen temették el sok pogány eleinket, ezért élőelevenen temették el a régi hitet is. Feltámadhat még az eme nagy kétségbeesésben ...

A pap iszonyodva rárivalt:

— Soha nem!

Ung szemöldöke kérdőn, fájdalmasan felhúzódott:

— És te megnyugszol abban, hogy így legyen?

— Megnyugszom, — ordította a pap, — hogy ama pogány istennek még az emlékezete is elveszett!

— Elveszett? — Ungnak fejébe rohant a vér, érezte, hogy valami félelmeset fog kimondani, mégis kimondta: — Majd én megkeresem! — Hogy csattant ez. Mintha mennykő csapott volna az erdőbe. És utána egy darabig csak a halántéka lüktetését hallotta a hegyen.

Az egri barát megdermedt a szörnyűségtől. Azok az emberek, akik a marhacsapáson kijöttek az udvar-

telekről tüzet nézni, már viasszállingóztak. Egyedül voltak. Egészen egyedül ők ketten. És a pap eltölte kezével a szemét.

— Mire vetemedtél . . .

Ung úgy állt ott, mintha kiszakadt volna a világból.

— Megkeresem! — hallatszott újból a hangja. — Megkeresem! — és kétségbeesett szívében akarattá lett a lázadás.

A pap a kereszt nyeléhez kapott. Betöri ennek a száját, tüstént leüti! . . . De azért rémületében csak rettenetesen kiáltozott:

— Te ördög teremtese, hiába forgatsz ily gonosz-ságokat elmédben, a pogányságot már meg nem lelheted, merthogy még nyoma is teljességgel elveszett. Irott kövei is elporladoztak és a bálványos oltárokat a folyókba vetették, ama magyar isten énekmondóinak az énekeit pediglen nem ismeri többé ezidőkben senki!

Mert Ung hallgatott, az atyafinak még más egyéb is jutott az eszébe és már nem is kiabált annyira, miközben beszélt:

— Megmondotta Basilius apátúr és Azariás írástudó confraterem is mondotta nékem, hogy a pogányságnak ereje és titkai a táltosokkal enyésztek el, miképpen a bűdöskő füstje a Gonosznak távozása után elenyészik! Tűzrevaló balgatag pásztoroknak és együgyű halászoknak babonaságai pediglen, mik még rejtetten lappangnak, nem kellene többé sem királyoknak, sem főembereknek, sem másodrendbelieknek, kiknek elei már nagyrégen Krisztus hitére tértek. De még a tanulatlanoknak sem kellene, mert a pogány szokás csak baromi oktalanságú népeknek való, avagy a kárhozat fiainak van kedvükre . . .

Ung vérében fellángolt ettől az ősi eredet gögje:

— Űgy hiszed Fráter, hogy baromi oktalanságúak voltak a mi eleink, kik a birodalmat éles karddal és éles elmével oly igen erősen megalapították? Gondolod, hogy csak balgatag pásztoroknak és halászoknak való isten volt az ő istenük?

A pap széles képén ijedt zavarodás futott el, de azért mégis mondotta:

— Ezenképpen tanítják . . .

— Külső országokból bejött papoktól vették, akik tanítják, — kiáltotta Ung, — azoktól vették, kiknek általa kezdetben idegen nyelveken szólalt meg itt az Űr Jézus. De a mi pogány fejedelmeinknek a hatalma és dicsősége és az ő népüknek a fönsége ellene mond minden ócsárló beszédnek. A régi táltosok és jósok és bűbájosok az ő tudományukat a mély Ázsiából hozták, annak titka pediglen öregebb a keresztény papok tanításánál.

— Már elenyészett, — hajtogatta a pap izgatottan, — sem írott könyv, sem zsoltár róla nincsen — és sebesen megjelölte magát a kereszt jelével. — Te pediglen elhallgass! Gonosz bűbájosok varázskodása van rajtad. Ezért is szüntesse meg az Űr a te tévelygésidet, hogy a te háborodott elméd elkerülje a pogányság sötéttségét és tisztátalan fertőjét.

Ung elgondolkodón lassan ingatta meg a fejét:

— Csalatkozol Fráter, nem lehetett ott sötétség és fertő. A tűz a régi isten világosságát mondja és az ő tisztaságát mondják a vizek és az ő erejét mondja a mi régi tündöklésünk.

Növekvő rémület tükröződött a pap szemében:

— Ki sugalmazta néked ezt? — kérdezte fojtottan,

— merthogy némelykor én is tudok ilyeneket, jóllehet nem tudom, honnan veszem . . .

— Tudsz ilyeneket? — Ung tekintete a sötét pillák árnyékából kérőn fordult felé: — Ám akkor ne mondjad Fráter azokat sem, amiket a pásztorokról és halászokról mondottál. Ősi dolgainknak utolsó tudói ők. Úgye, te is hallgattad beszédeiket ott, ahol születél?

— Hallgattam, — felelte a pap és nagy szakálla sűrűjében gyámoltalan, ellágyult mosolygás révedezett.

Ung közelebb hajolt hozzá:

— Miért ócsárlod hát akkor a halászok elméjét? Közülök valók voltak a Tanítványok is. És ama dolgok sem tisztátalan babonások, amiket a pásztorok a mi csillagainkról beszélnek, mert a pásztorok oly messze látnak, mint a jó királyok. Még a Tanítás szerint is ők látták meg elsőnek a betlehemi csillagot.

A pap egy darabig babonázottan nézett rá, aztán nyugtalanul elfordult tőle.

— Ékesszólásoddal miért kísértgetel ezenképpen? — töredezett az ajkán. — Erősen rettegek, mert-hogy nem szabad nekem ily dolgokon elmélkednem. És mostantól kezdve te is tartóztassad magadat . . .

A szava félbenmaradt.

Jajgatva iramodó zsoltározás kapkodott fel hozzájuk a sűrűségen át.

— Odalent a völgy alján siralomban menekülő népek énekelnek, — mormogta az egri barát.

Ung most már megint csak a füstben égő messze tájat látta:

— Nem jajgató zsoltározók, hanemha bátor fér-

fiak kellenének eme veszedelemben! Olyanok, mint foglaló pogány eleink voltak.

— Olyanok, — kiáltotta magafeledkezetten a pap, — kiknek öklétől reszketett a világ! — és sötét magyar szemében ősi tüzek vad lángja villant.

Forróság öntötte el Ung arcát. Pillanatra, mintha Bíbor nagy tekintete fénylett volna rá a pap szeméből, az aranymosóé is, a madárjósé, mikor a szent egyfáról beszélt.

„Vannak még!” — gondolta lenyügözötten — „és él bennük az, amire nem is emlékeznek többé” . . . Néki pedig nem a király futását, nem a menekülő hadak elszéledt nyomát kell követnie . . .

Karcsú fiatalságában már felegyenesedve állt. A lejtő szélén állt és a hangja mint távolból érkező üzenet hangzott az erdőn:

— A régi isten férfiak istene volt, nem hült ki a kard az ő kezében és csakis ő menthet meg minket, akiket az Úr Jézus irgalma elhagyott.

A pap felüvöltött:

— Hát minden jó igyekvéssel sem tudtam elúzni tőled e szörnyű pogányságokat? Megintelen csak azokat mondod? . . .

— Mondom, — felelte Ung végtelen komolyan, — mert keresni akarom, aki bennünket megsegít!

És a két feldúlt arc meredten egymásba nézett.

Aztán a pap volt, aki elsőbben mozdult. Ide-oda kezdte vetni a fejét, mert eszébe jutott, hogy ez az elvetemült mégis tudhatja tekintetének a hatalmát, ezért nem veszi le róla a szemét. Hiszen akkor is ilyen volt a nézése, mikor az udvartelken felágaskodott a nyeregben. Hogy ordított: Lóra! . . . lóra! . . .

és egymagában rohant az ellenségnek. Vissza se nézett, van-e aki követi. Hú! — Az atyafi otromba páncélos hátán megint futkosott az a kiáltás. De szép is volt a vad kavarodás! Ez a vitéz pedig elől berohant a tatárokba és a lova mögött olyan csapás maradt, mint írtáskor az erdőn. — Hirtelenében már arra is emlékezett, hogy ellenállhatatlanul ő is utána rontott. Utána, valamennyien... És íme, ismét rohanni akar emez, hogy a pogány szokást keresse.. Ūr Isten, ha csakugyan elindulna és kiáltana, mint akkor és mint akkor, megint akadnának, akik utána erednek?...

A pap sűrű fekete haja alatt merő verejték volt már alacsony homloka. Megroppant az állkapcsa, ahogy a fogát összeharapta. Ellene akart szegülni annak a varázskodásnak, amivel ez az idegen vitéz őt ott az udvaron is megejtette.

— Mit bámulsz rám! — dörömbölte félelmesen, merthogy nem jutott más az eszébe és nagyot fújt, miközben hatalmas testét felemelte az erdei avarból. Ūgy tett, mintha indulni készülne, de mikor a másik felé se nézett, mégis csak szóba akart volna ereszkedni vele, hogy istenes beszédekkel valahogyan jóra fordítsa őt:

— Felette bátor természetű tanult embernek mutatkozta, — kezdte el ismét, de ettől is csak dühbe jött, mert hát egyebet kellett volna mondania ennek a megtévelyedettnek és zordul rákiáltott: — Tudjad meg, csakis az ördög tüzesíti a te éles elmédet, ékes szavaddal a Gonoszt szolgálod és bizony a Sátán vitéze vagy!

— A király vitéze lennék, miképpen te magad, —

mondotta Ung s arccal most is az égő láthatóknak fordult.

Az egri barát jól megmarkolta keresztjét:

— Én a Krisztus vitéze vagyok!

— Bizony jó vitéze vagy, de eme pusztulás látára egy a mi kettőnk bánata.

A pap halántéka alatt összeráncolódott a bőr, mintha hüvelykszorítóval facsarnák az ujját és a szemét elfutotta a könny. Nem, mégsem tudta utálni ezt a lázadót. Akárhogy is akarta, nem tudta utálni és ezért egyre haragosabban nézte:

— Ha az ország baja feletti búskodásod indított is a sok rút káromlásra, — förmedt rá szigorúan, — mégis a pokol tüzére való vagy! Ezért is téj eszedre, nehogy a fő papiemberek és törvénybírák Isten kegyelméből visszatérve székeikbe, miképpen megérdemelnéd, már e földön tűzre vessenek.

Mikor elvégezte, mélyet lélekzett. Most jól megmondotta ennek! Aztán megtörölgette piszkos öklével az arcát, mint nagy elfáradásában a szántóvető paraszt.

A két ember egyszerre megfeledkezett egymásról. Horgascsóőrű roppant madár repült el a fejük felett. A hegyekből jöhetett és közel repült. Két behúzott karma is látszott tollas mellén és lassú lendüléssel ereszkedett bele a füstbe.

— Keselyűmadár...

A pap nagyot köpött.

— Sok járóföld felett is megérzi ez a dög szagát.

A nap már nem látszott a füsttől, már a madár sem látszott. A fák között szél kerekedett. Nyugat felől esőfelhők kapaszkodtak az égre.

— De hát mitévő legyen a teremtet ember? —
töprengett az atyafi. Egyszerre föléledt a szeme: —
Nem baj mán! Íme, miközben szívemben tanakod-
tam, megmondotta nékem én áldott Jézusom. Bizony
sok sebesültek és haldoklók áhítják mostanság az utak
mentén és a mezőkben a hit vigasztalását.

Nagy keze már úgy szorította a kereszt nyelét,
mintha kapaszkodnék bele és elindult döngő, biztos
lépéssel a völgynek.

Ung nem nézett utána, azért egy darabig még
hallotta a távolodását. Amaz ott, jól tudja hová
menjen. Ő pedig? — Lassan végighúzta tenyerét a
homlokán. — Ha sohase jött volna el a pusztákból...
ha nem tanulta volna a sok oskolákat, könnyebben in-
dulna most... Mióta senki sem mondott ellent neki,
nehézne érezte, amit elhatározott.

Milyen egyedül van... De talán így kell ennek
lenni. Mert ő ezentúl már a régi istent akarja
keresni. És az Istent csak egyedül lehet keresni...

Elgondolkodón nézett maga elé. Ilyesfélét mon-
dott Bálint mester is, mikor elhívták hozzá a szajna-
menti kolostor tömlöcébe, hogy megfeddje őt. Akkor
mondotta: „Keressed az Istent e magányodban, mert
a dicsőséget, a boldogságot, a testi lángolásnak gyö-
nyörűségét és a jelenvaló élet minden javait és kin-
cseit lehet e világon másokkal keresni, de az Istent
csak magányosan keresheti az ember.“

Vajjon a pogány istent is? Őt is ezenképpen lehet
fellelni? Avagy csak a töviskoronás Krisztust?

Névtelen rettegés szorongatta meg Ung szívét.
A megfeszített Krisztus tartóztatná? És Kinga és az
anyja mintha ott állnának a kereszt lábánál...

Zavarodott és kimerült volt. Mégis menni akart. Mennie kellett valami felé, aminek nem volt útja.

Vasas saruja alatt csikordulva kimozdult ekkor egy kő a hegy oldalából. A kő ütközve ugrott át a mélységek felett és feltarthatatlanul rohant. Nem lehetett többé megállítani. És Ung elindult lefele a lejtőn.

— Hé, vigyázz! — kiáltott fel odalentről a pap s az ágak között már látszott is az arca. — Majd fejbe csapott ama kő. — Aztán bevárta a másikat, mert csak nehezen vonszolta magát ez a sebesült vitéz. Feléje nyúlt, hogy támogassa.

De Ung eltolta a kezét. Onnan, ahol állt, kilátott a sűrűből.

A völgy alján, mint rémülettől üldözöttek, lovasok bukkantak fel. Nyomukban vissza-visszanézőn futó alakok is jöttek. Durva szürke ingek lobbantak át a fatörzsek közt. Hosszúhajú férfiak barmokat tereltek. Az avarban disznók és birkák aprózó szaladása neszelt. Vánszorgó öreg parasztok között, egymás hegyén-hátán, megrakott szekerek torlódtak.

Egy egész falu menekülő népe tódult papjával a hegyek közé. A pap kis sárga parasztlóvon ült. A ló mind csak botlott, de azért a pap maga előtt mégis emelve tartotta a monstrantiát.

Az egri atyafi felzokogott:

— Nézzed . . . Viszik a Krisztusmutatót! — Aztán leroskadt, mint egy dülő szikla és kétségbeesetten döngve verte a mellét.

Ung zsibbadtan állt még egy pillanatig. Olyan megfoghatatlan volt a menekülő Krisztus itt kint az erdőn. A gyülemlő felhőkön át a gallyak között lesütött a szentségtartóra a nap s amint a fény tovább

villant róla, a fák törzsei, mint a vert vörösréz fel-
felragyogtak.

— Az Úr az erdőn ...

Most Ung is letérdelt, nem akarta titokban tartani a szándékát. Meg akarta mondani az Isten egy Fiának, hogy ő is megtudja és magában imádkozni kezdett:

„Bocsáss el engem Úr Jézus, merthogy keresnem kell, aki minket megsegít.“

Mióta letérdelt, az egri atyafi, mint megbékélt komondor, ellágyultan nézte.

A Krisztusmutató haladó fénye kialudt a fatörzseken. Lent a völgyi csapáson eltűnt a lovas pap. Mások jöttek, egyre jöttek. Menekülők, hajléktalanok, lehajtott fejű szomorú asszonyok, ijedt gyerekek, meggörnyedt férfiak, csupa magyarok. Halott nélkül húzódoó végtelen halottas menet.

És Ung keserű kínjában úgy érezte ekkor, hogy elbocsájtotta őt az Úr az erdőn.

IV.

Keselyűk repültek ki a hegyekből, a sűrűségekben ragadozó vadak osontak elő és a lakott tájak felől menekülő népek özönlötték el az erdőket.

Helyet cseréltek a vadak és az emberek.

A völgy alján megzöldült mohos kövön hajlott-hátú kis ember ült és meredten hol az elhúzó nagy madarak lebegését, hol a földönfutók siralmas vonulását nézte.

Ung ráismert. A madárjós volt. Már a csatlósa és fához kikötött lovai is látszottak. Körülöttük idegen fegyveres urak beszéltek át lóhátról egymáshoz. Odébb néhányan nyeregből szálltan az erdőszélen csendben ültek. Lehetek vagy tízen. Kevés maradék fjsaik és szolgálók távolabb az út mentén ettek zsákjaikból.

A felsőbb rendből valók között egy talpig vasas rosszkedvűen nógatta a többi. Hústalan arcán zöldes fakó volt a feszesre száradt öreg bőr. A teste is merő csontból lehetett a páncéling alatt.

— Ne késelődjete!

De hiába mondott akármit, nem igen hallgattak rá. Elfáradt emberek voltak azok. Még a nyeregben maradottak is kengyelből kiemelten lógatták a lá-

bukat és üres tekintettel néztek maguk elé. Szélről az egyik, karjára akasztott fékszárral támaszkodott a lovának. Ez ismerősnek tetszett. Ung összehúzta a szemét, hogy jobban lássa. Szokatlanul magas és széles volt a válla, a fejét állhatatosan hátraszegve tartotta, noha ez a mozdulata igen fárasztotta kurta nyakát.

— Jákó! — kiáltott rá Ung szinte fájdalmasan és ebben a kiáltásban minden néma panasza egykori élete után kapott, — honnan vetődtél ide?

A magasvállú fegyveres vitéz sebesen fordult. Az arca szélesre nyílt, de hirtelen megint elkomorodott.

— Honnan kerülök ide? Hát onnan, — dobálta ki magából rövid lélekzettel a szót és állával bizonytalan messzeségbe intett.

Aztán különös zavar támadt kettőjük között. Régen volt, hogy utólszor találkoztak. Sok minden megváltozott azóta. Külön-külön eszükbe jutott valami és egymásra néző szemük elborultan tétovázott.

„Vajjon tudja-e már Kingáról?” — nyilalt át Ung szívéen. Egyetlen pillanat alatt visszavette a szenvedés és minden egyébtől elvonta őt.

„Vajjon tudja-e, mi történt a hadakkal?” — ötlött Jákó eszébe s megint erőszakolt tartásba igazította a fejét.

— Ez itt Ung, — mondotta a többieknek, — emez urak pediglen onnan jöttek, ahonnan én. Mohi pusztán innen a Heő pataknál néminemű monostornak közelében verődtünk össze a futamodáskor.

Csak ekkor eresztették el egymás kezét.

— A csatlósod ismert rám nagy kiáltozással, — folytatta aztán Jákó halkabban, — az imént, mikoris

eme völgyön általügettünk és mondotta, hogy tatárokkal viaskodván, megsebesítettek. Ezért is tartottunk itt pihenőt, — beszéd közben szüntelenül nézte Ungot, — no mi az? Merő vér a vállad.

Ezalatt az erdőn, egyik fától a másikhoz ugrálva, egyre közelebb settenkedett a madárjós:

— Úr vitéz ...

Senki sem törődött vele. Majd a földig hajolva újra kezdte:

— Az udvarból küldöttek ki utánad uram, mert-hogy megmentetted az ottani népet.

Ung zavaros tekintete türelmetlenül siklott el felette. Ő most csakis a barátjával akart volna lenni. Jákó követte a szemét és rárivalt Pünkösdre:

— Hé, csatlós, minek hívnak? Húzzad csak le a gazdádrol a vasinget, hadd lássuk azt a sebet minek-előtte felkerekednénk.

A lovas csontvázvitéz rosszkedvűen morgott:

— Hamarsággal siessünk.

— Csendesebben húzzad, — mondotta Ung a szolgájának. A szájaszéle alig mozdult és egészen elfehéredett.

Erre már a fegyveres cselédek is közelebb húzódtak. Szerették felsőbbvalóknál az ilyent nézni. Jákó csak csóválta a fejét. Az urak nyeregből hajoltak Ung meztelen vállához.

— Csúnya, rossz seb.

Egy marconaképű, aki valamilyen nemes vitézeknek életben maradott hadnagya volt, bedugta az ujját a sebbe, mikor kihúzta, kétfelől is jól megnézegette:

— Genyedtség mutatkozik már ott bévül.

— Értelem nélkül való ember ez, — mormogta félhangon Jákó. Leszakított egy darabot Ung ingéből, rápökött és törölgetni kezdte vele a seb szájáról az alvadt vért.

Az egri barát is odajött. Szalonnás késével intett Ungnak:

— Ülj ama kőre, megorvosollak én.

Az íjasok és szolgák maguk között beszéltek:

— Elsőbben baromtrágyát kéne a sebbe gyúrni!

— Avagy póknak hálójával kéne befedni.

— Fogd be a szád.

Ung feje minden ok nélkül néha előrebillent, mintha nem győzné egyenesen tartani.

— Vízet hozzatok. Add ide, — hosszan, szomjasan ivott, az arcát és a kezét is lemosta.

A pap ekkor már járatosan vájkált csorba szalonnás késével az eleven húsban s piszkálta volna kifelé a sodronyong bentszakadt gyűrűit.

Jákó hátraszegett nyakkal állt és mozdulatlanul nézte ezt. Egy hosszúlábú sápadt fiatal vitéz oldalvást elfordult. Ung meztelen felső testén csíkokban folyt az izzadság és a vér. Az arca és a szeme mindinkább beesett. Nem szisszent, csak olykor kurtán rekedten fel-felnevetett a kintől. Régen volt, hogy utólszor nevetett.

A madárjós megint rimánkodásra fogta:

— Várják őt odabent Máté úr udvarán, mert nagy becsületet aratott. Jó szeretettel ápolnák ott az asszonynépek.

A hosszúlábú halvány vitéz egyszerre izgatottan kezdte tudakolni:

— Hát Simád fia Máté úr udvarához értünk

volna? Ha ezenképpen lenne, nem messze járóföld hazáig, — de ezt már örömtelenül mondta és holdkóros képe még jobban elsápadt.

Ékes fegyverzetű volt ez a vitéz. A páncélinge ezüstszövésű, a sisakjáról ázott pávatollak lógtak le a hátán.

Egy félszemű lovas feléje fordult:

— Nagyfejű Máté urat mondod? — csendeset sóhajtott. — Bizony még a két szememmel láttam, mikor a fejét kettéhasították.

— Fele feje is fene nagy darab lehetett, — dörögte mellette a marcona hadnagy.

Kis ideig fásultan hallgattak.

A félszemű beljebb nyomkodta az átvérzett rongyot kiveret szeme üres gödrébe:

— Az ő fejével is akkor történt ama dolog, mikor az én szememmel... már igen sűrűn jöttek a tátarok és pokolszerszámaikkal rettentő köveket vetettek ránk.

A marconaképű egy darabig a lova marjára meredt:

— Mi pediglen éppen győztünk volna a körülvaló helyen.

A csontvázvitéz szája körül lefele mozdult az arcára száradt bőr:

— Mi beszélni való van még ama dolgokról, amik ott történtek? — hideg szeme fölényesen pillantott le rájuk, — a hadakozásról utóbb csak az szeret beszélni, aki szélről nézte.

Az egri atyafi serény igyekvéssel feszegette kifele Ung sebéből a bentszakadt véres kis vasgyűrűket, de azért mégis közbeszólt:

— No emez ifjú ember itt, ugyan nem nézte szélről ma reggel!

A marconaképfű még mindig a csontvázvitézt méregette, aztán bosszúságában belerúgta sarkantyúját a madárjós hajlongó, sovány kis hátába.

— Hát ez a csókaorrú mely fán termett?

— Kegyelmezzetek néki uram, — hebegte Pünkösdi, — merthogy a gazdámnak hozott üzenetet.

— Mit lábatlankodtok itt! — kiáltott oda Jákó.

A csatlós elődalogva magyarázta:

— Emez ember az, ki madárszóból jósol.

A pap is meghallotta.

— Ez itt? Madárszóból? Elhordd magad! Szent Péter székéből mondatott, hogy Krisztus urunknak ellenségei a jövőmondók.

A kis ember két közel szeme kétségbeesetten pislogott:

— De mikor én csak azokat mondom, amiket a madarak és a madarak nem ellenségei az Úrnak...

— Ne bántsátok őt, — szólalt meg Ung, miközben a combjára könyökölve tartotta a kés alatt a vállát, aztán a papra is felnézett, — bocsáss meg néki, hiszen még nekem is megbocsátottál, tiszteletreméltó Fráter.

Az atyafi arca elvörösödött:

— Ha magadba szállsz...

Jákó kérdően pillantott hol az egyikre, hol a másikra:

— No hiszen jól van így is. Semmi közöm hozzá, — és mintha már nem is érdekelné, a beborult eget kezdte nézni. — Erősen megeresztvén a szárat, még sötét este előtt elérkezhetünk Dömötör úr hegye alá.

— Elérkezhetünk? ... Ám a hegy alól a várig tán

repdesni akarsz? — kérdezte a csontvázvitéz fanyarul, aztán odább nógatta tőle a lovát.

Jákó lehajolt Ung füléhez.

— Joakim úr volt ez itt, atyafia Ugrin érseknek és bizony az érsek vitézei között verte tegnapelőtt éjjel a tatárokat. Bátor és vakmerő főember, jóllehet olyas tudományos eszelős féle, miért még bálványos eretnekségek rossz híre is kószált mögötte...

Az egri barát csorbás kése hirtelen fordult egyet.

Ung rövid pillantással fölnézett.

— Hogy mondtad?

Jákó már bánta, hogy kiszaladt a száján a szó. Fontoskodva magyarázni kezdte:

— Nagyjeles törzsből való eme Joakim úr és egytestvére Dömötör úrnak, jóemlékű Andorás király kedvelt étekhardó mesterének, kihez most útban vagyunk. Nékem pediglen közelvalóim ők Csák nembeli öreganyámról, — látszott rajta, hogy igen büszke a rokonságára. A szeme ide-oda járt, már a holdkóros pávatollásra intett: — és eme Pongrác nevezetű is Dömötör úr sarjadékaiból való... Te csatlós! — kiáltotta oda Pünkösdsnek, — azt a kötőféket ne hagyd ott a fűben! — S megint tovább mondta az atyafiságot.

Ung nem figyelt rá. Még mindig Joakim úrra gondolt. Mit is beszélt az előbb Jákó? Bálványos dolgok híre kószálna mögötte? Különös embernek látszik s most ő küldi hozzá Pongrácot, hívná magukkal, hogy innen végtére is tovább induljanak.

— Szállj meg úratyámhoz, míglen fel nem épülsz, — mondotta a pávatollas félszegen, — van a várban egy jó pap, ki járatos a sebek orvoslásában és a hadi-

veszedelmeknek miatta ezidőkben anyám megholt úróccsének felesége, Ágota özvegyasszony is ott lakozik, ki megintelen a füvekkel való gyógyításban tudományos.

— Szép boszorkányasszony az, — hunyorintott oda sokatmondóan Jákó, — megboldogult hites ura, jó Hedre comes is beszélhetne erről, ha visszaszólna a másvilágról.

Az egri barát erősen meghúzta fogával Ung vállán a kötést. A hangja fojtott és nyugtalan volt:

— Mégis inkább Máté úr udvarába térj be. Oda szállok én is éjtszakára . . . Annyi védtelen asszony-nép van odabent.

Akik hallották, komoran néztek maguk elé:

— Bizony, most már majd minden udvaron védtelenek ők . . .

Ung szinte újra látta a főasszonyt, ahogy magasba egyenesedve állt a kútnál és keményen rendet tartott a nagy zűrzavarban. De azért mégsem ő rá, hanem a maga édesanyjára gondolt. Hirtelen ki-mondta:

— Kolontóra akarok én innen lovagolni.

— Hová? . . . A Tiszának? . . .

— Egymagadban, sebesítetten?

Csak bámultak rá:

— Nincs már többé arra út.

Jákó észbekapott:

— Így mennél el? — rövid lélekzettel dobálta ki száján a szót: — elmennél, minekelőtte beszédbe ereszkedtünk volna egymásközt, kettőnk dolgairól?

Ung tekintete, mintha igazában ekkor találkozott volna először a barátja tekintetével. Fiatalságának

legrégibb barátja... s míg maga három esztendőn át messze külső tartományokban járt, ő ott élt Komáromban, Obor fia Ders háza mellett. Láta Kingát minden nap reggelén egyetlen rövidke útján templomba menni. Láta hazatérni az út kis emelkedőjén, a kék égben. Láta szürke szomorú falak tövén... Megint olyant érzett, mintha átzuhanna szíven az a föld, amit holt párjára dobtak és ettől kezdve tudta, hogy mielőtt akármerre menne, beszélnie kell még Jákóval Kingáról.

— Hamarjában... Siessetek! — kiáltott rájuk Joakim úr.

A nap már régen eltűnt a felhők mögött. Feketén violaszínű volt az ég. Hideg esőszél fújta féloldalra az emberek köpönyegét és fel-felzúgott a fák tetején. A völgy mélyéből olykor lódobogás hallatszott, aztán senki sem jött és a dobogás kísértetiesen elmúlt valamerre a hegyekben. A fegyveresek nyugtalanul viszszanéztek. Hirtelen nyeregbe kapaszkodtak valamenynyien.

Ung eleresztette az egri barát marasztaló kezét. Pünkösöd már odatartotta a vállát, hogy sebesült gazdáját nyeregbe segítse.

— Hát ő is megyen? — a madárjós szaladt a paphoz: — Ó Fráter úr, ne bocsássad el azokkal! Várják az udvarban és suttogják róla, hogy sárkányölő szent György vitéz az ő képében védte a helyet.

Az atyafi hőkkenve fordult a távolodó lovas után.

Nem lehet az! — tántorogni kezdett körülötte az erdő, — de ha mégis úgy lenne, mint ahogy ez a madárforma állítja?... Ha az Úr, fenn a hegyen, csakis az ő próbálására mondatta volna eme sár-

kányölővel a sok káromlásokat? — Verejték gyönyözt ki az arcán és ijedtében sehogy se tudott rá- emlékezni, miképpen is állta ő azt a próbát? ... Izgatottan vitatkozott magával és a fejét csavargatva csak törölte a nyakába futó izzadtságot. Jó időbe telt, mire vaskeresztes lándzsájával nagy zavarodásában elindult az udvartelek felé.

A hajlotthátú kis ember ekkor már hanyatthomlok iramodott a lovas után:

— Ó uram, ha ezenképpen elmégy, tartsad elmédben, amiket a madarak mondtak, — megint szaladt egy darabot, — sokat kell még neked vándorolnod és vitézkedned ...

A fegyveresek csapata elkanyarodott. A zápor meg- eredt. Az esőfelhőkből lucskos hegygerincek hágtak egymás fölé és egyik völgyből csak nyílt a másik.

A hajlott kis ember felágaskodott a kapaszkodónál. Nyújtogatta a nyakát, mint a madarak és az ágak között még egyszer meglátta a lovas felfénylő sisakját ... „Hosszabb élete lészen nékie, mint az élet,“ — gondolta magában, aztán visszafordult.

A hegyek között már morajlott a zivatar.

V.

A lovas emberek morogva szidták az istenítéletes időt. Az eső hidegen csorgott róluk és csatornákat mosott az állatok szőrén.

Ung feje mégis tüzelt, mintha parazsat vinne a sisakjában. Szeme előtt összemosódtak a fák körvonalai a záporfelhőkben és míg lassan ügettek, benne is ilyen szürkén és vigasztalanul mosódott össze minden, ami tegnap és ma történt.

Az egri atyafi szalonnás késének a gyógyítása még most is hasogatta a vállát és olyan fáradt volt, hogy sem a kerülő út, sem az elvesztegetett idő nem nyugtalanította többé. Előtte csak a növekvő vágy ment: valakivel beszélni fog, aki ismerte Kingát. Amit pedig fent a hegyen elhatározott, az most oldalvást került, elmaradozott tőle, de kis távolságra mégis szüntelen követte.

Egyszerre visszanézett. Az esőben zöldfakó csontváz arccal Joakim úr lovagolt mögötte. Ung meghökkent. Ő lenne a megmondhatója, hol keresse a régi hit mivoltát? ... Nincs vesztegetni való idő. Ezekbe a félreeső völgyekbe is betört már a szerencsétlenség és a rémület. Ázott batyuikkal és barmaikkal, az erdő alatt a lucskos pusztta földön is

Istentől elhagyott, kivert menekülők tanyáznak és várják azt, aki segít...

A sűrűségben valamerre egy eltévedt gyerek hangja az anyját hívta. Félszegen megrántotta a lovát.

Jákó rábáméskodott:

— Csak nem akarsz minden elveszett fattyúnak az anyját keresni? — aztán káromkodott és megint dőlt belőle a szó.

Ungot ingerelte a sok beszéd. Már Dömötör fia Pongrácz úr sisakján is ingerelték a lucskos pávatollak, amint ott előtte csepegve seperték a hosszúlábú vitéz kurta hátát. Mióta észrevette, hogy a vitéz is úgy fityeg és csepeg, mint a tollai, erősen kellett fognia a fékszárat, hogy a holdkóros fityegést mindenestől le ne tépje. Ez az ellenszegülés elfoglalta egy ideig. Aztán... jól hallotta-e? Pongrácz úr sóhajtott volna olyan nagyot?... Most tűnt fel neki, hogy ez a Pongrácz úr nálánál mennyivel fiatalabb és olyan lányosképzű, mint öreg emberek kései gyereke. A hangja pedig annak az eltévedt gyereknek a hangjára emlékeztette, amelyik az előbb az erdőn az anyját hívta.

— Én jó Istenem, — panaszkolt ki-kiújulón a pávatollas, — miképpen bátorkodjam úratyám színe elé?... Hat fiak szálltunk hadba és ímé magányosan térek meg.

Senki sem felelt, csak az eső zuhogása neszelt a fiatal lomb között és mint a hólyagosan kivert vas, üresen zörögtek a lucskos fegyverek.

Jó darabot lovagoltak. Az út egyre kövesebb lett. Jákó ásítva kérdezte:

— Vajjon eme völgyek felett már Dömötör úr hatalmaskodik?

Pongrác rövid felsőteste még kurtábbra rogygiant a nyeregben.

— Nem csalatkozol, úratyám várföldjei ezek.

Az emberek háta meggörbült az emelkedőn. Hirtelen támadt patakok szaladozó vize alatt lefeküdt a fű. Csúsztak a patkók. A völgy összeszorult és a záporból mogorva hegy kezdett elejbük jönni. A hegy lábánál legörgött sziklák között fekete gunyhók guggoltak, de ember és állat nem látszott sehol.

Hátulról Joakim úr hangja hallatszott:

— Elfutamodtak volna már ezek is?

Szemben egyre közelebb jött a mogorva hegy. Bozontos nyakán hordott fal éle kapaszkodott felfele. A lucskos esőfátvolon át egyszerre megmutatkozott a magasban a vár.

Erősített kevély hely volt és az északi meredeken, mint az uszályát húzta fel maga mögött a völgyből a meztelen, szürke sziklákat. A tetőn is eleven kövekből nőttek ki a rakott falak, nem látszott meg, hol kezdődnek, hol végződnek s a vár oldalán egy vigyázótorony is lógott a mélység felett. A fegyveres őrtálló onnan kiáltotta le a belső udvarra, ha mozgalm mutatkozott a völgyekben.

Dömötör fia Pongrác félénken szólította meg Joakim urat:

— Feljössz úratyámhoz a várba? Mióta én e világra születtem mindig elkerültél bennünket.

Joakim úr egyenesen maga elé nézett és összeszorított apró fogai között mormogta:

— Eme nagy bánat idején mégis csak felmevnek.

Ung is a magasnak fordította az arcát. A jól védett napnyugati tartományok kis hegyvárai jutottak az eszébe.

A lovak patkói felfele csattogtak a meredeken.

— Ily várak alól még a tatárhadak is eltakarodnának, — fújta Jákó ázott bajuszán át, — megmutatkozik most, miért parancsolta a király, hogy a hegyekre rakassunk erős helyeket.

— Rá sem hallgattak a főemberek, — szólt oda Joakim úr, — mert a mi véreink miképpen a sátrakat, szabad mezőkben szeretik rakni az ő nagy nyílt udvaraikat.

— Most pediglen sokfele égnék azok az udvarok, — mondotta Ung hosszú hallgatás után — és a föld népének nincs hova menekednie.

Jákó megütközve tekintett rá:

— Mit fájdítod te a közönséges nép baját, mikor magunk ily nagy bajban vagyunk.

A lovasok közeledtére záporba mosódott fegyveres kis alakok tűntek elő a várkapu felett a szuroköntő helynél. Már odafentről, idelentről is kiáltoztak egymásnak az emberek. Soká kiáltoztak. Tanakodtak, jeleket adtak, még Pongrác úr is kiállt, hogy lássák. Sötétedett az este, mire láncok csikorgásában nagy reccsenéssel ereszkedni kezdett a híd. Mint lapjával leszálló bárd ereszkedett, de hamarosan megakadt a levegőben és meredten úgy maradt.

— Mégis kedvemre valóbbak a nyílt udvarok, — dörmögte rosszkedvűen a marcona hadnagy.

— Dömötör úrnak az első kereszteshadakkal szent földön járt elei építették eme várat, — felelte Jákó

sértetten, noha ebben a hideg, lucskos vesztegelésben nem volt már olyan büszke az atyafiságára.

Az ég morajlott. Az emberek két tenyerükkel törölték a sisakjukról képükbe csorgó vasízű vizet, aztán rágörnyedtek a nyeregre. Az ázott lovak patája bebecsuklott a fáradtságtól. A várbeliek még mindig a láncokkal birkóztak. Fáklyák szaladoztak a magasban, ismét eltűntek. Koromfekete éjtszaka lett, mire arasznyi esésekkel megint lejjebb recsegett a híd és megvetette magát az innenső sziklán. A szuroköntő erkély alatt is megindult a kapu felvonó rostélya, már csak ragadozó vasveretű fogai meredeztek elő a kőboltozatból. Hirtelen szövétnekfény lobogott ki a sötétbe. A bekanyarodó lovak patkója dobogva kongott a mélység felett a hídon.

A kapuálló emberek megint kiáltoztak és húzták a láncokat. A fegyveres csapat mögött nehézkesen visszaemelkedett a híd és döngve rácsapódott a kapu szájára.

A vár elszakadt a túlsó földtől. Magányos és megközelíthetetlen lett, mint egy úszó szikla a viharzó égben.

Pillanatra Ung is valami ilyesféle elszakadást érzett attól, ami túl a zuhogó esőben kint maradt. Ha megállhatna itt, fedél alatt, ha megtámaszthatná pillanatra a fejét és nem kellene tovább mennie, világosságba, emberek közé. De az előre rugaszkodó lovak már az ő lovát is kifele tolták a kaputorokból.

Aztán sorban egymás mögött ügettek a hegy hajlásaihoz igazodó girbe-görbe várfal mentén. A kövek közé vert vaskarikák mellől visszanyerítettek rájuk a kikötött lovak. A torony alja, az ólak, még az aklok

is sok népnek menedékhelyei voltak most. Fekete nyílásaikon át álmukból felbolygatott várföldi emberek néztek ki barmaik közül.

A második kapunál egyetlen fáklyatartó karban égett szövétnek. Fénye hosszan ércesen vöröslött a lovak lába elé a csatakos, gödrös kövezésen. A belső várpiac sötétjében az egymáshoz szorított keskeny komor házak alatt csak a kápolna nyitott ajtaján át szűrődött világ. A hadbaszállt fiak hazatéréseért imádkozhattak ily kései órában odabent. Az oltár előtt kis gyertyák égtek a földön. Alulról felvilágló sárga derengésükben hirtelen hátrafordultak a fejek. A palotaház szabad lépcsőjén szövétnekhordozó futott le. Már a kápolna irányából is ködmönös alakok jöttek szaladva az esőben. Mint madárszárnyak csapkodása, asszonyi hang csapkodott át az udvaron és valaki ráborult Pongrác úr lucskos páncélingére.

Sok gyerekszüléstől kimerült, koravén kicsiny asszony volt. Magasba kapó gyűrűs két keze alig ért fel a fia válláig. Aztán riadtan, keresőn körülnézett, még oda hátra a maradék fegyveres szolganép mögé is nézett, bele a sötétbe. A szája remegett, mikor a többi fiát kérdezte. És kisvártatva az ő ura három elhalt feleségének a fiait is kérdezte.

Rémült fiatal asszonyarcok, álmos gyerekfejek kerültek bele a szövétnekfénybe. Pongrác úr földresütött tekintettel állt. Látszott rajta, hogy nem tud odanézni.

Elviselhetetlenül sokáig tartott a csend. Később valaki élesen felsírt és mint eldobott kő gyűrűzése a vizen, egyszerre zavaros jajgatás terjedt, egyre terjedt és tompán verődött a szűk várfalaknak.

Ung arra gondolt, hogy Máté úr udvarán is így hangzik most. Mindenütt, az egész országban. Vajjon a Tisza partján is? . . . Előre ejtett vállát merev rándítással felhúzta kissé, hogy megint lélekezni tudjon. Elgyötrött tekintete közben egy asszonynak a szemébe akadt. Ez hátrább állt, magányosan a többiek mögött és özvegyi asszonykendőjének a homályából mozdulatlanul nézte őt. Már ezelőtt is nézhette. Eszébe jutott, mint megismétlődő rossz érintésnek az emléke. A közel házak megvilágított falán emberi árnyékok inogtak. Egyszerre Joakim úr arca látszott a rőt fényben. Olyan volt most, mintha még a bőr is lekopott volna a csontjairól s hol látszott, hol eltűnt. Aztán Jákó képe tolódott előbbre és egészen idegennek tetszett, mikor mondta, hogy azért még semmit sem lehet bizonyosan tudni. A hadak rémséges kavarodásában ki sem látta már a másikat és a királyt sem látta már akkor senki.

A palotaház emelete felől váratlanul, kemény öreg hang kiáltott bele ekkor az udvar zokogó kétségbeesésébe.

— Asszonyemberek, ne tartóztassátok őket!

A várpiacon szinte még a lélekzet is fennakadt. A palotaház oldalfalán kapaszkodó garádics legfelső nyugovóján, a kiugró tető alatt botjára támaszkodva őszszakállas, testes aggastyán jelent meg. Bokáig érő vércseszínű köntösére ráesett egy felemelt fáklya fénye. Drágakövekkel megrakott derékszíján széles rövid kard lógott. Félkezének hüvelykujját a szíjba akasztotta. Így várt odafent.

Mire a várpiacon át összezsúfolódva a garádicshoz értek valamennyien, az öreg ember körülhordozta a

tekintetét, de semmit sem kért, csak külön-külön mindenkit jól megnézett. Aztán intett és fordult.

Vasas lépések csörömpöltek, asszonycipellők kopogtak felfele az ázott falépcsőn.

— Ez Dömötör úr volt, — mormogta Jákó Ungnak, miközben a többiek még egyre mentek előttük felfele. Szemével Joakim úr felé is intett: — Láttad, mikor egymásra néztek? Nagybátor kemény emberek ezek. Sok ide-oda haragot tartottak ők és Dömötör úr tömlőcre is vetette emez egytestvérét. Mert Joakim úr, hiszen tudod...

Jákó nem mondta tovább. Már az az özvegykendős asszony húzta őt maga után a garádicson. Ung hallotta, hogy az asszony vontatott puha hanggal felőle tudakozódik. Mikor az emeleti ajtó világosságába értek, megütötte a fülét: Jákó az özvegyet beszéd közben Ágota néven szólította.

A vállá türelmetlen mozdulatával ledobta magáról lucskos köpönyegét.

Fent a palotaház pitvarán már falhoz támasztották a férfiak a kézben hozott fegyvereket. Az ázott emberekől tócsákba folyt le a víz a kövezésre és a vastag falakból mindenfelől áradt a télről bentrekedt hideg. A boltozott apró ablakok felett a nedvesség puhatestű kis szürke bogarai másztak.

A mély palotateremben is érzett a nyirkos hideg, noha a füstlyuk alatt tuskók lobogtak a nagy öreg tűzhelyen. Felvöröslő fényük az elfeketült gerendás mennyezetnek csak egy részét világította be. Túl a keskeny asztaltáblából kimeredező vasszögekben megnyúlt lánggal égett néhány faggyúgyertya a boroskorsók között. Az asztal végighúzódott majd az egész

termen, le az ablakokig és csak a belső oldalán voltak padok. Mikor Dömötör úr elfoglalta hátasszékét középütt a fal mélyedésében, többen felálltak, hogy a helyéhez juthasson. Menekülésükben éjtszakára betért pereszlenyi és galsai urak voltak ezek, az ipolyi konvent két fegyveres kanonokja, a drégelyi várbíró és egy őszfejű szent János vitéz. De a nagy úr most rájuk se hederített.

— Sietséggel elégítsétek meg az én vendégeimet! — kiáltotta oda a betóduló asszonyoknak.

Hatalmas szavától engedelmesen kanyarodott vissza a mozgalom, már húzódott is a küszöb felé. Egymásután tűntek el az asszonykendős fejek, gyerekek, várbeli kisasszonyok, asztali szolgálók. És míg ők így alázatosan mentek, az ajtófélfánál, hátán összetett kezének támaszkodva csak Ágota asszony állt még egy darabig. Kisebb volt, mint amilyennek látszott. A homloka síma és domború, kis orra hajlott, az álla rövid és puha. Csak szórakozott piros szája körül mutatkoztak ráncok, különös mosolygásának a nyomai.

Pongrác úr anyja elhaladtában megérintette a vállát és felemelt ujja mozdulatával odakintről is hívta. De ő nem akarta meglátni. Egyszerre keskeny és hosszú lett a szeme vágása és a szegletéből fénylőn másfele pillantott. Ő mindig akkor pillantott fel, mikor senki sem várta. Később eltűnt az ajtónyílásban.

Dömötör úr szót sem szólt míg egyetlen asszony is látszott. Köszvénytől meggörbült ujjai türelmetlenül doboltak az asztaltáblán. Ez a száraz dobolás még azután is hallatszott egy ideig a csendben.

Aztán a fiához fordult:

— Csak egymagadban tértél meg?

Pongrác arca egészen elfehéredett.

— Láttam még úrbátyámékat udvari hadunk népeivel, — mondotta tétozázó fulladt hangon, — láttam mikor a táborban a sátrak már égtek és a tűz hőségében nagy zavarodás támadt a hadak közt, annak utána pediglen már futottunk.

— Futottatok! — hörrent a szó Dömötör úr torában és gögös öreg szája lefele hajlott, — mondották nekem eme szégyent, kik még náladnál is erősebben futamodtak.

Fojtott morgás támadt az urak között, akik előbb érkeztek. Valaki felugrott, de megint visszaült. Dömötör úr oda se nézett. Mit bánta. A vendégvitézek nagy zörejjel tolták félre a boros korsókat és mélyen bekönyököltek a táblán. Mindenki a magáét kezdte mondani s ellentmondott a másiknak.

— Nem is úgy volt.

— De úgy volt!

— A megdagadt vizes érnél...

— A Sajó volt az, te!

— Hát légyen... ott ama hídvégnél, hol a mieink közül sokak előre rohantak, hogy elsőik legyenek a támadásban...

Valamelyik pereszlényi úr felemelte bekötött fejét az asztaltábláról. Eddig nem is látszott.

— Meggyőztük már mi akkor azokat, — a szeme véresen villant a gyertyafényben, — éjnek középső táján a királynak egytestvére nagyvitéz Kálmán úr és Ugrin érsek úr és Jakab mester is visszaverték ott Batu kán seregeit.

A drégelyi ivott egyet, aztán kétfele törölte kezével a bajuszát:

— Oszt mikor ama tatároknak már végük lett és mi a diadalom örvendezésével álomnak adtuk magunkat...

— Aludni tudtatok? — dörögte oda Dömötör úr.
A drégelyi várbíró zavarodottan elnézett:

— Merthogy mindiglen igen lebecsültük mi ama tatárságot...

— Noha a király, — szólt keserűen a fiatalabbik ipolyi kanonok, — amaz utolsó éjtszakán is járta a tábort. A mi sátrunk előtt is megállt, mondván, hogy készüljünk a harcra és maga kezével osztott zászlókat a főembereknek.

— Kik végezetül bátran meghaltak, — fűzte hozzá az öregebbik kanonok, — jóllehet elsőbben sokat tévedtek és sokat mulasztottak.

— Azért a király is nagyot tévedett ott a csatamezőn, — morogták maguk között a galsai urak.

Ung szemöldöke összeszökött. Hát még mindig? Még most is akadnak ilyenek? — És ekkor ráhajlott a szép királyi arc végtelen magányának az emléke... Hogy tévedett? ... Mintha megint a messze vágmenti monostori éjtszakának a hangja ütötte volna meg, pedig most már véresen, cáfolhatatlanu minden balvégzet arra a hangra felel. A szava merészen végigvágott a levegőn

— Ha tévedett is a csatamezőn a király, igaza volt neki azelőtt és most már csak neki van igaza!

Pil anatra csend támadt. oakim úr hideg tekintébe hirtelen kis fény vetődött, az ipolyi konvent két fegyveres kanonokj összebólintott és Dömötör úr hűdötten leesett bal szemhéja alól ugyancsak odanézett. Ung arca ekkorra megint szomorú és elzárkózott

volt, mintha nem is ő mondta volna, amit az előbb mondott. A szent János vitéz szép fehér feje mégis feléje fordult:

— Nem hiszünk, — szólott fádalommal — és mikor hiszünk, már későn van.

Lent az asztalvégen megint kiáltoztak:

— Ezenképpen jöve ránk a romlás!

— Ezenképpen, — vette vissza a szót a drégelyi, — merthogy álmunkban leptek meg amaz éjtszakán két felől két tatár királyok, oszt sok láncokkal összeláncolt szekereink fogságában, mint akolba zárt barmokra nyilazhattak ők.

— Nem is nyilakkal, hanem égő kanóccal nyilaztak, — zúgták az innenső végről a pereszlényiek — és legottan tüzet is fogtak a sátrak . . . s kik beljebb voltak, a sok égő sátorkötelekbe akadozva lángban keringöztek akkor már a mezőn.

Dömötör úr arca olyannak tetszett, mintha nemcsak a bal szemhéja lenne hűdött. Joakim a tenyerébe döntötte a fejét.

— Jó messzire Borsa földjén is hallatszott még szörnyűséges halálüvöltésük — és a drégelyi várbíró most roskadtan ült a helyén.

— Nem volt ottan többé tennivaló, — mormogta a marconaképű hadnagy. — Mire én a Heő patakon innen nyeregből hátrafordultam, mindenféle szörnyűségesen futottak a megmaradott hadak és ama Mohi előtt tűzben hánytorgott már az egész tábor.

Dömötör úr félkarjával olyan zajjal könyökölt fel ekkor az asztalra, hogy valamennyien odameredtek.

— Ám ha ezenképpen volt, dicsértessék az Úr neve, mert az én öt fiam nem futamodásban, hanemha a

csatamezőn nyerte el férfiaknak természetszerinti halálát, — kevélyen tekintett végig a soron, — azt pedig len vegyének észbe ti, kik a királyságnak hosszas biztonságában már elfeledtétek régi hadiszokásainkat és ezért pironkodás nélkül beszéltek futamodásról, hogy az én vérem nem futamodik, — megsemmisítő pillantást vetett megmaradt fiára, — emez itt az anyja vére, merthogy az utolsó.

A várbeli kapellánus, mintha közbe akarta volna vetni magát, kígyózó mozdulattal felállt az izgalomban és lehúnyt szemmel az asztali imádságot kezdte mondani. Pongrác úr irányából valami szegény eltört hang hallatszott ekkor.

Az atyja elnézett felette és kegyelmesen intett a többieknek:

— Foglalatok ti urak magatoknak helyet asztalomnál, kiki milyent érdemel, — aztán végig méregette az utóbb érkezetteket, de Joakim öccsén nem állt meg a tekintete. — Jákó, te is itt vagy? — Elcsodálkozott, hogy ott látja, noha az előbb beszélt vele. — És ama másik?

Jákó előbbre hajlott:

— Tomor nemzetségbeli Benk fia, Ung ez.

— A magaviselése és ruházkodása szerint külső országbelinek vélném, avagy templomos vitéznek, — vetette oda Dömötör úr.

Ennek hallatára Jákó, bár csakis a maga módját tartotta helyénvalónak, mégis halkabb, udvarbeli ildomos beszéddel kezdte mondani, hogy Ung neki is közelvalója asszonyanyja révén, kinnek elei közt fejedelmi vérből való is volt és püspök is és királyi krónikás papok. Közben észébe juthatott, amit nagy-

fejjő Máté úr völgyében a csatlóástól hallott, mert már azt is mondta:

— Hiába tiltod a szemeddel beszédeimet, — és úgy rácsapott Ung sebesült vállára, hogy szikrázott előtte a világ, — egyvágatában jött ez itt a tatárveszedelem hallatára napnyugati külső tartományokból. Tudni-méltó a párisi nagyoskolát tanulta és vitéz létére oly tudományokat is tanult, miket csak fő papiemberek tanulnak és királyok közül is kevesek.

Dömötör úr régen nem figyelt oda. Ung türelmetlenül intett Jákónak a szemével. Ő meg csak azért is nagy szóval harsogta:

— De biz mondom én, az Istenit neki, ha már ilyen tudományos ember lett belőle.

Ekkor hívta Joakim úr Ungot, üljön át melléje. A kapellánus észrevette ezt. Keskenymellű, skrofulás nyakú, deresedő ember volt a pap és az arca görcsös kis ferdülésekkel követte felső testének kígyózó mozgatait. Később is többször arrafelé hajlott, látszott rajta, nincs kedvére annak a kettőnek közeledése. Ung pedig, valamilyen furcsa bosszúságtól egyhajtásra kitta az elébe tett korsóból a bort. Pillanatra elszédült. Égette az ital. Üres gyomra szinte fordult egyet a helyén. Most eszmélt rá, milyen kiéhezett. Tagjait is nyitotta a halálos fáradtság. Jákó baráti útése óta olyan fájdalom szaggatta a vállcsontját, mintha kis vasgyűrűk törtek volna bele és a vér is megint szivároghatott a sebből, mert elvétve vékony csurranások melegítettek végig a mellén.

Mit keres itt? Ha mehetne innen. Nem, sehol sem szeretett ő már lenni... Összeszorította az állkapcsát. Mégis elviseli ezt, mert beszélnie kell Jákó-

val. Otthonról se hallott régen. Két esztendejénél is több lehet, hogy egy claravallisi szerzetestestvér, aki az egresi szürke barátoktól jövet Kolontón átlovagolt, utolszor hírt hozott neki a szajnamenti kolostorba.

Az asztalnál már nem beszéltek. Komoran ültek. Ittak.

De Ung fejében megint zúgott az elveszett csata. Megint csak odagondolt, Sajó partján a Mohi pusztára és az atyjára is gondolt és testvéreire. Mikor otthonról indultak, a régi kopján repdeshetett a kis zászló a tiszai szélben és a fiak vitték pajzsukon piros mezőben a három éket, három jeles kardvágásnak bizonyágtevését. Bátyjaúra, a rettentő erejű Laczk fejére tette nagy, nehéz sisakját. És Kolos . . . ő behalt a vereség szégyenébe, ha a csatát túlélte. Csakis azok között lehettek ők, kik egyedül kiváltak a sorból, hogy a támadásban elsőek legyenek s a jámbor Gint érettük is imádkozott, mikor együttesen rohantak . . . Itt, ezek közül senki sem ismeri őket. A kis Évát sem ismerik, sem Annokot, aki mindig olyan magasan hordta a fejét mint ő, sem Prizskát, aki szerette a vitézi dolgokat hallani, ha a férfiak egymásközt beszéltek. Szét-szórta, különböző várispánságokban magukra maradtak most udvaraikon és várják, hogy megtérjenek a hadból az ő uraik. Panasztalanul várnak. A kolontói udvaron pedig az anyja vár.

Az eső szüntelen rohamokban dobolt az apró ablaktáblák ökörhólyagján. Kint a vártetőn, valahol forgolódva csikorgott a kakasvitorla a szélben.

Ungot hiába szólították, elfeledte hol van.

Az étkefogók és szolgálók előtt megint bejöttek az asszonyok. Csendben egymásután átlépkedtek a tűz-

fényen és az asztal felett egyszer itt, egyszer ott belehajlottak a gyertyák gyér világosságába.

A kicsiny főasszony arca jóformán eltűnt a hímes fejkendő árnyéka alatt. Derékövére akasztott sok nehéz kulcsa, az aranyláncon csüngő tarsoly, olló meg miegyéb úgy lehúzta, hogy szinte roskadozva járt. Mégis rendet tartott a szemével. Már végesvéig felhalmozott tál ételek, tornyos kalácsok, mindenféle tésztaneműek kerültek a táblára. És az arany és ezüst vertedények után még a régi áldomáskupákat is előhozták a kincstartó kamrából.

Mióta a fiak elmentek, hazatértük ünneplésére így készültek ők minden nap.

Most Ágota özvegyasszony sem állt meg az ajtófélfánál. Puhán andalgó lépéssel közelebb került. Jákó borgőzös tekintettel hajolt át a táblán, hogy tartóztassa. De ő nem oda figyelt. Szórakozott szája körül belebújtak a ráncok különös mosolygásába. A szeme vágása ismét keskeny és hosszú lett és a szeme fénylőn másfele pillantott.

— Te vagy amaz Ung, kit megsebesítettek?

Fenyegető gyors kis kopogás kezdődött el ekkor. A hirtelen támadt csendben Dömötör úr begörbült köszvényes ujjai doboltak az asztalon. Sok lányai, menyei szinte futva tűntek el a palotateremből, felesége is kifordult az ajtón, mire Ágota asszony lassú ringó léptekkel elindult.

A tűzhely bolyhos gomolygásából rőten rávilágítottak a lángok.

Ettől kezdve a férfiak megint magánosan ittak. Szemük vörös volt a füsttől és az italtól. Kupáik körül lucskos karikákban sötétlett az ellocsoló bor. Aztán

mire étvágyuk megcsendesedett, az étekfogó cselédek beengedték Dömötör úr vadászebeit is. Az ebek morogva harapdálták az asztal alá dobott csontokat.

A vendégek erre-arra dülten könyököltek a táblán. Dömötör úr testtartása közben egyre merevebb lett. Hátra eresztett feje nem mozdult a magas szék támláján. A nyaka meredten nyúlt ki vércseszínű köntöse prémezett nyílásából. Csak a szeme felett nem volt hatalma. Már kétszer is oldalvást nézett, mintha kifele, túl a falon, messzire figyelne.

— Hallod-e, — szólt a kasztellánusára, — a kaputoronyban kettőzzék ma éjjel a strázsákat, hadd lássák meg, ha mégis jönni találna valaki . . . utas . . .

Az utolsó szót olyan halkán toldotta hozzá, mintha maga se akarná hallani, amit mond.

Az ember futva indult.

— Megállj! . . . — Dömötör úr arca most sem mocant. — Legottan küldjél ki tíz fegyverezett embert egy tizedessel. Szálljanak le a völgyeken ama Sajó vizéig és az arccal földre hullott halottakat is forgassák hanyatt, merthogy szentelt földbe akarom temettetni az én fiaimat. Hirdessed meg felőlem, aki tetemeiket meghozza, szabaddá teszem sírjuknál az oltár előtt . . . Megállj! . . . Ki pediglen nélkülök bártorkodik ide megtérni, felnégyelve szegeztesd ki a kapukra. Mehetsz!

Az urak csak rázták a fejüket.

A félszemű vitéz kevésbé beljebb nyomta a tépést a szeme üregébe.

— No, — súgta oda asztali szomszédjának, — kiket ma eme biztonságos falak közül kiküldenek, csakis a másvilágra térnek meg azok.

— Bizony, nem messze, nagyfejű Máté úr völgyén is végigportyáztak ma reggel a tatárok.

— Merthogy mindenfele a királyt keresik.

A kapellánus mondta ekkor:

— Hazafele vonuló vasas vitézek kiáltozták a hegy alól a várbeli strázsának, hogy Máté úr faluját is mindenestől felégették a portyázók. De az udvart megvédte néminemű rettenetes bátor túróci ispán, ki úzóbe vette a tatár pogányokat, jóllehet fegyveres népeivel elkésett ő a nagy csatából.

Dömötör úr csodálatosképpen meghallotta ezt:

— Mit akasztodtok bele, hogy Mohi pusztán a gyalázatos futamodástól elkésett. Nagyobbat cselekedett amaz ispán, merthogy ezenképpen feltartóztatta a király üldözőit.

Ung zsibbadt tekintettel nézett fel.

Jákó megragadta boroskorsóját és ráemelte:

— Emez is ott volt akkor.

Dömötör úr ősz feje most sem mozdult a hátasszék támláján, csak a szeme pillantott oda.

— Ott voltál?

— Ott voltam...

Jákó hirtelen, kérkedve, mintha maga dicsőségét harsogná, eléje vágott Ung szavának:

— Elmondhatom én, ama falunál sebesítették meg, mikoris... — de mert az ispánt ekkor már nagyon magasztalták, nem folytatta tovább.

Ung szép szomorú tekintete végig tétovázott az emberek arcán. Valamit mégis várt tőlük. Azután semmit sem mondott már. És miközben az asztalmentén nagy tisztességgel elosztogatták a túróci várispánnak azt, ami az övé volt, csalódottan lehajló

arca árnyékában, keskeny száján az ő fiatal életkoránál sokkal öregebb mosolygás kezdődött. Kissé oldalvást döntötte a fejét s mintha valamit felírna magának, rendre rendre egymás mellé hiábavaló kis rovásokat húzott a körme hegyével a táblára.

Dömötör úr megnyúlt nyakkal most is a szék hátának támasztva tartotta a fejét, de azért a válla felett lefele a soron mégis Ungra nézett. A beesett, keskeny fiatal arc magához vonta a szemét. A fiaira gondolt. Az ő szép fiaira és keserű düh fogta el. Ez itt van. És ők? ... Sebzetten háborgott benne az indulat, hogy nem parancsolhat annak, ami történt, nem tőle függ az és a hangja belemorajlott a levegőbe:

— Ilyenek ezek a mostani fiak, külső országbeliek módjára ékesítik magukat, fürödnek miképpen asszonyok és egy kis sebesüléstől oly igen halavány az arcuk, mint az én időmben a valóságos megholtaké.

Ung felvágta a fejét. A keze nem húzott többé rovásokat a táblán. Ökölbe szorult.

Joakim úr elkapta az emelkedő öklöt.

— Csenedesdjél! ... Öreg ember ő és most az egyszer életében fájdalomtul beszél. Sohasem panaszkodott még, jóllehet egymásután három asszonyt temetett el gyerekágyból és mikor felvevén a keresztet szentföldi Andorás királlyal az Úr szent sírjához méne hadakozni, oly sebet ejtettek testén az odavaló szaracénusok, mely sohase gyógyul. Mikor pediglen Halicsban vitézkedett, soknak találtatván két rettenetes karja, többől lehasították az egyiket. Ám most az ágakat hasították le a törzsökös fáról.

Így beszél ez, akit a másik valamikor tömlőcbe ve-

tett? — Ung közelebb rántotta a kupát, de nem ivott, csak merően belenézett.

— Ne oda nézz, — szólalt Joakim úr, — Dömötör úr bátyámra tekintsél.

Az öreg ember lehúnyt szemmel ült most az asztalfőn. Meztelen, ínhúros nyaka, mint vén sas-keselyűnek a nyaka, kinyúlt köntösének prémezett nyílásából és lassanként kevésbé oldalvást hajlott, mintha távolba hallgatódznék. Aztán megrázta a fejét.

— Senki sem jön ...

Ung egyszerre szinte már furcsán, elnézően pillantott át az önkénykedő öreg zimankóra. Mert megállta, hogy ne feleljen neki kihívó bántására, nálánál erősebbnek kezdte érezni magát. Először érezte a hallgatás hatalmát. Egész életében megvetette a hajlott háttal hallgatókat. De ez más volt. Emelt fejjel hallgatni láthatatlan belső hatalom s felderengett benne milyen messze utat is tett meg a szajna menti kolostor káptalanházából a vágvölgyi monostori menedékhely tűzfényes füstös szegletén át, mire ide érkezett.

Az asszonyház felől nagy siralom hallatszott ekkor.

— Csukjátok be az onnansó ajtókat! — üvöltött fel Dömötör úr, hogy reszketett bele a palotaház. — Bizony az én asszonyanyám fennen vígadozott mikor is félkarommal a hadból megtértem.

Csakis az ő tekintete uralkodott megint, csakis az ő hangja hallatszott:

— Ti pohárnokcselédek, sűrű bort hozzatok! Ha már nincs vitézi torna e halotti toron, ám sietve hívjátok az énekesmestert és az énekeseket, hogy dícsérjék az én megholt fiaimat és a mi nemzetségünknek eleit.

Jákó boros fejjel merészebb volt most, mint a többi:

— Miért toroznátok, Dömötör úr bátyám? Lakmározunk és igyunk csak úgy . . . megtérhetnek még ők a hadból.

Az öreg ember nagyon megütődött ezen. Hát ilyen is akad, aki bele mer szólni az ő parancsába? Sokat hörpintgethetett ez a Jákó... Összerántotta fehér szemöldökét. Hajlott orra felett éles barázda meredt bele a homlokába. Mit tudják ezek itt, mikor ő maga is csak homályosan tudja, hogy ezzel a babonás halotti torral nem siratni, de idézni akarja az ő fiait. Jöjjenek haza! Engedelmet ad rá, hogy most az egyszer ellentmondjanak neki.

Váratlanul odafordult az öccséhez.

— Emlékezel-e Joakim, mikor úratyánk halála hírért hozták Gácsvár alól a bölényvadászatról és nagy torral búsultunk már e tűzhelynél? A kaputoronyban meg csak csikordultak a láncok és az éjnek középső táján maga személyében belovagolt ő a hídon s tulajdon halotti torán jó egészségben bizony velünk vígdozott reggelig, aztán sok esztendőket elt.

— Gyerek voltam, mégis emlékezem, — felelte Joakim úr és nagyon uralkodott magán, — ott az ablakbarlangban álltam, ő pediglen jött csörömpölő nehéz fegyvereivel felfele a garádicson. Nem hallatszott egyéb, csak az ő közeledése . . . és mikor ide belépett, emlékezem még, mind a gyertyák égtek e palotaházban.

Dömötör úr felemelt keze már parancsot intett:

— Hozzatok sok gyertyákat! A téli kamrából lámpákat, a kápolnából a templomi vasas tartókat, világosság legyen, nagy világosság . . . égjenek meg is mind a gyertyák.

A két testvér szótlanul, hosszan egymásra nézett. Évek felett néztek, vad dühök, sötét harcok, elmúlt bosszúk, kihült tüzek felett és közben mintha mozdulatlanul közeledtek volna. Észrevették ezt mások is. A kapellánus előre hajlott s ők már nem láthatták tőle egymást.

Joakim úr csendesen rászólt:

— Másfele tedd a fejedet, Reverende, ha nem akarsz most megint kettőnk közé állni.

A kapellánus felső teste kígyózó mozdulatával még előbbre hajlott. Dömötör úr a levegőbe pillantott. Joakim elfordult.

A szolgák ego gyertyákat szúrtak végig az asztalon a táblából kimeredő vasszögekbe. Hosszú pislogó viaszgyertyákat tűzdeltek a templomi tartók töviseire is s a szanaszét éledező sárga lobogásban énekelni kezdtek a várbeli énekesek. A hárfás a tűzhely lábánál ült és lahajló arca nem látszott az árnyékban. Sötéten mélyen dúdolván a kupák mellől is mind többen csaptak bele az énekbe. A fiatalok közül néhányan felálltak halotti táncra. Kupáik mellett kitartottak a sebesítettek és fáradtak. Senki sem mert volna Dömötör úr ellen olyan bántást tenni, hogy torozásáról nyugovóra térjen. Szédülő szederjes arccal ittak és énekeltek a palotaházban és a tánc lassú és bús volt, mint a hűrok pengése.

Joakim úr, mintha a papot akarná ingerelni, fanyar hangon mondotta ekkor:

— Egyházi embereknek és asszonyoknak való sirató-ének ez. Bizony lobogóbbak voltak eleink zengedezései. — Aztán már csak Ungnak beszélt: — Úrtyám még ama régi vitézi énekeket énekelte nekem, mikor

kisdedségemben térdére emelt... Hogy jöve a napisten aranylován Don vizén át, Havas erdőn, Ügyek fia Álmos és Attila király örökségét, földet, folyót, Isten kardjával diadalban vette vissza a véréből való fejedelem Árpád. . . Még a bölcsőket is ily énekekkel ringatták, még a szolgáló asszonyok is ezeket énekelték miközben búzát morzsolva, kezükkel körbe-körbe forgatták az örölkövet. Miért nézel így rám?

— Mondjad nékem, — Ung már olyan halkan szólt, mint Joakim úr és ettől valamiféle összetartozás kezdődött el közöttük: — a régi magyar isten énekeit is énekelték akkor?

— Fiatalságomban hallottam egyszer ilyent, — mormogta az öregedő ember, — túl a Sátoroserdőn hallottam, mikor megkergettek a zsiványok és bemenedtem a básti urakhoz.

A kapellánus felkapta az utolsó szót.

— Kiirtotta azóta amaz elkárhozott urakat tüzes villámával az igaz Isten, — csattantotta oda mérgesen, — és mostanság csakis ördögök és boszorkányok paráználkodnak szombat éjjeleken a pogány básti várhelyen.

A táncból is, kupájuk mögül is többen figyelni kezdtek a kiabálásra. A kapellánus hangja egyre élesebb lett:

— Bizony Joakim úr, ki is fiatalágodban papnak indultál, jól vigyázz, hogy a te beszédeid a Gonosszal való cimboraságnak ne vétessenek.

— Ha papnak is indított atyám parancsolatja, ilyenek, mint te Reverendus, kedvetlenítettek el amaz úttól.

A pap féken tartott ferde arca most fenyegetően eltorzult és botránkozásában már izgatottan felugrott.

A tábla és a lóca között az urak és kutyák lábán tiporva, 'gyózon' izgatottan kezdett Dömötör úr hátszéke felé furakodni. Az emberek káromkodtak. Az asztal alatt vonítottak az ebek.

Ung még mindig a száraz csontarcú ember felé hajlott.

— Elmennék akármerre is, — mondotta hirtelen — hogy hallhassak egyszer olyan régi éneket.

— Sok napi járőföldön kellene általmenned, ha ugyan életben van még utolsó tudójuk . .

A kapellánus hangja visszasüvöltött:

— Ne vedd a szádra az ő elkárhozott nevét!

A tánc pillanatra abbamaradt. Aztán ismét pengett a zene és a kövek csattantak a lépések alatt. Semmit sem lehetett többé érteni. Dömötör úr ekkor oda szólt a szomszédjának és lefele az asztal mentén már egymásnak adták tovább, amit mondott.

— Állj elő, te . .

— Maga elébe hivat!

— Engem? — kérdezte Ung meglepetten s átszaladt a fején, hogy őt most Joakim úrtól akariák elvonni. Majd beszél vele később, minden áron beszél vele, mert mégis valami titkos végzés lehet, hogy éppen most találkozik ezzel a különös öreg vitézzel. Már megállt szemben a főhellyel, idegenül magányosan.

Sokan odanéztek. Dömötör úr csak később nézett oda. De mikor megszólalt, valahogyan mást mondott, mint amit akart.

— Az imént udvari papom jelentette rólad, hogy elfáradott és sebesített vagy. Ezért is jó kegyelemmel elbocsájtalak. Térj most nyugovóra és lakozzál udva-

romban, miképpen magad házában, ameddig kedvedre léssen.

Ung fellélekzett, hogy mehet innen. Legalább egy éjszakára fedél alatt elnyújtózik, és megköszönte a vendéglést:

— Ha a hidat holnap leeresztetnétek . . .

— Hová akarnál ily sietséggel a kívülső bizonytalan-ságba menni? — kérdezte Dömötör úr szórakozottan.

— Hogy a király? . . . A hadak járnak elmédben? — darabosan felnevetett, mégis úgy hangzott ez, mintha a mellében sírva ugatna, aztán féloldalt elfordult. — Mit beszélsz, Kolontónak akarsz lovagolni? Megállj, jut eszembe . . . ismernéd a kolontói urakat? Nagy-ideje, hogy láttam őket, minekutána Andorás királyt szerencsésen megkoronáztuk, — alsó ajkát elgondolkozva kissé leejtette, — bizony . . . eltökélt szép emberek voltak a kolontóbeli Tomor fiak, éles elméjűek és járatosak a fegyverforgatásban és ékes beszédben és bátrak voltak mind, merthogy a király előtt is igazat merészkedtek mondani. — Megint szembe fordította az arcát. — Ha még életben lenéd Tamás fia Benk urat, köszöntséd felőlem, azonképpen az ő nagynemes vérből való feleségét is köszöntséd és az ő közelvalóit és atyjafiait.

De azt már nem hallgatta meg, amit a fiatal ember felelt. Még a kezével se intett, mikor meghajította előtte a fejét.

Az asztal mellől csak Joakim úr bólintott Ungnak és Jákó kiáltott felé valamit. Kint a palotaház pitvarán meghagyta az ácsorgó cselédnépnek, keresse valamelyik Pünkösöd nevű csatlósát és küldje az ő szolgálatára. Mialatt ment, lépések kezdődtek mögötte.

Méccsessel a kezében a kapellánus jött utána. A légvonatos kis ablaknyílásokon bevert az eső, kiújuló hideg áramlások mozgatták a lángot. Jóideje mentek így, mire elébe került a pap. Egy talmélyedésnél váralanul megállt. Két ujjával kijebb húzta a kanócot a cserépmécses nyakán és a láng felett Ungra pillantott:

— Mégis megmondanám néked ama Joakim úrról .. és mondanám, vessed magad mögé az ő beszédeit, merthogy megtévedett ember, ki nem tudott a Gonosz-nak ellene állni.

Ungot megint elkapta az a hirtelen furcsa bosszúság, amit a pappal szemben az asztalnál is érzett

A kapellánus felső teste kígyózó mozdulatot tett.

— Tudjad meg, — köhintett bele a mécsvilágba, — Joakim úr egyházi ember és fő jobbágyúr létére nemtelen nemből való ágyast tartott magának, miképpen ha felesége lenne és annakutána sem taszította el, míglen az Úr amaz asszonyt és mind az ő gyermekeit el nem vette tőle.

Ung élesen nézett a szeme közé:

— Miért mondod ezt nékem, ki az ő bátyjának házában vagyok és amúgy is feltett szándékom, hogy e helyről holnap tovább lovagoljak?

A pap arcán gyors egymásutánban szaladoztak át a görcsös kis elferdülések és két olajos ujjá megint a kanócot kezdte babrálni:

— Azért mondom, mert a rossz kóró magja hamar-sággal bokrosodik a termő földben ...

Ung már elzárkózottan hallgatott és konokul gondolta, akármilyen is történjék, Joakim úrral fog ő innen útnak eredni.

A kapellánus sebtében felfohászkodott :

— Estéli imádságodban pediglen kérjed az Úr kegyelmét, hogy elkerülhessed ama megtévelyedetett. Én most már nem kísérhetlek tovább. Dömötör úrnak hatalma alá vetett asszonynépeknek kell még sietséggel vigasztalást szolgáltatnom. Vedd eme mécsesemet és mindiglen egyenesen amarra tarts, az asszonyházon túl a fegyveresház után a kívülső folyosóra térj és legottan megleled Jákó úrral közös vendégkamarátokat.

Ung sebesen indult odébb. Egy nyitott ajtón imádkozás hallatszott ki. Alacsony számolyokon üldögélő egymáshoz bújt asszonyi alakok látszottak. Felettük a sötét kör közepén magasba egyenesedve fiatal diakónus állt. Senkinek sem volt arca és neki sem volt arca a homályban. Az egyetlen gyertya gyér világosságára melle felett összekulcsolt kezére esett, mintha csakis ez a két imádkozó kéz lett volna odabent. Az asszonyi hangok pedig halk siralomban ismételték a megholtak lelkéért való könyörgést.

Az udvaripap befordult az ajtón. Ung magányosan ment tovább, de az örök szomorúság szavai vele mentek, mintha nem is most kerültek volna hozzá, hanem hozta volna őket, át a tavaszon, a viharon, Komárom óta. Nyugtalanul lélekzett. Végre beszélni fog Jákóval Kingáról.

Ő még nem látta, de a folyosó hajlásánál már előbbre lépett valaki.

Ágota asszony állta el az útját. A testtartása most merev volt és felemelt kezét is mereven, nyitott tenyérével tartotta bele a levegőbe, szinte hogy feltartóztassa a közeledőt. Másik karjával egy szelencét szorított a mellének.

— Ama jó papnak ma nincsen érkezése a te gyógyításodra, — szólalt meg vontatott puha hangon, — ám én sebgyógyító orvosságot hoztam néked — és ráirányította ekkor fénylő sötét szemét.

— Hálát mondok gondoskodásodért, — felelte Ung s közelebb lépett, hogy átvegye tőle az orvosságos szelencét. De ő nem adta oda. Sajátságos andalgó lépésével elindult előtte és amint ment, a vállá felett könnyedén visszanézett rá. A palotaházhoz közel épített szomszéd házba szabad fahíd vitt át a levegőn. Pillanatra felhallatszott hozzájuk a terem alatti istállóból a lovak mozgolódása, emberek is beszéltek odalent. Aztán nekik kerekedett a kívülső szél és sivitva csapkodta le rájuk az esőt. Kezével már Ágota asszony is védte a mécses lapuló lángját. Gondozott és fehér volt ez a kéz a lihegő világban. Sok gyűrűvel megrakott ujjai töben párnásan gömbölyödtek, elvékonyult hegyük pillanatig lágyan súrolta Ung kezét és ő megint olyant érzett, mint mikor először vette észre hogyan nézi őt ez az asszony.

Elkapta a mécsest. De Ágota asszony azután is szorosan ment mellette a csúszós keskeny deszkákon. A szél Ung kilépő lábszárához tapasztotta lobogó köntösét, szinte a testét is. Mire átvergődtek a hídon, Ágota eltávolodott tőle és gyorsabban indult a csendes sötét házban. Egy ajtó előtt megállt:

— Ez a te kamrád.

— Köszönöm, hogy útbaigazítottál, — Ungot hirtelen megkönnyebbülés fogta el, — köszönöm és kívánok kedvességeknek is jó éjtszakát.

Az asszony, mintha nem hallotta volna, elhúzta a reteszt és a vállá lassú macskamozdulatával befele

tolta az ajtót. A küszöb magas volt, a boltozott nyílás olyan alacsony, hogy még Ágota asszonynak is le kellett hajolnia, mikor belépett. A mestergerenda is alacsony volt, alatta ember nem állhatott, az ablak mély és kicsiny, fatáblája szelelőjénél a viaszkolt kenderszőt-tes körül befolydogált a víz. A füstlyukon is bevert az eső és halkán sistergett a hamuval fedett parázsban. Ung szétterített farkasbőr takarója ott feküdt az egyik ágyon. A fegyverei is a szemébe ötlöttek, a sisakja fent a mestergerendán, a pajzsa a szegletben, a tűzhelynél gallérköpanyege száradt egy kampón.

Pünkösöd járt itt. Pillanatra felderült ettől az arca. Ágota asszony észre vette. Az asztalhoz ment. Most nem nézett Ungra, de a szája körül megint elbújtak a ráncok különös mosolygásában.

— Gyógyítani jöttelek, — gyűrűi nekikoccantak a szelencének. Mikor felnyitotta, csodálatosan jószagú fűvekből főzött orvosságnak a szaga érzett. Az asszony szórakozott piros szája megnyílt, mintha ízelelné ezt a szagot, szemének a vágása keskenyen elnyúlt a halántéka felé, aztán váratlanul fénylőn felpillantott. Ez a pillantás és a szelencéből kiáradó illat egyszerre betöltötte az egész kamrát.

„Mért nem megy el?“ — gondolta Ung és türelmetlenségében céltalanul elindult és megint vissza-jött.

— Fáj a vállad? Megmutatnád? . . .

— Nem, — mondotta Ung kurtán, szinte nyersen.

— Ül le, fáradt vagy — és Ágota asszony oda-intett az ágyra.

— A te színed előtt, főasszony? — Ung azt hitte, ezzel az illendőséggel mégis csak megszabadul

tőle. Az ördögbe is... végre lehúzhatná magáról a vasinget és elnyujthatná a tagjait.

Az asszony kissé hátraejtett fejének nyájas méltóságával fogadta az udvarias magaviselest:

— Kedvemre van, hogy elfáradásodban is tisztelességgel adózol nékem, — puhán andalgó lépésekkel már a tűzhely felé haladt és leereszkedett egy zsámolyra, — most már pironkodás nélkül leülhetsz te is, rád fér... beszélte Jákó, tatárokkal viaskodtál ma reggel, kik a királyt üldözték.

Ung ingerülten némán dacolt magában.

Nem mondja neki, semmit sem mond. De azért leült az ágyra és elszántan tovább hallgatott.

Ágota asszony félig lehúnyt pillái alól figyelte őt. Az arcáig nem emelte fel a szemét. Az övszíjját nézte. Karcsú combjához simuló lábszárharisnyáját, a saruját, a sarkantyúját is.

— Külső országokban jártál? Sok városokban és szép várakban vendégeskedtél?...

Ung elfordított fejfel bólintott.

„Várakban“, — gondolta ingerülten, ahol a vendéglovagnak járó élő éjtszakai ajándék várakozott rá a kamrájában. — „Éjtszakai ajándék“! — a szeme odafigyemelt az asszonyra: — „ez is az“... és még facsarni akarna az ő elvérzett szívéen.

A tetők és tornyok körül megint nagyobb erőre kapott a szél. A vihar úgy csattogott odakint, mintha a levegőn át száguldó vad lovak lucskos sörényükkel verdesnék a falakat. Az ereszpárkányokról ömlött a víz. Ágota egyre csendesebben himbálta térde felett az övláncán lógó kis tört. Jóideje nem vette le a szemét Ung kezéről. Ott az ujján az az asszonygyűrű vonná el őt tőle?

Sápadtan belángolt ekkor egy villanás az ablak
kendervásznán. Szétkáprázott a falon és az arcokon.

— Ung, — suttogta füledt hangon az asszony,
— adnék neked egy varázsgyűrűt ezek közül itt, —
kis mozdulatokkal, mintha hárfáznék, megemelgette
a levegőben aranytól és drágakövektől nehéz ujjait. —
A tied helyett adnám, mert balszerencse van azon.

Mialatt ezt mondta, Ung védőn, hirtelen bele-
vette egyik kezét a másikba:

— Ne beszélj erről!

— Pedig megtudnám orvosolni a bánatodat is.

Valamilyen vad, sötét undorodás kezdett emelkedni
Ung torkában. Nem a fáradtság kimerültsége, nem
a sebesülés fájdalma tiltakozott benne, egy másik
mindenható fájdalom irtózott a testében, lelkében
ettől az asszonytól és nem is csak ő tőle... minden
asszonyt taszított volna most magától.

Ágota elgondolkozásában mind kisebbre vonta
össze piros száját. Sehogy sem értette, miért szegül
ellene ez a fiatal férfiember? Miért oltja magában
a tüzet, amit ő mindenkiben fel tud gyújtani? Miért
böjtölteti a testét és csendesíti erőszakosan a kívá-
nását? — a pillái csapkodtak, — vagy talán ott, a
kivülső országokban tanulta volna el a szerelemnek
ily csalfa mesterkedését?... Vagy az üdvösség re-
ményében az Egyháznak tett volna fogadalmat?
Sokan vannak... a királyi házból valók között is, akik
az egészséges szokásnak ájtatosságból ellene élnek, —
s egyre gyorsabb lett a lélekzete. Semmi sem izgatta
őt féktelenebbül, mint az ilyen kegyes megtartóz-
tatás. Nem nézett oda, mégis látta, hogy a fiatal

vitéz egymásra vetett lábának az árnyéka milyen nyugtalanul himbál a földön. — Akárhogy is van, nagy küzdelmet folytat az ott magában. Ám legyen . . . ha nem veszi, majd odaadja neki ő a gyönyörűség jóságát.

Eleresztette a tört. Az övlánca végén kiválasztott egy füles kis ezüstkanalet és megmerítette a szelencében. Megejtő és hódító akart lenni. Halkan nevetett:

— Minekelőtte aludni térnék, adok néked eme lictáriomból. — Már diadalmasan haladt az ágy irányába. De Ung most is mereven nézett le maga mellett a földre.

Ne jöjjön közel hozzá ez az asszony . . . ne jöjjön, és az ember őserdőkből hozott emlékei borzongtak fel a vérében, a sebesített hím dűhe a magát kellett nőstény ellen.

Ágota kissé mögé került, áthajolt a válla fölött, lehelle a halántékát borzongatta, keze étető mozdulattal emelte felé a kanalet. Ung hirtelen félrerántotta a fejét, Ágota megnyílt ajka oldalvást a szája szegletét érte. Megcsókolta.

Ung felugrott. Az arca eltorzult. Elkapta az asszony két csuklóját és megrázta:

— Mit tettél! — ordította a képébe. A felszakadt fájdalom visszalökte őt és beletaszította megint Kinga halálos kamrájába, utolsó csókjához. És ez az asszony most lecsókolta róla még azt is, amit akkor nem törölt le.

— Mit tettél! Mit tettél! — és rázta és ordított.

Ágota tágranyílt szemében reszketett a fény. Érezte a két nekivadult marok szorítását, de nem hallotta

Ung szavát, nem hallott semmit, fülében sistergett a vér. Az ő csókja vette el ennek az eszét, megtébo-lyította... Ha már boszorkánynak híresztelik, az akart most lenni. Boszorkány, varázslóasszony, ellenállhatatlan, még ha tűzre vetnék is érte.

— Ung...

Ekkor megrettent. Miért mereszti ez így rá a szemét? Olyan, mint a megszálltak.

— Térj eszedre! Mi lelt?...

Ung eleresztette. Két összefacsaródó ökle remegett a melle előtt a levegőben. Félszemöldöke ferdén ágaskodott a homlokában s ez valami ördögien fenyegető kifejezést adott az arcának. Csúnya volt a dühtől.

Ágota hátrálni kezdett. Már felkapta a mécsest:

— Holnap majd pihentebb lesz...

És kisurrant az ajtón.

Ung lélekzetvesztve bámészkodott bele a hirtelen támadt sötétbe. Aztán már eszeveszetten szitkozódni kezdett. A falban fellobbant és megint elmúlt a megvilágított kenderszöttek körvonala. Az ő homloka mögött is hol világos volt, hol elsötétedett. Egyszerre nekiugrott az ablaknak. Fölrántotta a vasas akasztókampót és beletaszította a fatáblát a szélbe. Félkézzel birkózott a fürgeteggel. Torkában lüktettek az erek. Nem látott semmit, csak mélyen kihajolt és nyelte a vihart. Az ereszről fejére csorgott az esővíz, lefolyt az arcán, csorgott a száján. Még jobban odafordította, hadd mossa, mossa... Csak utóbb eszmélt. Sivító légvonat rohant a hátába. Az ajtó nyílt volna? Megöli, ha visszajött! És két sarkán elszántan nekiperdült a kamrának.

A bevágódó ajtónál rémült pofával Pünkösöd lapult. Melle előtt a kezével védte fuldokló mécsesét. Már az ujjai fölé éledt a láng és halványan átderengte a homályt.

Ung visszalökte arcába csapzott haját.

— Te vagy szolgám? — aztán nyujtózott egyet.

A legény már rohant és berántotta a csapkodó fatáblát.

— Jaj nekem, szörnyűséges veszedelmeken át jöttem ide. Bizony jól megmondották odalent az istállóban a lovaknál, amaz Ágota főboszorkány asszonyról. Keresztül megyen ő a falakon, most is, hogy erre tartottam, szemben jött, nem is lépett, csak pillangózott a szélben, egyik ablakon ki, másikon be, oszt világ is volt a kezében.

Felsandított két válla közül a gazdája arcára: mit szól most ehhez? Mert lehet, hogy ijedtében hazudott valami keveset, aztán mégis csak felső rendből való főasszony nevé: merte ő a szájára venni. De Ung úr a derékszíjját oldozta, megint nyujtózott és távolról sem fenyítette őt beszédeiért. Neki-bátorodott hát:

— Hála legyen minden mennybéli szenteknek, hogy eme falakon itt nem került bévül, — ekkor akadt meg a szeme a jószagos szelencén. Kitágult orrlyukakkal nagyot szítt a levegőből: — „hát csakis a boszorkány főasszony hozhatta ezt ide“, — gondolta magában és kerek szemének a tekintete változtatva hol a gazdáját, hol a szelencét nézte. — Nem marad egyéb hátra, ha már ő ideérkezte óta oly sérenyen hallgatózott mindenfelé, tudja meg Ung úr

is, amiket e helyen, az istállóban és a konyhán, a jólelkek sutognak.

— Mondok, — kezdte rá és óvatosan körülnézett, — az is tudva vagyon, hogy ki nem keresi ama főasszony kedvét azt rossz szerencsére juttatja. Mert-hogy eladta a lelkét a gortvai ördögnek és ama fekete ördög mérget tett a szent ostyára és ezenképpen elemésztették együttesen a főasszony urát, hogy ő férje után sok jószágokat bíró hatalmas özvegy legyen...

Ung az ágya szélén ülve már vetkőződni kezdett. Meg se hallotta, amit a csatlósa beszélt. A maga gondolatait követte, miközben Pünkösöd ott térdelt előtte és leszíjazta a sarkantyúját a sarujáról. A ruhája, az inge, a teste is véres volt és jól esett neki, mikor a legény lágy esővizzel lemosta. Aztán végigfeküdt az ágyon. Párna volt a feje alatt. A szolgája pedig szépen betakargatta és ő lehúnyta a szemét. De ez a megennyhülés csak rövid ideig tartott. Most, hogy elnyúlt, embertelenül fájni kezdtek a tagjai, a háta úgy sajgott a fáradtságtól, mintha az is merő seb lenne. Még a farkasbőr alatt is fázott. Pünkösöd elkotorta a pernyét a parázsról, barátságos lángot gerjesztett, aztán leült az ágy lábánál a földre és egészen csendben maradt. Ung a nyugvás megoldozottságában ismét gondolkozni kezdett és a fején előlről átrohant minden... Nem hallotta többé a szél sivítását. A nagyobbik vihar odalent üvölt, szerte az országban. Ő pedig most a vihar felett van... Igaz, hogy e tétlenségben valami szüntelenül facsarja a szívét. Hiszen mindenfele várják az emberek azt, aki segít... De akárhogy is történt, nem lett volna ereje

ma tovább lovagolni és ázni, éhezni és megint lovagolni.

A hegyek között már távolodón, tompán dörgött a zivatar. Az ablak kenderszőtesén csak elvétve világosodott ki a villámlás. A várfal alatt, a felnyúló fák koronáiban enyhülően sustorgott az eső.

Ung az első álomból valami zajra ébredt. Ágya mellett Pünkösd is mozgolódott. Elalhattak az előbb mind a ketten. Láncok csikorogtak át az álmán és lejjebb valamerre a kaputorony felé, nehézkesen recsegye talán a híd is leereszkedett.

— Hát mégis hazatértek a Dömötör fiak?... Valamilyen homályos megnyugvásban mintha merülni kezdett volna és gyerekkori álmos hanggal mormogta: — hát mégis hazatértek... siess csak Pünkösd, nézzed meg...

Még akkor is mélyen aludt, mikor Jákó benyitott az ajtón. A füstlyuk alatt már összeomlott a parázs. Jákó megbotlott a hamukotró vasban. Káromkodva dohogott magában és a földön keresgélt. Nehezen lelte meg a vasat, mikor meglelte, figyelmesen jóideig közelről nézte. Közben a teste előre-hátra lassan ingadozott.

Ung felébredt a zajra. A káromkodó hangot is megismerte, de nem nyitotta ki mindjárt a szemét.

Jákó részeg volt. Pedig ő beszélni akart vele. De hát így?... És mégis... hiszen reggel tovább akar lovagolni. Csak egy szót... a nevét szerette volna kimondani, fennhangon Kinga nevét... valaki előtt, aki ismerte őt.

Felnyitotta a szemét.

Jákó már elkotorta a hamut a parázsról, de azért

kotróvassal a kezében, ingadozva guggolón úgy maradt. A fején és a vállán is ingadozva világlított a fény.

Megint káromkodott.

— Nem volt az rendes dolog, te... — közben vissza se nézett: — hallod-e? Hát mégis megtértek...

— Hallottam, — mormogta Ung fáradtan és arra gondolt, hogy talán nem fog ő már soha Jákóval a maga nyomorúságáról beszélni.

— Mit hallottál? — riadt fel Jákó.

— Ezelőtt, valahol lent, láncok csikorogtak. Homályosan rémlik... mintha a híd ereszkedett volna.

Jákó maga alá húzta a zsámolyt. Két lábát elnyújtotta a tűz mellett.

— Ha amúgy is tudod, — fogott neki botladozó nyelvvel, — csak elmondom, hogy... bizony ének középső táján lehetett, mikoris a vár alatt erős kiáltozás kezdődött... no, kifutottak erre a kapu fölé a strázsák, kiáltoztak a viharban emezek is, amazok is, odalent már Jézus nevében kértek bebocsáttatást, mire a strázsák leeresztették a hidat. Hát sok lovak dobogása jött ekkor előre... szörnyűségesen kongott a sötétben a mélység... sok patkóktól kongott, ám a hídon senkit se lehetett meglátni.

Ung odafordította a fejét a párnán.

— Már a várpiacon is erősen csattogni kezdtek a kövek... beljebb, beljebb, — mesélte egyre halkabban Jákó. — A torozásból némelyek fáklyákkal szaladtak elejbük, de senki se jött felfelé a garádcsőre, csak fegyvercsörömpölés járkált mind az egész várban. Addigra a palotaházban is nagy zörgése hallatszott a vasnak és páncélos saruknak lépése ment egyenest a tűzhelyhez, mintha ott akarnának többen

melegedni. A gyors mozgalmótól köröskörül hajladoztak mind a gyertyalángok, még sem látszott senki...

Ung felkönyökölt fektében.

— Hiszen ennekelőtte mondtad, hogy hazatértek.

— Azt mondtam?... Hát akkor mondtam, hogy szemmel ezt meglátni nem lehetett, csak valamiképpen tudni lehetett, mert rettegéssel szökdös-tek onnan mind a cselédszolgák, egymásután kimentek a vitézek, még a papi emberek is. Csak Joakim úr maradt ott az ő bátyjaurával és a kis főasszony, hárman öregek a tűznél.

— Nem jöttem volna el, ha ott vagyok, — mondotta Ung s nem érzett sem iszonyatot, sem borzadást.

Jákó zavarosan motyogott:

— Te, mi ez a sok szánakozás benned? Most ezeket is szánod mint amaz eltévedt fattyút az erdőn, és a csavargót, ki madárszóból jövendölt, meg a föld népét... Beteg vagy te Ung, ezért szánakozol miképpen ispotálybeli irgalmas atyafi, — mérgesen felcsattant, — asszonynak való ez, nem férfinak, mert akiket megszán az ember, azok végül is beverik a fejét.

Ung jóval később felelt.

— Lehet, hogy csakis az tudja szánni a másikat, ki nagy próbáltatás óráiban egyedül volt és megszánta önmagát.

Jákó egy darabig értelmetlenül nézett rá.

— Az előbb is gondoltam, amint ott feküdtél... Hogyan lehet az ilyesmi? Felette elpazarlódott már

a te arcodnak ifjúsága. Avagy csak én látom, mert sokat ittam?

— Jól látod Jákó...

— Mit harapod úgy össze a fogadat, Ung? Én is megértem gonosz próbákat és nem a Sajónál volt a gonoszabbik, hol vitézek módjára viaskodtam, hanemha a komáromi rév alatt, mikor éjjel onnan kijöttem... Csúnya sötét éjjelen, lefele a sikátoron, a Donáták monostoránál... te,... ide hallgatsz-e? Hát a folyón erről villás parasztok rohantak rám. Felső rendből való ember létemre nemtelen népek kergettek, hogy gyalázatra agyonverjenek, — pillanatig csendben maradt, széjjelnézett, aztán titkolózva suttogta: — mert addigra ama parasztok is tudták, hogy a révbe görög hajósok behurcolták a döghalált.

— Onnan jövök!

Ung már az ágy szélén ült. A lába lefele lógott. Csepp vér sem volt az arcában.

— Te, onnan? — Jákó levegő után kapott, — szent Úr Isten, ne hallja más. Még e helyen is a fejünkbe kerülhet ez.

— Pedig a házában szálltam meg.

Jákót egyszerre már csakis ez érdekelte:

— A házamban?... Jól tetted no, oszt a vén lator Csülök s egyéb cselédnépeim hűségést őrzik-e javaimat? — Dőlt belőle a kérdés: az udvara, fegyverei, lovai, barmai? — és közben kuszán, zavarosan mindig újra a gonosz éjtszakáról beszélt, meneküléséről, magáról, egyre magáról.

Ung a térdével görcsösen szorította egymásnak két összetett tenyerét és előrehajolva nézte. Hát ez

lett gyereksége, ifjúsága régi barátjából? Messze nagy útjai közben, egész idő alatt, másmilyen volt Jákó az emlékezetében. Mióta az otthoni kisiskolából, hol a szerzetes atyafiak énekelni és ministrálni tanították, Tamás comes tiszai nagyúr udvarába került, mindig ismerte őt. Együtt gyakorolták ott az udvarias magaviselést és ékeőbb fegyverforgatást, később pedig sokat űzték együtt a vadat a kolontói erdők között. És akkor mennyit beszélt néki Kingáról...

Hanyattvetette magát az ágyon, reménytelenül lehúnyta a szemét. Miért is jött ide? Mire való volt ez? ... Hátha nem is annyira Jákó lett közben másmilyen? Víg cimbora, gyors lovas, bátor és kemény verekedő, nagy ivó volt mindig és bizonyosan most is az. Talán nem is ő, hanem saját maga változott meg? Megváltozott! De azért csodálkozóan, szomorúan mégis gondolta, vajjon mi marad későbbre, ha már az ifjúságban minden így elmúlik?

Ott a tűz előtt Jákó megint a hamukotró vasat szorongatta, míg másik kezével körben tapogatva a földön kereste. Előredűlten, alulról szólt vissza Ung irányába:

— Jut eszembe, te ... ha már Komárom felől jöttél, tudod-e Dersnek halálát? — csendesen nevetgált magában, — némely kun főemberek küldötték át a másvilágra és rendén is volt ez, mert Ders elsőnek vette észbe a dögnek lappangását, mégis legottan elment magányosan. Ama kun asszonyhoz ment, kiről mind az ottani kunok és egyebek is tudták, hogy jó egyetértés van közöttük ...

Kis ideig várakozott a csendben, hogy Ung majd csak szól. Közben egyre erősebben ráncolta a hom-

lokát és vörös arccal erőlködőn, bárgyún elgondolkodott. Most jutott eszébe, hogy már az elébb is akart valamit kérdezni.

— Te, — kiáltott hátra — és Kinga asszony? Ott volt-e még? Láttad-e őt? No... mi lel? Miért nem felelsz?

Az eső lefreckelt a füstlyukon és sistergett a parázsban. Jákó pislogó szemmel nézte ezt. A tűzhelyről kis gőzölgések árnyéka szállt és tűnt el a kormos falon.

— Hé... elaludtál? Kingát kérdeztem.

— Meghalt, — mondotta Ung és két összekulcsolt kezét a szemére szorította.

— Meghalt?

Jákó felugrott, zavaros feje pillanatra kitisztult. Ung teste sajátságosan kinyúlt az ágyon. Egymásba-fogódzó két kezének árnyéka alatt csak összeszorított keskeny ajka és az álla szögletesre soványodott vonala látszott. Melle felett a takaró, mintha meg-meg-rángatták volna kis időközökkel mozdult.

— Ejnye... meghalt, — Jákó leszegett fejjel önmagával vesződve elérzékenyülten dadogott, — meghalt, pedig én is szerettem őt — és ekkor kitört belőle a részeg emberek fel-felnyikorgó sírása. — Nem volt szebb nála e világon és boldogtalanabb se igen, mert-hogy nehéz életet adott néki az Isten és megvetett volt ő az Obor fiak asszonyai közt terméketlenségéért, miértis Ders bezárva tartotta, sokszor kezét emelt rá egyebeknek és nemtelen szolgáltnak szemeláltára, jóllehet vigadozások közben még vendégei előtt is nagy gerjedelemmel kívánta volna őt...

Ung két keze már egymást facsarta a szeme fölött,

a feje hátrasüllyedt, a teste egyre hosszabbra nyúlt, mint a kőpadra feszítettek teste. De Jákó nem látta ezt, szájából folyt a megeredt beszéd:

— Szerettem . . . miképpen te is szeretted hajdan, Ung . . . ám ő nem akarta az én ölelésem vigasztalását. Ha megközelítettem, olyankor nagy szemérmességében menekedett előlem és ő, ki szelid volt, úgy nézett rám, mint kegyetlen királynéasszony . . . Mikor pedig len ama dögnyavalya már igen elhatalmasodott és én hívtam . . . ezért is nem jött ki a révhelyről vélem . . .

Ung a könyökére támaszkodva felemelte a testét. A haja az arcába csüngött. Az álla vonala megkeményedett:

— Elhallgass Jákó! — üvöltött fel fenyegetően, — elhallgass! — és hirtelen befele fordította az arcát s a homlokát minden erejéből nekinyomta a falnak.

— Hát akkor nem beszélek, — dörmögte Jákó a részegek suta érzékenykedésével. — Tőlem ugyan alhatsz, ha oly igen álmos vagy — és megint az orra elé tartotta a kotróvasat és közelről, bandzsítva nézte: — Ki hitte volna, hogy csak ily kevésbé szeretted. Avagy elmúlt a te szép szerelmed nagy utazásaid közben? . . . Hé, te! . . . no, nem feddelek ezért, én se vagyok külön, — bűnbánó zokogásokkal kurtákat röhögött, — ilyenek vagyunk mi férfiak, mit tehetünk, ilyenek, te . . . aztán monddad csak, szép asszonyemberek vannak ama tartományokban, holmerre jártál?

Jóval később is dűnnyögött magában, asszonyokról beszélt, Ágota özvegyasszonyról, hogy még feleségül

is venné és szidta ennek-annak a mindenségét, káromkodott s azonmód ruhástól elterült az ágyon.

— Nem feddelek Ung, nagy idő elforgott... igazad van, sok kedvünkre való asszonyember talál-tatik még Kingán kívül e világon és te bizonyost számosakat ölelhettél utazásodban...

Az eső elvértve csurran az ablaktábla szürkülő kenderszőttesén. Ritkulón sistergett fel olykor a füstlyuk alatt a kialvó parázson. A hegyek közül zöldesen derengett be a lucskos hideg hajnal és a túlsó ágyon, mintha fűrészeltek volna, egyenletesen horkolt Jákó. Ung két kezét hol a homloka, hol a szája felett kulcsolta össze, de hirtelen mindig újra szétvette. Nem, nincs többé kihez imádkozzék és várta a reggelt, hogy mehessen innen.

Aztán sehogysem lehetett megtudni, miképpen történt az a dolog. A felvonóhíd egyik láncá vála-hogyan elszakadt azon a különös éjtszakán.

Az eső megint csorgott a hegyekre, a falakon folyt a víz és egész nap beletellett, mire a várkovácsok a nagy láncot megint összekalapálták.

Ung nem beszélt többé Jákóval Kingáról és Ágota asszonnyal is csak egyszer találkozott, mikor az útra-kező vitézek közül már többen lóra szálltak a palota-ház istállója előtt. Joakim úr is nyergeltetett, az ipolyi konvent két fegyveres kanonokja is és a drégelyi várbíró. Dömötör úr hajlottabbnak tetszett a borús világosságban. Az asszonynép Pongrác úrral csendes bús vonulásban huzódott át az udvaron. A kápolna mélyében néhány hang énekelt.

Ágota asszony pillanatra megállt a garádics alatt Ung lova mellett.

— Nem igen biztonságosak most az utak, — hirtelen elhallgatott, akik a közelben álltak odébb mentek. Gyűrűktől nehéz ujjaival megérintette a fiatalember kezét. Szórakozott piros ajkai most szinte alig észrevehetően mozogtak: — Kár... szeretni tudtalak volna, Ung.

Ő ekkor kissé meghajolt, hogy ne kellessen most erre az asszonyra néznie:

— Kedvességek bizony felette nagylelkű, hogy nékem érdemtelennek ily nyájas beszédeket mond.

Ágota egy lépéssel hátrább lépett, a fejét is hátraeresztette, de azért valamilyen szemrehányás még átsuhant fénylő tekintetén. Aztán az is elmúlt, csak kevély tartása maradt meg. Mosolygott.

A híd, mint kiugró fenevad, nagy robajjal reccsent a mélység felett a túlsó sziklának. Mikor Ung Joakim úr mellett kilovagolt a kapun, nem nézett vissza.

Elmaradt mögötte az asszony, a barátság.

Dömötör úr vára is lassan beletűnt az esőbe.

VI.

Gyertyagyújtás idejére elérkezünk udvaromba, — mondotta Joakim úr egy keresztútnál, mikor Unggal kettesben maradtak.

A fegyveres ipolyi kanonokok kevés emberükkel konventjük felé, nyugatnak fordultak és a drégelyi várbíró is hozzájuk szegődött. Joakim úr a keleti erdőségeken ereszkedett le. Ung vele lovagolt. Most már tudta merre tartson a hegyeken át, a legrövidebb úton, amerre talán még átvághatja magát a tatár portyázók között, le a Zagyva völgyén a Tiszáig.

Így mondta Joakim úr. Aztán mire már jó meszszire jártak fegyveres kíséretükkel, azt is felvetette, szálljon meg Ung nála éjszakára s minekelőtte tovább venné útját, pihenjen az ő udvarán.

Errefele már nem járt hírmondó. A Sajótól visszautó elszórt kis csapatokkal, vasas vitézekkel, kődörgő menekülő népekkel sem találkoztak sehol. Hallgattak az erdők és folyók völgyei. Az eső is elhallgatott, csak az ágakról hullottak le elvétve hűvös nagy cseppek a lovasokra. Ők sem beszéltek, de arról mégis lehetett közöttük valami néma beszéd, hogy most még egyikük sem szól rejtett gondolatairól, mert hosszú idő óta egyetértő csendben poroszkáltak.

A hegygerincről már beleágaskodtak a napkorongba a fák. Árnyékba süllyedt az út. Távolból kutyaugatás hallatszott. Az alkonyodó rétben tavasztól telten egy patak hemperedett ki ezüstösen a parti virágokra. Túl a patakon, az erdő előtt, szalmatető s kőlabú ház bukkant fel. Vályogba rakott gerendái feketék voltak az időtől és a megsüppedt tetőn barna volt az öreg moha.

Gyertyagyújtás idejére hát csakugyan érkeztek Joakim úr udvarába.

Valamikor gazdag vitézi udvar lehetett. Most sem gyertyaláng, sem tűzhely fénye nem világított sehol. Sötétek voltak a kis ajtók és az ablakok. A kihalt csendben csak a kút körül állt néhány öreg fa udvari őrséget.

A lódobogás közeledtére emberek szaladtak ki az ólából. Később az udvarbeli előljáró is odasántikált. Hajlottkorú szabadosféle ember volt és jelentette Joakim úrnak, hogy a pásztorok két napja lovasokat láttak az erdőkön túl. Errefele senki sem járt, mióta ő elment. Közben a fegyveres kíséret csörömpölésétől megéledt a csend. A tornác előtt körülállták az érkezőket, de innen-onnan, mindenünnen csak cselédszolgák és szolgálók jöttek elő. Se asszonya, se gyereke nem volt ennek az öreg vitézi udvarnak. Üresen kongott a lépés még az emelt tornác megkoptatott lépcsőin is. A ház is kongott. Az élet nem állta útját a hangnak, sokáig hallatszott minden odabent.

Mikor a férfiak a pitvaron lerakták fegyvereiket, Joakim úr mondotta Ungnak, üljön a padkára s vá-

rakozzék egy keveset, míg ő világot gyújtat a kamrában.

Ung még sohasem látott ilyen csodálatosan előregedett helyet. A falikampókon rozsdás bárdok, kaszák, hadiszekercék lógtak, a szegletben szakadt halászháló fityegett és mihelyt csend lett, feje felett szorgalmas kis nessel azonnal örölni kezdett a szű. Jó ideje hallgatta a lassú örölést s az jutott eszébe, hogy ez a ház inkább csak tegnap volt, ma már alig van és holnap talán nincsen...

Felrezzent. A csontvázvitéz állt előtte.

— Elaludtál? — Joakim úr egy sötét, alacsony ajtó felé terelte. A kamrába addigra már tüzet vittek. A kezdődő láng sápadt fénye kecskelábú asztalba botlott. Az asztal belső oldalán a fali lóca felett, két rostélyos ablak közén, szegletre akasztott feszület függött, mintha kitárta volna karját az egész kamra felett.

Ung meglepetten pillantott a keresztre. De hát akkor miért mondott Joakim úrról Jákó és a kapellanus is olyant, mintha pogány dolgok híre kószálna mögötte? És ő hiába jött volna ide?...

A kovácsolt lábastartó vastagra öntött faggyúgyertyájának a lángja épp ekkor boszorkányosan belehimbált a polcon egy klepsidra gömbjébe. Régen vízzel való lehetett, de most már fővény folydogált benne. Joakim úr úgy vette kezébe a homokórát, mintha élő eleven teremtés lenne. Nagy vigyázattal elindította és megint visszatette a szelencék, cserépedények és fekete ónból kalapált sokféle mérőszerszámok közé. A polc alatt, vashálóval behálózott üregben, féloldalra dőlt könyvek örlöttek Ung szemébe. Egészen

szokatlan volt ez, sohasem látott még könyveket vitézi udvarban. És többször odanézett.

Az étkefogó szolga kenyeret, túrót és mézet tett elejbük az asztalra. Horpadt ónkupákban bort is hozott és a töltögetésre való nagy italoskántát Joakim úr lába mellé állította a földre. Kintről elvétve behalatszott Pünkösöd nevetése. A cselédlányok is nevettek. Ung nem szerette mostanában az ilyen hangoskodást hallani. És a merev szürke csontvázfe is rosszkedvűen többször a rostélyos ablak felé fordult.

Mire elkészültek az evéssel és már csak a boroskupák mellett ültek, kiküldte Joakim úr az étkefogó szolgát, hogy csend legyen odakint! Eresszék szabadjára a láncos komondorokat, az ólakban tartsák kéznél a kaszát az emberek.

Az udvaron hirtelen ijedt csendesség támadt. Lépek szaladtak elfele, aztán valahol a szérűben a széna közt a szaladásnak is vége szakadt.

Bent az urak, mióta kettesben maradtak, szinte idegenebbek lettek egymáshoz. Nem igen beszéltek.

Egy éjjeli madár surranó szárnya megcsapta az ablak felett a külső falat.

Ung átpillantott a száraz öreg arcra. Ha így hallgat, miért hívta őt Joakim úr ide? És miért hagy ő maga is hiábavalón ennyi időt szóttanul elmúlni? A gyertyákról, mint télben a jégcsap, egyre nyúlik lefele az olvadt faggyú, a klepsidra is leszúrte már a fele fővényt, de azért neki nem jut eszébe, hogyan terelje a beszédet arra, amit mindenáron meg kell tudnia.

Falnak támasztott fejfel ül, két karja kinyúlt az asztaltáblán, mozdulatlan pillái alól az oldaltdült könyveket nézte. Egyszerre ráeszmélt, hogy nézi.

Mégis igen sok könyv van abban a falüregben a vas-
háló alatt. Hétnél is több lehet. Csakis gazdag eklé-
zsiákon láthat ennyit az ember... „És vajjon mi
azoknak a könyveknek a foglalatja?... Aligha jám-
bor szentek élete...“ A gyertyaláng megint bele-
himbált a klepsidra gömbjébe. „Talán ördögös tu-
dományok?“ — döbbsent rá magában. A szíve gyor-
sabbban vert: — „ha a régi pogány vallás mivolta is
írva volna bennük...“ És ekkor, itt távol a hegyek
alján, a hűvös tavaszi csendben, megint ugyanaz a
hajszoló sietség fogta el, mint az égő táj felett a lejtőn,
mikor megsejtette az ő útját a füstben, ahol nem
látszott semerre út.

— Nagysok könyveid vannak, Joakim úr, —
kezdte félhangon, — beszéltek nekem, te is ismered
a latin írás jegyeit és járatos vagy az olvasás tudo-
mányában.

Az öreg ember szórakozottan bólintott.

— És te a párisi nagyiskolát tanultad?

— Ez csak Jákó kérkedése volt, — felelte Ung
kedvetlenül, — csupán a quadriviumot tanultam én
ott végig. Annak utána pediglen megszöktem a szaj-
namenti kanonokoktól, jóllehet asszonyanyám egy-
testvére Bálint mester vezetett el ama kolostorba,
merthogy... engem papnak szántak.

— Bálint mestert mondottad? A király krónikás
udvari papját? — Joakim úr elgondolkozott. — Is-
mertem őt. Sok évvel minekelőtte a párisi nagyisko-
lára átküldötték, együtt voltunk generále studiumon
a mi itthoni veszprémbeli nagyiskolánkon, ám ő
jó pap maradt...

Egy darabig idegesen forgatta elvékonyult arany-

gyűrűjét az ujján, mintha csont körül laza karikát pörgetne, aztán még csendesebben szólt:

— Ő jó pap maradt, én pedig... noha legottan dús javadalmas apátságot nyertem volna, mégis megintelen világi ember lettem. — Két öklére támaszkodva öregesen felkelt az asztaltól, tuskót vetett a tűzre s háttal fordulva onnan szólt vissza: — Nem is lehetett az másként, merthogy feleséget vettem magamnak és a gyerekáldás már itt növekedett az udvarban.

De Ung csak félig hallgatta. Konok fiatal önzés követelődött benne, hogy ne legyen másról szó, mint amit ő mindenáron tudni akar. Pedig már nem kételkedhetett. Ez az öregedő ember, aki sok esztendeje magányosan ül itt az ő udvarán, csakis azért hívta őt ide, hogy életében egyszer utolszor arról beszéljen, ami belenémult a szívébe.

Még egyikük sem fedte fel, mi jár a fejében, valahogyan mégis küzdöttek egymással, hogy melyikük mondhassa a magáét és Joakim úr hátán összetett kézzel nyugtalanul fel-alá kezdett járni a kamrában. Hosszúakat lépett, de egyszer sem ért a falhoz mikor fordult. Talán csukott szemmel sem ért volna oda. Sokszor járhatott ő így magányos nyári estéken, vagy ha a ködben kint már lombja hull a kút körül a fáknak, vagy a behavazott ház dermedt hidegében és mindig csak a saruja csattanását hallgatta. Most is csak a saruja csattant. Ő akkor sem nézett fel, mikor megszólalt. Gyorsan, halkan beszélt, mint aki régi csendben fuldokolva kiemeli magát kisidőre egy emberi lélek mellé a partra:

— Hát... eme dolgaimért tartott fogva hat esz-

tendőn át Dömötör úr bátyám az ő várának tömlőcében. Ezért váltak ellenségeimmé sok egyházi emberek és bizonyosan beszélt ott néked erről az udvari pap is, — megint fordult, a saruja csattant, aztán szoros apró fogai között morzsolta: — ám ha erősen gondolkodom, lehet, hogy igazuk volt nekik is...

— Nekik? — Ung az asztalra csapta az öklét, — bizony ily nagylelkű beszéd nem telnék tőlem!

Joakim úr elvétette ettől az ökölcsapástól a lépést. Sarkantyújának hosszú szöge beleütődött a tűzhelykőbe. Megállt. Rosszul leplezett félszeg hálával átnézett a fiatal vitézre.

— No, azért nem nagylelkűség ez tőlem, hanem inkább gyengeség, mert, aki meglátja mindenki igazát, annak magának sohasem lesz igaza. Nekem se volt... miért is végezetül már háborodott elméjű embernek híreszteltek.

Szórakozott mozdulattal hamvát vette a gyertyának, égőn a földre dobta és rátaposott. A kamra homályosabb lett ekkor. Az ő arca eltűnt.

— Eretnekséggel is vádoltak, — mondotta kisértetesen rekedten és megint fel-alá kezdett járni az elkoptatott kőlapokon. — Ily beszédek hintettek szét ellenem, mert szeretem nagyregi énekeinket és pogány eleinket meg nem tagadom, jóllehet ezidőkben sokan szívesen elhallgatják őket, mintha szégyent hagytak volna a fiakra.

— Dicsőséget és országot hagytak! — Ung szeme felcsillant: — Ezt mondjad uram, erről beszélj nekem...

Valami nyers és követelődő lehetett a hangjában, amitől az öreg vitéz szinte visszahúzódott. Gyéres

szemöldöke kérdőn felemelkedett száraz homlokában. Egy darabig figyelt. Ung már érezte, hogy megint egyszer gyorsan rohant. Hirtelen meghátrált a gondolata. A szavát is halkabbra csendesítette:

— És talán... ama könyvekből is a mi eleink énekeit és ősi vallásának hagyományait olvasod uram?

— Tanult ember létedre hogyan kérdezhetsz ilyent? — vetette oda Joakim úr, de azért ezt a beszélgetést is elfogadta, ha már magáról elterelődött a szó. Így is jó, földolog, hogy nem kell minduntalan arra a szörnyű elvesztett csatára gondolnia. Visszaült az asztalhoz és reszelt egyet a torkán: — Hogyan kérdezhetted, mikor históriás énekeink is feledésbe merülnek manapság. A magyar boldog isten árva énekeimondoit pediglen még szent István királyunk idejében bélpoklosok közé vetették a külső tartományokból beözönlött sok jövevény papok és ezenképpen kiirtották a mi dicsőségünk kezdetének emlékét.

Ungot különös szorongás fogta el. Ha ez így van és az idők forgásában minden nyom és minden jel elveszett, honnan vegye ő azt, amit keres?

Mintha áthatlan köd ereszkedett volna le ekkor rá.

Eltévedt egyszer a ködben, szakadékos, erdős tájon, vadászat után... Valahányszor indulni akart volna, hátrálnia kellett. Körülötte mindenütt mélységek tépték a hegy testét és ő egész éjjel egyhelyben állt, míg reggel fele meglátott egy ágat a sűrű homályban. Mindössze egy ágat látott, de azt mégis látta. Megfogódzott benne, húzni kezdte, aztán az ágnál fogva kihúzta a fát, az egész erdőt kihúzta a ködből... Ám most még egy ágat sem lát és nióta

indulni akarna egyhelyben áll, hátrál vagy vesztegel s talán örökre ködben marad az erdő. Pedig csak egy ágat akar, egy ágat, amit megmarkoljon...

Melegen szépen, szinte könyörgött a hangja, mikor ismét megszólalt:

— Ó, mondd Joakim úr te, ki szereted a mi elmúlt dicsőségünk nagyságát és sok énekeket hallottál már és sok könyveket olvastál, mondd nékem, ha vajjon régebbi könyvíró szerzetes atyafiak mégis feljegyeztek volna valamiket a táltosok sokezeréves bölcsességéből?

— De hát miért jutnak mindiglen ily dolgok az eszedbe, miktől az egyházi emberek minket szigorúan eltiltanak?

Ung szeme a faggyúgyertya lángjába tétovázott. Hogy inog az a láng, mintha elfele táncolna, egyre messzebbre, messzebbre. Már szinte úgy tetszett neki, a szajna menti kolostor nagy refektóriumának mélyében a fekete pulpituson ég a gyertyavilág és az olvasókanonok tonzúrák feje megint ráhajlik a nyitott öreg könyvre...

— Igaz, — tűnődött félhangon, — minket eltiltanak pogány eleink bölcsességének még a keresésétől is, ám a párizsi kolostori iskolán, hol én tanuláson voltam, sokszor olvastak nekünk oskolásoknak szent Ágoston és szent Jermós könyveiből, noha ama szent könyvekben gyakorta előkerültek régi pogányoknak bölcseségei, miket nekünk mégis hallanunk lehetett.

A száraz csontarcban, mintha megéledtek volna a fénytelen szemek:

— Jól noddod, valóban kedvére volt hippói szent

Ágostonnak ama Plátó nevezetű jeles görög és ha nem csalatkozom, szent Jeromosnak könyveiben is előkerülnek a ró nabeli Cicerónak és Plautusnak bölcselkedései, jóllehet azok pogányok voltak.

— Imé, ily meggondolásokkal kérdeztem az előbb a táltos papokat és a mi régi hagyományainkat, — mondotta Ung fojtottan, — mert ha a latinusok tisztességben tarthatják és még az Egyháznak szentiei is felvették elmélkedéseikbe és beleírták könyveikbe pogány eleiknek bölcselkedéseit, miért pusztították el ama latinusok a mi pogány hagyományainknak még a nyomát is?

— Merthogy azok nem az ő eleiknek hagyományai voltak! — fakadt ki Joakim úrból ellenőrizhetetlenül, aztán már fékezte keserűségét, lenyúlt maga mellé a földre a nagy kántásedényért, színültig töltötte Ung kupáját: — Igyál . . . igaz, hogy a térítésnek miatta jövevények pusztították a mi ősi dicsőségünk emlékeit, ám mi hagytuk és tűrtük és ezidőkben késő azokat keresni.

— Ne monddjad, hogy késő, — szólta Ung nyugtalanul.

— Pedig miegyebet mondhatnék? — mormogta fásult beletörődéssel Joakim úr, — mikor már több emberöltőnek előtte is késeinek mutatkozott az ilyen igyekezet.

Kiitta kupáját mielőtt folytatta.

— Még gyerekségemben hallottam egy hajdani jeles királyi notárius parról, hogy az én eleimnek és egyéb környékbeli főembereknek udvarában gyakorta megfordult s ott a nemzetségeknek hagyományait tudakolta. De a pusztítást már jóvá nem tehettem,

mert a szent királyok előtt megfrott köveket, avagy kecskebőröket ő sem lelhetfe fel sehol.

— Most, hogy ezeket mondod uram, — eszmélt rá Ung, — jut eszembe valami... Elvezetett egyszer minket a szajna menti kolostorból a mi magisterünk, túl a városhalakon a szent Genovéa-hegyi apátságba. És az ottani benedekrendi testvérek egyike, megtudván, hogy magyar nemzetbeli vagyok, mutatta nekem álmélkodásomra valamelyik hajdani Béla királyunk jegyzőjének, néminemű magyarországi Péter mesternek, eleink cselekedeteiről írott könyvét. A jó benedekrendi soká keresgélte a könyvet az ő könyvesházukban, hátul a polcon is és közben beszélte, hogy ama Péter nagyrege az ő apátságuknak kolostori iskolájában tanult és későbbben, hazatérvén, ezért is küldte el könyvét egyik odavaló társának és szíves barátjának.

Joakim úr elgondolkodva hallgatta.

— Péter mester? ... Nem, nem emlékezem mi névvel nevezték ama jeles papot, kiről szólottam, ám mégis dereng most előttem, mintha öregapám Bors ivadéka Miskolcz nemzetségbeli atyafiságunkból valónak mondotta volna... azám, jóllehet... — Kérdőn felpillantott. — És te bizonynyal felette örvendeztél, hogy ezenképpen külső országban a mi eleinkről olvashattál?

— Kezdetben örvendeztem, mikoris a szent Genovéa-hegyiek rövid időre általadták a könyvet az én kolostoromnak. — Ung a tenyerébe támasztotta az állát, aztán kissé leverten vallotta: — Noha nem szolgál dícséretemre, csak megmondom... Utóbb hosszú idő lett abból az általadásból, mert a ma-

gisterek, hogy szelidítsenek, még le is másoltatták vélem amaz írást a maguk számára.

Joakim úr mereven mosolygott:

— Nem igen jó emlékezéssel mondd ezeket.

— Nem én, — felelte Ung és másra gondolt. Aztán megrázta a fejét. — Hiábavalón erőltetem az elmémet, ahogy se tudok ráemlékezni, hogy ama régesrégi magister Péter a mi eleink vallásának mi-voltáról valamiket is feljegyzett volna az ő könyvében.

— És miért érdekel téged éppen az, ami nem volt ama könyvben? — kérdezte Joakim úr.

— Miért? — Ung nem tudta tovább elviselni a kerülgető halogatást. Halvány vörösség szaladt a halántékába és nyíltan Joakim úrhoz fordult: — Mert beláttam, hogy egymagukban mégis csak szegények és balgatók a pásztoroknak és halászoknak a régi hitről való bús meséi ahhoz, hogy az emberek szívében a kereszténység tanításával találkozzanak. Több kell... mélyebb kinyilatkoztatás kell. Ezért is monddad nékem uram, amiket fent a várban torozáskor a régi magyar isten amaz utolsó tudójáról mondani kezdettél.

Joakim úr száraz öreg feje kis ideje már fáradtan hátraereszkedett. Tüskés sovány nyakából kimeredt az ádámcsutkája és a szeme a gerendás mennyezeten terovazott.

— A nagy Ugurt kérdezed?

— Ő az? — Ung lélekzete pillanatra elakadt, aztán mintha az éjtszaka csendjében sötétben mélyen messziről Bibor hangja szállt volna az ajkára:

— ...aki Koppány nagyhatalmas véréből sarjadt utolsó táltosfejedelem...

Joakim úr még mindig hátraeresztett fejjelült, de a tekintete oldalvást hirtelen Ung felé fordult:

— E vidéken csakis hajdanában emlegették, mikoriban híre kelt a básti urakról, hogy titkon az ő messze udvarában jártak valahol a Dráva alatt.

— Hát valóság ő... és lenn délen él? — suttogta Ung s a szeme úgy fénylett, mintha hirtelen támadt lángolásba nézne.

A öregedő ember nyugtatón rátette sápadt csontkezét a forró fiatal kézre:

— Későre jár az idő, idd ki Ung vitéz a borodat. A nagy Uguron pedig ne tépelődj, mert ha élne még, eljárt már tőle az idő és kiátkozott az ő nemzetsége.

Ung magafeledkezetten ugrott fel az asztaltól.

— Mégis megkeresem!

— Megkeresed? — Joakim úr rámeredt. — Miféle szándék vezet? Beszélj!

Kis ideig csak Ung szaggatott gyors lélekezése hallatszott a kamrában, aztán elszántan felelte:

— Tőle akarom megtudni a mi régi vallásunk titkait.

A szürke csontarcban sajátságosan megkeményedtek a száraz ajkak:

— Ha nem rosszat, hanem jót akarsz, bizony sehogysem tudom ésszel felfogni, miért mondasz ily beszédeket, te, ki keresztény hitben nevelkedtél és kolostori oskolákat tanultál? — Pillanatig habozott.

— Vagy az Egyháznak lennél ellensége?

Az egyik gyertyáról lecsurrant az olvadt faggyú és hallatszott a csendben, mikor a kőre cseppent.

— Nem vagyok ellensége az Egyháznak, — felelte Ung, — de akkor nap reggelén, mikor

véletek a völgyben találkoztam, megláttam egy hegyről messzire mind az egész égő tájat és eldőlt az én szívemben, hogy abból a tűzből, amiben most a mi országunk ég, kimentek annyit, amennyit én emelni tudok.

Joakim úr fürkészően tekintett fel rá.

— Ám miért kell néked ily eltökélésed miatt elenyészett pogány vallásunkhoz fordulnod?

— Mert emberi erő nem elég a mi mentésünkre, az Úr Jézus pedig rajtunk már nem segít.

Az öreg ember összererezte.

— Szörnyűséges a te kételkedésed az ő irgalmában.

— Tatárok kezére engedi az országot, — morogta Ung, — ahhoz hogy visszafoglaljuk, olyan kard kell, mint amilyennel eleink itt földet foglaltak. A régi isten kardja...

— Honnan veszed, amiket szerencsétlenségünk nagy keservében mondasz? — kiáltott rá Joakim úr izgatottan. — Ki vagy? ... és többen is vannak a te társaid, kik ezenképpen beszélnek manapság?

— Magam vagyok és ne félj, nem leszek templomromboló új Vatha. — Ung egy darabig mozdulatlanul állta a tekintetét, aztán még mélyebben elkomolyodott. — Nincs már az én akaratomban ama régi magyar konok vakeró, mely rohant és nem nézett maga körül. Napnyugaton jártam és a napkeleti ember mérget iszik a lenyugvó napból, olyan mérget, mely kioltja szent kelet tűzét, csak üszke marad bennünk, csikorog ha rátaposnak és fáj, de többé nem lobog. Mégis innunk kell napnyugat mérget, mert nélküle nem tarthatja meg itt foglalását, aki keletről jön. Innia kell a mérget annak, aki itt élni

akar! Attila népe nem ivott belőle és kioltotta a nagy népet a langyos napnyugat... Mi ittunk, hogy éljünk, én is ittam és ezért nem lesz itt többé új Kopány és új Vatha. De lesz, ami e népből kivesszett és visszahozom én a régi pogány erőből a győzhetetlenség hitét.

Sápadtan állt, idegen és érthetetlen volt a tekintete, mintha túl látna a kamra falán, túl beszélne az udvaron, az éjtszakán.

Joakim úr megkövülten hallgatódzott a hangja után. Ő mondta?... Ez a fiatal vitéz, aki itt áll? Nem tudta róla levenni a tekintetét. Szinte csak most látta meg az arcát, homlokának uralkodó vonalát, halántékának korán kiélesedett szegleteit, szép vágású keskeny száját, amelyikbe a belső magány és elhagyatottság árnyékai új vonalakat húztak. Lekönyökölve nézte őt, aki daczból, vagy fájdalomból, szenvedésből, vagy örületből, akármiből, csak nem nagyravágyásból ily halálos elszánással indul, hogy a pusztulásból kimentsen annyit, amennyit ő emelni tud... Ez a magányos élet... feldúlt lélekkel a feldúlt országon át, amelyikből még a hatalom is elmenekült...

Egyszerre, mintha azt is megérezte volna, amit Ung elhallgatott. Mi vár rá?... De végig sem gondolhatta a gondolatát. A megfoghatatlan fiatal tekintetben meglátta az önmagába vetett hit hatalmát, amit ő sohasem érzett. Valaki más volt ez itt, valaki más, mint akikkel eddig találkozott... Pillanatig, mintha ellenállhatatlan tavaszi vihar kezdte volna ragadni az ő reménytelen öreg életét. Aztán valahogyan mégis megvetette két könyökét az asztaltáblán és feltámasz-

tott fejében mint a tagadás megint ott volt a Sajó-
menti szerencsétlenség sötét valósága.

— Te egymagadban? Sebesülten, így?... Nem,
nem láttad te azt, amit én láttam, mikor ama Mohi
pusztán szétporzott semmibe a roppant hadisereg...
és már csak menekülők voltak minden utakon.

— Össze kell szedni, akit lehet, — kiáltott fel Ung
és ismeretlen erők növekedtek benne, — a tatárok
mögé kell kerülni, rájuk vetni magunkat, mint a
párduc, a hátukba marni, marni őket, míg eleresztik
markolt prédájukat. A mi régi hitünk pediglen majd
adja hozzá a bátorságot és erőt.

Joakim úr felnézett ekkor magányának egyetlen
társára, a megfeszített Krisztusra.

— Bocssássa meg Ő, ami a te szándékodban bűn
és segítse meg, ami benne jó. Én nem ítélek szembe
felletted és nem feddelek, merthogy életemben sokat
vétkeztem...

Ung megmarkolta az öreg ember karját:

— Ne mondd tovább... az Úr engem már
elbocsájtott.

— Az Úr elbocsájtja, aki tőle távozni akar, — fe-
lelte Joakim úr, — ám kis távolságra mégis kíséri,
hogy két karjával felfogja, ha elbukik.

Lassan felállt.

— Leégett már a gyertya, hamarsággal sötétben
maradunk, — kivette a lábastartó vastöviséből a gyer-
tyavéget és a láng inogva elindult a kamra ajtaja felé.

Ung azon az éjszakán nyugtalanul hánykolódott
az idegen ágyon. Sebesült válla egész nap nyilalt.
Mióta lefeküdt még erősebben kínoztta a fájdalom.
Feje felett őrlt a szű, körülötte is őrlt. A falakból,

az ágyból, a taposott kamraföldből is rég bezárt dohos hideg áradt.

Később kis fuvallat jött át az erdő felől a házhoz és gyengén befele mozgatta a viaszkolt kendervásznat az ablakon. Ung azt álmodta, hogy vad szél viaskodik a kenderszöttessel és ő ott ül Kinga kamrájában, még mindig ül, felhúzott térddel az oszlopos ágynál. Még mindig... és szorongó bánatban, lappangó borzalomban valahogyan reménykedik. Már Kinga hangját is hallja, de most nem az ágy felől beszél, a tűzhelynél áll, háttal áll és a láng felett melegíti két kihűlt kezét. „Kinga én édes szívem...” Hiába kéri, nem fordul vissza. Az álarc miatt nem mutathatja magát neki, csak melegíti gyűrűtlen keskeny kezét és a feje lehajlik, mintha nagy gondban felette gondolkoznék, mert mindent tud róla.

Mikor Ung a kora derengésben eszmélni kezdett, lassan, mint a kísértet előjött egy ágyoszlop a szürke homályból, aztán utána jött a másik és a két oszlop odaállt az ágy végéhez és mereven nézte őt.

Riadtan a szeméhez kapott.

Elalvás előtt nem látta ezeket az oszlopokat. Csak most... Régen lakatlan asszonykamrában aludt ezen az éjszakán, egy asszonyágyban. Valamikor Joakim úr felesége alhatott benne... És mikor haldokolva itt feküdt, mellette a földön felhúzott térddel ült tehetetlenül Joakim úr és olyan magányos és nyomorult volt, mint ő a komáromi kamrában. Bizonyosan erről akarhatott beszélni tegnap este, de ő nem hallgatta meg. Szégyen fogta el: másról beszélt, mint vele Jákó...

Már régen lógatta az ágy szélén a lábát. Hom-

okát a két tenyerébe fogta. Odakintről kéken virágzott be a hajnal az ablakon. Aztán, mintha messze kolontói reggelekből sok hajdani harangszó emléke jött volna be ezzel a virágzással, arra kellett gondolnia, hogy hány nap óta nem imádkozott. Tegnap sem, azelőtt sem . . . Lehunyta a szemét. De ez sem nyugtatta meg. Gondolatában csodálatos processzió kezdődött, mintha otthonról indulna a tiszai földről a virágos fűvön át. Elöl kis keresztjükkel a monostori atyafiak mennek és a pesti révhelyen a Duna partján, forró napsütésben repülő porban megy tovább a processzió. Csuklyás szerzetesek, diakonusok, fátyolos apácák húzodnak végig a messze országutakon. Kanyarognak a kövezett párizsi sikátorok hideg árnyékában, kongó fahidak felett, fekete paloták, megbarnult templomok tövén. A püspöki infulán sápadt viaszgyertyák fénye lobog a rheimsi székesegyház kapuja előtt . . . És míg lent a skarlát baldachin alatt tömjénfüstben úszik az Oltáriszentség, már felzúgnak a tornyokban a bambergi harangok. . . A processzió még mindig megy. Sokszínű templomi zászlókkal emelkedik a wartburgi hegy oldalán s völgynek ereszkedik Eisenachon át és megy, megy. . . Koronás szentek kihozott merev faszobraival vonul a komáromi szent András piacán. Fehér karinges klerikusok sorfala között örvénylő zsolnárokon át viszi a gvardián az ereklyetartót. És amerre a végeláthatatlan processzió a földön áthalad, császárok és királyok, fejedelmek és nemes lovagok térdelnek le előtte az út mentén a porba.

Ő pedig mostantól kezdve szembe megy vele . . .

Két kezével a melléhez kapott. Szembe megy vele! Mert itt elhagyottan, kiverten egy birodalom keresz-

tény népe fut. A felgyújtott falvak és városok alatt megreped a tűzben a föld és minden hasadása bele-szalad az ő szívébe és ott tovább hasad. Nem!... nem nyugözi többé a roppant hatalom, amelyik nem segít! — Erőszakosan kiegyenesedett. — Már szakadoz a köd... és őt nemcsak a szenvedés és kétségbeesés viszi, de nagyobb erő: vérének homályos régi emlékei. Ugur!... hogy zeng ez a név, mint időtlen idők magyar éneke és olyan mély, mint a titok... Kiáltani akart volna: megmarkolta az ágat s az ágnál fogva kihúzza a fát, az egész erdőt kihúzza a ködből...

Ébren volt és mégis mintha csak most ébredt volna. Odakintről hangok vetődtek be. Szabódó öntudatán eleinte átcsúsztak a hangok, mint laza hálón az apró halak, aztán fogva maradtak.

Felrázta magát.

Az udvarról ekkor már kifele kocogtak Dömötör úr kíséretül adott lovasemberei és fegyvereik zörgése lassan távolodott a visszhangos hegyek tiszta hajnalában. A kút körül lépések jártak, állatokat itattak a vályúnál, az ólak felől lónyerítés hallatszott.

Mikor később Ung Joakim úrral összetalálkozott a pitvaron és ráköszöntöttek egymásra, félszegen, oldalvást néztek egy darabig. Nehéz lett nekik a napvilágban, amit az éjjeli sötétben feltártak magukból. Aztán kissé meghúzódott Joakim úr száraz szája, amint Ungot így talpig fegyveresen, útrakészen látta. Eszébe jutott: ha élne még, ilyen nyúlánk szép legény lehetne az ő kisebbik fia... Valahogyan marasztalni szeretne volna. Ám mostanság másilyen

idők járnak... Az öregedő ember mereven magához ölelte a fiatal vitézt.

— Ha áll még ez udvar s e tájra vetődnél, bármi-képpen is forduljon sorod, csak zörgess ajtómon, mintha hazatérnél.

Egy darabig erősen fogták egymás kezét. de már nem szóltak, csak a kezükön szaladt át, amit a tegnapi este után még egymásnak mondaniuk kellett volna.

— Jó szerencse kísérjen nehéz utadon, — vetette oda Joakim úr, mikor Ung az udvarfáknál nyeregbe szállt és nem várta be, hogy elinduljon. Sietve ment a ház felé. De a mohos tető alatt, a pitvarlépcsőről mégis sokáig utána nézett, szomorúan nézett, mint öreg emberek, ha a fiatalságukra gondolnak.

VII.

Ung egyedül volt. Csak a szolgája követte. Dél-időben olyan tájon lovagoltak át, ahol sem fej-szének, sem kaszafenőnek, sem malomnak a hangja nem hallatszott. A fák alatt mély volt a tavalyi lomb és úgy sustorgott, mintha a lovak lába körül felfelvetődőn forrott volna a száraz avar. Az ágakon gyorsan suhantak a madarak.

Az öreg vitézi udvar, bent a hegyek alján, már régen elmaradt. Ung mégsem szabadult attól, amit Joakim úrral egymásközt beszéltek. Az éitszaka emléke is odatartozott és a kék derengésben az a csodálatos processzió . . . Most megint elébe forgott. Bekerítette a végeláthatatlan hatalom, átkarolta a gondolatát, le akarta nyomni a fejét, vállára akarta tenni a keresztet s a vonuló sorokból ismerős arccal sokan intettek felé . . . Ő azért tovább megy. Megy tovább . . . és ellenszegülőn feltekintett.

De szemben nem a körmenet jött. Az erdő jött és felvette őt magába. Az őshajlék, az örök bölcső, az erdő vette fel, amelyben népek kezdődnek el és valamilyen elváltozásban, megfoghatatlanul mintha már ő is előlről kezdődött volna, túl a gyerekkorán, messzebb, előbb, mindennél előbb, valamikor . . . amikor még nem is volt.

A délóra csendjében megálltak körülte a fák. Kijebb a patak felett a napsütésben pillanatig emelt szárnnyal egy szitakötő is megállt. A bűvöletet csak a patak törte át. Futott és magáról énekelt: emberemlékezet előtt övé volt az egész völgy, vad sodra rovásokat irt magasan a szemközti hegy oldalán. Süllyedő tükrének kövévált hullámozásai még sokféle látszottak a mohos sziklákon és mint az elmúlt vizek emléke, zöld fátyolban táncolt a régi partfalon a lomb.

Az ágak között lesütött Ung fejére a nap. Hajlékony aranyából meleg páncélinget öntött tusakodó szíve fölé, amitől odabent elbágyadt a fájó zavarodás. Aztán belelángolt homlokába a sugárzó tűz. Mint a tiszai pásztorok meséiben a hadba induló pogány magyarok, nyeregből felnyújtózó régi mozdulattal ő is kiáltani akart volna most a napistenhez. És fénytől igézetten, öntudatlanul belekiáltotta a magas ragyogásba:

„... *Deus, qui es ... splendor mirabilis!* ...“

Összeharapta a fogát. Nem ezt ... mást akart kiáltani. Ezt onnan hozta még: hideg kolostori derengésekből, templomok homályából, a napkeltének keresztény zsoltárából. Nem ezt ...

De ő egyebet nem tudott.

Elhárító mozdulatot tett. Pillantása megakadt a kezén. Még látszik rajta a heg. Pusztá ökölrel görbítette el a rácsrostélyt a szajna menti kolostor tömlöcablakán. Ha belenőtt volna azóta a húsába az a tömlöcrács, akkor is kitépné most. Szabadulni akar mindentől, szabadulni attól, ami onnan utána nyúl és nem segít.

Már hitte, hogy ez az erdő varázslattal állította meg. Tűnődve körülnézett ... Talán szent liget

lehetett valamikor? Szent folyó volt a patak? És kezdetben áldoztak a partján, mikor még lángoltak a tüzek a ledöntött régi oltárokon. Dacosan átfutott rajta a gondolat: üssön szikrát ezen a helyen a szolgája! Tükröződjék ma itt össze a naptűzzel a földön égő tűz a vizen. Csapion a magasba ez a pogány imádság, ha már ő csak keresztény zsoltárt tudott mondani.

Ekkor leszállt a lováról.

— Delelni akarsz, uram?

Pünkösd egyetlen rándítással kapta ki a lábát kétélfől a kengyelvasból és beleugrott az erdőbe. Delelni fognak. Boldog Isten... A lovaknak is van itt jó füves hely a rétecskén, — nevetni kezdett örömeiben, — tarisznyázni lehet, mint a nagy útban, mielőtt a vágmenti halásztanyától hajszolni kezdte Ung úr a lovakat... És ma van is miből megelégnülni! Ama Joakim nagyúr udvarán rettenetesen teletömték nyájas szolgálólányok a nyeregzsákokat. Még most is majd kiszakad az oldaluk, bár ő mindent megtett, hogy könnyítsen szegény lován s hátul kocogva egész úton két pofával igen igyekezett... Ám, ki gondolhatott fly szerencsés fordulatra? Ung úr mindenképpen kegyelmet osztó kedvében lehet. Távolról sem löki félre az eleséget, eszik mint másmilyen rendes teremtés. Azt is engedi, hogy a vasinget lehúzza a fején keresztül és a sebét jól megmosogassa a patak vizével. Még oda is tartja a napnak mezítelen vállát, azonmód vizesen, mint hajdan fürdéskor a verőfényes Tiszában...

Pünkösd haza gondolt ettől, de csak csendeset sóhajtott. Hanem aztán mikor olyan helyre húzódott

el, ahol nem láthatta a gazdája és hanyatt feküdt a fűben, a vakító ragyogástól, vagy miegyéb miatt, nagyon erősen a szemére nyomta a süvegjét.

Ung úr később is jóideig nem mozdult a parton. A csatlós pedig mélyen aludt.

A levegő színesen remegett a tűz felett és az ágak is lebegtek, mintha nagy lélekzet emelgetné meg feslő szépségüket. Csodálatos készülődés kezdődött el. Ung felvont szemöldökkel feszülten figyelte a rejtélyes, lassú elváltozást. Nem értette, csak látta a jeleket. Már úgy tetszett neki, arca van a tűznek, lobogó haja aranyvörösén repdes a kéklő füstben és kapkodó lángkezével valamerre mutat. Azt sem értette, amit a víz énekelt, de a vére felvette az ének lüktetését és visszhangok éledtek benne, amelyeknek eredő hangját nem hallotta soha.

A völgy mélyéből hirtelen szél futott ki és belezszaladt az erdőbe. A fák nyugtalan árnyéka átsuhant a törzsek alján szétszóródott napfoltokon és a halk tavaszi zúgásban nevezhetetlen várakozás rázta meg Ungot.

A régi isten közelednék a tündöklésen át? Ő léptetne a hegyek felett nyergeletlen csillámló ménje hátán? Harcos, férfias szépségében ő, a lovas nép lovas istene? Csalhatatlan ijjával a vállán, győzelmes kardjával sugárzó kezében?...

A tűz arccal borult a földre, lánghaja lecsapódott és szétterült a fűvön. A víz megvonaglott a partok között. Ung szeme sóvárgón tágult bele a mindenségbe. Hát csak ő nem láthatja a nagy Közeledőt?...

Aztán elmúlt a pillanat. A bűvölet már vissza-

ejtette Ungot, de a lelkében valami mégis átváltozott. Titokzatos megújulás káprázata játszott vele. Mint kötelek szakadtak róla a gyerekkora óta hordozott parancsolatok és tanítások. Szabadnak érezte magát, akár ősei az erdőkben, vizek partjain. És bele-nézett a napba.

Ragyogástól elvakítottan sokáig csak végtelen lán-golást látott.

A patak szélén lehibált egy ág. Csúcsáról vízi seregély ivott. Villanó kristályokat rázott fel tollaiból a fénybe és megint ivott. Messzebbről egy pásztorsíp hangja is odajött.

Annak a sípnek az irányába indultak el később a lovasok. A ritkuló törzsek között egy erdei rét fölött kékllett az ég. A csapáson baromcsülkök nyoma lát-szott a friss trágya között. Kijjebb tehenek álltak tőgyig a mély fűben. A patkódobogásra riadtan me-nekült el pásztoruk a tulsó sűrű felé.

— Hé! — kiáltott utána Ung, — ne fuss el. Miféle erdő ez itt mögöttem?

A pásztor megtorpant a cserjés előtt. Onnan felelt:

— Bálványos erdőnek mondják ... ne bántsá-tok, uram ...

— Bálványos erdő? ... — Ung visszanézett.

Még Pünkösöd is észrevette ekkor, hogy a gazdája va-lami felett nagyon erősen elgondolkozik. Aztán jó darab utat tettek meg, mire egy irtásnál emberi szállásra találtak. Az alacsony lombkunyhók mintha négykéz-láb néztek volna fel az indás kusza zöldből. Elvadult gyerekfejek és asszonyok leselkedtek ki a lovasokra. Nehéz lépéssel tagbaszakadt szekercés ember jött

az irtás felől. Csak szűkszavúan dörögve válaszolt a kérdésre.

— Arra tartsatok, mindig a csapáson, lejjebb már szekérnyomra letek.

Később mégis utánuk szaladt és loholva kiáltozott:

— Mondjátok csak ... igaz-e, miket az erdei népek néminemű Dzsingisz főördögről beszélnek? ... Hogy ül a Mátra hegyen kijött volna sátán hadaival az ő székéből?

A csatlós lépésre fogta a lovát és leereszkedőn szóba elegyedett vele:

— Ama Dzsingisz már régen a pokolban pörkölődik, ám a tatárok mégis nyakig bent járnak az országban és a király úr hadait mán mindenestől széjjel is vetették.

— Nagy tréfamondó lehetsz te, — rikkantotta utána a favágó s azután is sokáig egyhelyben állt még, rázta a fejét és nevetett.

Ettől a neveléstől Pünkösdnek is jobb kedve támadt és a békés erdei csendben szinte már maga sem hitte, amit az előbb beszélt.

A csapás emelkedett. Mintha a hegyekről óriás templomok dültek volna le, sziklaomladékok hevertek a sűrűségben. Mélységekből felnőtt fák koronáit érinthette kezével az ember. Megtiport moha szaga érzett. Nem hallatszott a lovak lépése.

A nap sugarai már rézsút vágódtak bele az erdőbe, mikor váratlanul, csuklyás, kerek fekete gallérban, meggyei lovon, kevés kísérettel egy fegyveres bukkant át a lombréseken. A csuklyás óvatosan kémlelődve minduntalan körülnézett, aztán megfoghatatlanul, sebesen eltűnt kísére-

tével a sűrűben. Azon a helyen Ung kettéágazó ösvényt talált. De a lovas csapat nem került elő. A hegyoldal irányából hangok hallatszottak. Arra fordult. Az emelkedő utat szálfákból és sziklatömbökből összerótt fal torlaszolta el. A fal mögül leskelődő arcok figyelték.

Odakiáltott:

— Mit cselekesztek itt?

A torlasz mögött csend lett. Ung ekkor vette észre, hogy a lenyomott bozótban nyitott szemmel egy ember fekszik. Az orra hegyes és sárga volt. Kis távolságra még egy ember feküdt. Ennek csak a háta látszott. Nem mozdultak. Halottak voltak.

Kopjája hegyével rájuk mutatott:

— Hát ezek?

Sötét fej bukkant ki fenyegetően a kövek közül:

— A többi megfutott . . . emezek pediglen ezenképpen adják tudtul, hogy e tilalmas helyre senki ne bátorkodjék, merthogy mi őrizzük a várösvényt.

Ung a magasba nézett, de a fák felett sem tetőket, sem tornyokat nem láthatott.

— Hiába nézed,— kiáltotta le a sötétképű ember, — a básti vár nem mutatja magát senkinek idelent.

— A básti vár? — Mint tompa szikladörej csapta meg Ungot a pogány hely neve. Gondolkodás nélkül vetette oda Pünkösdsnek a szárat.

— Ne menj közéjük uram, — rimázkodott ijedten a legény.

Rá sem hallgatott. A cserjés között megkerülte a torlaszt. Ennek a bátorságnak hatalma támadt az emberek felett. Már hökkenve figyelték a közeledését. A sötétképű kétkézre való pallossal várt. A hegynek

forduló várúton hajításra emelt kövekkel guggoltak a többiek.

Ung a szíve táján és a homlokán is érezte a veszedelem szorongató hidegét, de azért csak ment feléjük és kurtán kérdezte:

— Élnek még a básti urak?

A sötétképű ember testtartása megváltozott. Nem markolta többé olyan fenyegetően a pallosát. A hangja tisztességszerű lett:

— Én a vár porkolábjá vagyok és mert ismered a nagyjeles nemzetséget, tudjad meg, hogy kimentek már ők e világból. Mostanság csak a básti asszonyok tartják a helyet.

Ung csalódottan felelt:

— Nincs akkor nékem itt keresnivalóm.

Az ember hátraszólt. A guggolók eldobták a hajításra emelt köveket és messzebbre húzódtak.

— Asszonyvár vagyunk, — dörmögte a porkoláb, — több esztendőnek előtte bent égtek mennykőcsapáskor a nagy tűzben az urak. Ám erősek a básti asszonyok is! Ott ülnek a kapu felett. Ha lépés zörren, köveket vetnek a mélybe. Halál fia, ki közel bátorodik.

— A tatárveszedelemtől féltek? — kérdezte Ung elgondolkodva.

— A tatárokról mi csak a menekülőktől tudunk, — felelte az ember, — merthogy ráakadtak az alsó barlangvár bejáratára s előzőnlőtték a hegynek belsejét. Ezért őrizzük emez utat és nem bocsátunk fel jövővényt. De ki a megmondhatója, mi történik még itt... A sok futamodó gyűlevész ember között zsványok és latrok is lappanganak, és igen zúg odalent a

barlangokban a bujdosó nép, mióta a királytól követ-ség érkezett.

— A királytól? ... Ki mondott ilyent?

— Amaz emberem hallotta, kit kémlelőnek az alsó várba küldtem.

— Én is bemegyek oda, — mondta Ung röviden, — adjál vezetőt!

— Bemennél? — a porkolábnak megéledt az arca. Tudni akarta volna ő is, mi lehet annak a királyi követségnek a foglalatja. A szeme mozdulatával magához intette azt a fegyveresét, aki a hírt hozta. Aztán Unghoz fordult:

— Szolgálatodra leszen emez és tőle bántódás nem érhet. Ezért is mindiglen előtted megyen majd és sohasem mögötted ... Hogy pedig a menekülő népekre leszkődő latrok se üssenek rajtad, olyan nyíláson vezet le a barlangvárba, mit kívülünk senki nem ismer.

A hegytetőn rőtt világosság libegett fel ekkor az esti égnek, aztán levetette magát a vöröslő fény a mélybe, megint felszaladt a fák között a meredeken és futtában óriásira növelte és beleszórta a völgyekbe az árnyékokat.

— Tüzet gyújtottak a régi áldozóhalom felett, — mondotta később a porkoláb, — még az első básti urak idejéből maradt fenn nálunk napszálltakor, nap-költekor ez a szokás.

Többet nem beszéltek erről, de Ungnak eszébe jutottak azok, akik valamikor innen indultak el a nagy Ugorhoz.

A barlang nyílásán át már lassan szállt le előtte a fáklyafény a föld alá. Az alacsony sziklából-

tozat mellének lökte a füstöt. Kétoldalt nedvesség csurgott a falakról. A lépés csúszott a kőbevágott iszamos garádicsokon.

A dermedt szürkéségből olykor apró rozsdás vasrácsok vicsorítottak ki, a haladó saruk titokzatos veremek csapóajtóit kongatták. A zajra valahol rimánkodó gyors kis kopogás kezdődött a kövek mögött. Később úgy rémlett, mintha állati hanggal ember kiáltana a mélyből.

— Ezek még a felső vár tömlőcei voltak, — mondotta a vezető.

Aztán sokáig nem hallatszott semmi. A levegőtlen csend is kővé válhatott a földalatti halott sziklává.

Ung nehezen lélezett. Előtte megállt a fuldokló fáklyaláng. A szorongó közel falak barlangba tágultak és a sötétből hatalmas, vágott kődarab jött ki a világosságra. Tétován, nehézkesen jött, mint fénytől elsokott bús óriás. Mély bazalt barázdáiba mondhatatlan dermedt szomorúság fészkelte be magát. Fekete ereiben megkövült a vér. Kívájt medrében rég meghalt üszök sötétlett.

Ung elkapta az ember karját, fáklyástól rántotta közelebb.

De a kőben csak egy sugaras napkorong megfagyott képét láthatta és neki idegen jelek és rovasok enyésző kísérteteit. Mégis belerendült a szíve. Már tudta, hogy ez a földalatti bús fogoly valaha pogány oltár lehetett. Egy elfeledett istennek oltára, emberek-től elhagyott...

— Az volt, — suttogta Ung meghatottan és rá-tette a kezét.

— Nem tudom, — felelte a vezető, — mondják a várban, hogy hajdan a régi áldozóhalmon állt.

— És te ismered rajta a rovások jelentését?

Az ember üres tekintettel nézett maga elé. Mélyen fekvő szeme olyan volt ekkor, mintha vak lenne.

— Magyarázhatatlanok már a rovások... oda-fent se ismeri jelentésüket senki sem. A mi várásszonyaink előtt félős is e dologról beszélni, mióta meghaltak a básti urak. Mert az urak bizony nem mind a tűztől pusztultak el, hanemha oly utakon, hol az új hit embereivel kerültek szembe, oszt nem tértek vissza és nyomuk is örökre elveszett. Amiket mondtam, tartsad titokban odakint a napvilágon s azt is hallgassad el, amit most megláttál...

Egyszerre időtlenül öreg és elmúlt lett a kő és amint a fálya odébb haladt, elhagyatottan, lassan behátrált sötét magányába. Megfejtetetlen titkával alámerült a sziklák között, mint vizek mélyére vetett testvérei.

Vontatott lépéssel már Ung is tovább indult. Megint a nagy Ugurra gondolt. Elmegy hozzá. Megtudja mindennek a jelentését, ami elhallgatott.

Csak később vette észre, hogy körülte a hegy mélye mennyire megváltozott. Errefele a zezzugos sziklapitvarokból messze elágazó barlangok nyíltak, néme-lyiknek emelete is volt, de a sötétben semminek sem látszott a vége.

Az ember jelt adott.

— Jó irányba megyünk... még ébren vannak.

A kanyarodónál Ung is meghallotta a hangokat.

— Azokhoz vezess el, akik előtted a királyi követgről beszéltek!

Már nem kellett messze menniök. Amerre elhalad-

tak, izzadságszagtól és gőzölgő testek melegétől volt nehéz a levegő. Behurcolt almon, szétterített állatbőrökön, a puszta köveken is sok ember szorongott. Szikláknak támasztott kaszák és villák alatt hanyatt-horkoló parasztok feküdtek. Beterelt birkák, disznók, tyúkok között, egymásrahányt tarisznyákon és batyukon, asszonyok ölébe dőlt gyerekek aludtak. Néhol alak-talan sötétségek káromkodtak fel a földről, néhol imádkozás hallatszott.

A szomszédos barlangokban is elnyúlt testekbe ütődött Ung lába. De itt fegyveresek is akadtak a menekülő nép között. Mentében számlálni kezdte őket: Tíz ... húsz ... elég lenne ennyi is, hogy elinduljon velük tatárok úzására. Majd utánuk jön a többi ...

A fő barlangba értek. Ez sokkal tágasabb volt és jobbra felsőbb rendből valók foglalták el maguknak.

Az alacsony kőboltozatról csepegett a víz. Elvértve sziklarepedésekbe szúrt fáklyák fénylettek fel a nedves falakra. Világosságukban szomorúságtól görnyedt emberek beszéltek egymással. Szétszórt bazaltdarabokon, mint csüggedt szárnyú zord sasmadarak, köpenyes alakok gubbasztottak. Egy otromba nagy kőasztal mellett néhányan tenyerükbe hajtott arccal ültek és szótlanul ott ült velük a vereség. Ung napok óta nyomát vesztette ennek a rémnak. Amerre a hegyeken átjött, nem tudtak róla a falvakban és erdőkben. Most, mikor viszontlátta, megborzadt tőle ... Nemcsak a kőasztalnál, mindenütt ott volt. A vereség kuporgott a homályban megbúvó előkelő asszonyokkal, a vereség imádkozott az imádkozókkal és átkozódott a csoportba verődött felindult férfiakkal.

Onnan hallatszott lehangosabb beszéd. A kör közepén egy ellenszenves arcú ember állt és hosszú borzas haja árnyékából óvatosan kémlelődve minduntalan széjjel nézett. Ungnak most jutott eszébe. Az a csuklyás volt, aki ma alkonyattájt meggypej lován eltűnt előtte a cserjésben. Ez nem búsult és nem imádkozott. Időnként valamit nagyon magyarázott. Mindenkiel szóba állt, aki a szomszéd barlangokból, vagy a külső éjszakából bejött. A kísérői Simon úrnak szólították és igen helyeselték, amit mondott, de azért furcsán figyelték. Gyanús legények voltak azok is és ha a kör gyűrűje lazult, szinte elállták az emberek útját, hogy el ne mehessenek. Simon úr tüstént ott termett.

— Ne tanakodjatok és tépelődjete, — mondotta jobbra-balra, — hanem szánjátok el magatokat a visszatérésre, mert veszedelmekre fordulhat e vonakodástok és bizony a birodalomnak se szolgál javára, hogy a föld tengődő népe fejvesztetten futamodik s a főurak is elhagyják az ő udvaraikat.

Az emberek gondtellen néztek maguk elé:

— Mi vár ránk, ha visszatérünk? — és az emlékezés borzadása futott át az arcukon.

Egy magashomlokú kopasz férfi szembe fordult ekkor Simon úrral:

— Miért zavarod még te is ezenképpen a józan ítéletet?

— Nem én mondom, amit mondok, — felelte a másik, — hanemha a király.

Erre a szóra mind elcsendesedtek. Ung is közelebb ment. Mégse nem téved... Ezt a gondoztatlan borzas fejet jóval ezelőtt, másutt is látta már.

— Miről beszél? — kérdezte félhangon.

Többen is feleltek:

— Királyi levél van nála...

— Honnan vette?

Simon úr meghallotta a kérdést.

— Mondottam már, — lármázta képéből kikeltlenl — mikor a király az északi erdőknek menekülvén szerencsésen általlovagolt a lengyel határon, akkor bízta rám levelét, merthogy én, jó főemberemmel együtt, kíséretében voltam Mohi pusztától mind az egész úton.

Ung felágaskodott.

— Én is láttam őt menekülésében! — kiáltotta oda izgatottan, — ám a király nem a lengyel végek felé vette útját és te nem voltál az ő vitézei között.

A kőboltozat alatt különös halk morajlás támadt.

— Ki mondja ezt?

Simon úr már Ungra szegezte fürkésző tekintetét, aztán tétován meredt a levegőbe, szinte valahol a messziben is kereste az arcát:

— Te... te mondtad? — és zavarodottan úgy rágta szájában a szót, mint aki felszedett morzsát rág.

Ung most ismerte meg. A vágvölgyi monostorban a dadogó comesnek az asztalánál ült ez... Ama Mikának a papja...

— A te Sember patrónusod sem volt a király vitézei között! — tört ki indulatosan — és nem is lehetett ott, mert emlékszem rá, mikor egyszer nagy fennszóval ócsárolta őt.

Még többen sereglettek köréjük. A homályból asszonyi körvonalak néztek ki. Két világos leányfej

ágaskodott. A kőasztal mellől is odajött egy menekült kamaraispán. Simon úr elvesztette hidegvérét. Apró szeme kapkodva járt. Tátogó szájában összezavarodtak a szavak.

Gyanakvó hangok kiáltoztak felé:

— No, most felelj!

Simon urat, mintha kényszeríteni is, védelmezni is akarnák, hirtelen körülvették különös kíséretének emberei. Egyszerre megmerevítette behúzott nyakát és rövidujjú szőrös keze magasba tartott egy írott pergament.

— Beszéljen helyettem a király pecsétetes levele!

Valaki kiemelt egy szurkos fáklyát a sziklarepedésből. Felhevült arcok zsúfolódtak bele a fénybe. De közülük senki sem tudott olvasni. Csak az ujjukkal tapogatták a pecsétet.

A magashomlokú kopasz ember egészen közélről nézte:

— Most is csak azt mondhatom, hogy bizony a király pecsétje ez.

— Én is ilyen cifrázásúnak láttam a királyi pecsétlő vasat, — mondotta a kamaraispán, — aranyláncon függött a vicekancellárius nyakában, mikor Gábor arkangyal napján a kancellárián jártam.

Egynéhányan sajátságos kérdő pillantással néztek vissza Ungra. Mit szól ehhez?... Nem váratott magára. Vakmerő elszánt testtartással tolta félre azokat, akik előtte álltak. Utat tört és ráhajolt a per-samenre. De a nyugtalan fáklyafénynél nehezen giaskodott a szeme a szorosan egymás alá írott aorokkal. A szája hangtalanul mozgott.

Simon úr tekintete meglepetten és mégis alattomos örömmel követte a keskeny finom ajkak néma nyiladozását.

— Csakugyan járatos lennél az olvasás tudományában?

Ung betűzés közben türelmetlenül odabólintott. A hosszú borzas haj árnyékából gúnyosan hunyorogtak rá az apró ravaszszemek. Simon úr hirtelen kezébe adta a levelet.

— Ez kell nékem... Lássad tennenmagad... hallják meg a levél foglalatját tőled is a kételkedők.

A kőasztal göröngyös lapján szétterítette Ung a viaszpecsétes pergament és kétoldalt lekonykolt mellé. Mögötte sűrű csoport tolongott. A hátulsók felágaskodtak. Az asszonyok homályos sziklaüregéből odajött a magashomlokú kopasz ember két hajadon leánya és szemérmatosan lesütött szemmel egymás kezét fogva az atyjukhoz álltak. Egy karmazsinzekés vitéz is előbbre törtetett.

— Jól eszembe véstem én minden szót, mit nekünk eme Simon a levélből kiolvasott. Meglátjuk az egyezést, ha most emez olvas.

De Ung még mindig csak könyökölt az írás felett. Nehezen boldogult vele. Régen volt, hogy utolszor betűt látott.

— Fennszóval mondjad, — sürgették sokfelől.

— Mi is hallani akarjuk!

Simon úr már nyugodtabban nézett körül. Ung arcán olvasás közben növekvő zavar kínlódott, de azért lassan, ki-kijavítva magát, most már mégis fennszóval kezdte mondani a levél invokációját:

— In nomine Sanctae Trinitatis et individuae Uni-

tatis. Amen. Mi, Béla, Isten kegyelméből Magyarország királya...

Eddigre a szomszédos barlangokból is szállingóztak befele emberek.

— Hangosabban mondd!

— Nem halljuk...

Akik elől álltak, hátra kiáltottak:

— Békességben maradjatok!

— A királytól való hiteles levél!

Közelebb tartották a fáklyát.

— A király levele...

Már tisztán hallatszott Ung hangja, amint olvasta:

— „*Ne félemedjete meg a kutyák vad dühetől és a ti házaitokból ne bátorkodjatok kimenni...*”

A karmazsinzekés rábólintott:

— Ezenképpen mondta a levél foglalatját a pap is.

— Ne szólj közbe, — intették többen.

— Halljuk csak tovább ama levelet!

Ung növekedő szorongással folytatta:

— „*mert jól lehet, bizonyos előre nem látott dolog folytán, miképpen táborunkat, azonképpen sátrainkat elvesztettük, Isten kegyelméből mégis feltett szándékunk, hogy azokat visszaszerezzük, új, bátor harcot viaskodva velük. Miért is ti csak imádkozzatok, engedné meg az irgalmas Isten, hogy ellenségeinknek fejére verhesünk...*”

Már végére ért az utolsó sornak, zavarodottan mégis tovább nézte a betűket.

— Megfoghatatlan...

De senki sem figyelt rá. Egymásra pillantottak az emberek.

— Emez is azt olvasta, amit a másik.

Ung pedig csak állt, zsibbadtan állt az frással kezében, mint aki maga fejére olvasott ítéletet. Verejték lepte el a homlokát. Mit jelentsen ez? Ki érti meg? . . . A király Mika papjának adta volna pecsétes levelét? És mért rendeli vissza az égő pokolba menekülő népet, mielőtt új seregével megérkeznék? Valami rejtőzik e mögött, amit ő nem láthat.

— Mégis mondom én, — törte elszántan a szót, — magyarázhatatlan e levél és a király Lengyelországban semmiképpen sem bocsáthatta ki, merthogy nem arra vette útját . . . és az ő üldözőit is az Ipoly völgyén innen, a nyugati erdőségek előtt vertük szét.

A kamaraispán komoran tekintett rá:

— Ám ez semmit sem bizonyít. A tatárok sokféle vadásznak a királyra. Borsodi várnépek mondták, Mohi felett, Nagygyőrnél, Túrje Dénes lovászmester meg Ákos nemzetségbéli Ernye úr tartóztatta fel a király üldözőit. Oszt Rugacs úr hős fiai Don és Barnabás és a jeles Ivánka fiak Andorás és Tamás is ott voltak sokakkal.

A gyanús kíséret emberei most megint nagyon figyelték Ungot.

— Mondjad mégis, — tudakolta mohón az egyik, — valóságosan hol láttad volna te a királyt?

Valami nyugtalanítóan átvillant Ung fején. Nem válaszolt. Simon úr is erősen odanézett ekkor, de azért a többiekhez ment és kérdezte tőlük:

— No, határozatok már?

— Haza megyünk, — dörmögték szűkszavúan az emberek.

Aztán hátrább mondta valaki:

— Haza megyünk, merthogy a két olvasáseg ezik egymással.

Simon úr gyors pillantást váltott kísérőivel. Magához vette a levelet és fölényesen fordult a közelállókhoz:

— Jó szerencsétek, hogy ez a kérkedő írástudó idetévedt, mert ezenképpen elhittétek, mit hasztalan erősítettem.

Ungot elöntötte a harag:

— Bár inkább azt hitték volna el, mit én rólad mondtam, — tekintete számonkérőn belemarkolt Simon úr szemébe. — Mikor először láttalak, Mika comes papja voltál. Kit szolgálsz most? Mert te sem Istennek, sem a királynak szolgálja nem vagy!

— Mit mondott?

— Hát papi ember ő? — kérdezték többen megdöbbenve.

— Az vagyok! — kiáltotta oda Simon úr — és vesétek el e vitéznek rólam mondott beszédeit. Olyan ember ő, ki még a király pecsétetes levelében is kételkedni bátorkodott!

Mind helyben hagyták, hogy így volt és azt elfelejtették, hogy maguk is kételkedtek. Akik az előbb még gyanakodva húzódoztak Simon úrtól és a kíséretétől, mióta megtudták, hogy papi ember a királyi levél hordozója, mindent elhittek neki. Ung pedig magára aaradottan állt a barlang sziklaboltozata alatt és látnia kellett, hogy hiába mondott igazat, mégis a másik bizonyít.

— Megálljatok, hallgassatok rám! — a hangja szinte már könyörgött. — Minekelőtte asszonyokkal, gyerekekkel elindulnátok, küldjete ki magatok közül

néhány fegyverest, vezetem őket én és hírt is üzenek néktek.

Szava elhangzott az emberek között. — Mit zavarog ez még? ... A reménykedésükben megbolygatottak ingerültségével pillantottak rá. Mit háborgatja őket, mikor így is nehéz elviselni azt, ami történt.

Ung szemöldöke kínlódva rándult, aztán leejtette a kezét. Itt akart ő fegyvereseket gyűjteni a tatárok ellen? Ő akarta tartóztatni a gyengéket és fegyverteleneket, hogy a bizonytalanságba vissza ne térjenek? Halálos fáradtság szakadt a szívére. Milyen egyedül van. És miért van ő sokakkal szemben mindig egyedül? ... Miért tesz mindent, amit tesz? ... Pillanatig lehúnyta a szemét, nintha befele nézne. De már elmosódott, ami átszaladt rajta s azt sem tudta többé, mit is kérdezett az előbb önmagától.

Körülötte sietősen járkáltak a fáklyák fényében. A nyomasztó sötét reménytelenségből egyszerre érthetetlen vakreménység támadt.

— Nagy sereggel jön a király! — kiáltozták és mintha minden jóra fordult volna, egyre többen beszéltek biztató híreket.

— Tán még a római pápa is küld segítséget ...

— Útban lehet már osztriai Fridrik a pogány tatárok ellen.

— Jönnek a keresztény fejedelmek!

Simon pap emberei elszéledtek a szomszédos barlangokban. Szóbaálltak az álmukból ocsúdó parasztokkal is és lassanként erre-arra beszélni kezdte a menekült nép, hogy csak cselvetésből futottak el a Sajó vizétől a hadak ... Meg hogy a király egytestvére

nagyvitéz Kálmán úr, verembe csalta Batu kánt a pesti rév országútján.

— Hallod? — egy majomorrú kis aggastyán szinte bosszúálló szemrehányással tolta Ung elé a képét. — Győztünk a pesti rév útján! Miért akarsz megakasztani a mi hazatérésünket? Nem felelsz? ...

Ung komoran nézett le rá:

— Jussak eszetekbe, ha majd feleletet kaptok.

A mérges kis aggastyán legyintett. Mikor odébb ment, többeknek is mondta:

— Megszállt elméjű ember ez ...

A barlangokban tovább gyűrűzött a feltarthatatlan készülődés. Dárdák és kaszák mozogtak a férfiak feje felett. Két laikus barát nagy templomi keresztet döntött előre, hogy kitérjen az alacsony sziklanyíláson. Az urak felrugdosták alvó szolgálkat. Állatokat tereltek a parasztok. Zsákokat, batyukat, gyerekeket vonszoltak. Prémekbe burkolt főemberek, rongyos félmeztelenek keveredtek el. Az asszonyok sietve igazgatták fejkendőjüket. A majomorrú kis aggastyán pedig többször kiküldte cselédeit, nézzék, virrad-e már? A hajnalt várták mindannyian. És Ung ott látta a készülődők között a kopasz embert is két hajadon leányával. Előrevetett hajuk fonata nyugtalanul himbált le fejletlen vállukról. Világos kis fejük összehajlott. Választékukra pillanatig ráesett egy elhaladó fáklya fénye és a tűzlángtól, homlokuk felett, olyan lett a szoros csík, mintha bárdcsapástól vérzenék.

Ung elindult feléjük. Valami tartóztató szót akart volna az atyjuknak mondani. De az egyik leány épp ekkor gyorsan félénken visszaneézett rá.

Már nem ment oda, megállt.

A pap gyanús legényei megint előkerültek a belső barlangokból. Összehunyorogtak a nyugtalan mozgalom láttára és váratlanul kiáltozni kezdtek :

— A királynak felőle! — aztán feltuszkolták Simon urat egy nagy kőre. Nem igen akarta ezt, ám hiába ellenkezett. Borzas fekete hajában sötéten sárga volt most az arca, színtelen szája csakis akkor látszott, mikor kinyílt és a válla rángatózott, mintha hideg lelné. Mégis intett, hogy beszélni akar.

A készülődő emberek félfüllel figyeltek.

— A királynak felőle! — hirdette lihegve a pap, — minekutána majd kimentek, mondjátok ti is az utakon, amerre jártok, hogy térjenek meg a bujdosó főemberek és vitézek az ő udvaraikba és váraikhoz jó türelemmel. A közönséges népek serényen dolgozzanak, a parasztok pediglen szántsanak és vessenek, hogy munkálatlan föld ne maradjon mire a király új hadi seregével a tatároknak fejére ver!

Mialatt Simon úr beszélt, mögötte erősen tanakodtak az emberei és lopva többször Ungra néztek. Ő is észre vette ezt. Aztán látta mikor ketten a barlang túlsó kijárata felé húzódtak és a boltzat alatt a sziklákhöz lapulva kétoldalt felálltak. Tudta, hogy azok ott reá lesnek. Maga mögé pillantott. A básti ember nem moccant a helyéről, mióta ide értek. Várta őt, hogy visszakísérje. Ung intett neki és elindult vele a hegy belsejébe. Mire Simon pap kísérői keresni kezdték, már nem találták sehol.

Ment a maga útján, amelyik nem a mások útja volt.

VIII.

Az utakon délnek fordultak a patkónyomok. A völgyekből kifelé kanyarodott a sok kerékcsapás.

Visszatérőben volt a föld népe.

Parasztok jöttek elő a hegyekből. Nagy porfelhőkben ügető marhacsordák, akadozó szekerek közt káromkodó fegyveresek, birkanyájak sodrában kocogó lovas diákónusok, előkelő főemberek, gyalogoló szerzetesek és megint parasztok, asszonyok, gyerekek, nyájak és csordák kavaroztak. A velük haladó porban lassan úsztak a kongató ostorok, pásztorbotok, kopják, villák, kaszák, templomi keresztek...

Az északi erdőkből napok óta creszkedtek le a hazatérők. Mindenfelé beszélték az utakon, hogy a király akarja így. Már közeleg is a tatárság leverésére!

Haza... haza... és sokan énekeltek. Akik pedig közülük szótlanul, mogorván húzódtak hegyen-völgyön át, azok ott voltak a Sajónál.

Ki törődött velük. Azokkal sem törődtek, akik kidőlték.

Az útszélen fakóképfű sebesültek vonszolták magukat. Kiáltozva elhagyatott asszony vajúdott a szabad mezőben. Egy virágzó fiatal fa alatt sárga arccal vén

parasztember haldoklott. Tréfálkozva siettették az elhaladók.

— Mit tarisznyáztat az öreg, menjék mán által a tulsó világba, hiszen a pap is megadta néki a hitnek vigasztalását.

A por odébb hömpölygött, szálló ezüstjében szépen nyergelt lovaikon nemes asszonyságok himbálódtak a gyalogolók feje felett. Mikor letértek az útról, nyílt udvaraik felé, szekerek, cselédek, szolgálók, gulyák, parasztok, rabszolgák húzódtak utánuk. A tatárveszedelem hírére kiürült falvakba, mint akolba a nyáj, robogva tódult vissza a nép. A templomtornyokban csengtek a harangok. Felugráló kutyák csaholtak a hazatérők képébe.

Akiknek még messze útjuk volt, bizakodva mentek odább.

... Nem járt itt ellenség ... Csak a rémület járt, de már az is elmúlt.

A básti erdőségeken innen Ung is belekerült a vonulók sodrába. Naptól és portól volt sötét az arca és a szeme sötét volt a gondtól. Rettenve látta a tódulást és ha a kiáltozásban és állatkolompolásban vesztegelnie vagy kerülgetnie kellett, sokakkal szóba elegyedett. De mint a földalatti vár barlangjában, most is hiába mondta, hogy korai ez a sietős hazatérés és jóra nem vezet. Hitetlenül hallgatták. Mentek tovább ...

Később egy kútnál, itatáskor, mégis izgatott beszéd folyt erről a felsőbb rendből való lovasok között és Ung ott szólott először többekhez. Felágaskodott a kengyelvason:

— Jeles főemberek és vitézek, nem oktanul mondom, hogy térítsük vissza erdők biztonságába az erőtlen

népet. Mi, fegyveres férfiak pediglen gyülekezzünk fel itt a tatárság mögött és csapjunk a hátukba, míg a király a fejükre verhet.

Mialatt beszélt szíve a torkában dobolt, de azért a homlokát elszántan emelve tartotta. Kis ideig megütkezve nézték. Elcsigázottak, mosdatlanok és szomorúak voltak ezek is, mint ő maga. A képükről rég nem vakarták le a szakállt. Öltözetükön és fegyvereiken is látszott, hogy sok napja bolyongnak az erdőkben, puszta földön háltak szabad ég alatt. Egyiknek-másiknak mégis lobbott vetett most a szeme:

— Rajtuk ütünk! Felkoncoljuk a kutyákat!

De ez sem tartott soká. Egy idősebb főember, aki megmaradt atyafiságával és udvari népével Pécsköre volt hazatérőben, hamar megfordította a lovasok vakmerő kedvét. A pécskői, előkelő és gazdag embernek látszott. Az urak inkább ráhallgattak, mikor mondta, hogy maroknyi ember ily merész vállalkozásának semmi foganatja sem lehet a nagy kán aranyhordáival szemben. Inkább várja be ki-ki a maga udvarán a király új seregét.

— Hátha a tatárok érnek előbb oda? — kérdezte Ung, de már otthagyták. Még az a két vitéz is a többivel tartott, aki Pogánybáston innen, Egyházasbást alatt csatlakozott hozzá és eddig igazat adott neki. Utánuk nézett. Irdatlan kerülővel ezek is a Sajótól vetődtek kevés fegyvereseikkel az erdőbe. Aztán lefelé a Zagyva völgyén már vele lovagoltak. Az egyiket Csete fia Boncznak hívták. Sötét nagy vassisakja alatt fekete és szögletes volt a képe. A tiszai Homoknak tartott. A másik Dunántúlra igyekezett volna és István comes fiának, Monoszlónak mondotta magát.

Hamvas gyerekarcú úrfi volt, a kezecsuklója keskeny, mint főember udvarából való leányé. Sebesült karja szurtos kötésben lóbált a mellén. Vaspikkelyes pán célingén asszonyosan vékony aranyláncon, arany-szelencében szentföldi erekleve zörgött. Az anyja akaszthatta a nyakába, mikor ő a Sajó vizéhez hadba szállott.

Ung most keserűen fordította el tekintetét a két vitézről és a gondolata is elfordult tőlük. Körülte szerek akadoztak, emberek taszigálódtak. Már ezeket nézte. Vonulnak, egyre vonulnak... Haragtól és kétségbeeséstől tüzelt a feje. Ha még azt sem hiszik el nek-ami látszik, hogyan hiszik majd el, ha a láthatatlant mondja? Ekkor jutott először az eszébe, hogy nemcsak a hitet, hanem a hívőket is keresni kell... De van-e halandónak felsőbb segítség nélkül ily feladathoz ereje?... A básti barlang éjtszakája óta megtanulta: vagy Istennek, vagy a Gonosznak közbejötté szükséges ahhoz, hogy egyik ember a másiknak higgyen... Vajjon kinek hittek ezek, mikor kijöttek az erdők biztonságából? Szerteszét, sokfelől, ki csábította a népet a hazatérésre?... Az a pap, aki királyi követnek mondotta magát a básti sziklavárban? — Megrázta a fejét. — Nem elégséges egyetlen ember és egyetlen pecsétes levél ily nagyerejű forduláshoz. Félelmesebb hatalom segít itt! — Verejték gyöngyözött a homlokán. — Annak a papnak a képében az ördög járhat a nép között az erdőkben. Csakis a Gonosz mesterkedése lehet ez a szörnyűség, hogy így megzavarodott az emberek józan ítélete.

Egy erdei ösvényről, csapkodó szürke kámzsákban, apácák lovagoltak fel ekkor az útra és még jobban

siettek, mint a többiek. Elöl két gyalogoló laikus soror szinte futva vezette a gyülekezet fejedelemasszonyának ijedős fakó lovát. Felhólyagzó hosszú köntösük sebesen verte a port.

„Ezek nem követhetik az ördög sugalását“, — gondolta Ung, — „ők jók és szelídek és a Gonosznak semmiképpen sem lehet felettük ereje.“ — És mert olyan egyedül volt a keserűségével, hogy mindenáron kellett neki valaki, aki elhiszi amit mond, nem állhatott ellent. Közelebb nógatta a lovát:

— Mater abbatissa . . .

A megriadt testvérek gyülekezete pillanat alatt körülvette őket.

— Korán tértek meg, tisztelendő anyám, — mondotta Ung kissé zavarodottan, — ne várjátok a dolgoknak gyors jórafordulását . . .

Mögötte az úton, keselylábú lován, egy majomorrú vézna aggastyán haladt el ekkor. Ugyanaz a mérges kis öreg volt, aki a básti barlangban már nekitámadt Ungnak. Most fintorogva integetett az apácák felé s a kezét úgy mozgatta a homloka előtt, mintha ennek a vitéznek nem lenne rendben az elméje. Néhány gyalogoló is felbámészkodott a porból.

A fakó hátán már lesütött szemmel, elnézően mosolygott az abbatissa és sápadt kövér arcában hangtalanul hullámozott imádkozó puha szája, miközben tovább lovagolt.

Egy fegyveres prépost, aki látta ezt, nevetve rázódott a nyeregben. Mások is nevettek. Az árokparton elkurjantotta magát egy sántalábú vándorlólegény:

— Gyün a király, futnak a tatárok!

A kiáltás tovább szaladt az úton. És mire előlről szájról-szájra visszaforgott, már hír lett belőle.

— Futnak a tatárok!

Senki sem tudta többé hol kezdődött de lóhátról, komolyan a bölcsebb öregek is erről beszéltek.

A lármás vonulás közeledtére az útmenti galagonya-bokrokból szerzetes atyafiak jöttek ki a Zsitva partjára. Mondották, hogy monostori népeikkel a tatárveszelelem elől menekültek az erdőkbe. A sűrűből még mások is utánuk csörtettek. Híreket tudakoltak. Ung hallotta, hogy a hazafelé ügetők ezeknek is a királyi levélről beszélnek.

— Még az ujjatokkal is tapintottátok rajta a pecsétet? — kérdezte lelkendezve egy jámbor szolgáló fráter.

— Tapintottuk, — és erősködve többen mondták, hogy Lengyelországból már nagy sereggel jön a király, várakozzék rá mindenki saját udvarán.

„Hát így harapódzik a hír? Így növekszik a hazatérők sokasága?” — gondolta Ung és ujra sarjadó kínjában még egyszer nekivetette magát a terjedő vak bizakodásnak.

— Halljátok csak! Valami mégsem megyen jó-szerével ama levél körül... én a nyugati erdőkben láttam a királyt!

A hirtelen támadt csendben ő maga is érezte, hogy ez nem hangzott meggyőzően és tétován a levegőbe nézett. A majomorrú kis aggastyán, fent magasan a lova hátán, csúfolódva köhécselt most megint:

— Tudja Isten, kit nézett emez itt Béla úrnak.

Ungnak az arcába szökött a vér. Elfordult. Nyakvédő vashálója fölött már csak kemény állának türel-

metlen, gögös mozdulása látszott. Belevágta a sarkantyúját a ló oldalába. Szétugrott előtte a gyalogos nép. A csúfolódók utána néztek. Mit bánta! Elég volt! Forrott benne a harag. Higgyenek, amit akarnak. Menjenek, ahová a kedvük tartja! Nem kolduló barát ő, hogy igazával az országútján kéregessen.

A nyomában már csakis a szolgája kocogott. Szemben úgy jöttek felé a rétek, udvarok, apró falvak, az egész völgy úgy jött felé, mintha bántatlan szépségével még a táj is ellent akarna neki mondani.

Egy füstös kis kunyhó küszöbén fiatal asszony ült. Gyerekét szoptatta és egyszer sem pillantott fel fedetlen nehéz mellén kapaszkodó kicsinyéről, hiába szóltak le hozzá trágár tréfálkozással az elhaladó férfiemberek. A kunyhó mögötti dombon, azonmód, ahogy a menekülésből hazatért, nyakbatszított báránybőr süveggel, ösztövé fiatal parasztember indult. Derekán keresztbekötött zsákjából, a várakozón nyitott barázdákba repült a mag a napsütésen át. És az úton, akár énekeltek, akár káromkodtak a messzebb falvak tovább dübörgő népei, a hazatért paraszt oda se nézett. Száraz barna arcába beletűzött a fény. Ment a szántott fekete földön és vetett.

Ilyenek, mind ilyenek, otthon Kolontón is ilyenek ők...

Ung már messze lovagolt, de a lenyugvó napból még mindig repülő szilánkos arany káprázott a szemébe. Aranyló búzaszemek repültek az egész táj felett. Az az ösztövé magyar paraszt veti a dombról, ő veti mindenütt ahova hazatért és az asszonya minden kunyhó előtt ölében tartja a gyereket.

De ki tudja meddig?...

A völgyhajlás mögött egy monostoregyházban harangozni kezdtek a visszatért barátok. Megnyílt kis templomuk kapuján befele tódult a nép. Nyeregből szálltak a lovasok. Az ájtatos homályban, gyertyák világánál, térdeplő páncélos vitézek imádkoztak a szentélyrács előtt.

Ung komoran elkapta róluk a tekintetét és még árvaabb és magányosabb lett az emberek között.

Aztán erre-arra már kékes füst szállingózott a monostori népek kunyhóiból az esti szürkületbe. Serpenyővel futottak át oda tűzért a szomszédok. Kint a szabad mezőben is gyulladozni kezdtek a gyalogos vonulók tábortüzei. A felsőbb rendből való urak és vitézek betértek asszonyaikkal a barátok udvarára.

Ung még mindig előre poroszkált és nem tudta, hogy az elmaradozó emberek beszédét hallgatja.

— Haza, haza . . .

Ez a szó, elhagyatottságában mintha mécsvilágot csillantott volna elébe a sötétből. Otthon is ég most mécsvilág és az anyja várja őt. Rég várja, hogy valamikor mégis csak befordul a tornácon. Már szalasztja is a kemence mellől a szolgálóleányokat: — „Galamb, Derága, Szőke, Viola, nézzetek csak ki az útra! . . .“ Maga is indul a hűvös, visszhangos pitvaron át. Jön eléje, úgy jön, mintha egyik lábával kicsit halkabban rövidebbet lépne és olyan jó azt hallani, amint közeleg. „Hát hazatértél fiam? . . .“ Nem kérdezi, miért oly későn, hol járt elsőbben másfele. „Pihenj meg, elfáradtál . . .“ Ennyi az egész, mert asszonyanyja nem mond soha semmi édeset és csak olyankor felejtí rajta a szemét, mikor azt hiszi, hogy nem látja meg. Aztán már messzire néz

és emelt fejjel elmosolyodik, mikor másnak könnybe borulna a tekintete.

„Anyám . . .“

Csak már befordulhatna végre a kolontói útra, ahol kétoldalt a fűben feküsznek a lehajló ágak, a szekércsapás mély lombban gázol és a ló patája élő zöld falevelekre lép . . . Olyan tisztán látta ezt most, mint-ha egyenesen az udvarnak tartana. Az őrfá sok fokával felmered s a csúcsáról belenézhet az ember a messze pusztákba. A kút gémje is ott van az égben. Megkoptatott kávéja fénylik, mint az öreg ezüst. Az esti fuvalomban mocsári tölgyek és nyárfák jönnek csendesen felé. Jön az egész gyerekkora, ifjúsága . . . Hirtelen eltűnt az anyja képe, az út, a kút, az őrfá és a széles határban mindenütt csak Kinga emléke volt megint.

Haza . . .

A szívéből került elő a szó, vagy most is az útmenti tűznél mondták? Milyen szépen mondták azok a szegények. Megállította a lovát.

Már ott ült egy fa alatt. Nem ellenkezett többé senkivel. Lehúnyt szemmel hallgatta őket.

— Alszol? — valaki tréfásan beletaszított a térdével a háta közepébe.

Felvont szemöldökkel visszanézett rá a válla felett.

— No, nem tudtam, hogy ily kényeskedő nagyúr vagy, — és a tréfás hirtelen elódalgott.

Mire a Mátra völgyeiben megvirradt, újra kezdődött a vonulás.

Éles hegyiszló fújdogálta a lovak sörényét, az emberek haját és néha érthetetlen, kihűlt perzselt szago-

kat hozott magával. Ilyenkor, mint a borzongás futkosott a szél az előregörnyedt arcokon.

Napközben egyre gyérültek a szekerek. A gyalogos nép is megfogyatkozott. Mire megint elsötétültek a hegyek hullámai, hazaügető kis lovascsapatok kanyarogtak távolodón a völgyek alján.

Errefele nem nevetett a táj. A violaszín alkonyatban komoran nézte a Mátra az utat. Már senki sem énekelte. Akik ezelőtt oda se hederítettek, most megzörgették még az útmenti bokrokat is. Az élen járók tétozáztak, meg-megálltak, mintha várának valakit.

A Zagyva bealkonyult völgyében legelől egyszerre egy magányos lovas haladt. Ung most vette észre, hogy mind mögéje kerültek. Nem bánta. Amúgy sem szeretett ő csapatban járni. Így a szél is szabadban fújhatta az arcát. Nagyokat lélezett. Ismét érezte azt a kesernyész perzselt szagot. A homályban mindenféle nyugtalanul mozgott a fű, a lomb. Egy mélyedésen léptetett át, mikor meghorkant a lova. Oldalvást farolt, mintha visszajáró rossz lelkeket szimatolna. Nem messze, elaszalódott gyertyánfák között, üszkös fal meredt elő. Arrább még egy... és még sok...

Vad tűzvész pusztíthatott itt. Sötét roskadt romok vették körül a lovast. A riadozó állat alatt szárazon csörgött a föld. A patkó üszökben gázolt.

Egy egész eltűnt városka alja volt ez az égett hely.

Hátul ijedt jajgatás szakadozott fel. Ungot ügetve, futva többen utolérték. Tanácsot akart tartani a tanácstalan rémület. Akik ide hazatértek, mint a tébolyodottak, keresni kezdték az utcájukat, a házuk tájékát. Akik tovább mentek, süketen, vakon

sietve igyekeztek át az elkárhozott kis városon és az irtózva lépő emberlábak és lópaták alatt kísértetiesen velük haladt a csikorgó nesz.

Itt már jártak a tatárok...

Valaki félénken szólította Ungot. Egy ló oldala súrolta a térdét. Az a szentereklyés gyerekvitéz ügetett mellette, aki tegnap Csete fia Bonczal ott-hagyta őt a kútnál és azóta egész úton a többiekkel lovagolt. Most porosan, szomorúan görnyedt a nyeregben. Mellén zörgött az aranyszelence. Sebesült karja erőtllenül himbált a piszkos gyolcsburokban.

— Amazok is, hátul, többen rágondolnak arra, amit mondtál, — a hangja megszégyenülten akadózott, aztán hirtelen hozzá is toldotta: — jóllehet a király pecsétjét számosan látták ama hiteles levélen.

Ekkorra már Boncz vitéz medvedörmögése is a közelben hallatszott:

— Én is megtapasztaltam ujjammal ama levelet.

Szögletes fekete arca rosszkedvűen sötétlett a nagy vassisak alatt és a szája mellett egy régi sebhely forradása, mint valami vörös kampó féloldalra húzta a képét. Akik ismerték, tudták róla, hogy mióta ily csúful megvágták, minden ellenfele képén kampót hasít, mielőtt a másvilágra küldi. De azért a szeme jó és tiszta volt.

A girbe-gurba üszkös utca megint kanyarodott. A beomlott falak alatt olykor hajladozó sötét alakok keresgéltek. Egy puszta udvaron mellükre csüggesztett fejjel mozdulatlan emberek álltak. A föld itt is csikorgott, mintha fekete csontokon járkálnának sokan.

A szél fel-felbúgó jajveszékelést hozott a völgyi réteken át. Talán egy másik felperzselt városból.

Boncz dörmögve ismét rákezde, mintha egész idő alatt ezen gondolkozott volna:

— Jó lélekkel senki sem kételkedhetett, merthogy a levéllel királyi hírmondók jártak közöttünk az erdőn és még minekelőtte veled az úton összeismerkedtünk, könyvolvasásban járatos írástudó betűzte ki előttünk a foglalatját.

Ung rövid pillantással nézett rá:

— Simon úrnak szólították amaz embert?

Boncz elámult:

— Ezenképpen szólították az ő társai, — egyszerre valami elkedvetlenítő juthatott az eszébe, mert a heg vörös kampója még jobban oldalvást rántotta a száját.

A lovasok nyugtalanul figyeltek át Ungra. Vivódott magában. Mondja-e még egyszer, vagy már ne mondjon semmit?

— Higyjetek, amit akartok, én jól tudom, hogy csalárdság van ama pecsétes levél körül és nem a király emberei járnak vele.

Előbbre tolongott a gyalogos nép is. A lovasok közül most senki sem mondott ellent. A homályból zavarodott arcok, riadt szemek néztek rá. Tépelődő csendben mindenki hallgatott.

Csak később kérdezte egy urak rendjéből való ember:

— Ám, ha ezenképpen vagy, te magad miért nem fordulsz vissza?

— Engem nem a pecsétes levél indított útnak, — felelte Ung dacosan, — ezértis tovább megyek és

amerre megyek, mondom másoknak, amit ti nem hisztek el.

Odébb lovagolt, a többiek pedig ügettek, dobogtak utána, mintha sereg előtt járó vitéz lenne. Siralmas szegény földönfutó sereg szomorú vitéze. Maguk országában bujdosó urak, bitangoló várföldi népek, menekült parasztok és kiéhezett rongyosok élén, ő ez itt, aki a mások sorsát megint magára vette?

Milyen megfoghatatlan mostanában az élete, és nem mindig maga akarja azt, ami történik. Azelőtt másként volt. Nem is függött így össze. Vagy csak ő nem vette észre? ... A menekülő király ott a lidérces erdőben ... Az égő táj és az egri atyafi a hegyoldalon ... Dömötör úr várában is sok minden elmúlt tőle ... Jákó ... Ágota asszony ... Joakim úrnak öreg udvarából pedig csakugyan elindult! ... És a szent liget s az elhagyott básti oltárkő mutatták az utat ... De a barlangokban rá se hallgattak. Útközben semmibe se vették. Most mégis elől lovagol ... Valami megborzongatta. Micsoda hatalom küldi őt? ...

— Megállj ... megállj! ...

Panaszos hangok kapkodtak utána:

— Meddig menjünk még? Hol térjünk nyugovóra?

Hátulról, futva elébe kerültek. Egy alsóbbrendből való, beesett szemű ember ágaskodott a lóva elé.

— Sokak kidúlnak az elfáradástól. Hová vezetsz minket, uram?

Ung döbbenve pillantott le rá.

— Én vezetlek titeket ... aki mondtam, hogy forduljatok vissza?

Az ember kétségbeesett és alázatos volt.

— Úr vitéz, ne hagyj el bennünket!

— Legyetek bátorsággal, — felelte Ung elfogódva, — táborhelyet keresek most néktek éjtszakára.

Miért mondta ezt? Mi köze hozzájuk? ... De már így volt és nem változtathatott rajta. Az emberek pedig megnyugodtak, hogy nem az ő gondjuk többé, meddig menjenek. Hiszen vezeti őket az a lovas! ...

Megint hallatszott a patkók és lépések új indulása.

Hát így van ez? — Ung elgondolkodott. Valamit ismét megtudott az emberekről. Vezetni kell őket, ezt akarják, ez kell nekik, talán az egész világon. És csak az erősek és bátrak vezetnek, akik magukra veszik mások helyett a felelősség terhét, hogy a többiek könnyebben járják az utat.

A városka végére értek. Fekete juharfák alól még egy utolsó leégett ház került elő. Pusztá udvarán vörösülő fény vetődött fel az egyik falra. A tűz körül arcba világított alakok ültek a földön. Fegyveres legények voltak. A feldúlt hely nem lehetett az övék. Mikor a vonulók eleje a közelükbe ért, csípőre támasztott ököllel kiálltak a kapuba és mondták, hogy megjött az oktalan emberek esze, hazatérnek házaikba.

Mialatt beszéltek, mögöttük az egyik omlott vályogfalról mintha nesztelenül levált volna egy sötét darab. Valaki futni kezdett a földeken át. Ung követte a tekintetével. Miféle futó lehet az? Hová visz hírt? Egyenesen a domb irányába szaladt és onnan felől már világosság surrant le a fák között. De ez is csak addig tartott, míg egy ajtó nyílik és csukódik.

— Ki udvara az ott?

A kapu mellől vonakodó hang felelt:

— Hát... Demény mester udvara, ám mostanság Salom nevezetű lakozik benne.

— Salom?...

— Mi az? — kérdezte Boncz félelmes hangon, — izmaelita, szerencsen, avagy zsidó?

— Tizedszedő.

Közben Pünkösöd besettenkedett az üszkös helyre és a lángoló rőzséből tüzet hozott ki a sisakjában. Amint léptetve haladt vele, a parázs felvilágított az arcába és ijedező lova körül lent a földön is előre terjedt a fény. A domb felé megkímélt vetések látszottak. Ettől visszatért a vonulók bátorsága.

Bántatlan élet, épen maradt tetők, lábon maradt falak és az előbb még nyugalmas házitűzhely világa is mutatkozott az éjtszakában.

Megint hallatszott elvétett beszéd a keserves, nehéz haladás felett:

— Otthon minálunk is így lesz majd! Se híre, se pora a tatárnak...

A tizedszedő dombja alatt, nyílt helyen, egyszerre nem mozdult tovább a kimerült vánszorgás. Pünkösöd sisakjából erre-arra, apró tábortüzek éledeztek. Már vörösen karmoltak bele a sötétbe. Aztán kiálltak a fegyveres virrasztók. A táborjárók csendesen körbe-körbe kezdtek mendégélni és a puszta földön, barmaik között cikádtak menekülőket, letakargatta a halálos fáradság.

Ung elindította a lovát az udvar felé. Néhányan szótlanul utána ügettek.

Odafent kinyitottak egy ajtót. Szűkös világosság derengett szét a jómódú, rendetlen nagy udvaron. A sötétből dézsaszedő színek és pinceházak zsuppos

teteje került elő. Ronda ólak között, a lotyakos trágyában, szétheverő marha fehérlett. A csűrnél kikötött lovak álltak. Egy rosszul felhányt boglya alatt emberi alakok settenkedtek.

Ekkorra a tizedszedő Salom is kijött a tornácra. Mögötte az ajtónyílásban többen szorongtak, aztán hirtelen eltűntek megint.

A tizedszedő arca olajos sárga volt, az ajka húsos és piros, mint leves gyümölcs a göndörödő fekete szakállban. Hosszúkás feje búbján úgy ült kerek kis selyemsapkája, mint makkon a makk csészéje. Alóla kétoldalt, megnövesztett tincs himbált a fülére. Öltözetéről ítélve inkább írástudó, mint tizedszedő zsidó lehetett volna. Látszott rajta, hogy nincsenek kedvére az éjtszakai jövevények, de azért mélyen hajlongott és közben a lovak hasa alatt sebesen számolta az állatok lábát. Hányan lehetnek még kijebb a sötétben? Kevesen vannak... Már felegyenesedett. Mióta megszámolta a lovak lábát és azt is megtudta, hogy lent a mezőben javarészt csak falvaikba visszatérő népek táboroznak, nem igen hajlongott. Izgatottan himbálódó hajtincsei is megnyugodtak és mindenre úgy felelt, hogy inkább ő kérdezett.

Ung közelebb lépett:

— Nagyon megkíméltek e domb tájékán a vetések.

— Megkíméltek? — A tizedszedőnek, kerek selyemsapkája alatt, vörös lett még a nyakszirtje is.

Boncz előretolta szögletes képét.

— Hogyan maradt bántatlan ez udvar, mikor odalent a várost mindenestől felperzselték?

— Hogyan maradt? ... Hát az Isten az égben az semmi? — És Salom már befele tessékelte a jövevé-

nyeket. — Talán többet tudnak az idemenekült utasok.

A rosszszagú, zürzavaros kamra mélyében, leégett faggyúmécsesek pislogtak az asztalon. Szanaszét heverő kenyérhéjak és kimert zsíros edények között emberek könyököltek. Kevéssel ezelőtt kimehettek néhányan, mert ott is állt boroskorsó, ahol senki sem ült.

Monoszló gyors pillantással Ungra nézett:

— Ezek itt . . . menekültek? . . .

Az utasok helyet adtak a lócán az érkezőknek. Többnyire izmaelita kalmárok voltak. Errébb az egyik, cseh nemzetbeli embernek látszott.

Miféle odú ez? . . . Ung küszködött magával, mikor undorodva leült.

Később egy szurtos szolgáló, keresztények használatára tartott serpenyőben, birkahúst hozott. Salom is bejött, de nem telepedett az asztalhoz. A felfordított gabonamérőn nagy tízkántásból bort kezdett töltögetni a kisebb ivókorsókba. De mielőtt a korsókat a táblára tette volna, szájához emelte az egyiket. Így mutatta, hogy nem ad mérgezett bort. Se Ung, se két társa nem nyúlt az italhoz. Mondták sietős az útjuk, csak híreket tudakolni tértek be ide.

Két izmaelita utas, aki az előbb nagyon összehajlott, széjjelebb húzódott. Errébb is felnézett a csehországbeli. Pillátlan szemhéja alatt csunya vérekes volt a szemefehérje. Már sokat ihatott. Az asztal tulsó végén karja hajlásába dülten, még egy ember feje látszott. Aludt. Meg se moccant, mikor Salom frissen töltött korsót tett eléje. Akkor se mozdult, mikor mögötte a falban ajtó nyílt. Odaát a másik kamrában is sokan lehettek, de csak két nyurga fiú szállingózott

befele. Salomhoz hasonlítottak. Hárman egymásközt apró gyors kézmozdulatokkal suttogva beszéltek. A keresztény szolgálón kívül asszonyszemély sehol sem mutatkozott. Az a vérekes szemű pedig ásítva kezdte mondani, hogy minden rendbe jön, már a menekültek is békességgel hazatérnek.

— És azonképpen gondolod, Vencel, — kérdezte tőle a szomszédja, mintha összetanultak volna, — eme békességben meg is maradhatunk a király jöttéig?

Vencel rábólintott:

— Megmaradhatunk, még ha késlekednék is a király. Tudniméltó, Batu nagyúr, az aranyhordák kánja nem ellensége annak, ki is végezetül az ő lába elé teszi fegyverét és annak sem ellensége, ki szorgalmatost kaszál és arat.

Az izmaelita kalmárok a király pecsétetes levelét említették ekkor.

Monoszló szája kissé kinyílt a várakozástól. Boncz keményen ült és egész idő alatt azt az alvó embert nézte. Ung csak akkor szólalt meg, mikor az utasok már nagyon belemelegedtek a beszédbe.

— Láttátok ama levelet, avagy ti is csak hallomást mondatok?

— Mindahányan láttuk, — felelték többfelől — és nem lehetett abban kételkedni.

— Ám én kételkedem!

Míg a szív egyet dobban, behajlított karja felett az alvó is Ungra tekintett. Bonczban elhűlt a vér. Milyen tatárvágású annak ott a szeme.

A Vencel nevezetű, kis ideig zavarodottan pillogott.

— Rosszat teszten a népnek, vitéz úr, ha másoknak is mondjátok ezeket.

Mintha elmúlt volna Ungról a fáradság, ültében fenyegetően kiegyenesedett.

A lekushadt emberek alattomosan integettek a vörösképfűnek.

— Mutasd meg neki, hadd lássa . . . ne mondhasa többé, — és közelebb csúsztak a padon.

Csak az alvó aludt tovább.

A vörösképfű sietve kotorászott maga mellett a lócán nagy birkabőr tarsolyában. Behajtott viaszolt kendőt bontogatott. Az izgalomban Salom is közelebb jött. Lesöpörte karjával a megrágott csontokat és nagyon figyelt.

Szétterítve már ott feküdt a tizedszedő bortól lucskos asztalán a királyi levél.

Ung mozdulatlanul nézte. A király levele itt . . . Torkán könnyek szaladtak le és a szívét ismét megrázta a messze, magányos hatalom . . . Az ő levele itt . . . ezeknél . . . és hibátlanul olyan, mint volt az a másik. A pecsét is olyan . . . Hát több is van belőle?

Monoszló halálsápadt arca egészen előrehajlott. Mozdulatától a szentföldi ereklye az asztalnak koccant. Boncz esetlen tisztelettel érintette meg ujjával a pecsétet. Mindenki láthatta nagy medvekeze remegését a pergamen felett.

Az alvó ember félszemmél megint kikukkantott a karja mögül.

— Hitelt adtok már most? — kérdezték egyszerre többen és az arcokon ugyanaz az elégedett kifejezés

szélesedett, mint Mika comes papjának az arcán a básti barlangban.

Ung nem felelt. Maga mellett a Vencel nevű fejét nézte. Ahogy a levél fölé könyökölt, hirtelenszőke, hosszú zsíros haja kettévált. Nem volt füle, levágták. Vöröses szőrrel benőtt lyuk látszott a helyén. Megbélyegzett ember... Le tudta volna ütni, de csak a fogát csikorgatta.

— És a király úr felségének méltósága eme levelet reád bízta volna?

Az ember önkénytelenül a füle helyéhez kapott és összenyomkodta felette lelógó haja szétvált zsíros rojtjait.

— A gazdámra bízta, — mondotta rövid lélekzettel — és a gazdám megintelen énrám bízta, meg ama vitézre, aki ott alszik... hogy hirdessük meg a balgatagon elfutamodott népnek.

— Mert majd aratni is kell ám, — szólt közbe az egyik izmaelita kalmár, — különben éhinség támad fel az országban.

A tizedszedő már a kezével is kérdezte:

— És akkor hogyan élődnek a hadak?

„A tatárhadak“, — gondolta Ung, mintha látni kezdene valamit, amit eddig nem látott.

Közben Boncz magából kikelten faggatta a Vencel nevezetűt, mondja meg, ki az ő gazdája?

— Oszt hadd halljam azt is, ki légyen ama láthatatlan Demény mester, kinek udvarába itt eme tizedszedő zsidó így betelepedett?

Az elmetszett fülű ember legyintett:

— Nagyhatalmas főemberek azok, minek mondjam, úgy sem ismeritek őket.

A gabonamérőn Salom megint serényen töltögette a kántásedényből a korsókba a bort.

Ung nem oda nézett. Jól látta-e? . . . Mióta Boncz ordítózni kezdett, az ablak kis nyílásán át, mintha egyszer-kétszer ferdeszemű tatárpofák lestek volna be. Keze a kardjára csúszott, aztán vad robajjal felugrott az asztaltól. Mentében két pénzt vetett a gabonamérőre. Már az ajtóhoz ért. A másik kettő nem kérdezett semmit, csak csörömpölt utána.

A kamrában összenéztek. Salom beseperte a pénzt.

— Mire való ily sietség? — kérdezte halkán.

Odakint néptelen volt az udvar. Csak az urak csatlósai várakoztak a lovakkal. De mikor a kapuból visszaneztek, többfele nesztelenül mozgott a sötétség.

Pünkösd gyors lélekzettel lihegte a gazdája képébe:

— Siessetek uram, telten telve vagyon e zsidónak udvara tatár lovakkal és a boglyákban is tatárok ülnek, — hirtelen felhúzta félcombját, a nyerge mellől hegyes bőrsisakot ráncigált elő. — Elhoztam emlékebe! Oszt mikor keresni kezdte az, akié volt, kifénylett a koponyája a boglyából s olyan tarnak mutatkozott, mint a tenyerem, csak a feje búbján himbált néminemű ménkü nagy bajusz.

Ung elhallgattatta a keze mozdulatával. Megfoghatatlan volt előtte az egész. Honnan vetődtek össze ezek az emberek? Mit tervelnek, hogyan került hozzájuk a második pecsétés királyi levél? . . . Mindig újra elvetette azt, ami az eszébe jutott. De már biztosan tudta, hogy rossz szándékú sötét latrok voltak azok ott mindannyian és a tizedszedő zsidó kiszolgálja őket, mint eddig a magyar urakat. Néhány nyíllövésnyire porig égtek a házak, legázolt a vetés

és a domb alatt földönfutó kivert nép tanyáz. Itt megkíméltek a vetések, bántatlan az udvar és Salom körül ép fedél alatt együtt vannak ők. Az pedig, aki aludt, nem alszik. Ezentúl akárhova mennek, vérszomjas tatárszemével mindig utánuk les . . .

Valaki hangja felrezzentette.

— Oda nézz!

A tizedszedő udvarának kapuja felett, mint megbontott, sötét nagy guzsaly, lófarkas tatárkopja kezdett emelkedni.

— Kitűzik, hogy védje a helyet!

A házban becsukták a pitvar ajtaját. Az udvar eltűnt a sötétben. Kapuja felett, mint jel az égen, már csak a lófarkas guzsaly ágaskodott.

Boncz felhördült dühében.

— Bizony cudar csalárdság lappang ama pecsétes levél körül.

— Igaza volt Ungnak, — suttogetta Monoszló és alázatosan nézett utána. Néma haladásában olyannak látta őt most sötét lován, mintha megcsillanó vértjeiben a csillagos éjtszakából faragták volna oda mindnyájuk elé.

Mire az udvarból visszaértek a táborozó néphez, különös menekülő izgalomtól kezdett mozgolódni a föld. Nem váltottak többé a virrasztók. A táborjárók is beljebb kerültek és a pislogó, kis rőzsétüzeknél hallgatták a nyugtalan beszédet. Aztán szájról-szájra terjedt, miféle hely az a telek. A tizedszedő színekben tatár lovak szénáját gyűjtik. Nem dézsmába szolgáltatott bor van a pincékben, hanem keresztényektől ragadozott fegyverek és kincsek.

Elnyújtva bőgtek a felriadt barmok. Lovak nyerí-

tettek, szekérlőcsők, álmos gyerekek nyekeregtek. A felsőbbrendből való urak és kaszafegyveres parasz-
tok nyomában a rongyosok táborozása is felkerekede-
dett. Elindult lassan délirányba a mező.

Csak később kérdezték egymástól az emberek:

— Mit is mondott a sereg előtt járó vitéz?

— Hogy inkább az erdőkbe bujdossunk vissza!

De ők csak mentek és a vágy dobogott, mint a lépés,
lefele a Zagyva mentén.

— Haza ... haza ...

Egyre gyorsabban zörögtek a szekerek. Az emberek
és állatok vonulása kiömlött az éjtszakából a virradatba.
Körvonalat nyertek a haladó alakok. Már látszottak
az arcok. Mire szétfutott a derengés, elment a Mátra
az erdőkből és a hajnali égen csak nagy üres helye
maradt.

Előttük a Zagyva, mint fénytelen sarló, álmos ívet
suhintott a tájba. Partja felett, a fák között, egy ház állt.
Többen odakiáltottak. A ház leszakadt ajtaja szilán-
kokban fityegett a félfán. Belülről névtelen magány
nézett ki a sötét lyukon.

Semmi sem történt, az emberek mégis sajátságosan
elcsendesedtek. A lovasok felágaskodtak a nyeregben.

Keleten ökölbe szoruló fekete felhők fenyegetőztek
a föld peremén. A nap borulás mögött járt. Megint
megtiport mezők, legázolt vetések maradoztak. Az
alacsony égen idegenszerű madarak lebegtek át.

Szemben régóta nem jött sem lovas, sem gyalogos
ember, akit kérdezni lehetett volna. Onnan felől por
sem kerekedett.

— Hát kiküldött hírmondó sincs már az országban?

Üvegesen, élettelenül álltak még a fák is. Csak a

láthatáron néztek föl olykor elvétve különös csonka templomtornyok és megint elbujtak a földben.

— Talán a pásztói apátság tornya volt az?

— Inkább a szentjakabi egyházé lehetett...

A tér növekedni kezdett Ung és a többiek között. Előttünk a rossz rögös út, meredten tapogatott bele a síkba. A levegő nem mozdult. Időnként mégis undorító nehéz szagok tántorogtak ki a megkuszált mély fűből. És ez olyan volt, mintha a szörnyű szag valamilyen várakozó, elkerülhetetlen rémületből jönne elő, amit nem lehet ésszel felfogni, pedig a szem talán már látja is.

Ung teste lassan, dermedten előrehajlott a nyeregben.

Az utat keresztben, kihalt nagy országút szelte át. Gödreiből a szörnyű mozdulatlanságban, lerágott lábszárcsontok és emberi karok meredtek fel. Mész-szebb is, arrébb, kétoldalt a földeken, mindenütt... Az egyenletes árnyéktalan ónos világban sűrű sötét nyüzsgéssel egymásbafolyt dőghalmok rengtek. A viaszosan, barnán olvadó hullaboglyákon, többfele jóllakott nagy madarak gunnyasztottak.

A menekült nép már csak bomlott kis csapatokban vánszorgott. Egyszerre úgy tetszett, mintha tompán összenyöszörgő bilincses láncot kezdene vonszolni magával. A lánc hörgött a porban és visszafele húzta a hőkölő lépéseket. Előttük Ung lova, patáit kapkodva ijedezően fel-felszökött. Oldalt fordultan horkolva haladt. Közeledtére, széthurcolt emberi csontokról, lomposzórú kóbor kutyák szaladtak le. Az erdő előtt elnyúlt testű ragadozó vadak osontak prédáikról a sűrűbe.

A íovas keze kihült a kantárszáron. Mellében meg-

állt a szíve, aztán egy félelmeset, magányosat döngött, mielőtt újra elindult benne a vér.

Elérték a pesti rév nagy országútját . . .

Erre menekültek a Sajótól a futó hadak és itt is utolérték őket az üldözők . . . De mily romlás lehetett az ottani mezőkön, ha a menekülés útja ilyen iszonyú halottas út, soha nem látott szörnyű csatatér.

Ung dermedt arca előtt nagy zöld legyek dongtak el. Mögötte feljajgatott a menet:

— Ne tovább . . . ne tovább . . .

Aztán egy darabig csak a szétheverő döglovak és félig felfalt emberhalmok felől hallatszott valami émelyítőn bizsergő halk zúgás. Nem tudott odanézni, mégis kényszerítette magát és egyszerre úgy nézett bele a szerencsétlenségbe, mint rémületes ellenségnek az arcába, akivel mérik egymást, kettőjük közül melyik lesz erősebb? Nem engedi, hogy összetörje. Már felrántotta magában a megroskadt erőt. Ezt az erőt ebből a legyilkolt, rokontalan, magára-hagyatott népből vette, oda fogja adni azoknak, akik még belőle megmaradtak.

Ekkor, mintha a siralmas úton és sehol másutt, keserves jajgató szél búgott volna fel. Férfiak tolongták körül a lovát, asszonyok emelték hozzá remegő kezüket:

— Mondjad te . . . aki megmondottad . . .

Egy kaszafegyveres ember is állt ott. Rabszolgasorból való lehetett. Tömpe orrcsontján feszesen fénylőn tapadt a bőr, mély szeme gödrében, mint fekete bogarak mozogtak a szemek. Válla felett, a messzeségbe nyúló halottas útra nézett. Egyszerre befogta az orrát.

Ung megrázkódott. Már látta ezt... Egy cammogó horgadt öreg, a komáromi ház előtt... de akkor Kinga feküdt ott.

A lova nyaka mellől galambősz paraszt tekintett fel rá:

— Mitévők legyünk, nagyuram?

— Emberek, — mondotta szomorúan, — szegény emberek, térjetez vissza az erdőbe.

Csendesen szólt, a hangja mégis messzire hallatszott és a földönfutóknak úgy tetszett, mintha külön-külön mindegyikükre nézne. Mögötte lehorgasztott fejjel ültek nyeregben az urak. Egy asszony félénken megsimította saruját a kengyelvason. Aztán mellükre szorított süveggel, fedetlen fejjel, némán haladtak el előtte a visszaforduló emberek. Kevés barmait törődötten terelte maga előtt a nép. Szekereikkel és fegyveres kíséretükkel a néhány felsőbb rendből való lovas is utánuk kanyarodott. Az utolsó tétozott. Egészen összeroskadt, mikor Ungra nézett:

— Jól van, hogy te tovább mégis és hirdeted a népnek, mitévő legyen... Ha pedig netán Szolnok nagyrégi városát elérnéd, az én udvarom népének is mondd, amiket nekünk mondottál...

A hangja kettétört. Sírva fakadt.

Ung ekkor vette észre, hogy keselylábú lova hátáról az a majomorrú vézna aggastyán beszél hozzá, aki tegnap csúfolta és nevette őt. De most olyan mindegy volt neki, amit ember mondhatott. Olyan kicsinnyé lett előtte a maga igaza a valóság roppant bizonyosságtevesével szemben.

Aztán már csak hárman álltak kevés kíséretükkel az út felett. Ung tekintete számlálta őket. Ez lett az

ő álmából? Ez lett a tatárság hátába harapó győzhetetlen fegyveres seregből? Csak Boncz és Monoszló maradt vele.

— És ti? — elviselhetetlenül irtózott most a gondolattól, hogy a gonosz útra egyetlen cselédszolgájával magányosan induljon el.

— A Homokig veled lovagolok, — dörmögte Boncz.

Monoszló hangja alig hallatszott:

— Én követlek Ung, míg el nem küldesz magadtól.

A fák mögött ekkor tűnt el az utolsó szekér. Ung pillanatig belenézett a fiatal vitéz tiszta gyerekszemébe, a szájára halvány fény suhant, de hirtelen kialudt megint.

— Az én utam nehéz, — most Kolontónál is messzebbre gondolt, — nehéz az én utam és te nem tudod...

— Mégis veled megyek, ha akarod...

Már jóideje letértek a szörnyű országútról a szolnoki szekérút felé. Ung még mindig tépelődött. Elmondja-e a szándékát ennek a törődöttarcú gyerekvitéznek, akinek a páncélján aranyláncon szent ereklje zörög? Hiszen látta tegnap éjjel, mikor a mezei tűznél, mint az ágy lábánál, két térdre térdelve hívta szegény az Úr Jézust, hívta, míg le nem döntötte a földre a fáradtság és az álom. Megrázta a fejét. Sehogy sem tudott kitalálni a saját hallgatásából. Közben annyi idő telt, hogy már alig lehetett arról szólni, amire eddig nem felelt.

Monoszló felsóhajtott. A táj emberölő gyászos szomorúságában olyan volt Ungnak ez a kis fiatal bánat,

mint mikor valaki mérhetetlen szenvedése közben
gyereksírást hall. Áthajlott a nyeregből, ráette a
kezét az ifjú ember vállára.

— Én el nem küldelek.

Monoszló hálásan pillantott rá.

— Mi dolog ez benned, Ung, hogy ilyen hatalmad
van az emberek felett?

A nap most sem látszott a borulás mögött. A kis
csapat egyre mélyebben lovagolt bele a szétáradó
néma síkba. Elvértve lerogyott néptelen kunyhók mara-
doztak. Egy kihalt udvar felett magányos kútágas
fekete háromszöget szakított az ólmos égbe. Mikor
közelebb értek, a kút gémje felrepült, darabokra tört
a levegőben és sötétben károgott.

Később még a varjak is eltűntek a tájból. Mióta
átszelték a pesti rév nagy országútját, mindössze
csak egy bitangoló ló jött szemben. Mint gazdátlan
sajka az árban, lassan himbálva jött a magas fűben
az ég alatt. A nyereg horpadt hasa alá csúszott, bo-
gáncsos hosszú szőre sűrű volt a portól. Földbe-
gyökerezve, búsan nézett utánuk. Előttük pedig még
mindíg terjedt a síkság és az iszonyat. És a szomjúság
egyre növekedett. Valaki kimondta. De a kutakban
rosszszagú és poshadt volt a víz. Színén zsíros felhőzés
úszott, olykor feloszló testek libegtek odalent.

Senki sem beszélt. Monoszló sápadtan, inogva
ült a nyeregben. Egész idő alatt imádkozott.

Fás mocsarak között bujkáltak át. Később megint
meglelték az elvesztett szekérutat. Egy kócsag repült
a fejük felett. Vízimadarak húztak. Az emberek fei-
lélekeztek. Visszaértek a folyóhoz. Itattak és le-
hasalva maguk is szomjasan ittak. Beljebb, lassú

susogással mozgott a nád, de azért nem látszott semmi sem. Csak mire a lovasok megint nyeregbe szálltak, jött közelebb gyorsuló lökésekkel a susogó mozgás.

Fatörzsből vájt csónak siklott ki a meztelen vízre. A csónakban egy ember állt és hosszú taszítókaróval lökte magát közelebb. Rég figyelhetette már őket rejtekéből, de hangot most sem hallatott és később is suttogva beszélt. Kérdezte, nem találkoztak-e tatár portyázókkal? Azt is mondta, hogy sok menekült nép van mindenfele a nádak között a szigeteken. Közben kinézett a messzibe. A melle zihálva járt:

— Ott volt a mi falunk tornya, ahol most semmi sincsen.

Ung intett neki:

— A nádak között maradjatok! És mondjad a te falud népének és a többi falvak rejtőző népének is mondjad, hogy a biztonságból elő ne jöjjenek. Ha pediglen közétek vetődnek olyan, aki benneteket onnan kihívna, verjétek agyon, mégha pecsétes királyi levelet mutatna is.

Ezután hosszú ideig, nagy kerülőkkel lépést haladtak a lovasok. Az emberek melléből nehéz sóhajtasok szakadoztak fel. Ung fejében elviselhetetlenül égett a kín és a harag. Itt a maga világában járt. Ezekben a pusztákban vadabb és szabadabb volt benne a lázadás...

A bozotos sűrű mögül, mint a kísértet, hirtelen már megint egy felperzselt falu emelkedett ki. Innen senki sem menekült. Az udvarokon, mint szérútűzkor szét-hányt kékék, mindenfele emberi testek omlottak egymáson.

Boncz elbődült:

— Ezeket itt érték a tatárok!

A falusi kis piactéren zöldes foltok világítottak az ónos ég alatt. Kardélre hányt ökölnyi lenhajú parasztyerek tetemei között meztelenre marcangolt asz-szonytestek heverték. Keresztben az úton, szét-feszített tagokkal egy fejletlen leány meggyalázott hullája feküdt.

A szív csak nehezen vert. Mint a tébolyodott fel-ordított Ung.

— Nem marad élő tatár az én utamban!

Fejvesztett iszonyatban robogtak utána mind. Aztán időbe telt, mire a ziháló lovak széthányt dobogása megint közel került egymáshoz.

Boncz arca egészen fekete és ferde volt a kétségbe-eséstől:

— Elfordult tőlünk az Isten, nincs ebből menekés.

— Van! — rivalt a képébe Ung, — lesz menekés! — és nemcsak neki, magának is rivalta ezt, hogy elviselhesse az elviselhetetlent.

Mohón, szótlánul hallgatták a csüggedt emberek, pedig de nagyon szerette volna, ha most valaki az ő számára is mond olyant, ami élni segít.

Boncz szája lassan mozdult:

— És te igazán hiszed azt, amivel megbíztattál?

— Ne kételkedjél az Isten irgalmában, — tördelte alélt hangon Monoszló, — hanemha kérjed az ő segítségét.

Ung kemény tekintettel pillantott fel:

— Rajtunk már csak a mi régi istenünk segít!

Monoszló keze rémülten kapaszkodott a szent ereklébe.

— O, Ung, miért mondottad . . .

— Újra mondom! — kiáltotta ő fékevesztett kőnjában, — adja a kezünkre a mi régi istenünk az asszonygyalázó tatár kutyákat!

Megnyílt szájában elhalt a szó. Előre mutatott.

Lélekzetvesztve mind arra fordultak. Diadalmas remegés futott át az arcokon.

Egy füves földhalom felett lófarkas tatárkopja látszott.

— Ott vannak!

Mint a halálos néma bosszú, elnyúlt lovakkal nyargaltak a földhalom felé. Nekieresztett sötét dühvel sodródtak a magyarok. Vad, halálraszánt csapat, a régi ősök kísérteties fiai, a legyőzött ország maroknyi vihara. A robogás szétvált és kétfelől karolt a földhalom mögé. Űvöltve hemperedett fel a tűz körül a portyázó tatárok kis tábora.

Még a gondolatnak se volt ideje. A lekaszabolt rétből már csak magyar lovasok fegyveres alakja emelkedett. A meggyalázott üszkös faluból pedig kijött a halottas csend és ráfeküdt a leölt tatárokra.

Ung tekintete egyetlen pillantásban összefogta azt, ami a faluval történt s amivel ők itt megfizettek. És az álla kemény, hirtelen mozdulatával komoran ráütött erre a leszámolásra.

Jó messzire, egy mezei kőrisfa alatt verődött megint össze a lovascsapat, izzadtan, véresen, kuszan, nagy fegyvercsörömpöléssel. Egyetlen ember hiányzott közülük. Boncz fegyverese volt. A többi nekiesett a közeli locsogó sáros vizének. Nagy darab kopjáscseléd sebesült kezét mosogatta benne.

— Tövíből harapta le a bitang az ujjamat, mikor a nyelvét kiteptem.

— Jól tetted, hogy kitepted, azonközben én összekocogtattam kettőnek a pofáját, oszt egymást harapták.

Pünkösöd tenyerével törölgette a képét:

— Én meg addig ráztam az enyémet, míg kijött a száján a lélek, förtelmes böffenéssel adván jelt az ördögöknek, hogy ímé vihetik.

— Sok ördögök ólálkodtak ottan, — mormogta a kopjás dühösen.

— Bizony erősen érzett a Gonosznak nagyrossz szaga ama tatár helyen.

Fent az égen még mindig sűrű felhők takarták a napot, csak az éhség mondta az időt. A három vitéz egy mezei kőrisfa alatt ült. Embereik a nyeregzsákjaikban kotorásztak. Egyiknek sem jutott eszébe, hogy tűzért visszamenjen a tatárszállásra.

— Pokolból hozták fel maguknak a kutyafejűek a parazsat, árulkodnék még a füstje is, ha mi itt megélesztenők.

Egyszerre elmúlt győzelmi megelégedésük. Mint gazdáik, ők is a láthatárt kémlelték.

Nyugtalanul ügettek odébb, de az út egyre lassabban fogyott. Már halálos fáradtság nehezedett emberre, állatra.

Mire alkonyodóra fordult az idő, mint méh-zöngések a mezőség felett, olykor elvétve messze lódobogások rémlettek a csendben. Tatárok jártak valamerre... Titokzatosan emésztő volt ez. A síkság pedig nyúlt és húzódott, akár a kínpad, amelyiken vár az, akit odavetettek, várja, hogy a pribéklegények

mikor kezdik el. De sehol sem látszott senki. Csak a megfoghatatlan gyors dobogások hallatszottak néha. Ungnak úgy tetszett, mintha hálóba lépett volna a lova. Aztán már eszébe jutott, az egész hosszú út alatt hálóba lovagoltak ők bele. A háló kiterítve fekszik utakon, földeken, városok, falvak halottas üszkében. Mindenütt kiterítve fekszik a hegyek aljától a roppant síkon, végesvégig az egész országon és nem lehet tudni, mikor rántja össze a tatárság, hogy benne akadjanak.

Boncz ráborult a lova nyakára és felzokogott mélyen, félelmesen, úgy ahogy talán csak a pusztá tud sírni. Monoszló fennhangon egyre mondta a Péter nostert.

A nehéz boltozat még mélyebbre ereszkedett, a föld feljebb emelkedett egy nagy régi hún sírhalom felett. A lovasemberek szinte nehezen férkőztek a halom és a boltozat közé. Sisakos fejük felett sötéten karcolta dárdájuk hegye az alacsony, terhes eget.

Ung megállt a dombtetőn és visszaneézett. Kis ideig megkövesedve állt a ló és megkövesedve meredt a megjárt útra a lovas. Onnan fentről messzebbre látott. Újra látta az elmaradt vidéket és egy szörnyű pillanatra megingott benne még a magára kényszerített bizakodás is. Feltámadhat-e még ezen a tájon valaha az élet? Vagy mindennek vége lesz a birodalomban? Elvesznek nyomtalanul a magyarok is, mint a hún és az avar ősök? És a síkban csak nagy magyar halmok lesznek a holtak felett, mint ez itt, hogy más népek, akik majd utánuk jönnek, messzebbre lássanak a pusztákban a halottas dombtetőkről? . . .

Nem lehet az! Ellene fordult a saját gondolatának átvágatott felette. Előre nézett.

Távoli csobbanások ütődtek a füléhez. Vizek léleketével telt meg a szája.

Tudta, hogy a Tisza birodalmába ért.

Másként gondolta el ő ezt a találkozást, mikor messze idegenből a partjára vágyott. Egészen másként... Azóta minden elmúlt, csak a Tisza nem változott. Táborozó áradásai között, vizekben álmodó ezüst rengetegek alatt, lassú hömpölygéssel most is úgy vonult a nagy folyó, mint népei közt elhaladó pusztai király.

Ung előre hajlott a nyeregben és a tekintete utána fordult a Tiszának, le arra Kolontó felé.

IX.

Mintha egy pelyhet fújt volna a föld felett a szél, kantárt eresztve, szédült iramban vágatott a magányos lovas. Magas füves rétek, élettelen téli szállás helyek, égett fekete foltok suhantak vissza a holdfényben és a kihalt udvarokról felmeredező őrfák üres fokokkal néztek utána.

A vad robogás mentén csakis ezt ismételte kétoldalt az elmaradó táj. Kiújuló borzadások repültek át Ungarca felett... Az ott a nyárfák alatt a Keled fiak nagy udvartelke volt... ez a romhalom a szentkúti apátság lehetett...

A ló lába előtt szürke parlagi sas lendült bele a keservesen derengő szürkületbe... Miféle templom omladványa ez?... És az a vályogcsanak a gazban?... Már nem nézett oda, mégis mindent látott, nem akart gondolkozni, mégis gondolta: „Hát itt is jártak? A Tisza földjeit is végig dúlták, erre Kolontónak is?...“

Az ég futott felette, a föld futott alatta és a szédült vágatás a fejében is szédülten vágatott. Haza... haza... a nyárfás, az út, az őrfa, a kút... az anyja a tornácról int felé...

Milyen gyorsan pirkad az ég... A nádasokon már átvilágít a nap. Belekáprázik a szemébe. Vörös foltok ugrálnak tőle a széthasadó levegőn. Úgy ugrálnak

mint azok a véres arcok a szolnoki föld füzesei között, mikor megint összeakadtak egy csapat portyázó tatárral. Valami még mindig csörömpöl a fülében. Eszébe jut: így hangzott, amint Monoszló hanyatt zuhant a lováról sok halott tatár közé. Felmarkolta, vitte . . . Mint a nádi farkasok bevették magukat sebesülteikkel a holt vizek sűrűibe.

— Rege, hé, jó lovam, merre megyünk? . . .

Az ismerős táj milyen idegen lett, miközben oda-járt. Hogy összekuszálódtak errefele az utak, és verejtékesen lihegett fel benne a kérdés: „Mi történt azóta Kolontón? . . .” Mikor még a hegyek közül erre délnek lovagolt, nem gondolt ilyet soha. Oda-fent olyan biztos volt neki az otthon tudata, a szülőház, a régi udvar, amelyik mindig védelmet adott.... Megint sarkantyúzni kezdte a lovát. Élesedő árnyéka velerohant a fűvön . . . Vajjon haza ért-e Boncz? Áll-e még az ő kolosegyházi udvara, túl a Homokon? A sötét keményfejű volt az első, aki a nádasból ki-tört. Megmaradt fegyvereseivel ellovagolt egy éjt-szakán. Sóvárgón, hogy nézte, amint haladt. Maga a hazatérés volt a távolodó lovas.

Attól kezdve néki sem volt többé maradása. A vizek és a nádak szavával hívta az otthoni határ. Monoszló hiába könyörgött. Otthagyta Pünkösdot szolgálatára, legyen vezetője Kolontó felé, ha sebesülésétől megint nyeregbe szállhat. Ő maga hátára vetette ijját és el-indult.

Mi ez? A nap már a nádak fölé emelkedik? Nyi-lazni kezd és vágat a fény. Aranysörényes fehér lován vágat a nap . . . Megrántotta a fékszárat . . . Minden látszik és valahol idegen lovak dobogása

lűktet fel a mezőkben. Jönnek, vagy távolodnak? Olyan ez, mint álmos délidőben kerengő méhrajok zöngése. Nyugtalanít és bekerít, hol erre, hol arra felbizserg és a szabad ember többé nem szabad.

Ung szíve lázadón hasztalan vert a nagy magányban... Hát itt is kiterítve fekszik a halálháló, amely felett a Mátra völgyei óta léptetett? Itt is, a régi, büszke földeken? És neki, mint szökött szolgának, akit úznak, gödörbe vagy sűrűbe kell rejtőznie, hogy meg ne lássák?

Mintha elvesztette volna józan esztét, dühtől csapzottan meredt ki csalitos búvóhelyéről a tájra. Hát beletipt a tatárlovak patája a nagy hősi pusztákba is, ahol annyi vér folyt a törzsek és nemzetségek között, mire ilyen mély és buja lett rajta a fű és a föld megnyugodott. Idáig merészkedtek? Még a hatalmaskodó Tisza medrében is felzavarták az ősmagyar temetkezési helyek felett a szűzi vizeket?...

Két keze közé szorította a fejét. Étlen-szomjan így várta, hogy elmúlják tőle ez a hosszú tétlen nap és mire estére hajlik az idő, az árnyékok néma seregeivel lovagoljon tovább.

De azon az éjtszakán megszakadt az út. A nádasokban, mint rejtélyes óvások, csodálatos sötét hangok fakadoztak fel. Aztán az erdők alján nagy, ormótlan formák sokadalma mozdult a közeledtére. Ijesztő szemek parázslottak a sötétben s mint pokolbéli elkárhozottak gomolygó, bőgő fürgetege, egy gazdátlanul barangoló nekivadult gulya zúgott el mellette.

Rege horkolva emelkedett két lábra a rémületben. Eszeveszetten kitört. A lovas már csak elmosódva látta a barmok púpos ezüstös hömpölygését a hold-

fényben. Sokáig nem tudta, hogy a riadt ló vágatása merre viszi. Mocsaras, mély erdőségek, lucskos rétek húzódtak kétfelől. A táj csendbe némult és ő úgy érezte, hogy üres kihalt világon halad át s a nagy magányban lassan-lassan alámerül.

Erőszakosan felrántotta a tekintetét. Mióta a vágatás szédületében nem figyelt semmire, idegenszerűen elváltozott az éjtszaka. Váratlanul valamiféle szállástűz fénye pislantott bele a lápos fekete vizekbe.

A magány kieresztette Ungot szorongató hideg karmai közül. Mégis csak emberlakta tájra ért és ide aligha tévedtek a tatárok. Lónyérítést hallott. Már sebesen szaladó árnyékok vetődtek fel. Nesztelen karikában pányva repült át a puha holdvilágon.

Annyi idő se telt bele, míg a szív egyet is dobban. Lerántották a nyeregből. Körülfogták. Közel melegen lószagú emberszag érzett. Mifélek? Mégis tatárok? ... nem, magas süvegükről látszik ... kunok ezek itt. Szöges sarkantyújával kapálva vagdosott beléjük. Mellének szegte az állát. Őrjöngve harapta a pányvakötelet. Rövid, vad dulakodás hemperedett a fűvön. Kiáltozva már a tűzhöz vezették.

Megkötözöttségében is felegyenesedve, bátor tartással haladt közöttük, pedig a belsejében valami megroskadt. Elfogták ... Az útja végére ért volna e gyalázatos rabságban? ... Zavarosan imádkozni kezdett, de hogy melyik Istenhez imádkozik, azt maga sem tudta. Csak fohászkodott ... Nem, még nem ... hiszen neki még sok tennivalója van e világon. Élni akart. Kinga halála óta először akart élni. Élni, nélkülük is ... Lehajtotta a fejét ... Ez volt azóta az ő első hűtlensége.

— Ki vagy?

Szolgák voltak, akik kérdezték. Nem felelt és az arca olyan kemény volt, hogy talán a dárdahegye is lepattant volna róla. Pedig vérszomjasan civakodtak felette az emberek. Az egyik lármásan követelte magának, hogy ő végezhesen vele.

— Elhallgass, nem téged illet, — förmedt rá a másik. — Te semminemű sátorból sem születél.

— Eme Modok nevezetű itt, — toldotta egy idősebb, — a hetedik sátorból való, mégsem akarja leölni.

Megint az előbbeni mondotta:

— Merthogy a mi ifjú urunkat, Bojtát illeti ez. Ő a harmadik sátorból vette eredetét, ő tartson törvényt kardjával a magyar felett.

Nem messze, a rét túlsó oldalán már látszott is a tábortúznél az az előkelő fiatal kun főember, akiről ezek itt beszéltek. Gazdag, nagy sátra mögött fegyveres vigyázók strázsáltak. Egy földbe leszúrt lófarkas kopja pedig mutatta, hogy olyas tatárokhoz állt emberek ezek. Mindössze se lehettek sokan, de Ungnak ez már úgyis mindegy volt. Mérges utálattal nézte magán a szégyenkötelet.

— Oldasd meg ezt itt, — mondotta elrekedve, mikor a tábortűzhöz ért.

Bojta két hüvelykujját beleakasztotta a derékszíjába és lassan hintálta magát szétvetett lábán.

— Félsz?

— Sohasem gondoltam még olyant, hogy félek. Pillanatig hátul is elcsendesedtek.

— Nem félemedett természetű emez, — aztán

összedörmögtek rosszkedvükben. Rabságra jutott embernél tréfásabb lett volna ijedelmet látni.

Bojta tovább himbálta magát:

— Nem akard tudni, mi vár reád?

Ung kíváncsiság nélkül hidegen nézte őt egy darabig. A kun szeme úgy fénylett, mint a pusztai farkasé.

— Meghalsz, — mondta lassú kegyetlen hanggal, — mind a magyarok meghalnak, merthogy leölték Kötönyt, kunok királvát.

— Én is ezenképpen cselekednék azzal, ki magyarok királyára merészelne támadni, ám én nem a ti királyotok ellenségei közül való vagyok.

— Mind közülük valók vagytok, — rivalt rá a kun.

Ung vergődő agyában megfoghatatlanul felőlött ekkor egy embernek a képe. Szinte látta. Fegyveres naszádos volt. A komáromi kikiáltó... szent András piacán, az mondotta... és most már ő is mondta:

— Amaz osztriai Fridrik úr indította fel a tatárság dúlásán háborgó sokaságot, a ti királyotoknak és főembereiteknek legyilkolására, hogy ezenképpen maga hasznára egymás ellen vesse a magyarok és kunok népét. Ha van benned becsület, lássad be az igazat, mit mondok. A mi királyunk, ki behívta az ő birodalmába a kunokat, mikor a tatárok elől futamodva tőle bebocsájtatást kértek, bizony semmiképpen sem cselekedhetett ilyent, mert oly nagy kegyelmében tartott benneteket, hogy még tulajdon népe is sokalta.

— Igaz beszéd, hogy sokalta, — mordult oda kurtán a másik.

— Ti pediglen most a tatárokkal rontjátok az ő pusztuló országát.

— Vannak néhány rossz magyarok is, kik hozzájuk álltak . . .

— Elhallgass! — tajtékzott ki Ungból a visszafojtott harag.

A kun mereven mosolygott.

— Batu kán solti táborában, Béla király régi szálláshelyén, kevés napoknak előtte a tieitek közül néminemű Mika comesnek mondott főembert láttam udvari népével, sok szekereivel, méneseivel és barmaival betérni. Oszt még egyebek is voltak ott a kán hódolására!

Ungnak mintha nyilat forgatott volna fejében ez a beszéd. Az arca eltorzult.

— Mika comest mondottad?

— Azonképpen szólították az ő szolgálai, — felelte Bojta és visszaült egy leoldott nyeregbe a tűzhöz. — Nagy hátramaradása a ti népeteknek, hogy akiknek közületek hatalmat és gazdagságot ad az Isten, azoknak a Gonosz könnyen elveszi az esztét.

— Oldasd meg ezt a kötelet! — ordított fel Ung.

A kun, mint aki már nem siet, két öklére támaszkodva, kegyetlen szemével újra méregetni kezdte a rabul ejtett magyart. Gyönyörűsége tellett benne, hogy még megalázza, ha már balsorsa nem törte meg.

— Hát azt tudod-e? — mondotta lassú szóval, — hogy nagy kínzások után, de bizony mégis írástudó magyar papi ember írta a kán parancsából ama csalfa levelet . . .

— Miféle levélről beszélsz? — Ung állkapcsa remegni kezdett. Összehirapta a fogát. Ne lássa ezt a másik.

A kun tekintete, mintha karmokkal fogódzott volna a képébe.

— Akármilyen konok és kevély is a magadtartása, mégis elsápadt ettől az ábrázatod, mert hát azonképpen igaz, miképpen mondom.

— Miképpen mondod? — hördült fel Ung csaknem önkívületben.

— Halljad meg minekelőtte meghalsz, hogy a tárok életben hagyott magyar foglyokkal és idegen nemzetbeli latrokkal, az ő régi kémeikkel hurcoltadják most ama levelet az erdőkbe és nádasokba menekett főemberek és népségek közt.

— Néminemű pecsétés levélről beszélsz?

A kun nevetett.

— Jut eszembe, pecsétet is nyomtattak rája. Elsőben még a királyi vicekancelláriusnak lógott a bilyogos pecsétlővas aranyláncon a nyakában, de mert a Mohi pusztában pallossal az ő fejét is elválasztották a törzsétől, ama királyi bilyogos pecsétlővas belehullott a tatárok markába.

Unggal fordult egyet a világ... Most mindent megtudott.

— Hát ezenképpen csálnak minket, — suttogeta megborzadva, — hogy ne legyen többé, aki ellenük fegyverre kel.

A kun megint nevetett:

— Hogy az ő lovaik emberségest legeljenek a ti legelőmezőiteken, ők pediglen barommódra legeljenek a ti asszonyaitok testén és... elégséges rabszolgájuk is legyen, kik nekik arassanak.

Ung zihálva, gyorsan lélekzett:

— Rabszolgák, mi! Külső hatalomnak igáját e nép sohase viselte.

A kun egy darab idő óta megint összehúzott szemmel nézte őt. Mégis megkínózta. Milyen rendetlenül emelkedik a melle. Jól meghúzták rajta azt a kötelet.

— Te is viseled most az én igámat...

Egyszerre vadul elváltozott Ung arca. Az állcsontja mintha kifordult volna a helyéből, összeszorított foga megcsikordult, az erek kidagadtak a homlokán. Üvöltve szétfeszítette a vállát. Ahol az előbb harapta, ketté szakadt mellén a kötél.

Látták a tűzön túl is. Rohanva jöttek. Jöttek, hogy rávessék magukat.

Ő nem mozdult. A feje zúgott, a vállán megint felszakadt a seb. Azért a kötelet mégis maga alá tiporta és megfoghatatlanul magasnak látszott a tűzfényben.

Már oda értek. Már felé kaptak a kezek. Bojta is felszökött. A vér az arcába lángolt, de a kardját hirtelen leeresztette.

— Hozzá ne nyúljatok! — A szeme úgy fénylett most, mint a farkasé, amelyik a másik farkasra néz. — Nagy régi eredettel egy vérből valók a mi törzseink! — Gőgösen hátravágta a fejét, aztán rákiáltott a fegyvereseire: — Mit bámészkodtok, a barmaitokhoz takarodjatok!

Egy darabig konokul nézték egymást, mikor magukra maradtak a tűznél.

— Hozzánk állsz, ha életben hagylak?

— Nem állok, — felelte Ung.

Jó idő eltelt, mire a kun folytatta:

— Pedig bizony nem szolgál javadra emez elbizakodottságod, — egyszerre dühbe jött. — A ti kirá-

lyotok is bölcsebben cselekedett volna, ha a tatárok betörésekor az ő hadi seregeivel az erdőkbe és nádasokba veszi be magát, semhogy kiáll viaskodni a nagy kán aranyhordáival, mikor e világon magyarok népét sem a római pápa, sem senki keresztény fejedelem fegyverrel meg nem segíti. Kár volt róluk özön sok véretekkel a tatárokat elhárítani. Kár volt... hadd robogtak volna tovább napnyugatnak, falták volna fel őket, míg ezenképpen minden bajjal eme földön állapodtak meg a ti vesztetekre.

— Ki mondott ilyeneket néked? — Ung összerántotta a szemöldökét. Egyszerre átvillant a fején, hogy most békesség van a kívülső országokban, amerre ő átlovagolt és biztonságban másolhatnak könyveket a szajnamenti kolostorban, hol szaracénusoknak csúfolták a magyarok népét és nem tudták merre fut a Tisza vize és a véres Sajót sem tudják majd soha.

A kun még mindig keresgélt az emlékezetében:

— Hogy ki mondotta nekem? ... Hát a nevét már elfelejtettem. Ám mondják ezt mind, akik a kánoktól tudják. Mert a tatárság csak az ő alábbvaló hadi népéből tenyészt ronda, bűdös vadállatot, de éleselméjűek és felette ravasz szívűek az ő vezéreik és félelmetes bölcs törvényhozók a nagy kánok és sok tatár királyok, kik most már birodalmat akarnak itt rakni, hogy eme földről hajtsák igába a világot.

— Bölcs törvényhozók... birodalmat akarnak itt rakni? — Ung jobban megirtózott ettől, mint a tatárság minden baromi kegyetlenkedéseitől. És a halál hidegével borzongott át rajta, hogy így is maradhat, ahogy most van. De ez csak pillanatig tartott.

— Nem hiszed? — kérdezte Bojta. — Mi kunok

már megtanultuk a Volga és a Kalka mentén, régi Kunországban, hogy a kánok hordái véghez viszik Dzsingisz kánnak nagy törvényét. Annak szerinte pedig a tatárságnak győzedelmeskednie kell minden népek felett.

— Igaz, — mondotta Ung elgondolkodóan, — a győzhetetlenség hite a győzelem törvénye. Ám ilyen törvénye volt és lehet még a magyarok népének is.

— Volt, de elmúlt, mert elfelejtettétek ti magatok...

— Eszébe juthat földi embernek, amit már elfelejtett, ha van, aki emlékezteti. — Ung most közel hajolt Bojtához: — Ezért te is emlékezzél... ha a tatárok itt netán mégis elvégeznék a mi irtásunkat, ti kunok és minden egyéb jövevény népek és törzsek, kiket birodalmunkba befogadtunk, a halálba is utánunk jöttök.

— Ily dolog nekem is gyakran eszembe jut, — mormogta tompán a kun. Aztán, mintha valami rosszat törölne ki a szeméből, odadörzsölt a kezefejevel. Másra terelte a szót:

— Kémkedésben jártál a mai éjjelen?

— Messze útból tértem e tájra, de nem kémkedésben jártam.

— Hát akkor mi járatban voltál egymagadban ilyen nagy bátorsággal?

Ung zavarodottan nézett maga elé.

— Nem volt az bátorság... asszonyanyámhoz haza igyekeztem.

Ekkor egy kevéssé a kun is elfele nézett:

— Én asszonyanyám is magyar volt és keresztény volt... Hé! — kiáltott oda cselédszolgáinak,

— mifélek vagytok ti? Se eleséggel, se borral nem elégítitek eme vendégemet?

Mikor az emberek borostömlőket és élelmet hoztak ki a sátorból, még keményebben rivalt rájuk:

— Azt pediglen vegyétek jól észbe, hogy közületek e vitézt itt senki sem látta, mert aki látta, annak mind a két szemét kitolatom.

A hold ezüstje már jóideje elenyészett a fák között, mikor a rétség túlsó oldalán portyázó tatár lovasok ügettek elő. Meglátták a kitüzött lófarkas kopját.

— Kunok vagytok?...

A vezetőjük átkiáltott a túlsó erdőszélről, de nem jött oda. Sietős lehetett a dolga. Csak úgy messziről kérdezte: nem láttak-e errefelé egy magányos magyar lovast, akit ők a szolnoki föld óta úznak, merthogy rosszban jár a bujdosásból visszaforduló nép között.

A tatár sötét rövid arcában egy darabig még nyitva maradt széles, vérszomjas szája, mintha azzal is a választ hallgatná.

A kunok felkötözköltek a földön, de csendben maradtak. Bojta megnézte a tatárt, köpött egyet, aztán előbbre dőlt ültében. Széles vállával egészen eltakarta Ungot.

— Amarra neszelt lódobogás az éjjeli sötétben! Arra keressétek! Északi irányban — és nagy, nyugodt mozdulattal a távolba mutatott.

Az apró lovak dobogása már elfele csörtetett az erdőszélen. Ők ketten a sátor előtt egyet sem szóltak, nem is moccantak, de azért mióta a tatárok itt jártak, mégis mintha közelebb kerültek volna egymáshoz.

— Miért mondottad neki, hogy amarra lovagol-

tam? — kérdezte később Ung és a hangja melegen csengett a hűvös csendben.

— Hát azért, — dörmögte nyersen a kun, aztán elnyújtózott a fűvön, háttal fordult, mintha bosszús lenne és hamarosan el is aludt.

Alig derengett, mikor éjtszakai táborhelyéről felkerekedett a kun csapat. Már felszedték a nagy sátorfát is. Táborral járó asszonyszemélyek jöttek ki alóla a gyepre. Aztán lóra szálltak fegyveresek, asszonyok. Keletnek tartottak. Ung egy darab úton velük ügetett.

— Adnék útravalóba egy lófarkas tatár kopját, — vetette oda Bojta, — azzal bátorságosabban járhatnál a pusztákban.

Ung megrázta a fejét. Mióta tűnőben volt az éjtszaka sötétje, mind jobban szégyenelte, hogy ezek itt el tudták őt fogni. Bojtát meg ugyancsak ingerelni kezdte, hogy ezt a kevélykedő magyart, ördög tudja miért, oly igen jó kegyelmébe vette.

Az erdő lassan suhogva ingott körülük. Bojta maga fölé pillantott:

— Ama tatárok, kik téged űznek, embert akasztottak helyetted valahol, — az ajka felhúzódtott hegyes fehér fogai felett, — csakis akasztott ember hoz ily szeles időt...

Nem szóltak többet. Konokul ügettek kifele a szürkületből. Aztán nem is igen búcsúztak és az útjuk csak úgy magától kettévált.

Egy partos kis emelkedőről mégis visszanéztek a kunok. Megbánták, hogy ép bőrrel elengedték azt a magyar lovast. De ő akkorra messze vágatott.

A kelő napban, kint a síkon, már csak egy pelyhet fújt a föld felett a szél.

X.

Egy ember nézett ki a füzesből. Lopakodva feljebb is kinézett egy másik. Átkiáltottak egymáshoz:

— Ama lovas mondotta!... Elő ne kerüljeteek búvóhelyetekről! Ne higyjeteek senkinek, tatár-bérencek, akik hívnak...

A vizek sűrűségekben szájról-szájra bujdosott az üzenet. Amerre terjedt, mozgottak a nádak a tiszai szigetek körül és többé senki sem mutatkozott.

Ung megint tovább ügetett. Ahol átjött, mindenütt óvta a menekült népet: El ne hagyjátok a rejtekeket! — Arra pedig már nem gondolt, hogy tatárok és kunok között, két halál torkából szabadult.

Mélyet lélekzett.

Keserű lapulevelek, réti virágok, füvek, nádasok szaga... Behúnyt szemmel is tudta volna, hogy Kolontó határába ért.

Nógatni kezdte a lovát. De azért az itthoni tájon is elkerülte a nyílt szekérutakat, a falvak helyeit. Mióta meghallotta, hogy úzóbe vették a portyázók, inkább csak zsombékok, csalitok mentét és a járatlan ösvényeket kereste.

Amint haladt a maradozó erdőkből emlékek jöttek elő. Kinga lépésével jöttek át a réten, csendesen bal-

lagtak az andalgó érrel, sárga gólyahírek szétszórt aranyában. Egyszerre felijedt... Szíven ütötte a valóság. Soha sem fogja őt többé viszontlátni... És az emlékek hirtelen, halálos árnyékot vetettek bele az ő hazatérésébe.

Mit szól majd asszonyanyja, ha megtudja nagy bánatát és lassanként más egyebet is elmond neki?...

Visszafésülte két kezével a haját. Ne lássa így az anyja, mikor a tornácról int felé. Leverte magáról a port, leoldotta a nyeregkápáról a sisakját, megtörölte a köpönyegében. Aztán furcsán, tétovázva körülnézett. Ott túl, az ösöreg mocsári tölgyek mögött mindig kilátszott az udvarház nagy zsuppos teteje. Hogy összehajlottak azóta az ágak, mióta utolszor erre hazatért. Itt is sok minden megváltozott. A vezérnyárfába villám ütött. Az ér felett elvitte a tavaszi ár a hidat. Karfáján kiskorában tündérországba lovagolt... Hallgatódzni kezdett. Szekér se zörög, kutya se ugat? ... Egy bogár zümmögött a levegőben. A földön gypes csík futott, ahol út volt azelőtt. Ezt is be-nőtte a fű... Megint körülnézett. Hát másfele járnak a házhoz? A lecsüngő lomb, mint régen, most is az útra borult, de kerékcsapás nem vagdosta át sehol fiatal zöldjét. Középuött mindössze egy magányos régi patkónyom jött szembe az udvar felől. Ki tudja mikori lehetett? Fű nőtt már abból is.

Névtelen sejtelemtől nyílt tágra a szeme. Keze a fékszarakkal a lova marjára esett. Az állat nógatásnak vette a mozdulat ütését. Elindult magától, lassan, tétován az élőhalott úton és vitte megdermedt gazdáját a csenden át a régi otthon felé. Ung szívében kétségbe-esés kalapált, teste szabódva visszahajlott a nyereg

ben. Tudta, hogy a fordulónál már látszania kell a háznak. Most...

Kiszáradt torka hördülve rántotta be a levegőt és jajdulva lökte ki. Mi történt itt?... A régi nagy udvaron fekete boglyákban dombosodtak a lerogyott tetők. A csonka vályogfalak közül üszkös gerendák meredeztek elő. Csak a kútágas állt még a helyén, csak az őrfá rimánkodott az égnek sok kitárt fakarjával.

Ung bénult aggyal, megroskadva ült a nyeregben. Az elosonó ördög lábanyoma lett volna az a patkónyom a fűben?... Térde nem szorította többé a lovat, a keze nem fogta többé a szárat. Előrecsuklott feje felett összezsapott az iszonyat.

Már jó idő eltelt, mire nagysokára lecsusszant a teste a remegő állat horpaszán. Szédülve kötötte a tornác üszkös lábához a lovát. Szokásból kötötte ki, úgy mint hajdan, de nem tudta, hogy teszi. Semmit sem tudott többé: — Uram, segíts... Kinek is mondta ezt? Hiszen az emberen már senki sem segít. És lassan behajlott egy nyíláson, ahol azelőtt az ajtó lehetett.

A lába üszkös dolgokba ütődött. Leszakadt falilócákra, törött cserépedényekre lépett. Tántorogva hurcolta előre vonakodó testét és gyűlölet és bosszúvágy lüktetett benne. Hajdani gazdag pitvarkamrájuk fakampóin nem lógott többé kifüggesztett medvebőrök között a Tomor fiak híres gerelye és sok hadban meghordozott elsőbbeni kerek pajzsa sem.

A széttiport régi tűzhely előtt ismét megállt. Téli esteiken itt ült az atyja s miközben a lobogó láng mellett nyílve szőket faragott férfi házanépével és cselédszolgáival, gyakran mesélte az új fiaknak, hogy legyőzött-

tek vérétől piros az ősi pajzs és mezejében a három rézsut fehér ék, három hű kardcsapásnak a jelentése. Az Egyház ellenségeinek szól az egyik, a király ellenségeinek a másik és a harmadikat az ő nemzetségük ellenségeinek a fejébe vágják a Tomor fiak.

Hideg borzongás futott el Ung homloka felett.

Vajjon emlékeztet-e még a kolontói atyafiak oltára előtt, régi temetkezési helyük felett a három kifaragott kardcsapás a kőlapon?

Lassú, irtózó lépéssel ment tovább. Az arcára már rádermedt a szülői ház egész pusztulása.

A fegyverkamrát is kifosztották. A téli tűzkamrában sem igazodott el. Ott a szegletben tán a kemence az a beomlott vályogboglya? És beljebb, a zavaros falak között, az ő egykori ágya helyén, mint púpos fekete macska guggol az elszenesedett szalma...

Leszakadt mennyezeteken botladozott át. Egymásnak zuhant gerendákat taszított félre.

Az asszonyházhoz ért. Itt nem emésztett el mindent a tűz. A vadul széthányt dolgok felett ott függött az anyja keresztje a lerogyott térdeplőnél a falon.

Ung árva kínjában ráemelte nagy, panaszos tekintetét:

— Úr Jézus... és Te megint nézted ezt...

Beletörött torkába a hang. Az anyja roskadt térdeplője előtt nem lehetett erről többet mondani.

Azok a latrok, akik itt dúltak, hadiszekercével sietve hasogattak el mindent. A becsben tartott ékes nászláda nagy lakata is csak úgy lezártan, ferdén lógott a szétvert deszkákon.

Lehajolt és óvatosan megérintette mutatóujjával a pántok kiszaggatott sátorfejú szögeit. Kicsi korában

... volt, ha megnyílt a láda fedele. A gyerekek-
dök semmihez sem volt szabad hozzáúlniok. Csak
nézniök lehetett... az anyja lakodalmas ruháját és a
nászingét, régi Tomor fiak asszonyainak nyakbavaló
láncait, ezüsből vert tarsolyát, a vállravetős selyem
palástköpönyeget, téli cobolysüvegeket, patyolat gyol-
csokat... Elmúlt minden, semmi sem maradt...

Homályos tekintetét valami megtiport fehérség
húzta le magához. Egy kis patyolat asszonykendő
feküdt a téglakövezésen. Mozdulatlan pillákkal nézett
oda és ekkor felzokogott.

— Anyám, hol vagy, édesanyám?... És hol van
az atyja, a testvérei, az udvar népe?... Hát minde-
nestül kihalt volna az ő nemzetségének régi tűz-
helye?

A tetőtlen kamrába kéken hajolt be az ég. Nap süttött
a romokon és a csonka vályogfalakra szállt egy sárga
pillangó. A szárnya, mint virágszirom a szélben,
finoman remegett. Ung nem tudta, hogy könnyes
szeme mióta nézi ezt. De közben valamitől, ami
eddig a földnek nyomta, csodálatosan megkönny-
nyebbült.

Felkapta a megtiport gyűrött kis patyolatkendőt és
beletemette az arcát. Aztán leült vele a küszöbre.
Már nézni kezdte. Óvatosan forgatta a kezében. Sehol
sem mutatkozott rajta folt... elbarnult vérnek a
foltja... Lassan körülpillantott. A házban sem lát-
szik harcnak és öldöklésnek a nyoma... Csak tűznek
és fosztogatásnak a nyoma látszik. Felugrott. Minden
kisebb lett, a szerencsétlenség is kisebb lett: Elmenek-
ültek innen!

A keblébe gyűrte a kendőt. Rohant az udvarra, a

fonóház felé, cselédházakon, ólakon, színeken át. Már elfúladt, mégis egyre futott, körbe futott, kémlelte a füvet. Nyomot keresett. De azóta felverte az udvart a gaz, sok tavaszi eső mosta. Régebben történhetett, ami itt történt.

Kapkodó tekintete az őrfába ütődött. Belátni róla az egész határt. Nekivetette magát, mint gyerekkorában. Sebesen hágott feljebb, feljebb a kereszthez vert fokokon, kúszott a csúcsig, bele a magasba.

Megfogódzott. Szél fújt odafent, érdes pusztai szél és visszacsapkodta homlokából a haját. Előtte lassú lökésekben szédülten keringeni kezdett a táj és a keringés odafordította a lekaszabolt falut. A monostori atyafiak tornyát is odafordította. Nem volt süvege... Most már az út is látszott, régi vásárnapi misék útja. Gyerekkori didergő hajnali roráték... elő-előkerülő havas éjféli misék... vadvirágos nyári istentiszteletek... Elöl ünneplőben magányosan az atyja megyen. Még ilyenkor is a földet nézi. Mögötte tisztos távolban kígyózik mind az udvarbeli nép, tíz falujuk határa, talán a ménés is jön, a csorda, a gulya, a nyájak. És milyen magasan, fehérén emelkedik az anyja gyolcskendője a sok gyerekfej felett...

De hát hová lett a fatörzsekből ácsolt monostorház kisiskolája, ahol őt a betűvetés első tudományára oktatták a barátok?... Az ott?... Csak üszkös dombocska látszott az összeborult magas gaz közül.

A száradt őrfa lassú ingással nyöszörgött alatta a szélben. Vagy ő maga nyöszörgött? Hirtelen az ellenkező irányba fordult. Mintha árbocon állna,

messze kihajolt és szabad kezével beárnyékolta a szemét.

Túl a nádakon, a víz csillogása mentén a fák között, csak pusztá rom volt Kinga nemzetségének hajdani udvara.

Nem győzte a kint tovább viselni és szívében a reménytelen, vad szomorúság vigasztalni kezdte önmagát: annak az udvarnak a népei is elmenekültek, mind elmenekültek idején. Valamerre biztonságos helyen együtt vannak . . . Mesélt magának, mint régen gyerekkorában, csakhogy most nem hitte egészen, amit mesélt. Erőtlenül remegett a térde, mikor földet ért. Lihegve törölte homlokáról a verejtéket. Szomjas volt, inni akart, de amint a kút fölé hajolt, meg kellett fogódznia kétoldalt az ezüstösre koptatott öreg kávéban.

Kísérteties idegen vitéz nézett fel rá a vízből. Ki ez? Szögletesre soványodott állához kapott. Odalent is ezt tette ekkor a tükröződő vitéz. Nem tudta róla levenni a tekintetét. Ez a kiégett szemű szegény arc az ő arca lenne? Ha jönne most teremtet ember és rápillantana, nem ismerné meg benne többé a hajdani kolontói kiskirályt.

Még mindig egyhelyben állt. A nap melegen sütötte a kávéat. Olyan melegen sütötte, mintha mellette könyökölné valaki. Mint egyszer régen . . . Kinga a vállának támasztotta akkor a fejét és egymásra nevettek a kút vízében, mert ott egészen egyedül voltak ők ketten. A kislány fehér homlokába kékfeketén ékelt bele a haja növése és nagy gyerekszeme olyan világos volt, hogy színe se látszott a tiszta vízben. Odalent a napbarnította fiatal suhanc kötekedve rázni kezdte a

fejét. Az arca körül vadul ide-oda lódult a haja, nevető ajka közt, mint fehér kavics a fényben, csilámlott a foga és aranybarna szeme veszedelmesen ragyogott. Elfeledkezett játékban már nagyon összehajolt a képük a kútban, mikor valaki ájtött az udvaron. Az őrfáról kora reggel ékes lovasok közeledtét kiáltotta le aznap a vigyázó. A lovasok Kinga úratyjának udvara felé voltak útbán, de azért tisztelkedni és itatni ide is betértek. Aztán amint ők itt a kávánál álltak, mint az istennyila, egy idegen arc csapott le a vízbe kettőjük közé. Obor fia, a komáromi Ders volt. Leánynézőbe jött a szomszéd udvarba és attól kezdve ottmaradt az arca mindéltig Kinga és közötté. De ő akkor mégis belevágta a vedret a kútba.

A napfény rég lefordult a káváról, Ung még mindig erre gondolt. A pusztá udvar pedig szomorúan állta körül és nézte őt. Akkor is utána bámult az elvadult gaz közül, mikor a lovával, mint zűrös álomban bolyongó, már lefele ballagott a folyó felé s biztatta magát, hogy a tiszai halászok majd nyomra vezetik ...

Embernyi magas keserűlapulevelek között gázolt. Lucskos növények indáit tépte a lépése. Lassú haladása előtt csapkodó bibicek keltek fel a kezdődő homályból. Nádasok, ősi füzesek suttoztak. A folyó erejétől és fenségétől örökkön örökké remegtek a fölé hajló fák és füvek.

Ung két kezével választotta szét arca előtt a galylyakat. Mellette egy ismerős öreg fűz lehorzsolts kérégen, mint régi heg látszott a hajdani kompkötél nyoma. De a komp eltűnt. Bárkákat sem usztatott a folyó, parti falvak és szállások világával sem játszott

a víz, halásztüzek fényét nem sodorintotta maga köré a sok kis örvény.

— Emberek! Emberek!...

A hang szétfoszlott a Tiszán. A part alatt félálmában fel-felijedt a víz. Fehér tajtékja a fővényre futott. Egy csapat nádiveréb odébb menekült. Az elhagyatott tájból csak végtelen csend felelt.

— Emberek!...

Újra kiáltotta és újra várta. Mire vár?... A nagy hiábavalóságban roskadtan leült és a messzeségbe hallgatózón, két elnyújtott lábszára között szűrni kezdte, lassan mereven egyre szűrte kezében a fővényt... Gyerekkorában várat akart belőle építeni és a Tiszát, hogy ne kellessen megválnia tőle soha, magával akarta vinni a kútvederben a monostori kisköszövénybe is. A nádas rengeteg volt akkor, tündérország a rét és ő mindennek a királya. Sárga virágból csinált magának koronát, sásból kardot. Még a nádi verebek is az ő népei voltak.

Ő volt az a fiú?...

Kezéből kifordult a fővény. Miért nem jön erre senki, se nyáj, se pásztor? Csak az esti árnyak jönnek ki a partra, onnan a puszta udvar felől. Szaladni kezdett előlük. Szétvetette maga körül az ájult zsibbadást. Hangot akart hallani:

— Rege!

A lova elbandukolt azóta. Lehajló nyakkal harapta a füvet és a meglazított nyereg egészen a marjára csúszott. Ung már visszarángatta, fogával húzta meg a hevedert. Kengyelbe hágott. Sietett.

De hová?

A növekvő sötét ráfordult, mint egy koporsófedél.

Fojtogatta, nyomta a mellét. Lelőki magáról! Beletaszított két öklével a levegőbe.

Hirtelen a feje fölé nézett.

Csillagok voltak az égen, fénylő, nyugalmas csillagok. Szakasztott úgy ragyogtak most is, mint hajdan a laposban, régi tavaszokon, mikor öregpásztor Maradék a titkukat mesélte.

A füzes suttogott? Vagy a nádas zizzent? ... „Ha bajban léssz, lelkem kicsi gazdám, fúdd meg ezt a kürtöt ...“ Valami halkan messziről beszélt.

A kürt ... Itt van-e még a nyeregzsákjában az a kis darab Kolontó? Hiszen nagy útnán, külső országokban is mindig magával hurcolta! A karja könyökig merült a zsákba. Kotort, keresett türelmetlenül a sok össze-vissza hányt holmiság között. Egyszerre megmarkolta. Kirázta belőle a port, kenyérmorzsákat, aztán felágaskodott s mintha a kürt száján át a csillagos magast csókolná, odaszorította hozzá az ajkát. A kihalt csendben, sok hallgatásban elrekedten akadozott a hang. A ló indulni akart a lovas alatt. Visszarántotta és lélekzetvesztve figyelt. Semmi sem mozdult. Megeresztette a szárat. A tiszai nádasok felé vágatott. Odalent újból megfújta a kürtöt. A hangja, mintha ekkor haza talált volna, mélyen, hívón szétzengett a kolontói hártárban.

Ung hallgatózva nyujtózott a nyeregben.

Messze, nagyon messze, valahol a szigetek táján, felsóhajtott a nád. A sóhajtás később közeledni kezdett a gázlók felett, a partos oldal iránt. Egyre tisztábban hallatszott. Óvatos lépések alatt töredezett a csörmöly. A széthajló sás és nád közül bizonytalan emberi formák tűnedeztek elő.

— Maradék! — kiáltotta arrafele. — Maradék!

Fojtott füttyszó felelt. Mintha borzas kosok törtettek volna előbbre, ügető embernyáj szaladt át a suhogó füzesen. Pásztorsubák lóbálódtak, téli birkabőr-süvegek mozogtak fel-le. Már körülfogták a lovast.

— Te vagy? Te lennél? ... — Szaglászták, tapogatták a sötétben, nevettek, sírtak, a saruját csókolgatták a kengyelvason s az öreg Maradék ráborult a kezére.

— Csakhogy hazatértél ... és ímé, merthogy belefűttál a kis kürtbe, legott itt termettünk.

Az emberek halkán el-elvakkantották magukat. A sötétben fel-felszökött a ló mellett esetlen formájuk. Mintha komondorok ugráltak volna.

— Nagyrégen vártunk mán ...

Ung rátette a kezét Maradék vállára:

— Asszonyanyámról beszélj!

Tenyere alatt megroskadt az öregpásztor válla, a szája hangtalanul mozdult egynéhányszor, aztán levette süvegjét és csendesen letérdelt a fűbe. Mögötte a többiek is térdreestek és mintha végtelen templomban lennének ott a nagy határban, már fedetlen volt a pásztoremberek lehajló torzonborz feje.

Lassú mozdulattal Ung is levette ekkor fejéről a süveget:

— Hallgatlak, Maradék.

— Uram, ő már békességben elnyugodott ...

A pásztoremberek riadozón nézelődtek a fű föl. Mit jelentsen ez? Csak a ló patája csapkodja a földet és Maradéknak senki sem felel? Sehogy se tudták felfogni: bánatában miért nem húzat közülök Un úr senkit sem karóba? De azért mégis nagy lett előttük

a becsülete, merthogy pusztai emberhez illően olyan szűkszávúnak mutatkozott. És a csend alatt az ő szegény fejükben, ott a Tiszaparton, régi suhancos kisközségükben valahogyan komor, nagyhatalmas főember lett.

Maradék megmarkolta Rege pofaszíját. A menet elindult és hangtalanul merült a nádas sűrűjébe. Óvatosan haladtak előre. A gázló hol a vízbe süllyedt, hol emelkedett, lápok között kanyargott, bujkált a csallitban, gyakran cselt vetett. Már magasan járt a hold mire a szigetre értek.

Vizinövények között tűzvilág szűrődött át. Egy kiirtott helyen, mint valamiféle kis piactéren, nádkunyhók látszottak és a sötétben emberek szállingóztak elő. Már tudták, hogy ifjabb gazdájuk hazatért. Mélyen meghajolva nyugtalanul nézték őt. De azok sem ismertek rá, akik gyereksége óta jól ismerték. Az arca nem is az övé, a teste csont és bőr és errefele soha se járt még ilyen ruházatú vitéz. Mikor lováról szálltában a világosságnak fordult, Maradék is teljességgel idegennek látta. Bizony, ha a kürt hangja nem lett volna, talán el se hitte volna...

Ung a feje bólintásával köszöntötte a várakozó népet és a keze mozdulata már el is bocsátotta őket. Mire lassanként, engedelmesen, csalódottan mind elhúzódtak, leült a fa alá és magához intette Maradékot:

— Mondjad!

Az öregpásztor két felemelt tenyerét a tűznek tartotta, miközben guggolva leereszkedett a gazdája mellé. Jó ideje guggolt már így a talpán, azért még mindig nem szólt. Ung végtére is rápillantott. Az ő

gyerekkorában nem igen lehetett ily lassú eszejárású ez a Maradék.

— Hát, — mormogta torkát reszelgetve az öreg, — annak előtte vót, hogy kicsaptuk a gulyát a rétre. Osztán csak jött néminemű sebesített képű futóember a túlnansó nádasból és a föld népe hallotta tőle az ördögök bejövetelét és megfélemedett. Fegyveresek pediglen nem vótak mánazidőben az udvarokon, mert-hogy úratyáddal és egytestvéreiddel s egyéb udvarok fő embereivel a pesti révhelyre a király úrhoz mind hadba szállottak.

Ung mellének támasztott fejjel ült és mereven a tűzbe nézett. Az öreg pásztor elgondolkozva ráncolta barázdás homlokát.

— Hát mondok, jöve ama futó ember, oszt támadott erre sebes vándorlása a barmoknak és nyájaknak és teremtetett lelkeknek. — Megint soká reszelgette a torkát. — No, híresztelték is a monostori atyafiak, hogy a főasszony bizony égi indításra parancsolta meg legottan a népnek, hogy mindenestül eme szigetre vessük által magunkat. Nagy hamarsággal jöttek is mán napkelet felől a gonoszoknak sokaságai és csak ellepték mind az egész körülvaló földet.

Az öreg piszkálni kezdte a tüzet.

— Magunk mentésére leoldottuk még a fakolompot is a gulya vezető barmáról, hogy nagyobb legyen a mi csendességünk. Csak a nádból kukucsáltunk, oszt olyan világosság tündököltetett itt éjjel, mint nap-sütésben, mert dúltak, gyujtogattak a gonoszok.

Mikor az ember ide ért, egyszerre belezavarodott a beszédbe. Két kézre fogta elnyújtott hosszú pásztorbotját, állát nekitámasztotta a kampójának. Ung vára-

közön megint rápillantott. Az öreg nyelt egynéhányszor mielőtt belefogott:

— Azidőkben sok rossz jelek vótak. Egy sánta fekete bak is bejött a szigetre, ennek utána pediglen idéltent ellett a tehén és nem nagy időnek teltevel erőtelenség nehezedett főasszony anyádra, uram.

Ung úgy összeszorította az ajkát, hogy csak egy keskeny elszíntelenedett vonal látszott az arcában.

Maradék újból megpiszkálta a tüzet.

— Imé, ezenképpen csendesen méne ki testéből a lélek utolsó útravalóval, merthogy azidőkben még itt vótak a monostori atyafiak közül egynéhányan.

Kint, valahol a csalitban, nagy viziragadozó csörtetett fel ekkor, de Maradék oda se nézett. Ha már az ő kisebbik gazdája így parancsolta, mindent megjelent most. És csendesen folytatta:

— Eme szigeten adatott ő által az örök nyugodalomnak. Mondok... a víznek partján temettük el, keletnek fordított arccal, miképpen a te eleid nagy-régi szokásából vettük.

— Azonképpen temettétek el?

— Azonképpen. Oszt mióta eltakarodtak innen a dúló rossz lelkek és későbbben a monostori szent atyafiak is elvezették néminemű biztonságos kolostorba a te egytestvéreidnek feleségeit és kis cselédkéit, gyakorta vittünk ki tüzet a testhalomra, jóllehet a szent atyafiak ezt keményen megtiltották, merthogy pogány szokás.

Ung a baloldalához szorította a kezét, mint a sebesült ember, aki befogja a seb száját, hogy el ne vérezzék.

— Aztán mondjad csak, asszonyanyám nem hagyott semmi üzenetet?

Maradék erre-arra pislantgatott, mintha túl a fényen, a sötétben keresné a mondanivalóját.

— Ó kis gazdám, ily együgyű pásztoremberrel hogyan beszélt volna erről. — De mihelyt az öreg észrevette a várakozást gazdája arcán, bizonytalan hangon mégis megtoldotta: — Ám jóllehet, mikoriban mind jobban elgyöngült s a tejet nékie és sok szolgálóinak reggel meg este elvittem, látanom engedtetett, hogy miképpen ha várna valakire, gyakorta arrafele tekintget, amerről jöhetnél...

Ung ezután már nem kérdezett semmit. Csak mikor az anyja elárvult nádkunyhójába befordult, szólt vissza, hogy a vigyázók jól figyeljék a fákról a kolontói partot. Ha pedig sebesült vitézzel fegyvereseket látnak közeledni, vezessék őket elébe, mert azok a lovasok békés szándékkal menedéket kérnek.

Éjtszaka múltával elkísérte gazdáját az öregpásztor a felső szigetre. Aztán, mikor Ung elküldte őt magától, Maradék a sűrűből hátrapillantgatva olyast látott, mintha a főasszony sírjánál keletnek fordultan, földbe leszúrt vasaskopja állna a testhalom felett.

Sokáig állt így Ung a hajnali szélben ingó füvek között. Egyedül volt. Csak a folyó hallatszott. A sziget csúcsa, mint gálya orra, szüntelen csobbanásokkal hasította ketté a vizet és a néma sírhalom körül két ágban elfutón pengette a Tisza a nádakon az ő búvölő régi énekét. Vsltozatlanul pengette, mint Ung gyerekkorában, mikor bánataival még az anyja térdére hajthatta a fejét. És most, már csak is erre vágyódott ő e világon, egy szempillantásig legalább, hogy

azalatt ne kellessen a szívének minden súlyt egymagában emelnie.

A fájdalom megtaszította elfáradt testét, térdre esett a sír előtt és ekkor, mintha mégis az anyja ölébe hajolna, a földhalomnak támasztotta a homlokát.

Ha mindigre így maradhatna, ha eloldhatná ezt a szigetet s az anyja sírjával és a maga nagy bánatával elhajózhatna rajta révtelen örök vizeken... De a sziget és a sír mélyen horgonyoz és áll. Néki pedig tovább kell mennie.

— Anyám, de mikor a Krisztus már nem segít...

Üldözött tekintettel, riadtan nézett körül. Aztán hirtelen lesöpörte az anyja sírjáról a pásztorok pogány tüzeinek az üszkét.

Mire lent a nádkunyhóknál megint jönni látták őt a felső sziget felől az emberek, még különösebbnek találták, mint tegnap. A szomszéd lápos szigetekről is sokan összesereglettek. Idegenkedő tisztelettel nézték hazatért urukat: Hogy elmúlt róla az ifjúság tava-sza, mióta odajárt...

Közben a régi udvarbeli előljáró is megkerült. Ő, felszabadított ember léte, már kérdezni is merte, miképpen tudott Ung úr a nagy kietlenségen át magányosan idáig ellovagolni?

— És cselédszolgáid, jó urunk? Amaz öreg Vutuk, meg a legényke?

— Vutuk? ... Régen volt, hogy hazabocsátottam.

— Jaj uram, nem került az ezideig vissza.

— Nem-é?

Ung még hű öreg szolgájára gondolt, de az emberek már Pünkösdt tudakolták. Egy éltes számadó beletérdelt báránybőr süvegébe:

— Hála legyen néked Úr Isten, hogy életben
vagyon ama kópé, merthogy én az apja vónék.

Egy csinosképű kis parasztleány ezalatt ájtatosan
csak egyre Ungot nézte és olyan közel sündörgött
hozzá, hogy a férfiemberök hátrább hesegették:

— Mire vetemedik eme lány!

Az öreg számadó felegyengette magát a fűből s
magyarázni kezdte a hátulálló népnek, hogy ezt a
leányt még a megboldogult főasszony határozta
Pünkösöd párjának, mielőtt Ung úr jószágá lett a kópé.

— Merthogy kicsiségük óta hűséget fogadtak egy-
másnak.

— Kicsiségük óta? — Ungnak eszébe jutott, hogy
a legényke e mátkájának nem nagy hűséget tartott az
útban és pillanatig derültebb tekintettel nézett az
emberekre.

A szorongás enyhült az arcokon és Pünkösödnek
megnövekedett előttük a becsülete. Kivánni kezdték
a hazatértét. Jöjjön és mondja, miképpen keressék
komor gazdájuknak a kedvét.

Kevés nappal ezután történt, hogy valamelyik
alkonyaton, a víz irányából, futva jött a kunyhók
piacára, egy pásztorember és jelentette:

— A vigyázók már napszállta óta fegyvereseket
figyelnek a kolontói parton. A nádakban bujkálnak
és látni a fa tetejéről, hogy sebesültet is hurcolnak
magukkal.

— Mire a Göncöl szekere felhúzza a saraglyájához
kötött csillagos eget, — mondotta fiatal gazdájának
az öreg Maradék, — színed elé tereljük uram ama
jövevényeket.

Ung eléjük ment, mikor közeledtek. Monoszló

lovát kétfelől vezették. Még így is bizonytalanul, inogva ült a nyeregben. Sápadt arca szinte elfogyott a sisakja alól. Szemében, mintha az útból hozta volna, zavaros iszonyat tükröződött. Beesett mellén, gödörben zörgött a szent ereklye. Le kellett emelni a nyeregből. Azután se tudott megállni a lábán.

Ung a maga nádkunyhójában vettetett neki ágynak-való szénát a földre.

Odakintről már csak Pünkösöd hangja hallatszott:

— Ám azért Ung úr egynéhányszor mégis ismeretségbe bocsátkozott a tatárokkal! Úgy aprítottuk a fejüket, mint a tököket.

Monoszló bágyadtan kinyújtotta lesoványodott kezét a barátja keze után. Sokáig nem eresztette el és amint ráemelte rémült gyerektekintetét, csupa könny volt a pillája:

— Nem tudok én többé ama szörnyűségektől szabadulni, miket mi láttunk.

Ung szomorúan, szótlanul nézte őt. Halántéka felett ezüstös fény csillant a faggyúmécsvilágában. Most látta csak, hogy ez a gyerekvitéz megőszült útközben.

A fiú felkönyökölt az ágyon.

— Ha valaha még haza vezérel Dunántúlra az Úr irgalma...

— Gyógyulj meg, aztán majd vélem jössz, mert én is arrafelé veszem utamat.

Monoszló szeme megéledt az örömtől:

— Arra?...

— A Drávához megyek, — szólt Ung és ettől kezdve megint csak a maga szándéka járt a fejében.

— Mondjad, te, ki ismered a dunántúli részeket,

merre van a Koppány nemzetségből való nagy Ugurnak vára?

A gyerekvitéz irtózva húzódott el tőle.

— Hála legyen az Istennek, jó messzire a mi udvarunktól, valahol a Dráva alatt, járhatatlan mocsarak közt. — hirtelen a kereszt jelével jelölte meg magát. — Mit forgatsz elmédben, Ung? Rettegek a te lelkednek üdvösségéért, mert semmiképpen sem felejtettem el, mikor az útban a pogány istent hívtad, adná kezünkre a tatárokat.

— És ő a kezünkre adta! — felelte Ung élesen. — Ám te, aki mondottad nekem, hogy követni akarsz, míg magamtól el nem küldelek, szívedben attól kezdve mégis elfordultál tőlem.

Monoszló arcán most lecsordult a könny.

Nincsen többé erőm világi életre. Kolostorba vágyom menni, Ung... ott imádkozom majd éretted, ameddig élek.

Két kezét görcsösen összekulcsolta a szentföldi erekye fölött, aztán lehúnyta a szemét, mintha el akarta volna takarni maga elől az egész világot.

Nehéz nap és nehéz éjszaka következett.

Valahányszor Ung benézett a kunyhóba, a beteg vitéz mindig imádságokat mondott a szolgálatára rendelt asszonyokkal. Még éjjel is hallatszott a mormoló imádkozás. Ung nyugtalanul kiment és lefeküdt a csillagos ég alatt. De ott sem találta helyét és a türelme is fogytán volt. Elviselhetetlenül rágódott a szívéen a bánat, őrlötte a tétlenség.

Pedig sietnie kellene, mert ha soká késik, kiirtják a népet, mielőtt ő a segítséget meglesi.

Mint a kísértet bolyongott a partokon. Átevezett

a szomszéd szigeteken bujkáló néphez és mindenütt meghagyta, senki se merészkedjék a falvakba visszatérni. Valamelyik estén átlopódzott a kolontói oldalra is. Egyetlen egyszer a régi udvarba is beosont. Sietett. Nem nézett sehova. A térdeplő felett tapogatott a falon. Aztán futni kezdett a kereszttel. Kivitte az anyja sírjára és elbúcsúzott tőle.

Tudta, hogy ma éjjel elmegy innen, mire felkel a hold a nádasokból. Monoszló is erőre kapott már, nyeregbe szállhat végre.

A vadrucák alacsonyan húztak a szigetek körül. Sötétedett. Ung még egyszer leült a nádkunyhók kis piacán, hol egymásra hányt állatbőrökből emelt helyet készítettek neki a pásztorok. Még egyszer meghallgatta a nép baját és törvényt tartott a fa alatt, mint hajdan úratyjától látta. Az emberek, kijáró tisztelettel figyelmeztek ifjabb gazdájukra, mégis elálmélkodtak némely parancsán. De hát mért rendelkezik úgy, mintha útra készülődnék?

Ung ekkor már elgondolkodva Pünkösdöt nézte.

A legény egy leánnyal beszélt két kunyhó közén. A szeme boldogan csillogott. Gazdája keze elejtő mozdulatot tett aztán odakiáltott a népnek:

— Szóliátok ide ama lányt!

A fiatalabb legények összesúgtak:

— Úri kedvből parancsolja most magához.

— Éjtszakára kell neki.

— Hiszen az ő jószága.

Tüstént vezették is elébe a lányt. Szép fénylő állatszeme riadtan nézett Ungra, de azért megadóan tartotta a fejét.

Pünkösöd csak ekkor kapott észbe. Kifordult a nevetés a szájából.

— Hallod-e, — mondotta Ung az udvarbeli előljárónak, — lenne tudomásod arról, mit a nép cselédszolgámról és e lányról beszél? Hogy asszony-
anyám egymásnak szánta volna őket?

— Egymásnak szánta, — egyezett bele hosszas meggondolás után az ember.

— Hát akkor azonképpen akarom én is.

Mind nagyon oda figyeltek.

Ung egy darabig megint szótlanul tekintett a szolgájára, aztán mintha ítélkeznék, kiegyenesedett ültében a fa alatt.

— Vegyed észbe Pünkösöd, és vegye észbe a nép is, hogy téged, ki hűségest szolgáltál engem sok vándorlásomban, ímé szabaddá teszek, részből egy ekényi földet adok és eme lányt is néked adom feleségnek.

Nagy elképedés támadt a szava nyomán. A legény ugrott egyet, fordult maga körül s mint az eleresztett csikó, közel futott, aztán földbe gyökerezett a lába és nyerítő hangot hallatott. Most fogta fel, hogy mi történik vele. Szabad ember lesz ezután!

Hátulról lökdösni kezdték a leányt. Zúgták, mondták, köszönje már ő is, és egyszerre odasodródott Pünkösödhöz a kör közepébe. Nagy szégyenkezésében legottan fel is kapta a szoknyáját, hogy szemérmesen eltakarhassa a képét. A legény pedig térdre vetette magát a gazdája előtt, lehajlott a földig és először esett meg vele életében, hogy egy árva szó se jutott az eszébe. Ung urat, hazatérte óta ekkor látták egyetlen egyszer mosolyogni az emberek. De hamar

elmúlt ez is, már intett az udvarbeli előliárónak, bocsássa el a népet. Aztán kis ideig még felszabadított csatlósa után nézett. Távolodó, halk nevetés gyöngyözött amerre két közel hajló fiatal élet eltűnt szeme elől a fák között.

Lassanként csend támadt a part alatt is. Fűzfatorzsekből vájt csónakok siklottak nesztelenül a vizen, a szomszédos szigetek felé. Mögöttük megint összesuhantak a nádak és kint a Tisza felett nem mozdult többé semmi sem.

A kis piactérről is rég behúzódtak kunyhókba az emberek. Csak a vigyázó pásztorok virrasztottak, mint álmos nagy madarak a fák tetején, csak ők látták, hogy a gazdájuk magányosan még mindig ott ül az öreg fűz tövében. A tűzbe néz, talán azt se veszi észre, hogy Maradék csörmölyt és harasztot hoz a parázsra.

A pásztor leguggolt mellette s az elfeledett pogány tűzimádság öntudatlan régi mozdulatával emelte két tenyerét a lobogáshoz.

Ung tekintetéből szomorú szeretet melege csillant ekkor Maradék felé és nagyon nehezére esett a beszéd, mikor megszólalt:

— Mire a hold előjön a nádasokból, felébreszted Monoszló urat és az ő cselédeit. Az én lovamat is felnyergeled és emez éjjelen átvezetsz majd a gázlókön a kolontói partra.

Az öregpásztor nem moccant, csak a szemét húnnya le egy pillanatra, aztán lassan megint kinyitotta.

— Elmégy uram?

— Elmegyek.

Megint jó darabig hallgattak.

— Hallottunk ilyest Monoszló úr fegyveres cselédeitől, — mondotta Maradék és furcsa dörmögő zokogáshoz hasonlított ekkor a hangja, — ám nem adtunk hitelt az ő beszédeknek, mert ki uralkodnék akkor az idevaló népeken és földeken? Ó, ne hagyjad magukra a te apád jószágait.

Ung csak később felelt:

— Ti békességest rejtőzhettek e szigetekken, míg úratyám megtér és egytestvéreim elhozzák ide az ő feleségeiket és gyermekeiket. Jóllehet időbe telik a hazatértük, mert zavarosak most az utak. Bajban az ország és a király, miértis nékem men-nem kell, hogy minden erőmből keressem azt, aki minket megsegít.

Az öregpásztor búsan nézett egy darabig a tűzbe, aztán hajlott orra alatt széttaszította tenyerével kétoldalra a bajuszát és feltekintett:

— Lelkem, kicsi gazdám, ugyan hol lelhetnéd őt még meg?

Mérhetetlen magány szakadt ekkor Ungra.

— Te is így beszélsz? A szívetek mélyén, ti pásztorok is elfordultatok volna tőle az én gyerekségem óta?

— Elsőbben történtek, amik történtek, — mondotta Maradék. — Mikoriban, a térítés után már mindenki elfordult tőle, a régi boldog isten hűséges népei a pásztorok és a halászok még soká várták a pusztákban és a vizek mentén, hogy megtér ő mi hozzánk. Ám mikor az emberek irtani kezdték az erdőket és mesterséggel sok kunyhókat és házakat és templomokat építettek a földnek eme tájain és a harangoknak szava is mindenfele kiszéledt, istent-

hordozó ménje hátán eltávolodott ő innen, mert soha többé nem látta közülünk senki. És ki légyen a megmondhatója, hol, merre jár azóta magyarok bujdosó istene?

— Beszélj, Maradék, te, ki gyerekségemben lent a laposban a csillagok alatt olyan szépségesen meséltél. Mondjad a boldog istenről és az ő régi tiszteletéről amiket hallottál.

— Ó, kis gazdám, — mormogta az öregpásztor, — merthogy cselédember vagyok, én csak a régi isten cselédeit és szolgálóit tudom, a csillagokat, meg holdasszonyt, a vizeket és megintelen szélúrfit, napurat és a tüzet... Ám amiket te tőlem hallani kívánsz, biz az mindenestől a táltosoknak vót a tudománya, ama táltosok pediglen meghaltak már.

— És ha valamerre mégis élne közülük az utolsó?

Az öregpásztor naptól cserzett száraz barna nyakán látszott ekkor egy ér verése.

Ung szemében rejtélyesen elmélyült a fény, aztán fellobogott benne a feladat tudata. Elkapta a tekintetét onnan, ahol a felső sziget csúcsán az anyja sírja van. Sötét pillantással átnézett a kolontói partra. Ott fekszik nemzetségének pusztá udvara, túl rajta a haldokló ország és messze, szent András egyház tövén, Kinga fekszik a föld alatt...

Mindent elvesztett. Semmije sincs többé, de azért van még ereje, hogy a pusztulás és az elmúlás ellen népének harcát vezesse.

Felugrott.

A fogyó hold, mint sápadt fáklya hajlott lángja, belefénylett a vizekbe és mondotta az indulás idejét.

Azon az éjtszakán a gázlók tájáról álmukból felvert

vadak csöörtetését hallották a tiszai emberek. A szigetről, kanyargón soká suhogott a kolontói part felé a nád.

Mikor délirányban elenyészett az óvatosan távolodó kis lovascsapat patkódobogása, Maradék sarkonfordult. Süveges árnyéka hajlottan, sebesen haladt vele a fűvön. Csak a víznél állt meg. Aztán a szeme se rebbent. A kora derengésben is úgy állt hosszú botjára dőlve az öreg pásztor az ég alatt a Tiszaparton, mint aki örökre ott marad.

XI.

Egy zivataros szürkületkor, lent a Dunán, fegyveres bárka ért partot Valkóvár alatt.

Ettől kezdve nem látták többé a kószáló kúnok és a kánok futárjai azt a kis lovascsapatot, amelyiket Kolontótól délirányban sokfele üldöztek a portyázók. Hol erre, hol arra bukkantak fel akkoriban a vakmerők, Gyümölcvényerdő táján, Szatymaz határán, lent Bodonynál. A fényestói mocsarakban elveszett a nyomuk, aztan Szinta rév vidékén megint hallották az üldözők nyugatnak elfoszló távol ügetésüket.

A kúnok és tatárok tábortüzeinél felriadtak a vigyázók és az alvók, ha éjórán lódobogás vetődött a csendbe. Babonásan beszéltek, hogy kíséretével a legyilkolt magyar nép halálistene robog fel ezidőkben. Ha kergetik elmúlik, ha lesnek rá, másfele jár. Nyíl nem fogja, ám ő lenyilazza azt, aki az útjába akad...

Virradatkor nem találkozott vele soha senki sem. Eltűnt csapatostól, csalitos, bozótos helyeken és napvilágnál emberi szemnek nem mutatkozott. De mire a hold felkelt a sűrűségekben, a Tisza-Duna síkján, lejebb, egyre lejebb megint úsztak a suhanó fegyveres árnyékok a feldúlt, elnéptelenedett földeken. Mögöttük a temetkező pusztai szél felkavart porában, mint kísérteties éji bábok, romvárosok, leomlott falvak, fel-

perzselt konventek és udvarok maradtak el a messze-
ségben.

A hold már elfogyott és újra telőben volt, mire a
bujdosók Bodrogmonostor tornyaitól jó délnek elérték
a Duna mocsarait.

Itt már biztonságban voltak. De azért, mikor átkel-
tek a nagy folyón, lucskos lovaik nyaka mellől mégis
úgy tekintettek vissza az elmaradt tájak felé, mint aki
éjféli órán rémektől üldözötten temetőn futott át és
a temető árkán innen a borzalomtól beteg, irtózva
hátra néz.

A következő nap reggelén elbúcsúztak egymástól
a lovasok.

Monoszló hiába hívta Ungot, térjen be vele Valkó-
várba, tartson pihenőt, mielőtt tovább lovagol. Két
fegyveres cselédjét is hasztalan ajánlgatta szolgálatára.
Ő mindent elhárított magától.

— Én nem pihenek, kíséretre pediglen nem tartok
számot, mert egyedül kell keresnem az utat.

Csontosra soványodott arca szomorú volt mikor
ezt mondta. Szemébe pillanatig belesuhintott mind a
szenvadás és borzalom, amit átélt és a kintől vad lett
a tekintete.

A gyerekvitéz felemelte ekkor barátja homlokához
a kezét, mintha kereszttel akarná jelölni. Riadtan egy-
másra néztek. A mozdulat félbenmaradt és szegény
szomorú áldás lett belőle.

— Isten fizesse meg néked Ung, amit érettem cse-
lekedtél.

Monoszló még azután is sokáig állt az útfélen. Mel-
lén ziháló kis lökésekkel zörgölődött a szent ereklye
és könnybe lábadt szeme rémülettel és vonzalommal

tekintett Ung távolodó alakja után. Olyan elhagyatott-nak és magányosnak látta most, olyan megfoghatatlannak, mint soha. Csendesen lehúzta nyaka mellől sebesült karja bepiszkolódott gyolcskötésének a csücskét, elkente vele az arcán a könnyeket és imádkozni kezdett eltűnő barátjáért. Még akkor is érette imádkozott, mikor fegyveres cselédeivel már befele ügetett Valkóvár kapuján.

Ung a lova két füle között kérdően nézte a szembe jövő ismeretlen utat.

Mások védett helyre veszik be magukat, mások megpihennek. Miért nem lelhet az ő lelke és teste nyugovást? Holdváltozástól holdváltozásig megállás nélkül szüntelen hányódik, pedig mióta szétfeszítette vállával a kúnok pányváját sokszor érzi a tatárszerkerce gonosz régi sebének a sajgását. Olyankor még a napmelegben is fázik, a fák hűvösében is tüzel a feje és néha a szíve is botlik a kimerültségtől.

Lefogyott háta előre görnyedt, mintha rettentő súly nyomná és többször felsóhajtott.

Ki küldi őt? Ki küldi, mikor fáradt és sebesült s még akkor is, mikor nincsen út és nincs világosság? Összezúzott, kifosztott életével, ki küldi őt?

Isten nevével köszöntöttek fel hozzá az út porában elhaladó gyalogos emberek.

Zavart tekintettel pillantott körül.

A közelben szekér zörgött. A szekérről állva hajtotta egy legény a lovakat és kurjongatott. Rongyos inge hátra lobogott a szélben. Az élő sövényeken fehér tájkázással táncolt a virágzás. Az udvarokról asszonyi nevetések csapdostak fel, mintha madarak repültek volna a fákra.

Ungnak összeszorult a torka. Ezek nem tudják, mi történt messze az országban...

Valami kápráztatta a szemét. Előtte az istenáldotta békés tájban kis templomtorony öreg süvegén játszott a verőfény. Lejebb, a lomb között, egy kőmonostor tornyocskái is belekönyörögtek az égbe.

Megint felsóhajtott.

Mennyi torony, mennyi templom és minden templomban hiába imádkoznak az emberek. Jámbor szerzetesatyafiak, ájtatos papok, térdeplő népek. Még a szent királyok felkent sarjadéka, Béla király is hiába imádkozott szegény országáért. Ő is hiába imádkozott Kinga életéért... Homloka mögött egymásnak feszültek a gondolatok s egyszerre, maga sem tudta hogyan, hívni kezdte a régi bujdosó isten kegyelmét, legyen már ennek vége és vezesse el valahára ahhoz, aki eleitől még átvette az idők mélységéből hozott ősi erőket.

Nem vette észre, milyen nagy darab járóföld maradt el mögötte. Később egy falusi lóváltó kocsmá előtt megállította a lovát. Nyeregből hajolt az alacsony ajtónyíláshoz és bekialtott.

A kocsmáros kijebb jött a ház homályából. Csodálkozva hunyorgott, mikor a magányos utas kérdezte tőle, tudna-e a faluban olyan lovasvezetőt keríteni, aki jól ismeri délirányban az erdős mocsarak közt az utakat?

Ung arra gondolt, amit Monoszló még Kolontón mondott a nagy Ugur várhelyéről, de az is eszébe jutott, milyen riadtan húzódott el akkor tőle. Most sem tudakozódott hát sokat. Valahogy csak lesz. Addig keresi, amíg odatalál.

Közben a harangozó is átcsozogott a templom alól. A kúttól is közelebb ténfergett néhány bámészkodó gyerek és egy böszörmény viseletű kalmárember ki-dugta a fejét a lóváltó kocsmá ablakán.

A kocsmáros ekkorra már nagyon csavargatta a nyakát.

— Veszedelmes tájakra vagy indulóban, uram. Jó pénzzel kell fizetned, ha netán mégis találnék kedvezrevaló vezetőt.

— Állítsd elém, — sürgette Ung türelmetlenül — és egyébre gondod ne legyen.

A kocsmáros gyors pillantást vetett a lovas fegyverzetére.

— No... hiszen te ismered magad bátorságát.

Mikor elszalasztotta a csaposlegényét vezetőért az ötödik udvarba, közelebb jött Unghoz és halkabb szóval kezdte magyarázni:

— Majd ha a kórógyi nemzetség földjei alá érsz, mégis messze elkerüljed a mocsaras erdőket. Ott a lápok között sok elkárhozott pogányok gonosz lelkei zavarognak és lehúzzák a hinárba, aki arra megy.

A harangozó feje előre ingó kis mozdulatokkal helyeselt:

— Merthogy a mondott nemzetség valamikor soká késlekedett a pogány szokásban és ama fertelmes Vathától vette eredetét, ki szent Gellértnek agyvelejét kövekkel összerontotta... Oszk megintelen az is tudva vagyon a kórógyi urakról, hogy földjeiknek szomszédságában, az erdős mocsarak között, ők leplezték s titkon fegyverrel is megsegítették a nagy Félelmetest, aki bizony még az ő vérüknél is megátalkodottabb pogány vérből való volt.

Ung kérdő pillantása szinte lecsapott rá. A kocsmáros megijedt és oldalba taszította a harangozót. Ne beszéljen így urak dolgáról ismeretlen utas előtt.

A harangozó köhögni kezdett.

— Hát igaz, ezidőkben már istenfélőbbeknek mutatkoznak ők . . . Közülük idősebbik Fülöp úr kőmönostort is rakatott és az ő közelvalói füstölőket és alamizsnákat visznek be az egyházakba, így engesztelgetvén pogánykodó eleiknek vétkeiért az Úr haragját.

A böszörmény viseletű kalmár kiszólt ekkor az ablakon:

— Ismerem idősebbik Fülöp úrnak fiai, Fülöpöt és Keledet. Most is Keled úrnak és az ő hites feleségének, Mácsa asszonynak meghagyásából vagyok útban az eszéki révbe, hogy miseruhákhoz való aranyselymet és kelyhek veréséhez való ezüstöt vásároljak a Dráván lehajózó kalmárok hajóin.

A harangozó fogatlan szája kinyílt a rémülettől.

— Hogy mondod? . . . Te bejáratos vagy az ő udvarukba? — hirtelenében már édesebb szóval kezdte emlegetni a kórógyi urakat. — És ha majd hozzájuk kerülsz, semmit ne szólj előbbeni beszédeimről, mert hát, no . . .

Sebesen behúzta a fejét és elillant a templom irányába. A szerémségi böszörmény fekete pofája kajánul nevetett az ablaknyílásban. Az ötödik udvar tájékaról, kehes lovon poroszkálva közeledett a vezető.

Ung kedvetlenül nézte az embert. A lába hosszú volt, mint a szöcskéé, kengyelkötelének a szára olyan kurta, hogy két feltuszkolt térde szinte a könyökét érte. Satnya vállának támasztott lapátfejű öreg lándzsájával beillett volna lovas sírásónak.

Csak mire jó messze ügettek a falutól, kérdezte tőle Ung, ismeri-e a járást a kórógyi urak földjei alatt az erdős lápok felé?

Kehes lován ijedten kapaszkodott a vezető a kápába és olyan hangon felelt, mintha prüsszentgetne.

— Istennek és a fő esperességnek és papoknak és kolostoroknak háta mögött van ama rossz lápos hely, odalent, kabar, besenyő határvigyzók és denevérhítű patarénus népek szomszédságában, miértis a mondott tájékat keresztény lélek inkább elkerüli.

Beszéd közben az izgatottságtól, nyál frecegett ki a száján és orra előtt apró bugyborékok repdestek a napban. Aztán még magasabbra húzta két hegyesszőcske térdét és gyorsan keresztrel jelölte magát. Ettől kezdve lopva egyre oldalvást pillantott. Ung látta, hogy fél. Tőle sem kérdezett hát egyebet. De azért az ember csakis akkor bátorodott neki valamelyest, mikor egy erdő mögül lovasok bukkantak elő. Prüsszögve jelentette, hogy ismeri őket. Az eszéki főesperesség fegyveresei voltak és ide-oda útjaikban a monostorok között, gyakran megfordultak a falujabeli lóváltó kocsmában is. Most kötélvégen két egymáshoz kötözött asszonyt és egy beteges képű férfit hajtottak magukkal. Ha ügettek, a raboknak futniok kellett, ha megálltak, leroskadtak mellettük a földre. Mondotta az egyik fegyveres, hogy az asszonyok véresre változtatták haragosaik istállójában a tehenek tejét, a férfinak pedig rontó hatalma van, mert bebizonyosodott róla, hogy tüzeket tud támasztani messze vidékeken, valahányszor ő maga az udvarán hidegrázásban hánykódik. Vezekelni és az Egyházat megkövetni vitték hát be őket az esperességre.

Ung nem igen hallgatta az emberek beszédét, a rabokra se vetett ügyet. Nyugtalanul többször is kérdezte, merrefele húzódnak az erdőkön túl a vizes mocsarak?

Az útfélről egyirányba mutattak az esperesség emberei és igen helyben hagyták, hogy ennyire tudakolja a járást, mert így messze elkerülheti a gonosz helyet.

A fegyveresek lovainak patkódobogása elenyészett észak felé. Ők délnek tartottak. Gyanús csapszékben ettek, rossz falusi kocsmában háltak. A vezető pedig hasztalan ajánlgatta Ungnak az előkerülő monostorok bátorságosabb menedékhelyeit. Nem akart ő most jámbor barátoktól éji szállást kérni...

Végül ez már az embernek is feltűnt. Egy kútnál szóba ereszkedett két szerzetes zarándokkal és suttogva beszélt velük. Közben a szemével izgatottan az utas vitezre intett.

Ettől kezdve még lassabban kocogott. Mire a kórógyi urak földjei alá kerültek, minduntalan megállt.

Mikor Ung később hátra nézett, az úton senki sem követte. A lovas sírásó nem látszott többé a tájban.

Magára maradt. Az ember megszökött tőle. Kis darabon dühösen vissza is poroszkált, szitkozódott, de nem vesztegette sokáig az időt. Majd talál vezetőt a következő lakott helyen, vagy valamerre... Aztán egyre jobban hajszolta a lovát és mindíg abba az irányba tartott, amerre felemelt kezükkel az eszéki fegyveresek s mások is az erdős ingoványok tájkát mutatták. Nem kételkedett, hogy csakis ott lehet a nagy Ugur vára, mert arról senki sem beszélt...

Fejére melegen tűzött a nap, de tündöklésében nem látszott többé falunak vagy monostornak a tornya. Le-

gelő nyájak és gulyák, karámok, pásztorok sem kerültek már elő. A világos réteket sötéten állta körül a rengeteg.

Fák alá kanyarodott az út. Később szétágazott és elmerült a rothadó avarban. Ung keskeny csapáson lovagolt tovább. A csapást emberek fejszéje vágta valamikor. Elvétele beforradt jelek is látszottak a törzsek kérgén és nem régen patkolatlan lovon járhatott erre valaki. Egyszerre kitágult tekintettel hajlott le a nyeregéből. A különös nagy nyomok már szinte babonásan, mind beljebb vonták az erdőbe.

Ki jár előtte nyugőzetlen, sohse patkolt, földöntúli lován? Vállravezett ijjal, szárnyaslábú hatalmas ménje hátán, vajjon isteni kardját viszi-e sugárzó kezében?...

Hirtelen elmúlt róla a végtelen magány nyomasztó gyötrelme. Akit ő keres, azt csak egyedül lehet keresni... És a fékszáraz felett kínlódva, könyörögve kulcsolódó ujjai eleresztették egymást. Rendetlen lélekzete már nem hajszolódott szorongó mellében és megint mindent vállalt, amit hallgatva, vívódva, társtalanul eddig is hordozott. Elhagyatottságot, szenvedést, elfáradást, viszontagságot, mindent, hogy meglelje azt, aki pusztuló népét még megsegítené.

A rengetegben egyre áthatlanabb lett az árnyék és a csend. Régen volt, mikor az erdőszélen Ung nögött visszafordult a napfény a rétek felé. Itt nem sarjadt fű, virág se nyílt az örök homályban. Csak fekete moha nőtt a törzseken és a tölgyek, mint óriási sötét oszlopok tartották magasra emelve a lombos roppant boltozatot.

Lent mélyen, a fák tövén, lovastól is egészen kicsiny

volt a kopjás lovas, amint hátraejtett fejfel szédülön felnézett.

Fészek sehol sem látszott az ágakon. Madárszó nem hallatszott. Egy idő óta az erdei vadak távol csörtetése sem neszelt. Csak a haladó ló patái alatt döngött a gyökértúrta üreges föld. Ung fülének olyan csodálatosan ünnepélyes volt ez a döngés, mintha fegyveresen, nagy néptelen visszhangos templomba lovagolna be.

Levette a süvegét.

Rejtélyes, néma fekete templom volt ez a rengeteg...

Aztán a patkolatlan nagy lónyom sem látszott többé a földön.

Ung megint szorongva nézett körül. Eszébe jutott, amit az emberek odakint a lakott helyeken beszéltek. Ma reggel a falusi kocsmában egy vándorló is óvta és az útfélen még kabar határőrök is mondták, hogy aki mögött bezárult ez az erdő, az előtt nem nyílt meg többé soha.

Most bezárult az erdő.

A sötét törzsek összébb tolongtak. Kísértetiesen feláruló omladásokból fenyegető sűrűségek kúsztak elő. A föld süppedezett és olykor sajátságos mocsárszagokat fujt fel magából.

Ezóta az erdő egyenletes komor homálya felett is bizonyosan bealkonyult az ég.

Az elhagyatott ember már karjára akasztott száron, gyalogosan húzta maga mögött horkoló lovát. Néha úgy rémlett neki, hogy a fekete oszlopok közén álmos szürke nagy testek mozognak át, néha láthatatlan ragadozók tompa üvöltése hallatszott messziről.

Ung torkába mintha egy kő fészkelte volna be magát. Nehezen nyelt és gondolkozás nélkül is egyre bizonyo-

sabban tudta, hogy ha éjtszaka előtt nem talál emberi hajlékra, itt vész, nincs számára menekülés. Magányában megalázottan, keservesen felkiáltott.

A ló patái becsuklottak a fáradságtól. Reménytelenül hallgatózva a gazdája is megállt.

Még egyszer kiáltott.

Valamerről csörtetés felelt. Elindult a hang után. Megint várt. Vad ugatással két hosszúszőrű óriási komondor rohant ki a sűrűből. Mögöttük futva emberi lépések közeledtek. Azok is ketten voltak. Mikor látták, hogy magányos fegyveressel van dolguk, visszafütyentették az ebeket. Aztán szót sem szóltak, csak zordon tekintettel erősen nézni kezdték az idegen vitézt.

Elszántan Ung is nézte őket.

Alacsonynövécsű, izmos lovasfajta emberek voltak. Kurta ingük szabadon hagyta kemény, szőrös mellüket. Keskeny csipőjükről bő kenderszőttes ingalja harangozott le csupasz térdükre. A hátukon irdatlan, nagyszarvú ijj akaszkodott. Ruházatuk, régies kurta rossz gerelyük és meztelen lábszárakra felszűzött nemez-sarujuk után ítélve, alsó rendből való vadászok lehettek, de azért nyestprém süveg volt a fejükön.

Mikor Ungra szegezett mozdulatlan szemük már jóideje nem pislantott, csendes meggondolással szólt az idősebbikhez a fiatalabbik:

— Tán abbahagyhatnók mán eme nézést?

— Abbahagyhatnók, — egyezett bele a másik s kérdezte az idegen vitéztől, hogy mely rossz szándékkal jött el ide?

— Jószándékkal jöttem és úr Ugurnak várát keresem, — Ung nagyon mélyet lélezett. Most mondta ki

ezt fennszóval először. Aztán kimértebb hangon folytatta: — Igazítsatok útba, éjtszakára pediglen adjatok helyet a ti tüzeteknél.

Az emberek összepillantottak.

— Mi ama várnak vagyunk a népei.

A lovas megint nagyon mélyet lélezett.

— Úr Ugurnak a népei vagytok?

Nyugodalmasan billentett fejével az idősebbik.

— Megmondottam mán, oszt mert mi most innen elmegyünk, téged rabul magunkkal oda beviszünk.

— Engem, rabul? — mordult Ung kevélyet kurtát. Egyszeribe nyeregbe szállt. Már felülről nézett le rájuk s ő mondta nekik, hogy indulhatnak.

A két embert ez a változás se hozta ki a sodrából. Egyikük melléje lépett, a másik mögéje kanyarodott. Többé egy árva szót sem szóltak.

Csendes haladásukban csak a fegyverek csörrentek, a ló patái ütődtek elvétve a szétkúszó gyökerekbe. Ung mellében kalapált a szíve. Olyan gyorsan kalapált, hogy szorgalmas számlálással se lehetett volna utólélni.

De ezt a legnagyobb zörejt nem hallotta senki más.

A tölgyek eltávolodtak egymástól. A fekete erdőtemplom oszlopai odafent már nem emelték zártan a lombos mennyezetet, sokfele beszakadt, zölden lezuhant a magasból a törzsek közé és szétterült a fűvön. A támadt réseken esteledőn nézett le az ég és az elzárkózott ingoványos sűrűségekből, mintha régi álomból jönnének elő, lassan emelkedtek fel a nagy vízivár őrfái és sötét fatornyai.

Az emberek a lápos árkok, bozóttal benőtt gyepek gyűrűzésén át már üstökénél fogva húzták előre a lovat. Csörtetésükre vérszomjas üvöltözés tört fel a

földből. A kapu hídjá alatt, búzhődt nagy verem fenekén, körbe-körbe, lompos keringéssel, összefogdosott farkasok osontak. A várkapu nehéz reteszdorongjai tompán puffantak le odabent.

Mikor Ung a földsáncokkal bekerített homályos udvaron nyeregből szállt, jó ideig senki sem közeledett. Két kísérője is eltűnt az ágakból összefont boronakunyhók és ólak irányába. A sáncok oldalából, mint félig befalazott fekete strázsák, vizek mélyéről felhozott, kővévált tölgyfatörzsek meredeztek elő. Néme-lyiknek arca volt, régi arca és szeme is volt és a repedésekből fű lógott a homlokukba. Egyik kijebb dőlt, a másik beljebb, de mind oda figyelt.

Ung körülhordozta a tekintetét. Most vette észre. Mint a félig befalazott fekete támasztócölöpök a sáncban, a kaputorony lábánál és a cselédkunyhók kis ablakai mögött is mozdulatlan alakok álltak. Idegen-szerű sötét szemek néztek rá mindenfelől.

Pillanatig nem tudta mitévő legyen. Aztán, mint máskor is, ha egészen tanácstalan volt, jó erősen megmarkolta a kardja keresztjét és elindult.

A bálványemberek most mégis kijebb hajoltak. Meglepő volt a magányos fiatal vitéz csendes bátor haladása a téres udvaron át. Látták a fejetartásán, hogy bízik magában. Vállára akasztott, földig érő violaszín köpönyege szegélyét fel-felvetette hátul a sarkantyúja, mikor lépett.

A torony gerendái közül kivált ekkor egy ember és lassan előre jött. Nyomában elmozdult helyéből a többi bálvány is és hangtalanul körülállták a csodálatos teremtményt, aki az erdőn túlról így egyedül közéjük merészkedett.

Még mindig nem szólt senki sem. Konok, zárkózott csendben vezették Ungot a belső várudvar felé.

A második udvart az előkelőek faházai vették körül. Tulsó végén terebélyes öreg tölgy körvonala látszott az esti homályban. Onnan felől két fegyveres épp ekkor egy megkötözött embert kísért át a vár piacán. A megkötözött lehorgasztott fejjel jött és sírt. Csakis idegen fajtából való rabszolga lehetett. Talán szökni akart, elfogták és most kínvallatásra vagy a halálba vitték. Ung látta, hogy mentében keresztel jelölte a mellét és megszánta őt.

Akik ott a fa alatt törvényt tartottak, mindössze se voltak sokan. Heten telepedtek körben. Egy tagbaszakadt nagyszakállas a tölgynek támaszkodva állt, egy másik, középujt alacsony széken ült, különös méltósággal. Ez ékeesebb ruházatú volt, mint a többi. Naptól barnára sütött arcából élesen kihajlott az orra. Hatalmas bajusza, mint két sötét sasszárny nyílt szét a szája felett. Hegyes nyusztosüvegje alól két csimbókba fonva lógott le a haja a mellére.

Valaki odadörmögte Ungnak:

— Amaz ott Aracsa, a fegyverviselő nép hadnagya.

Ung közelebb lépett hozzá és a feje hajításával tisztelte.

Aracsa, köszöntés helyett, csak a mutatoujját emelte meg kissé a süvegje irányába.

— Miért jöttél a mi erdőinkbe?

Ung nyugodtra erőszakolt hangon felelt.

Mialatt beszélt, a fa alatt mellüknek támasztották az emberek az állukat és szótlánul hallgatták. Röviden mondta, hogyan került ide. Túl a síkon, még fent az északi hegyek alján hallotta úr Ugur hírét és az ország

sok bajban az ő bölcseségéhez akarna járulni. A vár-
hoz pedig úgy talált el, hogy a Drávától délnek, az uta-
kon és a lóváltó kocsmákban mindenütt félemedetten
beszéltek az emberek ezekről az erdős mocsarakról.
Ezért gondolta, csakis itt lehet a vár...

Aracsza akaratlanul bólintott egyet, aztán annál ke-
ményebben szegte állát a mellének.

A tagbaszakadt nagyszakállas, amelyik a fának tá-
maszkodott, lehajolt a többihez.

Ung hallotta, amint maguk között róla beszéltek.
Felesleges szót egyik sem ejtett. Csak a szemük vadult
neki, mikor tanakodtak, hogy ontsák-e, vagy ne ont-
sák a vérét? Megrázkódott. Utóbb egy őszfejű mégis
a pártjára állt.

— Elszánt ember emez, aztán ha igaz, úr Ugurnak
nagyjeles híre hozta el ide.

Mind Aracsára néztek. Kemény öklével hátrataszít-
totta a süvegét:

— Azonképpen határoztunk, hogy meglássuk, mi
lészen.

Ung arcán pillanatig régi mosolya világított. Fel-
csillanó, nyílt tekintettel fordult feléjük:

— Ám akkor késedelem nélkül vezessetek úr Ugur
színe elé.

Az őszfejű összeszorított szájjal válaszolt:

— Túl az erdőkön sok ideje tartja magát ama hie-
delem, hogy úr Ugur nagyrégen meghalt már és ebben
nyugodjál meg te is.

— De ő azért életben van? — kérdezte Ung szo-
rongva.

Senki sem felelt. Az emberek most már valami ki-
nem mondott komoly megegyezéssel hallgattak.

Mikor Aracsza felkelt az alacsony székről, odaintett két embert a homályból. Röviden beszélt velük és Ungra nézett.

— Meghálhatsz ma éjjel az udvarban. Emezek itt gondjukba vesznek.

Mutatóujját ismét megemelte egy kevésbé nyuszt-süvegje irányába. A többi is így tett és elmentek mind.

Ungot a két ember az udvar tulsó végén egy fából ácsolt öreg házhoz kíserte. A ház mélyebben feküdt a föld szintjénél. Fatörzsekből rakott nyirkos lépcső vezetett le a küszöbéhez. Az ajtaján nem volt retesz, az egyetlen ablak nyílásán nem volt se kenderszöttes, se fatábla. A mennyezet hasadásos durva gerendáit feketén ülte meg a régi füst. Mégis fellélekzett, mikor belépett. Nem csalitban, nem útszéli kocsmá szurtos zugában fog ma éjtszakázni. Jófajta fedél van a feje felett és az emberek ágyának való friss szénával is meghordták a fal alját.

Az ablakhoz lépett. Innen nézve másmilyennek látszott a táj, mint amerre ő az erdőn át lovagolt. A lápos sűrűségek eltávolodtak a vár gyeptől. Alatta a ház fala cölöpökre könyökölt. A cölöpök lába mozdulatlan mély tóba merült. A szurokfelete vizen, mint bolyhos fehér nyájak vonultak az ingoványok felgomolygó esti párái.

Ung háta mögött egy csendesjárású asszony eleséget és bort tett a falmenti födelesláda tetejére. Aztán halkán szólította őt:

— Fordulj el onnan, nem jó azt embernek néznie, ami most odakint történik. Itatóra hajtják nyájukat a megholt pásztorok és a víziember hidegleléssel látó-

gatja az olyant, aki leskődik rájuk. Az udvarokban is igen fogyatkozik ettől a nép.

Az ajtón lassan behajlott ekkor odakintről a fegyveres. Az asszony elhallgatott. Ung éhes és szomjas volt. Nem törődött most egyébbel. Kapkodva, mohón evett, de gyorsan abbahagyta. A gyomra kavargott a kimerültségtől. Inkább inni akart. Sokat ivott, mégis fázott, nem tudott felmelegedni. Mikor az ágy szélére szédült, kinyújtotta a lábát, hogy valaki a saruját megoldja. Így ült egy darabig és várt. Milyen bódult a feje. A térde lecsuklott. Megoldozta maga a saruját. A maradék borral lemosta a vállát.

Sokáig nem tudott elaludni. Egyre hánykolódott. Alatta halkán, szüntelenül zizegett a széna. Aztán később, a fáradság és nyugtalanság kusza félálmában egyszerre úgy tetszett neki, mintha valaki nagyon messziről jönne felé és nézné őt és mondani akarna valamit. Az arcán régi büszke szépség kihamvadt tüze sötétlett, középütt elválasztott sűrű haja olyan volt, mint kettéhasított fekete sisak.

Ung erről ismert rá... „Bíbor... beszélj... itt vagyok...” A széna megint zizegni kezdett az ágyon. A búbájós asszony képe hirtelen elenyészett. Ung emlékezetén pedig ijesztő sebességgel minden átforgott, ami történt... De azért azok a különös emberek, ma, ott az ő törvénytevő fájuk alatt, hiába hallgattak el oly egyetértően. A nagy Ugur mégis él... És törni kezdte kimerült fejét, hogy mitévő legyen?

A nyitott ajtó és ablak között nedves levegőt mozgott a légvonat. A homloka most sajátságosan tüzelt. Felnyitotta a szemét.

A meghalt pásztorok fehér éji nyája feljebb jöhetett

a tóról, mert már az ablaknál vonult és a bolyhos nagy juhok lassan elgomolygó hátán azóta ezüst gyapiú nőtt a holdvilágtól.

Az ágy felett is ilyen párás ezüst lebegett a falon. Ung bele emelte a kezét. A sápadt éjszakai fény Kinga gyűrűjébe csillant.

— Kedvesem . . . — de a hangja megállt a levegőben és visszaesett a mellére. Megint eszébe jutott, milyen szándékkal jött ő ide. Nem mert Kingára gondolni. Az anyjára sem mert gondolni. Két karját az arcára hajlította és erőlködve, védekezően elhárította magától az ő számonkérő emlékeit.

Virradattal Ung csodálatos ének hangjaira ébredt.

Az ének zengett, mint erdők zengése, harsant, mint vad folyók harsogása, bűgött, mint a pusztai szél, köszöntött és hívott.

Megigézve fordította arra a fejét. Odakint a nagy Ugur népe a napkeltét köszöntötte, a titkot énekelte. És ő csodás lázban, kigyulladt reménységben ráeszmélt, hogy annak a titoknak a várában van.

Felugrott az ágyról. Hányszor gondolta életében, messzire elmenne egyetlen régi énekért. Most csak az ajtóig kellett mennie. De mire odaért, megint csend volt az udvaron. A lépcső felett a kora reggeli világosságban, gerelyére támaszkodva, csak egy mozdulatlan ember állt. Úgy állt ott, mintha rabot őrizne. Ungot előntötte a harag. Visszafordult, hogy ne lássa. Hanyatt feküdt a szénában és dühösen várni kezdte, hogy valaki bejöjjön és történjék valami.

Később a halkjárású asszony megint hozott eleséget. Egy füstös agyagkorsóban vizet is hozott, de most ő sem beszélt. Vajjon maguk szántából vagy

tilalomból hallgatnak-e így ezek? ... Ung szerette volna az igazat tudni, de nem kérdezte meg.

Aztán már a déli napsütés is kiapadt a kamrából, mire Aracsa, a várbeli fegyverviselő nép hadnagya, elküldte hozzá belső emberét és üzenté, hogy várja őt.

Pillanattal ezelőtt még égette a türelmetlenség, kergette, örölte, tépte. Most egyszerre fáradt és nyugodt volt. Ha eddig váratták, azért se siet. A keze csendes mozdulatával vetette át bal vállára violaszín gallérköppönyege csücskét és elnyujtott lassú lépéssel ment át az udvaron.

A házak küszöbéről jóformán csak asszonyok néztek utána. Emelt fejű, árnyékos szemű asszonyok. Gyerek alig került. Inkább öregek üldögéltek a tornácok napos padkáin. A fegyveres várőrzőkön s a dolgozó idegenfajta rabszolgákon kívül férfiember nem igen mutatkozott. Mindenképpen látszott, hogy ez a szabad nép megveti a bekerített hely biztonságát. Csak télvíz idején, vagy veszedelemkor lehet népesebb a nagy, szomorú vár. Különben az elérhetetlen puszták vágyával úzhetik ezek a vadat. Barangolnak méneseikkel, nyájaikkal, mint egykor őseik.

Ung mentében meglepetten pillantott fel ekkor.

Előtte rézsút, ékesen szerszámozott, holdasfejű lován merevtartású leány léptetett át a belső udvaron. Nem tekintett szét. Gazdagon hímes köntöse s a haja lelógó két nehéz fonata is olyan merev és mozdulatlan volt, mint ő maga. Amerre elhaladt, levették az emberek a süvegjüket.

Kényesjárású lova hátán a leány csak a fejét ejtette kissé hátra, mikor Ung köszöntését fogadta, de nem fordult oda.

— Ez Csen, — mormogta tisztelettel Ung kísérője. Most érték el Aracsfa fából rakott palotaházának a küszöbét.

A tornác fala mentén, hosszú padon, fegyveres férfiak ültek. A ruházatuk egyszerű volt, de azért egyik-másik gyönyörű prémsüveget és drágaköves övszíjat viselt. Az arcuk vágása, a testük tartása pedig olyan komoly méltóságúnak tetszett, hogy akár a király tanácsbeli főemberei közé is beillettek volna. És beljebb, még a pitvarajtó bálványfái mellett is ilyenek álltak őrséget.

Ung kísérője elmaradt. Magányosan ment tovább. Tágas terembe ért. Középpütt, mint valami ősi sátorfa, körbecsigázó rovássokkal megfaragott tölgyoszlop támasztotta fel a csúcsba szaladó gerendás mennyezetet. A fából ácsolt, füstfogta falakat néhol keleti szőnyegek, néhol aranselyem kárpitok borították. Nagy fakam-pókon fegyverek, agyaras vaddisznókoponyák, bölényszarvak és óriás agancsok lógtak. Vert ezüstedények álltak a polcokon. A tűzhelyen álmosan pislantgatott a tűz. Az egész ház és ez a terem is olyan volt, mint egy gyökeret vert, kincses régi sátor.

Az apró ablakokon s a nyitott füstlyukon kevés világosság szűrődött be. Ung most vette észre, hogy Aracsfa ott ül, túl az oszlopon, egy hímesre festett nagy öreg fegyveresláda tetején. Beretvált, csimbókos fejét a falnak támasztotta. A keze, mintha húrt pengetne, térdén keresztbefektetett kardja élén játszott.

Csak akkor mutatott helyet a jövevény vitéznek, mikor már nagyon ingerelte, hogy az álltában kevélyen lefele néz rá.

— Az eszéki papok küldtek?

— Senki sem küldött, — felelte Ung szárazon, — magam esztől jöttem és bizony csodálkozom, hogy ti, a ti váratokban, mint latrot őriztettek.

Aracs elpillantott felette.

— Mondjad inkább az igazságot, mely szándék vezetett ide?

Ung elszántan vágta fel a fejét:

— Azért jöttem, mert semmiképpen sem nézhettem gödörbe bújtan, tétlenül a szörnyűségeket, mik a király hadainak pusztulása óta az országban történnek.

— Elpusztultak az ő hadai? — Aracs darabos morgással taszigálta szájában ide-oda a szót, mintha magának magyarázná, hogy jobban megértse, — nem, ennek mi itt nem vettük még híré.

— Hát azt sem tudod, hogy tatárok dúlják a királyságot és leölik a népet mind a nagy Dunáig?

A másokban megsajdult a vér, összezsikordította a fogát.

— Nem tudtam eddig. Ám úr Ugur régen megjövendölte, hogy ily romlás következik, mert a királyok nemzetsége és egyéb törzsek és nemzetségek és a közönséges népek is az idegenek hitére tértek és elhagyták a magyar hitet.

— Elhagytuk, — felelte Ung keserűn.

— A mi istenünk pedig elfordult tőletek és ti királyotokkal szégyenre és nyomorúságra jutottatok.

— De ez nem marad így! — kiáltott fel Ung, — mert én most a régi hitet keresem és ezért jöttem úr Ugurhoz. Vezess el hozzám!

— Későn jöttél.

Ung belemarkolt a karjába.

— Meghalt?

Aracsa az illetéstől sértődötten húzódott el s közben odacsapta:

— Él!

Ung torkában nagyot lüktetett a vér.

A másik észrevette, hogy mennyire elváltozott most az arca.

— Ne örvendezzel, hogy erről bizonysgot nyertél, — kissé megpedzette hüvelykujjával a kardja élet s úgy folytatta, mintha már nem odatartozó dologról beszélne. — Aki ezt eddig megtudta, azt mind leölettem. Te se azért maradsz életben, hogy hozzá vezesselek.

Az arca megint zárkózott volt, mint tegnap a fa alatt. Ung makacsul nekifordult:

— Mondjad hát el te, ki úr Ugur helytartója vagy, mind a bölcseségeket, miket tőle hallottál.

— Én csak vitézkedni és viaskodni tudok, ezért az ő bölcsességét ésszel fel nem foghatom.

— Vezess el akkor fiaihoz, avagy atyjafiaihoz.

— Az ő fiai és atyjafiai elfogytak előtte a sok harcokban. Fiának unokája pedig, ki fejedelmi véréből utolsónak még megmaradt, nem számít, merthogy csak lány.

— Ama Csen nevezetű? — kérdezte Ung és eszébe jutott a leány, kit idejövet az udvaron látott.

Aracsa bólintott, de másról beszélt.

— Ezenképpen úr Ugurnak már csak szolgálai vannak, foglaló törzsek sarjadékai, olyanok, mint én, tiszta vérűek, kikbe sohasem keveredett jövevények vére.

Szeme szögletéből egyszerre az ablaknyílás irányába pillantott.

Már Ung is arrafele figyelt.

Odakint a tornácon rövid nyers szóváltás folyt. Valaki felüvöltött. Zuhanás csattant.

Ekkorra Aracsa is az ablakhoz ért.

— Mit zavarogtok?

— Kalandós jött ide, hogy a jövevény vitézt szemlélje.

Közbeszölt egy másik:

— És megintelen a kívülső szokást dícsérte, meg az új hitet beszélte.

Aztán egy harmadik hang mondta:

— Mire én jól beletaszintottam torkába a gere-lyemet.

— Meghótt? — kérdezte Aracsa.

— Még nem, — felelte az ember.

— Hát taszintsd bele azt a gerelyt még egyszer.

Aracsa félig lehúnyt pillái alól nézett vissza Ungra. Mikor már leereszkedett a hímesláda tetejére, neki-csengette a kardját feje felett a falipolcon valamelyik ezüstedénynek. Bort hozatott. A rabszolga színültig töltött egy arannyal cifrázott irdatlan nagy ivószarvat. A gazdája intett, hogy mehet. Mielőtt ivott volna, az ivószarv telijét a tűzbe loccsantotta.

A bor sercent és füstöt vetett. A tűz felitta a neki járó áldozatot.

Ettől kezdve Aracsa erősen döntötte magába az italt. Aztán mondotta:

— Mi itt, miképpen régi eleink, megvetjük azt, aki maga mentésére, avagy haszonra beszél. Csakis az olyan szót becsüljük, aminek a kimondása bátorságot jelent.

Nagyot ivott megint.

— Tegnap a fa alatt hallgatag természetűnek mutatkoztál. Jövedeled sem volt híjával a bátorságnak.

Lehúnyt szemmel nyelte most a bort és hosszút gondolkozott mielőtt folytatta

— Jött ide esztendőknél előtte két idegen nemzetbeli. Estórában jöttek, kíséret nélkül az erdei sötétből és a ragadozóktól szorongatottan. Bebocsáttatást kérvén, erősen zörgettek. Mikor másnap úr Ugur és fiai kevesed magukkal amazokat az ingoványos erdőségeken jó szívvel átvezették, kimentették a sűrűből az ő egyházi és világi fegyveres társaik. Oszt mert tardi és verőfénybeli, meg rozadi, meg tolmányi kaszás népekkel megerősítetten sokan voltak, leölték a fiakat és tetemüket a mocsarakba vetették.

Konok düh volt a tekintetében. A szája keményet rándult.

— Úr Ugurt is meg akarták ölni akkor, jóllehet nem fogja a kard, merthogy valóságos táltos. Mégis elbódult. Amazok meg holtnak hitték s testét földdel behányták, minekelőtte elfutamodtak. Ám azért a helyet hamarsággal megleltük. Igaz, hogy a nehéz föld a mi urunk mellét erősen megnyomta, mégis életre kelt. Azóta vette szárnyára a hír az ő halálát, mitől legottan véget is ért az esperességgel és monostorokkal folytatott sok véres viaskodás. Úr Ugurnak színe elé pedig többé senkit sem bocsájtunk.

— De én azért jöttem, erőm fogyásáig, inam szakadtáig! — kiáltott fel Ung hajdani elragadtatott fiatal hangjával, — jöttem, hogy tanítást és tüzet vigyek úr Ugurtól a birodalomba és felgyujtsam a lángot a régi oltárokon.

Aracsa szeme veszedelmeset lobbant.

— Ilyest gondoltunk felőled. Ezért is hagyunk életben.

Felnyúlt a polcra, levett egy ivószarvat, megtöltötte és Ung kezébe nyomta.

— Igyál és emlékezzél rá, hogy az új hit emberei a mi vérünkkel oltották ki régi oltárainkat, miértis nem tűzzel, de vérrel kell az oltárokat kigyujtanod. Vérrel, sok vér öntésével... mint egykor azok...

— Magyarok vérével? — Ung szája szélén remegett a szó.

— Magyarok vérével is, és mind a jövevények vérével! — harsant fel Aracsza félelmesen. — Ezenképpen te teljesítenéd be, amit én akartam, ami nékem nem adatott, a nagy leszámolást, az ősi bosszút, te, sok vérrel, sok újhítűek vérével.

Ung tiltakozó irtózáttal rázta a fejét.

— Ezt tőlem ne várjad! Nem ölni akarok, én azt akarom, hogy a mi népünk újra az legyen, aki egykor volt.

Mialatt beszélt, a másik a reményvesztettség dühével nézte. Aztán egyszer-kétszer gyorsabban lélekzett. Már elszánta magát.

— És ha úr Ugurt mégis megláthatnád, ha egyszer szemtől-szembe látnád az ő fenségét, erőt merítenél ahhoz, amit elmédben feltettél?

— Erőt merítenék, — felelte Ung ünnepélyesen. Aracsza állkapcsa lassan mozgott:

— Erőt merítene...

És mindegyikük másként gondolta ezt.

Az apró ablaknyílásokon már csak gyéres világ szűrődött be. A rovásokkal megfaragott tölgyoszlop ár-

nyéka elnyúlt középről a tulsó falig. A félhomályban
vörösebb lett a tűzhely lángja Aracsa szemében.

— Hát akkor ... mégis elvezetlek egyszer, hogy
meglássad. — Alig mondta ki, már megint fenye-
gető lett a hangja. — Ám azt eszedben tartsad,
hogy ő varázshatalmú nagy táltosfejedelem, szólíta-
nod és kérdezned semmiképpen sem szabad.

Ung nyugtalanul pillantott rá:

— De szól-e majd ő, ha én hallgatok?

Aracsa az ajtó felé indult. Mikor kiérték, felnézett
az égre.

— Mire megtelik a hold, valamelyik éjszakán
éretted küldetek és te eljössz velem.

A tornác falánál, a hosszú padon, most is sorjában
telepedtek a férfiak. Semmi sem változott. Csak egyszűr-
rel letakart test feküdt előttük a földön. A szűr alatt
igen nagy csendesség volt és a külső udvar irányából,
számonkérő vad tekintettel, marokra szorított gerellyel,
fenyegetőn közeledett egy magányos asszony.

Ung odébb ment. A lecsüngő lomb között két kü-
lönös nagy kapubálványon akadt meg a szeme. Ekkor
vette észre, hogy Aracsa fapalotáján túl még egy rejtett
udvara van a várnak. Bejáratánál, az őrfá legfelső fo-
kán, mozdulatlan vigyázó állt az alkonyodó égből.

Bizonyosan tudta, hogy az ott csakis a nagy
Ugur elzárkózott udvara lehet. Alig pillantott oda,
a két kapubálvány nyílásán már nesztelen fegyveres
alakok húzódtak át és intettek, hogy menjen onnan.

Arcába szaladt a vér. De mire befordult a földbe
süllyesztett nyirkos lépcső alján a szállására, eltom-
pult benne a harag. Egyébre gondolt.

Leült az ágya szélére és a tenyerébe támasztotta a fejét.

Eddig csak az erőfeszítés foglalta el, csak a messziről fénylő titok vakította. De most, hogy szinte már elérte, amiért áttörte magát a feldúlt országon és feldúlt önmagán, elébe ágaskodott a kérdés: mi lesz majd azután? . .

A külső várudvarból pörölycsapásokat dobált szét a visszhang. A fegyverkovács rabszolga fulladt zuhanásokkal kardot kalapált. Egy farkas felvonított a kapuhíd vermében. A vár fokán valaki régi férfiarcokról énekelt.

Utóbb minden halkulni kezdett. Már csak az egyhangú éneklés borzongatta a csendet. Túl a tó vizén, emitt-amott elbolyongó fakolompok révedeztek a szürkületben.

Búsak voltak errefele még a hangok is és minden olyan lassú, mintha a mocsaras rengeteg lankasztó, párás levegőjében megállt volna úr Ugur vára felett az idő.

Ung eltűnődött.

A mozdulatlan időben elvarázsoltaknak látszanak itt az emberek és mégis konokul józanok. Számukra minden egyszerű és semmi sem csodálatos. Meggondolt beszédűek, de a felemelt ököl sohasem tétováz. Királyok prémeit és drágaköveit viselik és igénytelenek, akár az első foglalók. Nem tudni, ki úr és ki szolga közülük, mert a szolgák is urak. Olyanok, mint kőbevágott zordon ősmagyar rovások, amelyeknek a jelentését nem olvashatja le többé, aki kívülről jön ide.

De ő azért mégis közösséget érez velük, homályos

régi összetartozást. Csak mást akar, mint ők, nem ezt a kőbedermedt tétlen lázadást.

Ajtaja előtt most is mozdulatlanul állt a fegyveres ember. Az udvarokon most sem változott semmi és a növekvő sötétben lassan merült el álmában a vár.

Aztán másnap sem indult előbbre az idő és harmadnap is egyhelyben maradt.

Ung zsibbadtan nézte az ezüstsírályok fehér villanásait a halott tó felett.

Néha mindent elfelejtett, néha minden az eszébe jutott.

Ezóta már a Dunáig érhettek a tatárok. Meddig tartóztatja őket a nagy folyó? És a hátuk mögött vajon mi történik azalatt?

Torkában felhördült a tehetetlen kín. Bocsássák már úr Ugur elébe! Sebesen fel-alá kezdett rohanni a kamrában.

Hamar, siessenek! Vissza kell térnie az elpusztult országba . . .

Egyszerre kifutott az ajtón. Mostanában Aracsza engedelméből valamivel szabadabb volt a mozgása. Olykor a ház előtt is járkálhatott, olykor a tó partján is álldogált.

Jól ismert már ott mindent. A tó színén hosszúlábú könnyű rovarok szaladoztak. Ahol a vízben fürdő ágak között átvergődött a fenékre a nap, sűrű felhőkben nyüzsgtek a szürke mocsári halak.

Egy ágról szakadt magányos falevél lassan lebegett át a levegőn. Nesztelen hullásának gyűrűzése sokáig látszott az öböl felületén.

Azon a délutánon történt az is, hogy az éger-

fák mozdulatlan sötét tükrözése felett, mozgó, világos tükrözés jött előbbre a vizen.

A kép már egészen odaért, mikor Ung felpillantott,

A tó partján Csen közeledett. A nagy Ugur utolsó sarjadéka, akivel egyszer már az udvaron találkozott. Ez nem lehetett véletlen. A leánynak látnia kellett őt a várból, mielőtt erre vette útját. Vagy talán éppen azért jött volna ? Mindegy. Ha beszélhetne vele ! . . . Talán segítségére lenne, talán siettetni tudná Aracsát, hogy beváltsa az ígérését.

Arccal fordult a lány felé. Csen most is csak hátralökött feje kis mozdulatával fogadta a köszöntését és odébb ment.

Ung bosszús bántódással pillantott utána. A lány nem nézett vissza, de azért megállt.

Magas volt és keskenyvállú. Az arca is keskeny volt és barna, mint a gyengén égetett agyag, a szeme nagy és sötét. Leányságának érintetlensége nem bájolt, szinte ridegen elutasított. Keményen lezárt ajka szavaknál többet hallgatott el.

Ung mégis elszánta magát. Mikor utána indult, Csen bálványszerűen felemelt jobbkezevel váratlanul jelt adott, hogy követheti s lassú tekintetével már elparancsolta nyomában mendegélő szolgálóit és a fegyveres kísérőket is.

Szóltanul, kettesben haladtak tovább.

Az ösvény eltávolodott a tó partjától. Tisztásra értek. Még mindig nem beszélt egyikük sem.

Ung egyre könnyebben lélekzett és szabadabban lépett, mintha ájult, sűrű levegőből kezdene most kifele menni.

A rétből virágos domb emelkedett a kék égnek.

Csen a dombon megállt. Keskeny, magas test, a hosszúszerű füvek és virágok sokszínű ingadozásában még bálványyszerűbbnek tetszett, mint azelőtt.

— Innen messzire ellátni, — mondotta, mikor már jó idő eltelt.

Ung bólintott.

Előttük, a sárgaliliomos, sötét lápok között, akár-csak szétszórt szigetek világítottak fel a megművelt várföldek kis darabjai. Kijebb, köröskörül, mindenütt mocsaras ősröngyögek vad gyűrűje zárta el a lát-határt.

Csen abba a lezárt messzibe nézett, mikor megszólalt:

— Mondjad nékem, te, aki a lápokon túlról jöttél...

A szava félben maradt. Felágaskodott a magas virágos fűben és a távolba hallgatódzva kissé oldalt hajlította a nyakát.

— Te is hallod?

A leány már türelmetlen méltósággal fordult Ung felé:

— Miért nem felelsz? Mondjad, hogy mit hallasz?

— Madarak beszédét és a vizek sűrűiben szárcsák szárnya csapkodását... És a békák dudálását is hallom.

Csen megrázta a fejét:

— Nem hallod azt, ami halkabb ennél?

Ung üres mosolygással tekintett a rét felé.

— Hallom a vadméhek dongását a virágokon.

— És nem hallod, ami még annál is halkabb?

— A szúnyogok zümmögését is hallom .

— Nem a szúnyogok zümmögése az! — tört ki a leány indulatosan, mint aki kincsét védi, hogy el ne vegyék. — Nem szúnyogok... harangok zümmögnek... Ha úgy fordul, olykor elhozza ide az esti fuvallat az erdőkön túlról, boldog donáták monostorából...

— Te! — kiáltott fel Ung, — Koppány véréből való utolsó vér, a templomi harangokat hallgatod?

Csen nagy sötét szeme pillanatig riadtan nézett rá.

— Miért mondd ezt? Hiszen te keresztény vagy.

— Én azért jöttem ide a nagy Ugurhoz, — felelte Ung végtelen komolyan, — mert a régi hit erejét keresem.

— Én az új hit erejét keresem, — mondotta félhangon a leány. — Titokban asszonyanyám is keresztény volt, de ő régen meghalt, még kicsi voltam akkor és alig emlékezem az imádságokra, amikre megtanított

Szinte gyűlölet futott át a tekintetén, mikor Ungra nézett

— Másnak gondoltalak.

Egy darabig még sápadtan meredtek egymásra. Aztán elindult a leány, lefele a virágos domboldalon a vár irányába. Csak a tó öblének égerfái alatt állt meg pillanatra

— Volt egy keresztény rabszolga az udvarban, az mondotta nekem, hogy a vágy is keresztel. Igaz ez?

— Igaz, — felelte Ung, — s akiről beszélsz, az az ember lett volna, kit akkor vezettek el a törvénytevés fája alól, mikor én idejöttem?

— Az, — vetette oda Csen hidegen, — szökni akart. ezért is a farkasok vermébe lökték.

— És te nem szánod őt? — kérdezte Ung tűnődve.
— Megérdemelte amit elnyert és csak rabszolga volt.

Olyan kérlelhetetlenül, olyan sötéten hangzott ez, hogy Ung visszahőkölt.

— Kemény vagy.

— Én önmagammal is kemény vagyok.

— Csen, — mondotta Ung halkán, — a harangokat hallgatod, de nem tudod, mi a szánalom?

— Nem tudom, — szólt a leány közömbösen és tovább ment a tóparton várakozó szolgálói felé.

Ungot megfoghatatlan zavarodás szaggatta. Pilla-natig úgy érezte, hogy a kereszténység nem a harangokban, nem is a templomokban, de talán a szánalomban van. És az ő szívében végtelen szánalom volt ekkor a leány iránt.

Elment, pedig már nem akart tőle a maga számára semmit sem kérdezni. Inkább adni szeretett volna valamit néki. Nem tudta mit. Valamit . . . de ma az ő lelke is szegény volt.

Bent a vár udvarán áll az idő, a mozdulatlan időbe dermedve áll egy elzártságában mindig egymásközi folytatódó, önmagát ismétlő, kihaló maroknyi nép és a nagy Ugur törzsének utolsó sarja a harangokat hallgatja . . .

Ennek a napnak az alkonyatán küldötte el hozzá Aracsza üzenetét, hogy mielőtt a hold felkél az erdők sűrűjéből, érette jön.

A hír hozója nem várt feleletet. Mire távolodó lépése is elhangzott, már csak a csend áradt be az ajtón és az ablakon.

Úng egy darabig még bódultan meredt bele a csendbe.

Később odafent a vár fokán a tegnapi hang kezdett énekelni. Ma messze, boldogabb ingoványok régi csodaszarvasáról énekelt.

Úng felágaskodva hallgatta. Szívében megint rohant a vér. Elkapta a vad hullám, amelyik kétségbeesésben és lázadásban idáig hozta és ellenállhatatlanul sodorta a közelgő éjtszaka felé.

XII.

A hold még a láthatatlanból küldte fel fényét maga előtt az égre. A vár alatt, a mozdulatlan tó vizén már elindult a gomolygó éji párák nesztelen vonulása. A fülledt hináros sűrűkből kísérteties nagy fehér mének felhői ágaskodtak. Ezüstös agancskoronáját emelve fehér ködszarvas suhant az ingoványok színén és a fák lombjai között, mint fehér szent sólymok akadoztak a fátyolos libegések.

Ung az ablaknak támaszkodva régóta nézte az éjtzaka titokzatos varázskódását s akárcsak a gomolygó párák a tájban, álmodón benne is emelkedtek a rejtelmes képek.

Mióta él és emlékezik, a láthatatlan, a távol, az elérhetetlen vontá őt. Azt kereste, mikor kisfiú korában keletnek fordult arccal a messzibe nézett a fű közül, az ígézte és hívta, mikor a pusztáknak nekivágtatott. És most minden feléje jön

Mióta kergeti és várja ezt . . .

Ma átveszi a titkot, az ősi hit erejét és valóra váltja, amit eddig hasztalan akart.

Ő lesz a hordozója a szent titoknak, ő lesz hírnöke a magyar multnak, amit a földön utolsónak már csak a nagy Ugur tud.

Forró láng futott át rajta és kigyulladtak benne mind a kioltott tüzek.

Aracsa kardja, csendesen, ekkor zörgette meg a külső falat.

Nesztelenül haladtak át az udvaron.

Távolabb is hangtalan sötétségek indultak többfelől, mintha a nyár küszöbén éjféli misére menne a nép.

Ungot most, az őrfán túl, a két nagy kapubálvány között sem tartóztatta fel senki.

Úr Ugur elzárkózott udvarába értek.

Időtől fekete palotaháza komoran jött elő a sötétből. Szegleténél, a kimeredő vaskarban, szurkos fáklya égett. Füstös lobogása a fatörzsekből rakott falban egy csukott ajtóra esett. Erre nem volt ablaka a hosszan elnyújtózó háznak. Beljebb, egy sötét öreg torony lábánál, fegyveres alakok látszottak a homályban.

Aracsa Unggal az ellenkező irányba ment.

Az erősen megépített gyepű falában boltozott átjáró nyílása fordult a szabadnak. Az átjáró mélyében kifele ereszkedő ajtó hidalta át a vizesárkot a vár alatt.

Lépésük tompán dobbant meg a hídon. A tulsó oldalon már keskeny gyalogösvényen haladtak tovább.

Itt szinte a várig ért el az erdő. A nagy fekete templom oszlopai között, mint zöld lépcső vezetett le a mohos part a vízbe. Arrafele a sűrűség is lazult. Bálványkövek fehérlettek a szent ligetben. Áldozati csészét tartó merev kőbálványok álltak a régi sírhalmok tetején.

Ung a szent egyfa alatt egyszerre meglátta az elrejtőzött oltárt.

A vízen ekkor már fáklyás csolnakok közeledtek a lápok felől. Előresikló fények világították meg a fák leveleit. Halkan loccsantak a partok és az evezők. A vár halászó népei hálókban hozták az elmúlt nap fogását. A rengeteg belsejéből száraz ágak halk ropogása jött. Fáklyás vadászok tűntek fel a tölgyek alatt. Ketten, vállukra emelt rúdon, elejtett farkast hurcoltak. Mások a rétek felől, a régi áldozati ménesből, fehér lovat vezettek oda. Fehér juhokat tereltek a pásztorok.

Gazdag virágokat, szagos mentát, nehéz zöld ágakat, pirosan aranyló érett gyümölcsöket, nagy ivószarvakban szent források vizét hozták magukkal az emberek.

A jövevények ünnepi csendben vegyültek el azokkal, akik a várból tértek ide. Az idegen vitézt nem látta egyikük sem. Mégis babonás elzárkózottságot vont maga köré a különös gyülekezet. Csendes szóval beszéltek. Összehúzott szemmel többször kémlelték a sűrűt.

A hold téveteg kezdődő fénnel már megvilágította a vár egyik tornyának a tetejét. A gyepübe vágott földtorokból hirtelen vöröses derengés vetődött ki ekkor az árok vizére.

Emberi alakok, erőlködve, régi nagy áldozóüstöt cipeltek át a leeresztett hídon. Az éji istentisztelethez úr Ugur nemzetségének tűzhelyéről hozták a soha ki nem alvó tüzet. Lépésük szerint himbálódva kapcsolódott fel az üstből a fény. Lobogó rőt szárnycsapásai meg-megsuhintották a fák törzseit, az álldogáló emberek arcát.

Aztán beledöntötték a tűzhordozók az oltár sok zsarátnoktól és áldozati vértől üszkös medrébe az élő parazsat és a füst, mint a tűz imádsága lassan emelkedni kezdett a holdat váró égnek.

Keletnek fordult arccal már fölálltak az oltárnézők. Az áldozati maradékok verme mellett letelepedett az odvas kőlapra az öreg garaboncos. Meztelenre beretvált, csimbókos zordon feje hallgatódzva hajlott előre. Melle behorpadt s míg felhúzott csupasz térdén fenegette koncolókését, mozdulatlan szemében régi, végtelen messzeség sötétlett.

Odakint ekkor érte el a holdvilág a gyepű falát. A vízárók felett, mint vertezüst felfénylett a nyirkos híd.

Elviselhetetlen feszültség terjedt a levegőben. Ung szívét hirtelen rettegés fogta el.

Még mélyebb lett a csend.

A vár irányából magányos lépések közeledése kezdődött el az éjszakában.

Ott a hídon, mintha a felgomolygó éji párákból vette volna testét, már látszott a holdfényben a közeledő.

Fehérbe öltözötten jött, mint a pásztorok meséiben a régi táltosok. Magas jelenésének omló ezüstjében csak barna öreg arca volt száraz és sötét. Hosszú haja, mint fehér selyem símult a fejéhez. Mellén lefolyó ősz szakála elfedte egy darabon arany övét.

Ung öntudatlanul visszalépett. Meghátrált az ő fensége előtt.

Ő az, akihez jött . . . Aki még mindent tud és semmit sem felejtett. Tudja az őstáltosokról táltosokra szálló

szent titkokat, őrizi még népe eredetének kiirtott rejtélyét, ismeri magyarok életének elmúlt ezeréveit, hősiek vándorútjuknak a keleti puszták sivatag homokjában elmerült nyomát.

Nagy, egyetlen és utolsó.

Ung arca elsápadt a sötétben.

Majd átveszi tőle a multat és szétviszi a reménytelen országban a fennmaradás erejét!

A fehér aggastyán ekkor érte el az oltárt. Jötték énekekkel köszöntötték az ő népei és a dalhoz kíséretül ijjukon pengették az ideget.

Mire elvégződött az ének és minden elcsendesült, a szent berekben ájtatos lassú mozgalom kezdődött. Mint egymást követő sötét hullámok, emberi alakok körvonalai emelkedtek és hajlottak meg mélyen az oltár előtt. Ünnepestes sorban most ajánlotta fel áldozati ajándékait az éjtszakai nép.

De oltára magaslatáról a nagy Ugur az ajándékozás mozdulatával visszaadta nekik, amit hoztak.

A garaboncos szomorúan, kérdően mindig újra feltekintett. Ilyenkor a szeme fehérjében, mint hajdani áldozások emléke, fel-felvérzett a tűz rőt fénye. Az oltárnézők bálványarca egész idő alatt mozdulatlan sötét bánattal meredt a nagy aggastyánra.

Aracsra felsóhajtott.

Már azok is az egyfa alá értek, akik csak erdei ágakat, a rétek jószagú füveit, virágokat, gyümölcsöket és ivótülkökben távoli szent források vizét hozták el magukkal.

Még semmi sem történt, de a szorongás köröskörül

oldozódni kezdett. Hirtelen megkönnyebbülés futott át a teremtetten lelkeken.

A nagy Ugur lehajolt és most átvette a felé nyújtott áldozati ajándékokat.

Égő fáklyáik fokát egymásután földnek nyomták ekkor a szövétnekhordozók. A fák között mindenféle kialudtak a lángok. Egy időre elsötétült az egész erdő. Aztán csak az oltáron égett a tűz.

Ettől kezdve, mintha varázslat szállta volna meg Ungot, megfoghatatlan elváltozásban valószínűtlenné lett számára minden. Kábulatában már úgy tetszett neki, csak elmúlt pogány idők bájolása ez az éjtszakai istentisztelet és ő álmodja a szent ligetben a csodálatos fehér jelenést s álmában hallja az imádkozó nép énekét.

Titokzatosan zengett az erdő és a zengés az ég boldog istenét dicsérte, az ősök nevét kiáltotta a magasba. Messze ősök nevét, akiknek hírét nem tudják többé odakint. És ezek itt, segedelmüket kérték, hívták, szólították őket, a napistennek fiait, s a távol kelet örök honvágyával régi otthonuk földjeiről, folyóiról és pusztáiról énekeltek.

Az oltárkö medréből már fűszeres füstje kelt a halk neszszel zsugorodó erdei lombnak, füveknek és virágoknak. Leves gyümölcsök hasadtak sisteregve a tűzben. Hűvös források odaöntözött vizét itta fel a láng.

A felszálló gőzökben emberfelettinek látszott a nagy Ugur alakja. Szent révületében áldásra emelt két keze a holdfényes füsttel emelkedett az égnek. És mintha földöntúli fensége ekkor kört húzott volna körülte

a levegőben, vallásos félelemmel, megrendülten hátrálni kezdett a nép.

Elindult az öreg garaboncos. Kimozdultak helyük-ből az oltárnézők és elhajtották magukkal az oltárnak szánt áldozati állatokat. Mögöttük, komoly renddel vonultak az emberek, hogy az áldozatot áldomással szenteljék meg a vár udvarán.

A cserjés sűrűjében fojtottan szólt át Ung irányába Aracs hangja.

— Megláttad őt és többet ne várj. Mióta úr Ugur a nehéz föld alól életre kelt, vérrel már nem áldozik és csak ezenképpen hozza le a mi istenünk hatalmát. Gyerünk.

Mentében még intett Ungnak, hogy kövesse.

De ő mozdulatlanul, bűvölettől kötözötten meredt az oltár felé.

Nem vette észre, kinek a keze takarta le pernyével a zsarátnokot, csak azt látta, hogy mióta az áldozóköről eltűnt a tűz, a nagy aggastyán alakja csodálatosan egyre jobban megmutatkozik neki.

A hold már felhívta udvarába az éji párákat. Fénye a falombok résein át most tisztán hullott a táltosra és ezüstjében, mintha egyszerre a regék fehér ménjének képe is ott remegett volna az oltár mellett...

Ung ekkor tépte ki magát a sűrűből. Átszakította a levegőben a bűvös kör vonalát és sebesen úgy futott előre a fűvön, mintha megvilágított hegy élén futna, fent magasan az élet felett. Pillanat se telt. Már térdre vetette magát az aggastyán előtt.

Révületéből rezzenve riadt fel a nagy Ugur s mint merénylettől sértett király, ökölbe szorította a két

kezét. Szeme belevillant a sötétbe. Tekintete a szolgálát kereste, hogy fogják el, irtsák ki ezt a vakmerőt.

— Uram, — tördelte Ung megrendülten, — ne üzz el magadtól, mert régtől fogva jövök én tehozzád.

Az esdeklő fiatal hang már jó ideje szétfoszlott, mégsem változott semmi. Ung várt és tudatát homályosan megérintette a csodálkozás. Hát nem rohannak rá a sűrűből és ők így egyedül maradhatnak?

Lehajtott feje felett a szenvedés és a reménység könyörgésével nyujtotta a fehér táltoshoz két összekulcsolt kezét.

— Hallgass meg, nagy és hatalmas úr! Túl az erdő-kön kihál a te véredből való ősi nép, mert rajtunk már sem Isten, sem ember nem segít. Ezért add át nekem a régi hit elveszett világosságát és erejét. Mentsd meg veszendő népünket általam . . .

De a félelmes csend még mindig folytatódott és a kétségbeesés őrzöngve verni kezdte Ung szívében a hiába múló időt.

Hát mégsem az ő küldetése, hogy szétvigye innen az utolsó tüzet? . . .

A várakozás gyötrelmében verejték lepte el a homlokát.

Nem értené az ő szavát a táltos, a bölcs és varásló, multak tudója, csillagok és oltárok ősi nézője, jövődők és álmok jelentője. aki még a fák, a vizek, a madarak és füvek nyelvét is érti? . . .

Ung vállá megvonaglott, mintha valami odakintről, a bűvös körön túlról megrázta volna. Az ösvényen futó lépések közeledtek. Jönnek! . . . És így csak a halál futhat felé.

A nagy Ugur lehajolt ekkor hozzá és fejére tette a kezét.

Ettől a mozdulattól hirtelen megálltak a lépések. Aracsa leeresztett kardjával döbbenve hátrált vissza a sűrűbe.

Az aggastyán könnyű keze elnehezült Ung fején, aztán jelt adott, hogy felkelhet az ő színe előtt.

Ung ráemelte a szemét és ebben a pillantásban minden boldogtalanságával esdekelt az elzárkózott multhoz a jövő.

— Nem tartasz méltónak? — suttogta szorongó aggodalommal, égő izgalomban. — Elbocsájtasz, így?

Tekintete ekkor találkozott először a nagy Ugur tekintetével.

A csodálatos sötét szemekből a titoktartó mély Ázsia mérhetetlen rejtélyes szomorúsága nézett rá. És míg a fehér táltos lassan emelkedő jobbjának mutatóujjával megérintette fájdalmasan lezárt száját, tehetetlen lemondásban megrázta a fejét. Aztán elejtőn aláhanyatlott a keze.

Ung szívverése a rémület kínjától pillanatra fennakadt. Megértette a balvégzet mozdulatát. Nem tud beszélni. Néma. Időtlen a hallgatása. Elvették a hangját, akik az életét nem tudták elvenni.

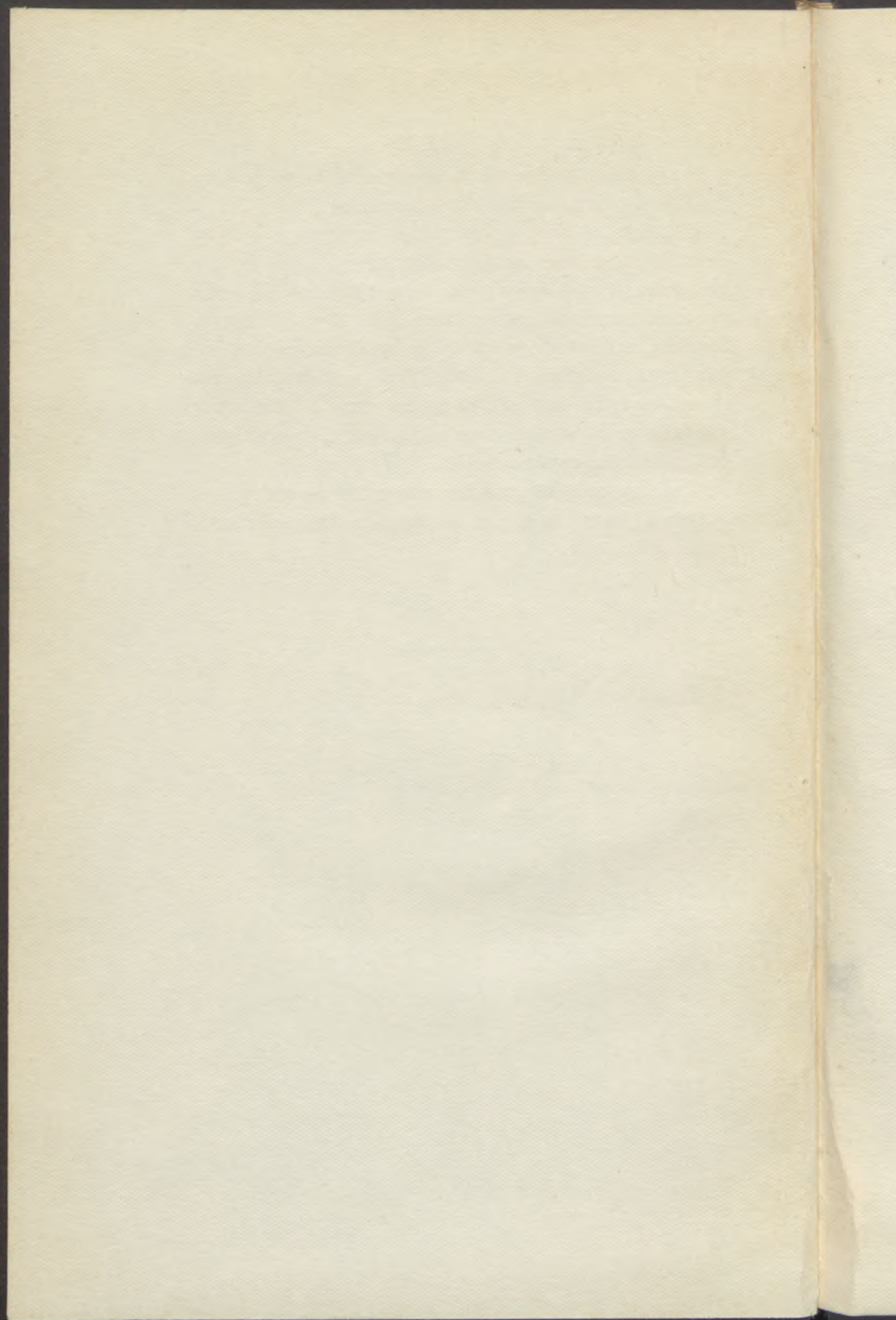
Őt pedig elborítja a nagy álom omlása, visszazuhan innen messzire, Kinga és az anyja sírja közé, a puszta szülői udvar, az elkárhozott halottas utak, romvárosok reménytelen temetőjébe.

Az aggastyán a régi áldással emelte két áttetsző kezét a roskadt fiatal fej fölé és elbocsátotta őt fejedelmi tekintetével.

Ung, mintha lába alatt megingott volna a föld, bizonytalan lépéssel hátrált a cserjésbe.

A szent fa kialudt oltárának csendjében magára maradt a mindigre hallgató titok, az elnémult ősi eredet, a lezárt ajkú nagy mult. Egyre halványuló alakja végtelen távolinak tetszett az emberek életétől. A holdfényhez, a lombok és vizek éji ezüstjéhez volt közelebb. Már a kifürkészhetetlen örök természethez tartozott és fehér jelenésével együtt merült bele a régi vallás és az ősi eredet az erdők mélyébe, a vizek közé, oda, ahonnan egykor előjött.

Ung szeme előtt minden elvegyült és elenyészett a nagy Ugurral és az élet új reggelén nem találkozott vele többé soha.

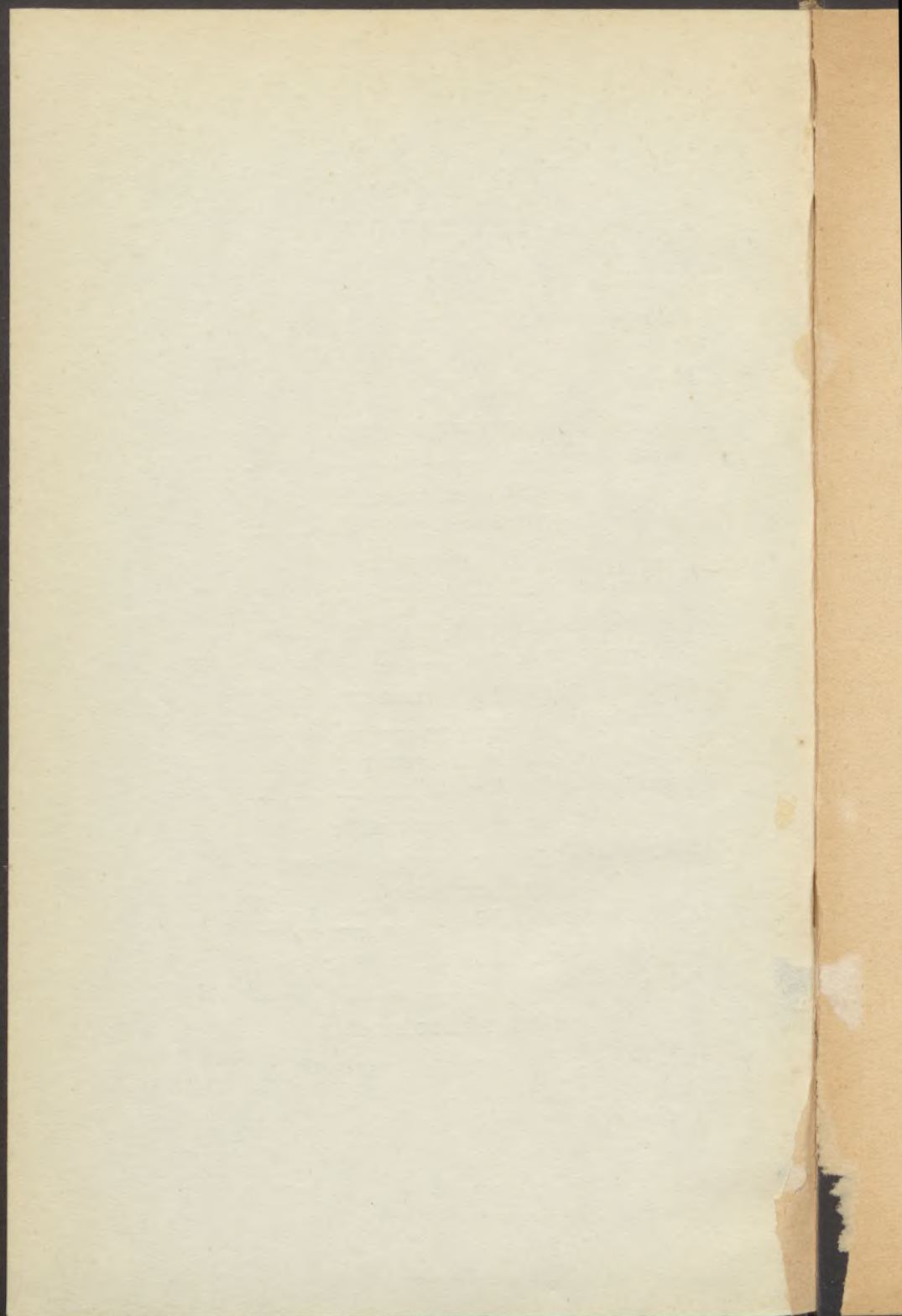

TARTALOM

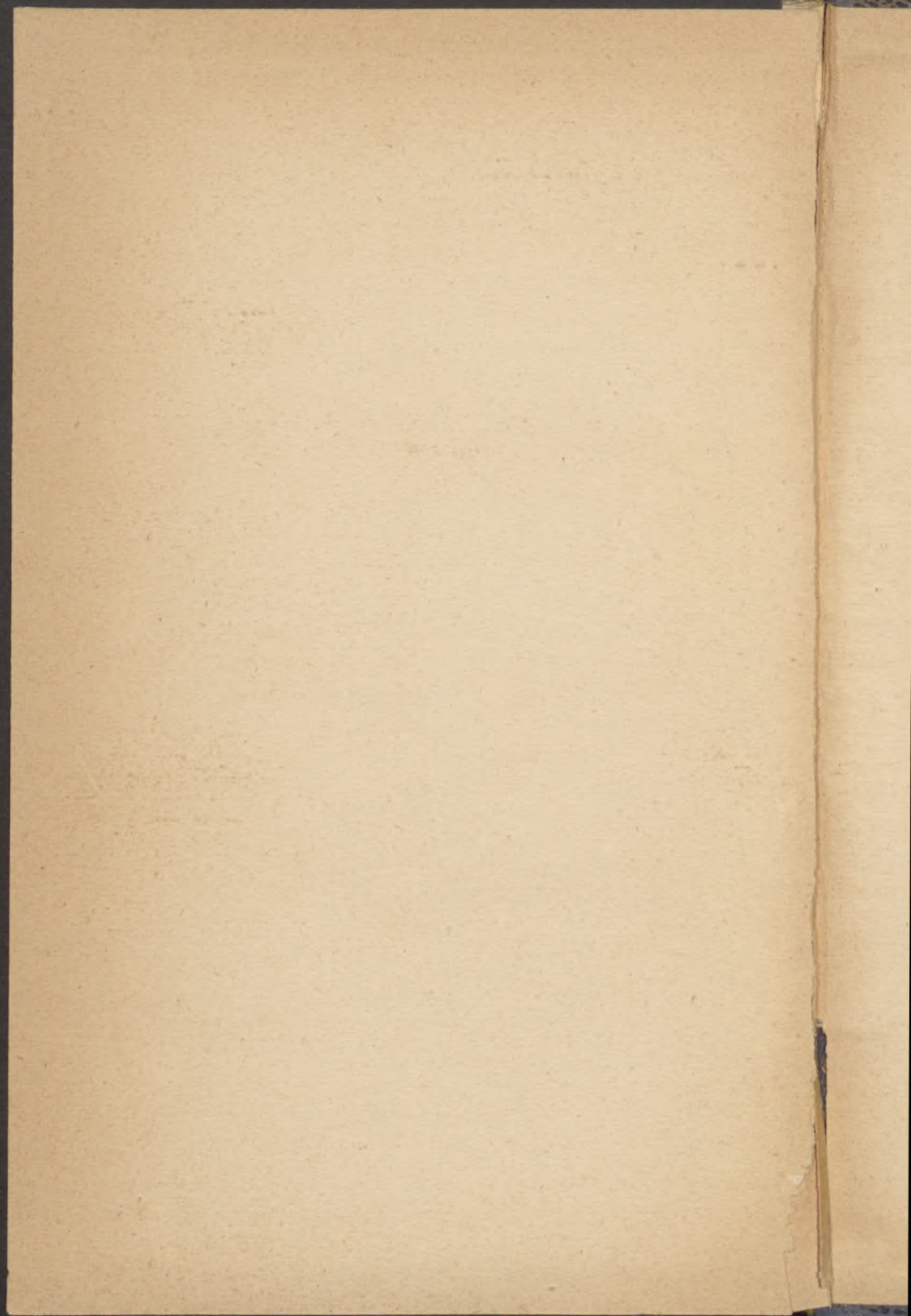
ELSŐ FEJEZET		Oldal
<i>A tavaszon át</i>	7
MÁSODIK FEJEZET		
<i>Ő volt</i>	29
HARMADIK FEJEZET		
<i>Az Úr az erdőn</i>	57
NEGYEDIK FEJEZET		
<i>Valaki, aki még ismerte Kingát</i>	77
ÖTÖDIK FEJEZET		
<i>A vihar felett</i>	87
HATODIK FEJEZET		
<i>Egy öreg vitézi udvar</i>	131
HETEDIK FEJEZET		
<i>A pecsétes királyi levél</i>	151
NYOLCADIK FEJEZET		
<i>A pesti rév országútja</i>	173
KILENCEDIK FEJEZET		
<i>Két pusztai farkas</i>	207
TIZEDIK FEJEZET		
<i>A pásztor Maradék kürtje</i>	220
TIZENEGYEDIK FEJEZET		
<i>Fekete templomban</i>	245
TIZENKETTEDIK FEJEZET		
<i>A nagy Ugür</i>	273

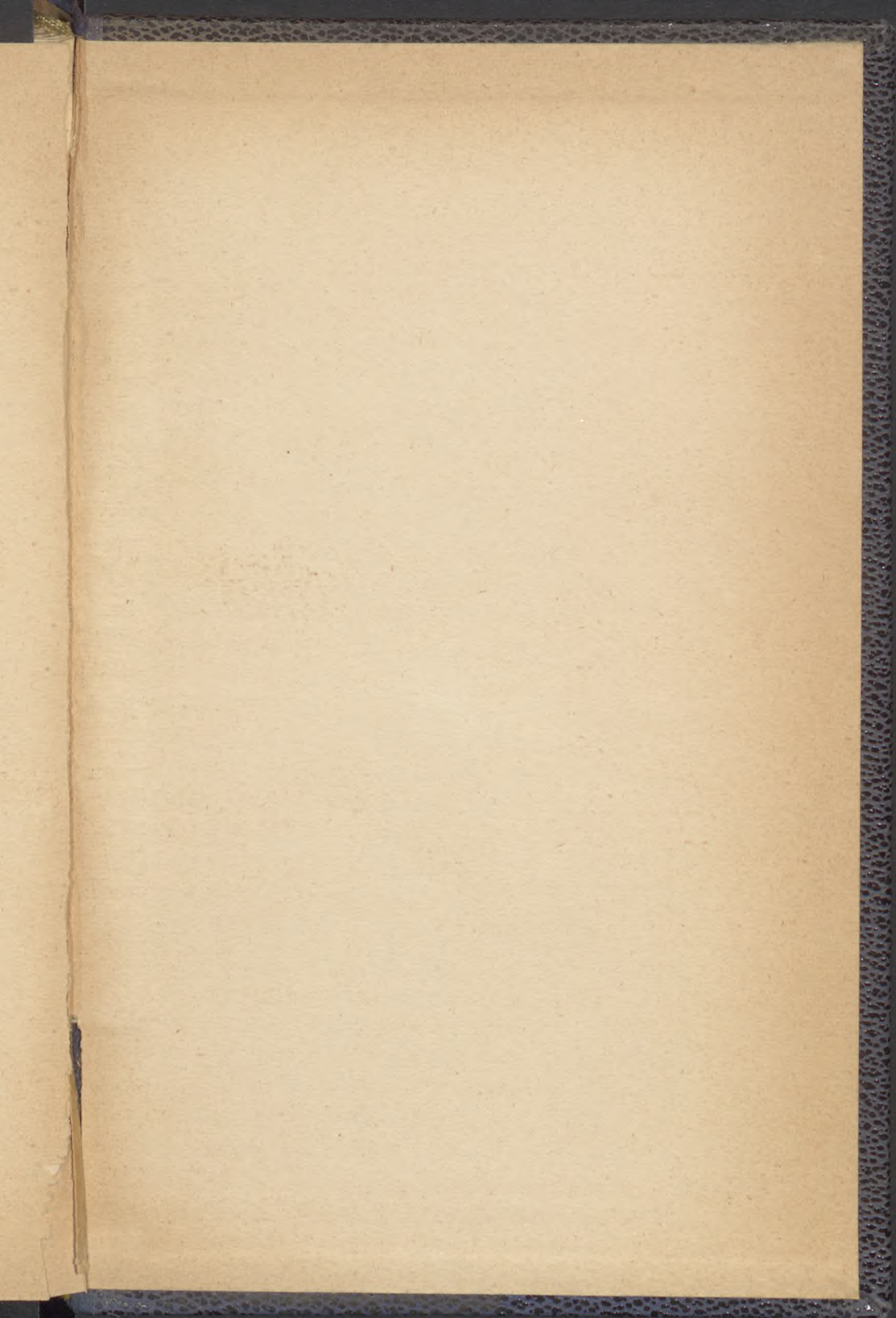
Tormay: A túlsó parton. 19

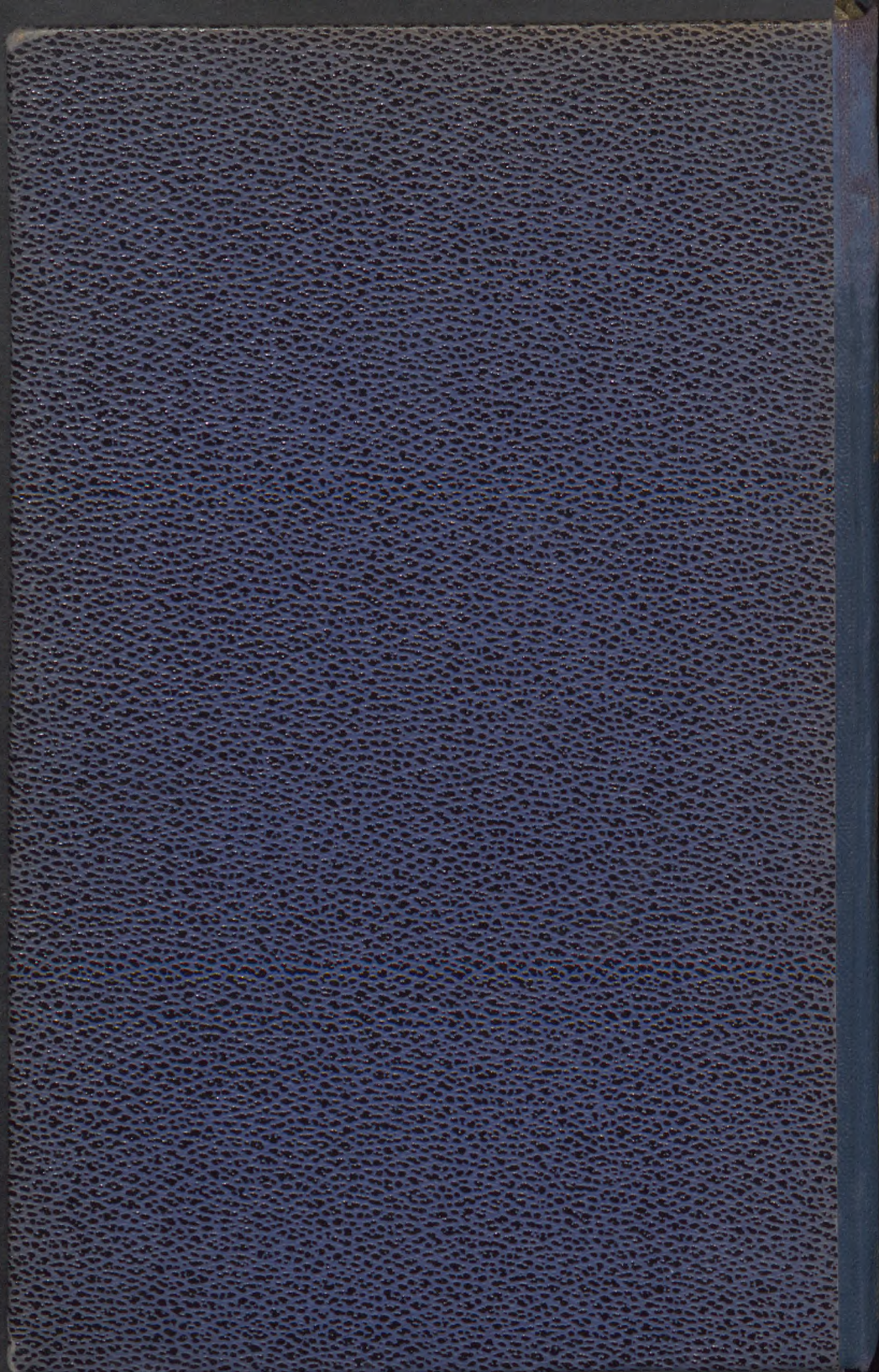

TORMAY
CECILE
MŰVEI

A TULSÓ
PARTON

.....
309.659

11.

OSZK